PSYCHOLOGICZNE I PEDAGOGICZNE ASPEKTY EDUKACJI DOROSŁYCH W SYSTEMIE KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO

Zbiór materiałów XI Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej (dnia 11 grudnia 2025 r., Biała Cerkiew)

Część 1.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (11 грудня 2025 року, м. Біла Церква)

Частина 1.

Redakcja naukowa:
Yuliia Herasymenko
Illia Pakhomov
Zoia Sharlovych

Редакція наукова:
Юлія Герасименко
Ілля Пахомов
Зоя Шарлович

Biała Cerkiew – Łomża, 2026

Біла Церква – Ломжа, 2026

Wydawnictwo: MANS w Łomży

Rekomendowany przez Radę Naukową Białocerkowskiego Instytutu Ustawicznej Edukacji Zawodowej Państwowej Instytucji Szkolnictwa Wyższego „Uniwersytet Zarządzania Oświatą" Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy (Protokół nr 1 z dnia 20.01.2026).

Redakcja naukowa: Yuliia Herasymenko, Illia Pakhomov, Zoia Sharlovych

Psychologiczne i pedagogiczne aspekty edukacji dorosłych w systemie kształcenia ustawicznego : zbir materiałów z X Międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej online (11 grudnia 2025 r., Biała Cerkiew). Część 1: BIUEZ PISW „UZE" NANP Ukrainy / Redakcja naukowa : Yuliia Herasymenko, Illia Pakhomov, Zoia Sharlovych. Wydawnictwo : MANS w Łomży, Biała Cerkiew – Łomża, 2026, 332 s.

Recenzenci:

prof, dr hab. Oksana Kovalenko – dyrektor Centrum Edukacji Międzynarodowej, profesor Zakładu Filologii Angielskiej na Charkowskim Narodowym Uniwersytecie Pedagogicznym imienia H.S. Skoworody, Ukraina;

doc, PhD Juliia Hrybovska – Kierownik Zakłady Technologii Uczenia się, Bezpieczeństwa Pracy i Edukacji Włączającej Białocerkowskiego Instytutu Ustawicznej Edukacji Zawodowej Państwowej Instytucji Szkolnictwa Wyższego „Uniwersytet Zarządzania Oświatą" Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Ukraina.

ISBN 978-83-68480-19-1
DOI https://doi.org/10.58246/ZZNQ9459

Zbiór powstał w oparciu o materiały uczestników X Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej „Psychologiczne i pedagogiczne aspekty uczenia się dorosłych w systemie kształcenia ustawicznego". Konferencja była współorganizowana przez: Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Rzeczpospolita Polska), Oddział Spółki Akcyjnej „Centrum Narodowe Kształcenia Zaawansowanego „Өрлеу" Instytutu Zaawansowanego Kształcenia Nauczycieli w obwodzie Żambylskim (Kazachstan), Centrum Szkolenia i Przekwalifikowania Kierowców Pojazdów Silnikowych w Tbilisi (Gruzja), Uniwersytet Narodowy „Politechnika Zaporiżska", Uniwersytet Hryhorija Skovorody w Pereiasławiu, Nauczalno-Naukowy Instytut Edukacyjno-Badawczy Zarządzania Państwowego Uniwersytetu w Mariupolu (Kijów), Melitopolski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny imienia Bohdana Chmielnickiego (Zaporoże).

Podczas konferencji uczestnicy omówili aktualne kwestie rozwoju kompetencji psychologicznych i pedagogicznych kadr dydaktycznych w czasie stanu wojennego, zagraniczne doświadczenia w kształceniu konkurencyjnych fachowców, kształtowanie gotowości nauczycieli do innowacyjnych działań w systemie kształcenia ustawicznego, organizowanie procesu edukacyjnego w oparciu o uczenie się zorientowane na osobowość i samokształcenie, wykorzystanie technologii cyfrowych w rozwoju zawodowym, doskonalenie nowoczesnych modeli rozwoju zawodowego kadry dydaktyczne i wsparcia psychologicznego dla edukacji dorosłych, a także integracja innowacyjnych podejść do uczenia się w edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej.

Materiały zawarte w zbiorze będą przydatne dla kadr dydaktycznych , studentów, doktorantów, młodych naukowców i wszystkich zainteresowanych zagadnieniami rozwoju zawodowego i kształcenia nowoczesnego kompetentnego specjalisty.

Zbiór został opracowany na podstawie gotowych materiałów dostarczonych przez autorów. Za kompletność, rzetelność i dokładność przedstawionych faktów, cytatów, statystyk, nazw własnych i styl prezentacji przypisów odpowiadają autorzy publikacji. Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za materiały przekazane do publikacji.

Wydawnictwo: MANS w Łomży

©Zespół autorski, 2026;
© Bialocerkowski Instytut Ustawicznej Edukacji Zawodowej, PISW „UZE"
NANP Ukrainy Ukraina, 2025;
© Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Rzeczpospolita Polska, 2025.

Рекомендовано Вченою радою
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України
(протокол № 1 від 20.01.2026 року)

Наукова редакція: Юлія Герасименко, Ілля Пахомов, Зоя Шарлович

Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (11 грудня 2025 року, м. Біла Церква). Частина 1. БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України / Наукова редакція: Юлія Герасименко, Ілля Пахомов, Зоя Шарлович. Видавництво: MANS w Łomży, Біла Церква - Ломжа, 2026, 332 с.

Рецензенти:

Коваленко Оксана – директор Центру міжнародної освіти, професорка кафедри англійської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, докторка педагогічних наук, професорка;

Грибовська Юлія – завідувачка кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидатка економічних наук, доцентка.

ISBN 978-83-68480-19-1
DOI https://doi.org/10.58246/ZZNQ9459

Збірник укладено на основі матеріалів учасників X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти». Співорганізаторами конференції виступили: Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Польща), Філія АТ «НЦПК «Өрлеу» Інституту підвищення кваліфікації педагогічних працівників у Жамбильській області (Казахстан), Тбіліський центр з підготовки й перепідготовки водіїв автотранспорту (Грузія), Національний університет «Запорізька політехніка», Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Навчально-науковий інститут управління Маріупольського державного університету (м. Київ), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя).

Під час проведення конференції було обговорено актуальні проблеми розвитку психолого-педагогічних компетентностей педагогічних працівників в умовах воєнного стану, аналізу зарубіжних підходів до підготовки фахівців, здатних конкурувати на сучасному ринку праці, формування інноваційної культури в системі неперервної освіти, удосконалення освітнього процесу на основі особистісно орієнтованого та самокерованого навчання, впровадження цифрових технологій у професійне вдосконалення педагогів, модернізації моделей підвищення кваліфікації та забезпечення психологічного супроводу дорослого населення.

Матеріали, що містяться в цьому збірнику, будуть корисними для викладачів, студентів, докторантів, молодих дослідників та всіх, хто цікавиться професійним розвитком і вихованням сучасних, компетентних спеціалістів.

Збірник складено на основі готових матеріалів, наданих авторами. Автори несуть відповідальність за повноту, достовірність та точність викладених фактів, цитат, статистики, власних імен та стиль викладення виносок. Видавець не несе відповідальності за матеріали, подані до публікації.

Видавництво: MANS w Łomży

© Авторський колектив, 2026;

© Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України Україна, 2026;

© Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі, Республіка Польща, 2026.

ЗМІСТ

ЗМІСТ…….…….. 2
ПРЕС-РЕЛІЗ XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих в системі неперервної освіти» …….…… 6

ПРОГРАМА XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26

ТЕЗИ учасників XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 30

Адаменко О.В. ПОШУК СЕНСУ ЯК ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 30
Алейников Т.С. ОСВІТА ДОРОСЛИХ У СФЕРІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ …….....…….. 32
Алимбекова Л.З. ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ.....……. 35

Ананченко Н.І. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПІДТРИМКИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ …….....…… 43
Анікієнко В.Є. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЇХ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ 46
Аніщенко В.О. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ УТРИМУЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ….....… 50
Аніщенко О.В., Прийма С.М. СЕНСОТВОРЕННЯ: ВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ…….....……... 55
Антипенко О.М. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ВЧИТЕЛІВ…….....……. 59
Аргунов Г.Ф. СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА МЕТОДИ ПІДТРИМАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ…….....……. 64
Артюх І.В., Лісовець О.В. ОСВІТА ДОРОСЛИХ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗРОБІТНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ…….....…… 69
Байова С.М. ІНКЛЮЗИВНА ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ…….....…… 74
Бантиш В.В., Черненко О.В. ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ ВИМІР ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. С. СКОВОРОДИ ТА ЙОГО АКТУАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ ПРАКТИКАХ СТУДЕНТСЬКОГО ВИХОВАННЯ …….....……. 79
Баранець О.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ….....…… 84
Баштовенко О.А. РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДЕЗАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ ….....…… 87
Беліменко О.О. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ …….....…….. 92
Беньковська Н.Б. ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ …….....… 96
Берко Р.С. РОЗРОБЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ПРОФЕСІЙ БУДІВЕЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ….....…….. 101
Бехтер О.С., Кулик В.А. МОТИВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ 104
Боднар Г.М. ІНКЛЮЗІЯ У ВИРОБНИЧОМУ НАВЧАННІ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОРОСЛОЇ ОСОБИСТОСТІ …… 108
Бойко І.В. ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ…….....…….. 111

Бокало О.Є. ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ…….....… 115
Бондаренко А.Л. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ…….....…….. 119
Бондаренко-Берегович В.В., Хоменко З.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ У ВОЄННИЙ ЧАС…….....……. 122
Бондарчук І.М., Сафіна О.В. РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 18 ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ ……..... 125
Братчиков О.С., Братчикова О.В. ТРАВМОІНФОРМОВАНА ПАРАДИГМА ЯК ВІДПОВІДЬ НА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО ЧАСУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ 129

Братчикова О.В., Братчиков О.С. ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ У НАВЧАННІ ДОРОСЛИХ ЯК КЛЮЧОВА РОЛЬ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ МАРШРУТІВ 134
Братчикова О.В., Маркова Т.Ю. ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ДОРОСЛИХ…….....…… 139
Брезіцька Г.Р. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРОСЛИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КУЛІНАРНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ 144
Булах Т.В. ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ …… 147
Бурківська О.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ …….....…… 151
Валенкевич В.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ …….....…… 156
Васильєва О.А. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ……... 161
Вдовченко М.В. СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА У ТЕХНІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ……....…… 166
Висоцька Ю.М., Темченко О.В. МЕТОДИЧНИЙ ДАЛОГ І CASE-STUDY: НОВИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ…….....… 170
Власюк Т.В. РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ «САРНЕНСЬКИЙ АГРАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ КОЛЕДЖ».....…….. 175

Гадомська І.О. ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 178

Грицан О.Г. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-АКСІОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА…….....….. 185
Герасименко Ю.С. ПРОФЕСІЙНА ПЕРЕПІДГОТОВКА КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ……. 191
Геревенко А.М. ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ТРЕНДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ…….....…….. 194
Глазкова І.Я., Коляса Р. НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ У БЕЗБАР'ЄРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ…….....……. 196
Гляненко К.А., **Соснова М.А.**, **Ломака М.О.** ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДОРОСЛИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ……..... 199
Honcharenko L.I. THE ROLE OF ADULT EDUCATION IN THE RECOVERY OF UKRAINIAN SOCIETY UNDER MARTIAL LAW…….....…….. 203
Гуда В. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ АНДРАГОГІКИ…….....…….. 206

Гузенко А.С., Черненко О.В. ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ СОФІЇ РУСОВОЇ ЩОДО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРИ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ……. 210
Денисенко О.Г. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЕМПАТІЯ ЯК ФУНДАМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА……. 214
Дзьобань К.В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ……. 219
Дибенко Г.І. СУЧАСНІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У КОЛЕДЖАХ ……. 205
Домальчук С.В. СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ АНДРАГОГІКИ……. 222
Дорогий Я.Ю., **Клочко А.О.** BLENDED CARE-ПІДХІД ПРИ РОБОТІ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ……. 228
Дульдієр В.О. РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ У ЗНИЖЕННІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВОЛОНТЕРІВ……. 233
Дума Т.В. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ……. 240
Журенко М.А., Швець Н.М. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДЛЯ РОБОТИ З СИСТЕМАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД……. 247
Зайченко Н.О. НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ……. 254
Зарудзей О.І., Зарудзей С.М. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ……. 258
Захарова П.А., Черненко О.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ Г. С. СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ……. 262
Захарова М.Ю. ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ЕМПАТІЇ ЯК ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ……. 268
Зернова Н.В. ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАУКОВЦІВ……. 271
Ілійчук Л.В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ……. 274
Калуцька-Пелих К.О. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ……. 278
Katamadze D., Beridze K., Ketchakmadze R., Meskhidze S. ENHANCING CRITICAL THINKING THROUGH MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES IN HIGHER EDUCATION……. 281
Климович Л.В. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДОРОСЛИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МАЙСТРОМ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У СТРЕСОВИХ УМОВАХ ВІЙНИ……. 285
Клочко А.О., **Дорогий Я.Ю.** ПСИХОЛОГІЯ ТРОЛІНГУ, КЕНСЕЛІНГУ ТА ОНЛАЙН-АГРЕСІЇ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГА ……. 289
Ковальчук І.В. ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНІК МЕДІАЦІЇ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОРПОРАТИВНІ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНФЛІКТІВ 296

Ковтун П.М., **Кесар А.О.** СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ……. 300
Кожухівська О.В. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДЕРЖАВНОМУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «КИЇВСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ»……. 303
Козка О.Ю. СУЧАСНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ РОБОТИ У ВІЙСЬКУ……. 307
Корбут К.О. ОНЛАЙН-ПРОГРАМА З ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ ЖІНОК-МАТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ……. 310

Коротченко Л.Л. ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ…..... 313
Кривошия О.Я. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГІДНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦІАНТІВ І БАРМЕНІВ……..... 315
Кузьма С.Я. STEM-ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ ТА ХІМІЇ ДЛЯ ДОРОСЛИХ: СВІТОВІ ПРАКТИКИ Й УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ……..... 319
Кулішов В.С. ВИКЛАДАЧ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: НАВИЧКИ, ЩО ФОРМУЮТЬ ЯКІСНУ ОСВІТУ……..... 322
Кучеренко І.А. КУЛЬТУРА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНІ ВИМОГИ……..... 327

INFORMACJA PRASOWA
XI MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWO-PRAKTYCZNA „PSYCHOLOGICZNE I PEDAGOGICZNE ASPEKTY EDUKACJI DOROSŁYCH W SYSTEMIE KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO”

11 grudnia 2026 r. w Białocerkowskim Instytucie Ustawicznej Edukacji Zawodowej Państwowej Instytucji Szkolnictwa Wyższego „Uniwersytet Zarządzania Oświatą” Akademii Narodowej Nauk Pedagogicznych Ukrainy odbyła się XI Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna „Psychologiczno-pedagogiczne aspekty edukacji dorosłych w systemie kształcenia ustawicznego”.

Partnerami tematycznymi konferencji byli: Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Rzeczpospolita Polska), Oddział Spółki Akcyjnej „Centrum Narodowe Kształcenia Zaawansowanego „Өрлеу” Instytutu Zaawansowanego Kształcenia Nauczycieli w obwodzie Żambylskim (Kazachstan), Centrum Szkolenia i Przekwalifikowania Kierowców Pojazdów Silnikowych w Tbilisi (Gruzja), Uniwersytet Narodowy „Politechnika Zaporiżska”, Uniwersytet Hryhorija Skovorody w Pereiasławiu, Nauczalno-Naukowy Instytut Edukacyjno-Badawczy Zarządzania Państwowego Uniwersytetu w Mariupolu (Kijów), Melitopolski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny imienia Bohdana Chmielnickiego (Zaporoże).

Na konferencję wpłynęło 300 zgłoszeń, zarejestrowano 200 punktów połączeń. W międzynarodowej konferencji wzięli udział przedstawiciele 19 obwodów Ukrainy (Dniepropetrowskiego, Kijowskiego, Rówieńskiego, Zaporoskiego, Sumskiego,

Mikołajowskiego, Czerkaskiego, Winnickiego, Donieckiego, Kirowogradzkiego, Czerniowieckiego, Ternopielskiego, Chersońskiego, Odeskiego, Charkowskiego, Lwowskiego, Wołyńskiego, Chmielnickiego, Połtawskiego) oraz 5 krajów świata: Austrii, Polski, Kazachstanu, Gruzji i Ukrainy.

Konferencję moderowali Juliia Hierasymenko, kierownik Zakładu Pedagogiki, Psychologii i Zarządzania, Illia Pakhomov, doktor nauk ekonomicznych, profesor oraz starszy wykładowca Katedry Pedagogiki, Psychologii i Zarządzania.

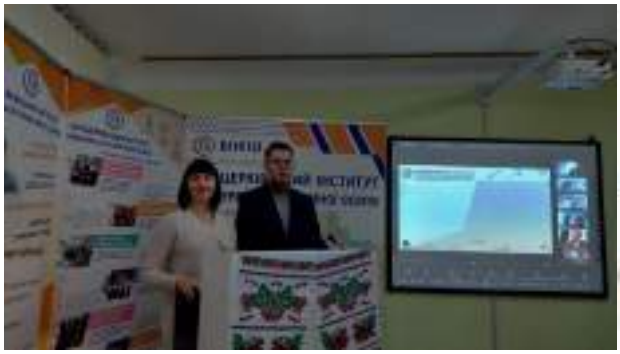

Cel wydarzenia: omówienie aktualnych i złożonych problemów rozwoju oświaty dorosłych w stanie wojennym, teoretyczne i aplikacyjne aspekty zwiększania efektywności rozwoju zawodowego nauczycieli w systemie kształcenia ustawicznego, wprowadzanie nowoczesnych innowacyjnych technologii nauczania do systemu oświaty dorosłych; wymiana doświadczeń w zakresie rozwoju kompetencji psychologiczno-pedagogicznych kadry nauczycielskiej w edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej.

W ramach konferencji poruszono szereg kwestii, w tym: rozwój kompetencji psychologiczno-pedagogicznych kadry nauczycielskiej w stanie wojennym, analizę zagranicznych podejść do kształcenia specjalistów zdolnych do konkurowania na współczesnym rynku pracy, kształtowanie innowacyjnej kultury w systemie kształcenia ustawicznego, doskonalenie procesu edukacyjnego opartego na uczeniu się zorientowanym na osobę i samodzielnie zarządzanym, wprowadzanie technologii cyfrowych w rozwoju zawodowym nauczycieli, unowocześnianie zaawansowanych modeli kształcenia oraz zapewnianie wsparcia psychologicznego osobom dorosłym.

Otwarcia XI Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej „Psychologiczne i Pedagogiczne Aspekty Edukacji Dorosłych w Systemie Kształcenia Ustawicznego” dokonała Dyrektor w Białocerkowskim Instytucie Ustawicznej Edukacji Zawodowej Państwowej Instytucji Szkolnictwa Wyższego „Uniwersytet Zarządzania Oświatą” Akademii Narodowej Nauk Pedagogicznych Ukrainy, profesor, doktor habilitowany, profesor korespondencyjny Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Viktoriia Sydorenko.

W swoim referacie „Luka kompetencyjna na rynku pracy Ukrainy w warunkach wojny i powojennej odbudowy” przedstawiła wyniki analizy współczesnych wyzwań w kształceniu specjalistów i podkreśliła wagę efektywnej interakcji systemu kształcenia ustawicznego z potrzebami rynku pracy. Pani Viktoriia zwróciła szczególną uwagę na działalność Instytutu Kształcenia Ustawicznego w Białej Cerkwi jako praktyczny przykład przezwyciężania luki kompetencyjnej.

W szczególności odnotowano doświadczenie BIUEZ w realizacji innowacyjnych programów edukacyjnych, organizacji elastycznych form kształcenia nauczycieli i specjalistów z różnych dziedzin, rozwijaniu kompetencji cyfrowych osób dorosłych oraz zapewnieniu wysokiej jakości szkoleń na potrzeby powojennej odbudowy Ukrainy.

Uczestników konferencji powitała Larysa Poliakova, Prorektor ds. Nauki, Pracy Innowacyjnej i Współpracy Międzynarodowej Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Bohdana Chmielnickiego, kandydat nauk historycznych, profesor nadzwyczajny;

Natalia Filitska – dyrektor oddziału Kijowskiego Obwodowego Centrum Zatrudnienia w Białej Cerkwi, absolwentka Wydziału Psychologii Instytutu Ustawicznego Kształcenia Zawodowego w Białej Cerkwi;

Denys Tarasenko – Dyrektor Instytutu Edukacyjno-Naukowego Zarządzania Mariupolskiego Uniwersytetu Państwowego, doktor nauk ekonomicznych, profesor;

Yana Oshyiko – Dyrektorka Gimnazjum w Białej Cerkwi „Zvytiaga” – szkoły podstawowej nr 8 Rady Miejskiej Białej Cerkwi w obwodzie kijowskim, absolwentka PEZ „Zarządzanie placówką oświatową” Instytutu Ustawicznego Kształcenia Zawodowego w Białej Cerkwi.

Sesja plenarna XI Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji Internetowej „Psychologiczne i Pedagogiczne Aspekty Edukacji Dorosłych w Systemie Kształcenia Ustawicznego” stała się platformą do wystąpień z referatami naukowymi, które wygłosili: **Elmira Myrzaliieva**, starszy wykładowca Zakładu Innowacyjnej Edukacji i Technologii Informacyjnych Oddziału Spółki Akcyjnej „Centrum Narodowe Kształcenia Zaawansowanego „Өрлеу” Instytutu Zaawansowanego Kształcenia Nauczycieli w obwodzie żambylskim, doktor filozofii w zakresie psychologii i pedagogiki, stypendystka międzynarodowego programu „Bołaszak” (Kazachstan), z referatem naukowym pt. „Pedagogika muzealna: innowacyjne podejścia”;

Barbara Preitler, dr psychologii i psychoterapeutka, wykładowczynia na Uniwersytecie w Klagenfurcie (Austria), z raportem naukowym pt. „Dbanie o siebie w czasach stresu”;

Ałła Kloczko, profesor Zakładu Pedagogiki, Psychologii i Zarządzania Instytutu Kształcenia Ustawicznego w Białej Cerkwi Wyższej Szkoły Zawodowej „UMO” Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, doktor nauk psychologicznych, profesor, z doniesieniem naukowym pt. „Społeczno-psychologiczne aspekty kształtowania kultury współpracy w środowisku edukacyjnym”;

Zoia Sharlovych, kandydatka nauk pedagogicznych, prodziekan ds. współpracy międzynarodowej Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży (Rzeczpospolita Polska), z referatem naukowym pt. „Edukacja podyplomowa specjalistów pielęgniarstwa w systemie kształcenia ustawicznego: doświadczenia polskie”;

Viktoriia Anishchenko, Kierownik Wydziału Kształcenia i Rozwoju Kompetencji Zawodowych Kadr Państwowej Służby Więziennej Ukrainy, Instytutu Doskonalenia Zawodowego Akademii Więziennictwa Ukrainy, doktor hab. nauk pedagogicznych, profesor, z referatem naukowym pt. „Edukacja pozaformalna jako zasób rozwoju i samostanowienia młodzieży odbywającej karę pozbawienia wolności”;

Ija Chasaja, wykładowca na Wydziale Nauk Pedagogicznych, Wydział Nauk Ścisłych i Edukacji Państwowego Uniwersytetu im. Shoty Rustavelego w Batumi, doktor hab. nauk pedagogicznych (Gruzja), z referatem naukowym pt. „Wzmacnianie krytycznego myślenia poprzez nowoczesne podejścia pedagogiczne w szkolnictwie wyższym”;

Tetiana Martyniuk, dyrektor Liceum Akademickiego „Wektor” w Białej Cerkwi – gimnazjum nr 18 Rady Miejskiej Białej Cerkwi obwodu kijowskiego, kandydatka nauk pedagogicznych, studentka pierwszego roku studiów magisterskich na kierunku C4 Psychologia, z referatem naukowym pt. „Tworzenie ekosystemu rozwoju zawodowego nauczycieli w warunkach przemian edukacyjnych”;

Mykoła Suprun, profesor Zakładu pedagogiki specjalnej i integracji Narodowego Uniwersytetu Stoczniowego im. Admirała Makarowa, doktor hab. nauk pedagogicznych, profesor, z referatem naukovym: „Osobowość wopścienego pedagoga w dziedzinie edukacji edukacyjnej”;

Stanislav Horoshkov, student pierwszego stopnia (licencjackiego), III rok Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki, Instytut Geologii Edukacyjno-Naukowy; student pierwszego stopnia (licencjat), III rok studiów na Uniwersytecie Narodowym im. W.N. Karazina w Charkowie, Instytut Edukacyjno-Naukowy Ekologii, Zielonej Energetyki i Zrównoważonego Rozwoju, z referatem naukowym: „Globalny indeks konkurencyjności talentów a Ukraina”;

Nataliia Moshenets, doktorantka Głuchowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Aleksandra Dowżenki, wykładowczynia Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży, z referatem naukowym: „Pedagogiczne aspekty kształtowania kompetencji komunikacyjnych przyszłych specjalistów w dziedzinie finansów”;

Tetiana Tveritinova, studentka II roku studiów magisterskich na kierunku 053 „Psychologia” w Białocerkiewskim Instytucie Kształcenia Ustawicznego Państwowej Jednostki Szkolnictwa Wyższego „Uniwersytet Zarządzania Edukacją” Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, z referatem naukowym: „Zastosowanie nowoczesnych technologii edukacyjnych w dziedzinie andragogiki”;

Maryna Rolduhina, metodystka Jednostki Komunalnej „Berehowski profesjonalny liceum sfery usług” Rady Obwodowej Zakarpackiej, z referatem naukowym: „Współczesne metody organizacji profesjonalnego przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji dorosłej ludności na bazie Jednostki Komunalnej „Berehowski profesjonalny liceum sfery usług” Rady Obwodowej Zakarpackiej.

Organizatorzy konferencji stworzyli niezwykle merytoryczną i dynamiczną atmosferę, która sprzyjała wymianie doświadczeń, prezentacji innowacyjnych pomysłów, uzyskaniu cennych informacji i poszerzeniu kontaktów zawodowych. Uczestnicy mieli okazję poczuć siłę żywej komunikacji naukowej i pogłębić własne perspektywy badawcze.

Otwarte środowisko informacyjne Instytutu Kształcenia Ustawicznego w Białej Cerkwi stało się skuteczną platformą konstruktywnego dialogu między ukraińskimi i zagranicznymi naukowcami, praktykami pedagogicznymi i kluczowymi interesariuszami.

Zapisy z posiedzenia plenarnego i wystąpienia kluczowych prelegentów XI Międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej „Psychologiczno-pedagogiczne aspekty edukacji dorosłych w systemie kształcenia ustawicznego” można obejrzeć na: https://www.youtube.com/watch?v=dJSJ1V1hwYU

ПРЕС-РЕЛІЗ
XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

11 грудня 2025 року у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України відбулася **XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих в системі неперервної освіти»**.

Тематичними партнерами конференції виступили: Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Польща), Філія АТ «НЦПК «Өрлеу» Інституту підвищення кваліфікації педагогічних працівників у Жамбильській області (Казахстан), Тбіліський центр з підготовки й перепідготовки водіїв автотранспорту (Грузія), Національний університет «Запорізька політехніка», Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Навчально-науковий інститут управління Маріупольського державного університету (м. Київ), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя).

На конференцію було подано 300 заявок, зафіксовано 200 точок підключення. У Міжнародній конференції взяли участь представники **19 областей України** (Дніпропетровської, Київської, Рівненської, Запорізької, Сумської, Миколаївської, Черкаської, Вінницької, Донецької, Кіровоградської, Чернівецької, Тернопільської, Херсонської, Одеської, Харківської, Львівської,

Волинської, Хмельницької, Полтавської), та **5 країн світу:** Австрія, Польща, Казахстан, Грузія та Україна.

Модерували конференцію **Юлія Герасименко**, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту, доктор економічних наук, професор, та **Ілля Пахомов**, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту.

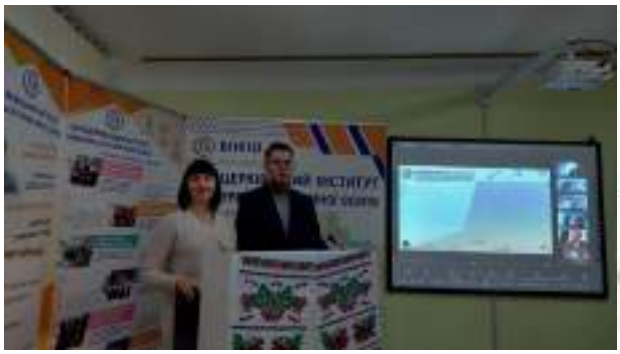

Мета проведення заходу: обговорення актуальних комплексних проблем розвитку освіти дорослих в умовах воєнного стану, теоретичних і прикладних аспектів підвищення ефективності професійного розвитку педагога у системі неперервної освіти, впровадження сучасних інноваційних технологій навчання в систему освіти дорослих; обмін досвідом з питань розвитку психолого-педагогічних компетентностей педагогічних працівників в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.

У межах роботи конференції було порушено комплекс питань, що охоплюють розвиток психолого-педагогічної компетентності педагогічних працівників в умовах воєнного стану, аналіз зарубіжних підходів до підготовки фахівців, здатних конкурувати на сучасному ринку праці, формування інноваційної культури в системі неперервної освіти, удосконалення освітнього процесу на основі особистісно орієнтованого та самокерованого навчання, впровадження цифрових технологій у професійне вдосконалення педагогів, модернізацію моделей підвищення кваліфікації та забезпечення психологічного супроводу дорослого населення.

Відкриття XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної

освіти» здійснила директор Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, чден-кореспондент НАПН України **Вікторія Сидоренко**. У своїй доповіді «Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України в умовах війни на повоєнного відновлення України» вона представила результати аналізу сучасних викликів у підготовці фахівців і підкреслила важливість ефективної взаємодії системи неперервної освіти з потребами ринку праці. Особливу увагу Вікторія Вікторівна приділила діяльності Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти як практичного прикладу подолання кваліфікаційного розриву. Зокрема, було відзначено досвід БІНПО у впровадженні інноваційних освітніх програм, організації гнучких форм навчання для педагогів і фахівців різних галузей, розвитку цифрових компетентностей дорослого населення та забезпеченні якісної підготовки кадрів для потреб повоєнного відновлення України.

З вітальними промовами до учасників конференції звернулися **Лариса Полякова** – проректор з наукової, інноваційної роботи та міжнародної співпраці Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат історичних наук, доцент;

Наталія Філіцька – директор Білоцерківської філії Київського обласного центру зайнятості, випускниця ОПП «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти;

Денис Тарасенко – директор Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор;

Яна Ошийко – директор Білоцерківської гімназії «Звитяга» – початкова школа № 8 Білоцерківської міської ради Київської області, випускниця ОПП «Управління навчальним закладом» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

Пленарне засідання XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти» стало майданчиком для виступів із науковими доповідями,

які представили: **Ельміра Мирзалієва,** старший викладач кафедри інноваційної освіти та інформаційних технологій ФАТ «НЦПК «Өрлеу» ІПК ПП по Жамбилській області, доктор філософії з психології та педагогіки, стипендіат міжнародної програми «Болашак» (Казахстан), із науковою доповіддю: «Музейна педагогіка: інноваційні підходи»;

Барбара Прайтлер, доктор філософії, психолог та психотерапевт, викладач Університету Клагенфурт (Австрія), із науковою доповіддю: «Турбота про себе в стресові часи»;

Алла Клочко, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор психологічних наук, професор, із науковою доповіддю: «Соціально-психологічні аспекти формування колаборативної культури в освітньому середовищі»;

Зоя Шарлович, кандидат педагогічних наук, продекан Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі (Республіка Польща), із науковою доповіддю: «Післядипломна підготовка спеціалістів медсестринства в системі неперервної освіти: польський досвід»;

Вікторія Аніщенко, завідувач кафедри формування та розвитку професійної компетентності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України, доктор педагогічних наук, професор, із науковою доповіддю: «Неформальна освіта як ресурс розвитку та самовизначення підлітків, які утримуються під вартою»;

Ія Хасая, викладач кафедри педагогічних наук, факультету точних наук і освіти Батумського державного університету імені Шота Руставелі, доктор педагогічних наук (Грузія), із науковою доповіддю: «Підвищення критичного мислення через сучасні педагогічні підходи у вищій освіті»;

Тетяна Мартинюк, директор Білоцерківського академічного ліцею «Вектор» - гімназія 18 Білоцерківської міської ради Київської області, кандидат педагогічних наук, здобувач І курсу освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю С4 Психологія, із науковою доповіддю: «Створення екосистеми професійного зростання педагогів в умовах освітніх трансформацій»;

Микола Супрун, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, доктор педагогічних наук, професор, із науковою доповіддю: «Особистість сучасного педагога у сфері спеціальної освіти»;

Станіслав Горошков, здобувач першого (бакалаврського) рівня, ІІІ курсу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ННІ «Інститут геології»; здобувач першого (бакалаврського) рівня, ІІІ курсу Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, ННІ «Екології,

зеленої енергетики та сталого розвитку», із науковою доповіддю: «Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів і Україна»;

Наталія Мошенець, аспірантка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, викладач Міжнародної академії прикладних наук в Ломжі, із науковою доповіддю: «Педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців фінансової сфери»;

Тетяна Тверітінова, здобувач ІІ курсу освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, із науковою доповіддю: «Застосування сучасних освітніх технологій у галузі андрагогіки»;

Марина Ролдугіна, методист комунального закладу «Берегівський професійний ліцей сфери послуг» Закарпатської обласної ради, із науковою доповіддю: «Сучасні методи організації професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації дорослого населення на базі комунального закладу «Берегівського професійного ліцею сфери послуг» Закарпатської обласної ради.

Організатори конференції змогли створити надзвичайно змістовну й динамічну атмосферу, яка сприяла обміну досвідом, презентації інноваційних ідей, отриманню цінної інформації та розширенню професійних контактів. Учасники мали можливість відчути силу живого наукового спілкування й поглибити власні дослідницькі перспективи.

Відкрите інформаційне середовище Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти стало ефективною платформою для конструктивного діалогу між українськими й зарубіжними науковцями, педагогами-практиками та ключовими стейкголдерами.

Переглянути пленарне засідання та доповіді ключових спікерів XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих в системі неперервної освіти» можна на ютуб-каналі БІНПО за покликанням:

https://www.youtube.com/watch?v=dJSJ1V1hwYU

ПРОГРАМА

XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова організаційного комітету:

Вікторія СИДОРЕНКО, директор Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;

Заступник голови організаційного комітету:

Юлія ГЕРАСИМЕНКО, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор економічних наук, професор;

Члени організаційного комітету:

Володимир КУЛІШОВ, заступник директора з навчальної роботи, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент;

Алла КЛОЧКО, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор психологічних наук, професор;

Лідія МАМЧУР, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

Валентин РИБАЛКА, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор психологічних наук, професор, почесний академік НАПН України;

Ілля ПАХОМОВ, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України;

Відповідальний за технічне забезпечення:

Олег МЕДВІДЬ, технік ІІ категорії Відділу цифровізації освітньої діяльності Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Модератори конференції:

Юлія ГЕРАСИМЕНКО, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор економічних наук, професор;

Ілля ПАХОМОВ, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України.

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА

«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

XI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

11 грудня 2025 року об 11:00

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

Вікторія СИДОРЕНКО, директор Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Лариса ПОЛЯКОВА, проректор з наукової, інноваційної роботи та міжнародної співпраці Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат історичних наук, доцент

Наталія ФІЛІЦЬКА, директор Білоцерківської філії Київського обласного центру зайнятості

Денис ТАРАСЕНКО, директор Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор

Яна ОШИЙКО, директор Білоцерківської гімназії «Звитяга» – початкова школа №8»Білоцерківської міської ради Київської області

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Ельміра МИРЗАЛІЄВА, старший викладач кафедри інноваційної освіти та інформаційних технологій ФАТ «НЦПК «Өрлеу» ІПК ПП по Жамбилській області, доктор філософії з психології та педагогіки, стипендіат міжнародної програми «Болашак» *(Казахстан)*

Барбара ПРАЙТЛЕР, доктор філософії, психолог та психотерапевт, викладач Університету Клагенфурт *(Австрія)*

Ія ХАСАЯ, викладач кафедри педагогічних наук, факультету точних наук і освіти Батумського державного університету імені Шота Руставелі, доктор педагогічних наук *(Грузія)*

Зоя ШАРЛОВИЧ, кандидат педагогічних наук, продекан Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі *(Республіка Польща)*

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

MANS

ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА

XI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

11 грудня 2025 року об 11:00

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Вікторія АНІЩЕНКО,
завідувач кафедри формування та розвитку професійної компетентності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України, доктор педагогічних наук, професор

Наталія МОШЕНЕЦЬ,
аспірантка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, викладач Міжнародної академії прикладних наук в Ломжі

Тетяна МАРТИНЮК,
директор Білоцерківського академічного ліцею «Вектор» – гімназія 18 Білоцерківської міської ради Київської області, кандидат педагогічних наук, здобувач I курсу освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю С4 Психологія

Микола СУПРУН,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, доктор педагогічних наук, професор

Алла КЛОЧКО,
професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Марина РОЛДУГІНА,
методист комунального закладу «Берегівський професійний ліцей сфери послуг» Закарпатської обласної ради

Тетяна ТВЕРІТІНОВА,
здобувач II курсу освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Станіслав ГОРОШКОВ,
здобувач першого (бакалаврського) рівня, III курсу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ННІ «Інститут геології»; здобувач першого (бакалаврського) рівня, III курсу Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, ННІ «Екології, зеленої енергетики та сталого розвитку»

ТЕЗИ УЧАСНИКІВ
XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

ПОШУК СЕНСУ ЯК ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Адаменко О.В., *здобувач вищої освіти Білоцерківського інституту неперервно професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, методист ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей»*

В умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України перед системою професійної освіти постають нові виклики. Професійна освіта, будучи важливою ланкою системи неперервної освіти, працює з особливою категорією здобувачів. Студент професійного ліцею — це, по суті, «молодий дорослий», який не лише опановує фах, а й входить у нові соціально відповідальні ролі. Стає очевидним, що якісна професійна освіта в умовах війни вимагає формування у здобувача не лише технічних навичок, а й міцного внутрішнього стрижня, який дозволить йому вистояти перед життєвими випробуваннями. Саме тому розвиток позитивної соціальної спрямованості є критично важливим завданням.

У сучасній психолого-педагогічній літературі позитивна соціальна спрямованість розглядається як інтегративна якість особистості, що визначає її ціннісне ставлення до дійсності. Вона характеризується домінуванням суспільно значущих мотивів та готовністю до конструктивної взаємодії. Формування цієї якості неможливе лише через зовнішній вплив. Тут доцільно звернутися до ідей Віктора Франкла про самотрансценденцію — спрямованість людини на смисл або на іншу людину [1]. Використання логотерапії добре узгоджується з сучасним компетентнісним підходом, адже дозволяє гармонійно поєднати професійну майстерність із розвиненим емоційним інтелектом та громадянською позицією. Крім того, екзистенційний підхід сприяє формуванню ціннісної аутентичності студента, коли соціально схвалювана поведінка стає результатом вільного внутрішнього вибору, а не примусу.

У практиці роботи ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей» ми спостерігаємо, що механічні заклики до активності часто не дають результату, якщо студент перебуває у стані «екзистенційного вакууму». Натомість, застосування принципів логотерапії дозволяє наповнити процес виховання реальним змістом:

1. Професіоналізм як інструмент сенсу. Важливо змістити акцент з «отримання професії для заробітку» на «оволодіння майстерністю для служіння». Коли студент усвідомлює, що його майбутня праця є внеском у добробут громади, його соціальна спрямованість набуває ціннісного фундаменту.

2. Резильєнтність через відповідальність. Франкл наголошував: «Свобода загрожує виродитися у свавілля, якщо вона не проживається з точки зору відповідальності» [1]. Для молодої людини усвідомлення відповідальності перед країною стає точкою опори, що запобігає деструктивній поведінці.

3. Діяльнісний підхід. Сенс знаходиться у дії. Залучення студентів до волонтерства чи виробничої практики для потреб оборони дозволяє їм відчути свою корисність «тут і зараз».

Таким чином, підхід В. Франкла дозволяє перевести виховний процес із площини зовнішнього стимулювання у площину внутрішньої мотивації. Соціальна активність перестає бути формальністю, а стає внутрішньою потребою особистості, яка знайшла свій сенс.

Підсумовуючи, зазначимо, що інтеграція екзистенційних ідей у систему професійної освіти сприяє формуванню зрілого фахівця. Такий фахівець не лише компетентний у своїй галузі, а й свідомо спрямований на розбудову суспільства, що є ключовим показником якості освіти дорослих у системі неперервного навчання.

Список використаних джерел:

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу: психолог у концтаборі / пер. з англ. О. Замойська. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.

ОСВІТА ДОРОСЛИХ У СФЕРІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Алейников Т. С., *викладач циклової комісії автомобілів та транспортних технологій ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»*

Воєнні конфлікти суттєво змінюють професійні вимоги та соціальні умови. Освіта дорослих стає ключовим інструментом відновлення функціонування критичних галузей, серед яких автомобільний транспорт. Заклади фахової передвищої та вищої освіти мають забезпечити підготовку персоналу з високим рівнем адаптивності, компетентності та соціальної відповідальності.

У працях М. Ноулза та П. Джарвіса наголошується, що освіта дорослих відіграє ключову роль у відновленні та зміцненні суспільних процесів, особливо в умовах кризових викликів. В українському освітньому законодавстві, зокрема у Законі України «Про освіту», підкреслюється принцип неперервності освіти, який набуває особливої ваги в період воєнних дій, коли дорослі потребують нових компетентностей для адаптації та професійної стійкості. Більшість педагогів наголошує на важливості активного засвоєння знань через практичний досвід тому, що справжнє навчання відбувається через активну взаємодію зі змістом і практичний досвід. Такий підхід є надзвичайно важливим для дорослих, оскільки дозволяє не лише здобувати знання, а й застосовувати їх у реальних ситуаціях, що сприяє швидшому відновленню професійних і соціальних функцій.

Освітні програми для дорослих охоплюють широкий спектр навчальних напрямів, зокрема підвищення кваліфікації водіїв, ремонтників та фахівців із логістики. Ці програми розробляються з урахуванням актуальних стандартів, сучасних технологій та вимог безпеки, що дозволяє здобувачам освіти

підтримувати професійну компетентність на високому рівні та бути готовими до роботи в умовах постійних змін у галузі.

Не менш важливим компонентом є психологічний супровід, який забезпечує необхідну підтримку для подолання стресових ситуацій, розвитку комунікативних навичок та ефективної командної взаємодії. Така підтримка дозволяє дорослим здобувачам освіти відчувати впевненість у своїх можливостях і повноцінно реалізовувати навчальні та професійні завдання.

Освіта дорослих також сприяє соціальній інтеграції та мобільності, відкриваючи можливості для професійного росту та самореалізації. Вона формує відповідальне ставлення до безпеки дорожнього руху, експлуатації та обслуговування транспортних систем, підвищуючи загальний рівень культури безпечної праці в галузі.

Інноваційні підходи у навчанні є ще одним важливим фактором підвищення ефективності освітніх програм. Використання сучасних симуляторів, дистанційних курсів та модульних програм дозволяє підтримувати високий рівень підготовки навіть у кризових або обмежених умовах. Такі технології забезпечують гнучкість навчання, дають змогу поєднувати теоретичні знання з практичними навичками та підвищують зацікавленість дорослих в освітньому процесі.

У сфері автомобільного транспорту освіта дорослих відіграє стратегічну роль у відновленні економіки та логістичної інфраструктури держави. Воєнний стан спричинив руйнування транспортних мереж, дефіцит кваліфікованих фахівців, необхідність оперативної перепідготовки водіїв, механіків, фахівців з діагностики та експлуатації транспортних засобів. Тому система неперервної освіти у галузі автомобільного транспорту стає одним із ключових механізмів стабілізації та розвитку галузі.

Освіта дорослих у цьому напрямі має прагматичну та соціальну функцію. Вона не лише забезпечує відновлення професійних компетентностей, а й сприяє реінтеграції ветеранів, ВПО та осіб, які втратили роботу через збройну агресію. У сучасних умовах зростає попит на програми швидкої перепідготовки, короткі

курси, модульне навчання, тренінги з експлуатації новітніх транспортних систем.

Важливим є поєднання традиційного і цифрового навчання. Використання симуляторів водіння, онлайн-лабораторій, відеоінструкцій, VR-моделювання дорожніх ситуацій дає змогу безпечно відтворювати ризикові сценарії: рух у складних погодних умовах, евакуаційні маршрути, взаємодію з військовими колоннами. Такий підхід відповідає концепції «навчання через досвід», про яку писав Д. Колб. Також важливе значення має оновлення змісту освіти: акцент на безпеці дорожнього руху, енергоефективності, екологічності, роботизації та електрифікації транспорту. Фахівці мають опановувати сучасні норми ЄС щодо технічного огляду, логістики, цифрових тахографів, стандартів екологічності.

Отже, освіта дорослих у галузі автомобільного транспорту є фундаментом відновлення суспільства, стає інструментом відбудови інфраструктури, підвищення безпеки, модернізації технологій та створення нових можливостей працевлаштування, забезпечує професійну компетентність, психологічну стійкість і соціальну адаптацію дорослих здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

2. Jarvis P. Adult Learning in the Social Context. London, 2004. P. 49.

ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Алимбекова Л.З., *Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Шу ауданы,Мұхтар Әуезов атындағы орта мектебінің физика пәнінің мұғалімі*

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі мұғалімдерді оқыту мен тәрбиеде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге, сондай-ақ оқу үдерісіне жаңа білім беру технологияларын енгізуге мүмкіндік беретін тиімді әрі инновациялық әдістерді іздеуге бағыттайды. Білім берудің заманауи тұжырымдамасында педагогтің кәсіби қызметінің басты мақсаты – білім алушыларды қоғамда табысты әлеуметтенуге және еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуға дайындау. Осы мақсатты жүзеге асыру білім алушылардың оқу-танымдық әрекетін ұйымдастырудың жаңаша тәсілдерін талап етеді және инновациялық оқыту технологияларының дамуына негіз болады.

Мен үшін оқу үдерісіндегі маңызды міндеттердің бірі – білім алушылардың білім алуға және шығармашылыққа деген қызығушылығын арттыру. Бұл міндетті сабақ барысында білім алушылардың шығармашылық белсенділігін күшейтетін оқыту формалары мен құралдарын түрлендіру, сондай-ақ заманауи педагогикалық технологияларды тиімді қолдану арқылы шешуге болады. Жалпы алғанда, оқу сапасына елеулі әсер ететін және білім алушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал жасайтын стратегияларды шартты түрде екі негізгі топқа бөлуге болады.

<table>
<tr><th>Стратегиялардың бірінші тобы</th><th>Стратегиялардың екінші тобы</th></tr>
<tr><td>Есте сақтау стратегиялары – оны жадта сақтау үшін</td><td rowspan="3">Оқыту үшін жағдай жасауға байланысты және тілді меңгерудегі психологиялық қиындықтарды жеңуге ықпал ететін стратегиялар.</td></tr>
<tr><td>Білім алушылар материалды түсіну үшін қолданатын когнитивті стратегиялар</td></tr>
<tr><td>Компенсаторлық стратегиялар-қарым-қатынас процесінде туындайтын қиындықтарды жеңуге көмектеседі</td></tr>
</table>

Заманауи білім беру технологияларының қарқынды дамуына орай аудио және бейнематериалдар, компьютерлік бағдарламалар, сондай-ақ қашықтан оқыту формалары оқу үдерісінде кеңінен қолданыла бастады. Ақпараттық технологиялар білім берудің әртүрлі салаларында, оқу жағдайларының алуан түрінде және барлық білім деңгейлерінде оқу процесінің мазмұнын байытып, тиімділігін арттырады.

Бұл технологиялар аясында білім алушы оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналып, өздігінен білім алып, танымдық тапсырмаларды дербес орындауға мүмкіндік алады.

Аталған әдістердің негізгі мақсаты – танымдық әрекетті жандандыру, оны оңтайландыру және нәтижелілігін арттыру. Білім алушылардың белсенді іс-әрекетке, ұжымдық жұмыс түрлеріне тарту, өзара пікір алмасу мен талқылауды ұйымдастыру инновациялық оқытудың басты ерекшелігі болып табылады.

- Білім берудегі инновация ұғымы нені білдіреді? Білім беру саласындағы инновациялар деп оқу мазмұнын жаңартуды, оқыту формалары мен әдістерін жетілдіруді, «оқытушы – студент» арасындағы өзара қарым-қатынастың жаңа үлгілерін қалыптастыруды, ақпараттық технологияларды тиімді қолдануды, заманауи құрал-жабдықтарды енгізуді, оқу үдерісін ұйымдастыру мен басқарудың жаңа тәсілдерін қамтитын жаңашыл өзгерістерді атайды.

Физиканы оқытудың басты мақсаттарының бірі – пәнді тек жүйелі-құрылымдық білім ретінде меңгертуден оны қоршаған әлемді тану, ойлауды дамыту және ғылыми қарым-қатынас құралы ретінде оқытуға көшу болып табылады. Бұл ретте оқушылар физикалық заңдылықтарды жаттап қана қоймай, құбылыстарды талдауға, себеп-салдар байланыстарын анықтауға және өз ойын ғылыми тілде дәлелдеуге үйренеді.

Ал инновациялық технологияларды қолдану оқу-танымдық іс-әрекетті өнімді әрі шығармашылық деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Зертханалық жұмыстар, модельдеу, цифрлық симуляциялар, жобалық және зерттеушілік

тапсырмалар арқылы білім алушылардың танымдық белсенділігі артып, физика пәніне деген қызығушылығы қалыптасады.

Өз физика сабақтарымда білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында түрлі белсенді оқыту әдістерін қолданамын. Атап айтқанда: кластерлер құру, INSERT әдісі (теориялық материалды өз бетінше меңгеру барысында), кестелерді толтыру, екі бөлімнен тұратын күнделік, «аялдамалармен оқу», бірлескен ізденіс, пікірталасты қайта қарау, дөңгелек үстел форматы. Сонымен қатар ТРИЗ (өнертапқыштық есептерді шешу теориясы) элементтерін пайдаланамын: «таң қал!» (физик-ғалымдардың өмірі мен жаңалықтарымен танысу кезінде), «қатені тап!» әдісі. Бұған қоса классикалық лекция, аудиовизуалды техникалық құралдарды қолдану, тесттік тапсырмалар да сабақтың мазмұнын толықтырады.

Физика сабағында жобалық технологияны қолдану білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Бұл технология дербес танымдық іс-әрекет саласында құзыреттілікті қалыптастырып, өздігінен білім алуға баулиды, қызығушылықты дамытады және дүниетанымын кеңейту арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді.

Сонымен қатар жобалық және зерттеушілік жұмыстар арқылы білім алушылар үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істеу, зерттеу дағдыларын меңгереді: мәселені анықтау, оны шешу жолдарын жоспарлау, нәтижені талдау. Топтық жұмыстар коммуникативтік дағдыларды дамытуға, бірлесіп әрекет етуге үйретеді.

Сабақ барысында және сабақтан тыс уақытта топтық өзара іс-қимылды ұйымдастыра отырып, білім алушылар арасында ынтымақтастықты, сенім мен өзара құрметке негізделген қолайлы психологиялық ахуалды қалыптастырамын. Бұл білім алушыларды белсенді, дербес әрекетке тартуға мүмкіндік береді. Физика сабақтарында топтық жұмыс формасын қолдану ұжымшылдыққа тәрбиелеп қана қоймай, әр білім алушының жеке ерекшелігін

ашуға жағдай жасап, «оқушы – оқушы» арасындағы ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырады.

Л. Н. Толстойдың: *«Егер білім алушы мектепте ештеңе жасауды үйренбесе, онда өмірде ол әрқашан тек еліктейді, көшіреді»* деген пікірі бүгінгі күні физиканы оқытуда да ерекше өзектілікке ие. Себебі физика сабағы білім алушыны тек дайын білімді қабылдаушы емес, тәжірибе жасаушы, зерттеуші, ойланушы тұлға ретінде қалыптастыруды талап етеді.

Физика пәніне деген қызығушылықты арттыру мақсатында мен сабақтарда міндетті түрде білім алушылардың танымдық белсенділігін оятатын тарихи деректерді, ғалымдардың өмірі мен ашқан жаңалықтарына қатысты қызықты мәліметтерді, физикалық ұғымдардың шығу тарихын қолданамын. Сонымен қатар ойын элементтерін енгіземін: «Артықты тап», «Физикалық терминді құрастыр», «Сәйкестендір», «Дұрыс–бұрыс», «Формуланы тап», «Физикалық эстафета», «Терминдер тізбегі» және тағы басқа.

Сабақ барысында шығармашылық эксперименттер, жобалық әдіс, стандартты емес сабақ түрлері, танымдық сайыстар, физикалық конкурстар мен олимпиадалар кеңінен қолданылады. Бұл тәсілдер білім алушылардың өз бетімен ойлауын, зерттеу жүргізуін, қорытынды жасауын дамытып, физика пәніне деген тұрақты қызығушылық пен шығармашылық көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқытудың инновациялық тәсілдерінің бірі ретінде интернет-ресурстарды пайдалану қарқынды дамып келе жатқан әдістердің қатарына жатады және қазіргі қоғамда білім алушылардың үлкен қызығушылығын тудырады. Бүгінгі таңда білім алушылар мен педагогтер

Оқытудың инновациялық тәсілдерінің бірі ретінде интернет-ресурстарды пайдалану қарқынды дамып келе жатқан әдістердің қатарына жатады және қазіргі қоғамда білім алушылардың үлкен қызығушылығын тудырады. Бүгінгі таңда білім алушылар мен педагогтер уақыт пен кеңістікке тәуелсіз форматта ақпарат алмасу мүмкіндігіне ие. Жаңа технологиялар адамның ақыл-ойын

шығармашылық және зерттеушілік міндеттерге бағыттап, тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Интернетті қолдану білім алушыларға сыныптастарымен де, педагогтермен де шығармашылық тұрғыда өзара әрекеттесуге жағдай жасайды. Ол бір жағынан – ақпараттың шексіз көзі болса, екінші жағынан – оқу үдерісін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік беретін заманауи коммуникативтік орта. Интернет-ресурстарды пайдалану білім алушылардың оқу мотивациясын арттырып, сыныптық және жеке сабақтар барысында өздеріне таныс ақпараттық ортада жұмыс істеуіне мүмкіндік береді.

Мен физика мұғалімі ретінде интернет-ресурстарды қолдану арқылы оқу материалының мазмұнын өзектендіремін; қосымша теориялық және практикалық ақпараттар табамын; өзіндік бақылау мен өзін-өзі бағалау жұмыстарын ұйымдастырамын; оқу материалдарын онлайн форматта орналастырамын; интерактивті оқытуды дамытып, бақылаудың әртүрлі формаларын қолданамын және кері байланыс орнатамын. Сонымен қатар топтағы білім алушылар арасындағы өзара байланысты нығайтып, гипермәтіндермен, аудио және бейнематериалдармен, виртуалды тәжірибелер мен симуляциялармен жұмыс жүргіземін.

Интернет әртүрлі тәжірибелерді көрсетуге, әдістемелік материалдарды ұсынуға, оқу процесін әртараптандыруға, оны тартымды етуге, білім алушыларының қажеттіліктері мен қызығушылықтарын, оның дайындық деңгейін ескеруге, білім алушылардың жұмысын жедел әрі мақсатты бақылауға және тиімді басқаруға мүмкіндік береді.

Мен сабақта сыни ойлауды дамыту технологиясын қолдана отырып, пікірталас әдісін тиімді деп санаймын (лат. – зерттеу, талдау, кез келген мәселені талқылау). Физика сабақтарында бұл әдіс, мысалы, тәжірибе нәтижелерін талқылау, теориялық тұжырымдарды салыстыру немесе физикалық құбылыстарды түсіндіру кезінде өте пайдалы. Мен топтық пікірталастарды тәжірибе алдында немесе кейінгі рефлексия кезеңінде қолданамын.

Бірінші жағдайда пікірталастың мақсаты – бастапқы ақпаратпен алмасу, әртүрлі тұжырымдар мен қайшылықтарды анықтау, ал екінші жағдайда – алынған нәтижелерді қайта қарау, әртүрлі көзқарастар мен дәлелдерді салыстыру болып табылады. Бұл әдіс білім алушылардың диалогтік қарым-қатынасын дамытуға, тәуелсіз ойлау қабілетін қалыптастыруға және ғылыми дәлелдемелермен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Дәстүрлі емес сабақтар сыни тұрғыдан ойлауды дамытып, білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, жалпы оқу ынтасын көтеруге мүмкіндік береді. Мұндай сабақтардағы шығармашылық ойын-сауық емес, тапсырмалар мен дидактикалық материалдарды таңдаумен, ерекше презентациялармен (эксперименттер, зертханалық саяхаттар, байқаулар, ойын элементтері және т.б.) сипатталады. Бұл білім алушылардың назарын аударып, ойлау белсенділігін арттырады. Ерекше жағдайға тап болған білім алушы белсенді әрекетке, мұғаліммен ынтымақтастыққа қатысады, жағымды эмоционалды фон қалыптасып, интеллектуалды және ерікті салалар белсенді жұмыс істей бастайды. Нәтижесінде білім жеңіл меңгеріледі, дағдылар тез қалыптасады. Стандартты емес сабақтар мұғалім мен білім алушының шығармашылық резервтерін тиімді пайдалануына мүмкіндік береді.

Дәстүрлі емес сабақтарға мұқият дайындалу қажет. Мен өз тәжірибемде бірнеше дәстүрлі емес сабақ түрлерін сәтті қолданамын: семинар, викторина, зерттеу сабағы, тәжірибелік саяхат, проблемалық жағдайға негізделген диалог, іскерлік ойын, сынақ.

Сабақ түрін таңдау бірнеше шарттарға байланысты:

- Біліс алушылардың жас ерекшеліктерін ескеру;
- зерттелетін тақырыпқа сәйкес оқытудың міндетін, мақсатын, мазмұнын анықтау.

Физика сабағына қойылатын заманауи талаптардың бірі – тұжырымды мәтіндермен жұмыс жасау. Осыған байланысты мен өз тәжірибемде зерттеу сабақтарын қолданамын. «Сабақ-зерттеу» әдісінде негізгі міндет – физикалық құбылыстар мен заңдылықтарды зерттеу, тәжірибелер мен есептер арқылы

талдау жасау. Мұндай сабаққа дайындық кезінде тәжірибе немесе мәтін таңдау маңызды: ол ғылыми мазмұнға бай, білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес және зерттелетін материал көлемін ескерген болуы тиіс.

Талдау жүргізу үшін әртүрлі авторлардың, әртүрлі стильдер мен сөйлеу түрлеріндегі мәтіндерді қолдануға болады, ал физикада бұл – әртүрлі теориялық деректерді, ғылыми мақалаларды, тәжірибелік сипаттамаларды немесе есептерді салыстырмалы және салыстырмалы талдау үшін пайдалану болып табылады.

Дәстүрлі емес сабақтардың әртүрлілігі мен тиімділігіне қарамастан, оларды әр сабақта жиі қолдануға болмайды. Дегенмен мен әр сабақтың өзіндік ерекшелігі мен «бұралуын» сақтағым келеді. Сондықтан жеке сабақтарда дәстүрлі емес, шығармашылық элементтерді жиі қолданамын: мысалы, физикалық есептерді кроссворд немесе лексикалық диктант түрінде беру, сабақта жұмбақтар қою, тәжірибе нәтижелерін жазбаша түсіндіру, «артық элементті тап» сияқты тапсырмаларды қолдану.

Осындай жұмыстар білім алушыларды шығармашылыққа баулып, олардың зерттеу қабілетін дамытуға, ғылыми қиялын оятуға және өз бетінше ізденуге зор әсер етеді.

Қазіргі кезеңдегі білім беру әлемдік білім кеңістігіне ұмтылуды талап етеді. Бұл мектеп білім алушыларының дербестігін, ізденімпаздығын, белсенділігін және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуды қажет етеді. Сондықтан физика сабақтарында білім алушылардың ойлау белсенділігін арттырып, алған білімдері мен дағдыларын өмірдің жаңа жағдайларында қолдана білуге үйрету маңызды. Мектеп қабырғасынан бастап оқуға деген дағды қалыптасқан адам кейінгі өмірінде де зерттеуге, өзін-өзі жетілдіруге және шығармашылық тұрғыда ойлауға тоқтамайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Физиканы оқытудағы заманауи әдістер, инновациялық технологиялар,

зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру мәселелері қарастырылған. *Физика және астрономия» журналы.* 2010, №3; №6.

2. Гарипов Х. Ойын технологияларын оқу-тәрбие үдерісінде қолдану (физика сабақтарындағы дидактикалық ойындар). *Мұғалім*. 007. №3. В. 72–74 б.

3. Степанова О. А. Ойын арқылы ойлауды дамыту мектебі : әдістемелік құрал. Алматы, 2003. 128 б.

4. Рябчикова Т. және т.б. Физиканы оқытудағы базалық ұғымдарды қалыптастыру (бастауыш және орта буын). *Қазақстан мектебі*. 2004. №10. 26–28 бб.

5. Дроздова Ю. Л. Сабақтағы ойын технологиялары (физика пәнінде қолдану тәжірибесі). *Қазақстан мектебі*. 2003. №7. 13–17 бб.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПІДТРИМКИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Ананченко Н.І., *здобувачка вищої освіти спеціальності «053 Психологія», Поліський національний університет, м. Житомир*
науковий керівник: **Герасіна С.В.**, *старший викладач Поліського національного університету*

Виховання дітей у сучасній сім'ї є багатовимірним процесом, що охоплює емоційні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку особистості дитини. Партнерська підтримка у вихованні визначається як взаємодія батьків або інших дорослих, яка передбачає спільне планування, прийняття рішень і емоційне підкріплення у процесі розвитку дитини [1, с. 4]. Вона є важливим чинником формування психологічного благополуччя та соціальної компетентності дітей.

Згідно з теорією прив'язаності Дж. Боулбі, стабільні та емоційно безпечні стосунки з батьками формують у дітей базу для пізнавального і соціального розвитку. Діти, які виховуються у сім'ях з високим рівнем партнерської підтримки, демонструють більшу самостійність, емоційну стійкість та здатність до конструктивної взаємодії з однолітками [4, с. 134]. Аналогічно, У. Бронфенбреннер у своїй екологічній теорії розвитку підкреслює, що розвиток дитини визначається взаємодією між мікросередовищем сім'ї та більш широкими соціальними системами, де співпраця батьків виступає важливим елементом [5, с. 45].

Психологічні аспекти партнерської підтримки включають кілька взаємопов'язаних компонентів. Першим є емоційна підтримка, що проявляється у здатності батьків надавати дитині позитивне підкріплення, проявляти співчуття та підтримувати емоційну стабільність. Дослідження М. Ейнсворт показали, що діти, які отримують від обох батьків емоційно теплу підтримку, демонструють менший рівень тривожності та більш розвинені соціальні навички [3, с. 212]. Українські науковці, зокрема Костюк С. В.,

підкреслюють, що взаємна емоційна підтримка між батьками сприяє зниженню конфліктності у сім'ї та формує у дитини відчуття безпеки та захищеності [1, с. 6].

Другим важливим компонентом є когнітивна взаємодія. Вона передбачає спільне обговорення правил поведінки, навчальних стратегій та способів прийняття рішень. Когнітивна взаємодія формує у дитини критичне мислення, здатність аналізувати наслідки власних дій і приймати відповідальні рішення. Так, дослідження У. Бронфенбреннера [3, с. 78] доводять, що батьківська узгодженість у педагогічних підходах підвищує ефективність навчання та соціальної адаптації дітей.

Третім компонентом є соціальна координація. Вона передбачає узгодження дій батьків у процесі виховання, включно зі спільним плануванням дозвілля, навчання та дисциплінарних заходів. Недотримання цього принципу може призводити до конфліктів у родині, психологічної напруги та формування у дитини невпевненості в соціальних взаємодіях [6, с. 121]. С. Мінухін підкреслює, що структуровані, але гнучкі сімейні стратегії з високим рівнем координації сприяють психологічній стабільності дітей та зниженню ризику девіантної поведінки [7, с. 88].

Особливо важливим є взаємопідтримуючий аспект партнерських відносин батьків у контексті запобігання стресових ситуацій у сім'ї. Дослідження Грич Дж. Г. та Фінчем Ф. Д. [6, с. 271] демонструють, що сім'ї, де батьки взаємно підтримують один одного, створюють емоційно безпечне середовище, що сприяє позитивному розвитку дітей та підвищенню їхньої адаптивної здатності. Українські автори, зокрема Овод Ю. В. [2, с. 167], зазначають, що взаємна підтримка батьків підвищує ефективність формування моральних цінностей, навичок самоконтролю та відповідальності у дітей.

Узагальнюючи сучасні наукові дослідження, можна виділити кілька ключових висновків щодо психологічних аспектів партнерської підтримки у вихованні дітей:

1. Партнерська взаємодія батьків формує у дітей емоційну безпеку та довіру, що є фундаментом для розвитку самостійності та соціальної компетентності.

2. Когнітивна та соціальна взаємодія батьків сприяє розвитку критичного мислення, навичок прийняття рішень та адаптивної поведінки у дітей.

3. Емоційне і соціальне узгодження дій батьків є фактором профілактики конфліктів у сім'ї та психоемоційної стабільності дитини.

4. Взаємна підтримка між батьками підвищує якість виховання та формує у дітей стійкі моральні та соціальні орієнтири.

Отже, психологічна партнерська підтримка є критично важливим механізмом у процесі виховання дітей. Вона забезпечує інтеграцію емоційних, когнітивних та соціальних ресурсів сім'ї, створює умови для гармонійного розвитку дитини та знижує ризик виникнення психологічних проблем у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Костюк Г. С. Навчання, виховання і розвиток особистості. *Дошкільне виховання*. 1968. № 6. С. 4-10.

2. Овод Ю. В. Особливості професійної діяльності соціального працівника в системі соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 1. С. 167-170.

3. Ainsworth M. S. Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 1979. 932–937.

4. Bowlby J. A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York: Basic Books, 1988. 188.

5. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. 349.

6. Grych, J. H., Fincham, F. D. Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 1990. 267–290.

7. Minuchin, S. Families and Family Therapy. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974. 240.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЇХ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Анікієнко В.Є., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Формування позитивної самооцінки здобувачів професійної освіти є одним із ключових чинників їхнього особистісного та соціального розвитку. Самооцінка виступає внутрішнім механізмом, що визначає ставлення людини до власних можливостей, досягнень і перспектив, а відтак впливає на її соціальну спрямованість. Коли студент професійного закладу має адекватне й позитивне уявлення про себе, він стає більш відкритим до взаємодії, готовим до співпраці та здатним брати на себе відповідальність у колективі. Це створює основу для розвитку соціальної компетентності, яка проявляється у здатності ефективно комунікувати, вирішувати конфлікти, проявляти емпатію та підтримувати інших.

Позитивна самооцінка також формує мотивацію до навчання та професійного вдосконалення, адже здобувачі освіти починають бачити власні успіхи, як результат особистих зусиль, що підсилює їхню віру у власні сили. Важливим педагогічним завданням є створення умов, які сприяють розвитку такої самооцінки: це і використання методів рефлексії, і організація ситуацій успіху, і залучення студентів до соціально значущих проєктів, де вони можуть відчути власну корисність та значимість.

У результаті формується не лише професійна ідентичність майбутнього фахівця, а й його соціальна спрямованість, що проявляється у готовності інтегруватися в професійні спільноти та суспільство загалом. Таким чином, позитивна самооцінка стає не лише психологічним ресурсом, а й соціально-

педагогічним чинником, який визначає успішність професійної та соціальної реалізації здобувачів освіти.

Крім того, формування позитивної самооцінки сприяє підвищенню рівня психологічної стійкості здобувачів освіти. Студенти з адекватним рівнем самоприйняття легше долають труднощі, менш схильні до емоційного вигорання та невпевненості, а також демонструють вищий рівень самоконтролю і здатності регулювати власний емоційний стан. Це особливо важливо для молоді професійних закладів, яка перебуває на етапі активного формування життєвих цілей, професійної орієнтації та соціальної ролі.

Водночас низька самооцінка може стати бар'єром для розвитку соціальних навичок: студенти уникають колективних форм діяльності, не проявляють ініціативу, бояться висловлювати власну думку. Такі прояви негативно впливають на їхню соціальну спрямованість, знижують рівень комунікації та соціальної активності. Тому системна психологічна підтримка — важливий елемент роботи у професійній освіті.

Ефективними засобами розвитку позитивної самооцінки є: тренінги особистісного зростання, арт-терапевтичні техніки, вправи на саморефлексію, групові дискусії, методика "портфоліо успіху", а також створення атмосфери підтримки у студентському колективі. Педагогічні стратегії, що побудовані на визнанні сильних сторін кожного студента, розвитку конструктивного зворотного зв'язку та залученні здобувачів до прийняття рішень, сприяють формуванню не лише позитивної самооцінки, а й важливих соціальних компетенцій.

Таким чином, формування позитивної самооцінки здобувачів професійної освіти є ключовим чинником їхнього соціального становлення. Вона визначає ступінь їхньої соціальної активності, рівень відповідальності, готовність до взаємодії та здатність реалізовувати себе в суспільстві. Позитивна самооцінка виступає основою соціальної зрілості майбутнього фахівця, впливаючи як на його професійну, так і на особистісну ефективність. Саме тому

розвиток позитивної самооцінки має стати одним із пріоритетних напрямів психологічного супроводу у закладах професійної освіти.

У сучасних умовах трансформації української освіти питання розвитку позитивної самооцінки серед здобувачів професійної освіти набуває стратегічного значення. Ринок праці висуває до молоді вимоги не лише щодо професійних умінь, а й щодо соціальної компетентності, стресостійкості, гнучкості та активної життєвої позиції. Саме тому формування здорового ставлення до себе стає ключовим елементом підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Позитивна самооцінка виступає системоутворювальним фактором, який впливає на формування внутрішньої мотивації та суб'єктної позиції студента. Людина, що усвідомлює власні сильні сторони, має адекватне уявлення про свої можливості і приймає свої недоліки, здатна проявляти ініціативу, відповідальність і самостійність. Це створює умови для становлення активної соціальної спрямованості: готовності долучатися до спільних проєктів, брати участь у громадській діяльності, волонтерстві, вирішувати соціально значущі завдання.

Важливо розуміти, що позитивна самооцінка — це не завищене уявлення про себе і не намагання здаватися кращим, ніж є насправді. Йдеться про збалансоване та реалістичне ставлення до себе, яке дозволяє людині конструктивно оцінювати свої успіхи й труднощі. Студенти з такою самооцінкою відкриті до нового досвіду, не бояться помилок і здатні аналізувати власні дії без надмірної самокритики. У соціальному контексті це сприяє розвитку довіри, відповідального ставлення до своєї ролі у групі та здатності до ефективної взаємодії.

Важливим є також той факт, що позитивна самооцінка взаємопов'язана з емоційним благополуччям і психічним здоров'ям молоді. Підлітки та юнаки з нестійкою чи заниженою самооцінкою значно частіше стикаються з тривожністю, униканням соціальних контактів, невпевненістю у майбутньому. Тому системна робота психолога та педагогів, спрямована на посилення

внутрішніх ресурсів студента, сприяє не лише його особистісному зростанню, а й загальному покращенню соціального клімату в освітньому середовищі.

У контексті професійної освіти важливим завданням є створення безпечного освітнього простору, де студенти відчувають підтримку, прийняття та можливість вільно проявляти себе. Саме така атмосфера стає підґрунтям для формування позитивної самооцінки та активної соціальної позиції. Сучасні педагогічні практики — коучинговий підхід, компетентнісне навчання, партнерська модель взаємодії — сприяють тому, щоб студент набував досвіду самостійності, саморефлексії та самореалізації.

У підсумку, розвиток позитивної самооцінки здобувачів професійної освіти є не лише психологічною потребою, а й важливим соціальним ресурсом. Він визначає рівень соціальної активності молоді, її готовність до професійного та громадянського життя, а також здатність бути відповідальним учасником суспільних процесів. Тому формування позитивної самооцінки має стати інтегрованою складовою освітньої роботи у закладах професійної освіти.

Список використаних джерел:

1. Завацька Н. Є. Психологічні особливості становлення самооцінки підлітків. *Психологія і суспільство*, 2020.

2. Ковальчук О. В. Розвиток позитивної самооцінки здобувачів освіти в умовах освітнього середовища. *Актуальні проблеми психології*, 2021.

3. 3.Піддубна О. В. Профілактика емоційного вигорання здобувачів освіти. *Педагогічні науки*, 2021.

4. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога в освітньому середовищі. Київ: Логос, 2017.

5. Савчин М. В. Вікова психологія. Київ: Академвидав, 2018.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ УТРИМУЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ

Аніщенко В. О., *д.пед.н., професор,*
завідувач кафедрою формування та розвитку професійної компетентності персоналу ДКВС України Інституту професійного розвитку,
Пенітенціарна академія України

Сьогодні особливої актуальності набуває завдання створення простору педагогічної та психологічної підтримки для неповнолітніх засуджених, які перебувають у слідчих ізоляторах. Справжня мета ресоціалізації полягає не в покаранні за минуле, а у відкритті можливостей у майбутнє. Держава дає шанс підлітку, який оступився, переосмислити свою кримінальну модель поведінки й замінити її новим способом життя. Це шанс перетворити кримінальний досвід на урок і вийти на свободу вже не як «в'язень минулого», а як гідний громадянин, готовий будувати власну історію у світлі цінностей та відповідальності.

Розглядаючи освіту засуджених підлітків в якості важливого чинника профілактики прокримінального мислення, в пенітенціарній установі потрібно запровадити весь комплекс поступальних процесів формального та неформального навчання, за допомогою яких такі особи мали б можливість розвивати свої здібності, набувати знання та певних технічних й професійних кваліфікацій. На відміну від формальної освіти, неформальна може сприяти не тільки отриманню чи поглибленню знань, вона здатна забезпечити формування у підлітка багато необхідних м'яких компетенцій для соціально-активного життя в суспільстві.

У контексті сучасних освітніх викликів неформальна освіта виконує функцію оперативного реагування на індивідуальні потреби здобувачів, забезпечуючи доступ до актуальних знань і практичного досвіду. Вона сприяє саморозвитку, професійному зростанню, пошуку мотивації та внутрішніх

ресурсів, необхідних для реалізації особистісного потенціалу. Також до основних функцій неформальної освіти треба віднести – інформаційну, пізнавальну, розвиваючу, компетентністну, психологічну, валеологічну, компенсаторну, реабілітаційну та ін. Таким чином неформальна освіта виконуючи різні функції гнучко та м'яко сприяє трансформації способу мислення підлітка та всіх етапів внутрішніх перетворень його «Я», як особистості, майбутнього фахівця в певній цікавій для нього сфері професійної, громадської діяльності. Треба зазначити, що всі етапи змін особистості підлітка є взаємопов'язаними та виглядають як певний цикл – I етап: прийняття відповідальності за власні цілі, дії та їх майбутні результати – II етап: емоційне переживання щодо визначених цілей, дій та їх результатів – III етап: безпосередня реалізація дій у процесі неформальної освіти – IV етап: усвідомлена оцінка отриманих результатів власної активності. В цьому циклі можуть спостерігатися «злети» й «падіння», однак підлітки знаходяться в колі пенітенціарного персоналу, який постійно надає педагогічну підтримку та психологічний супровід. Кожен з етапів є цінним для підлітка, оскільки він отримує новий досвід розуміння себе, своїх, інтересів, бажань, відкриває нові хобі та може визначитися з пріоритетами у задоволенні своїх потреб.

Частково запровадження корекційних програм для засуджених – можна розглядати як частину неформальної освіти, оскільки ці програми представляють собою певний комплекс заходів, спрямованих на виправлення та ресоціалізацію, що включає роботу з формування просоціального мислення, подолання агресивної поведінки, подолання залежностей, формування життєвих навичок (спілкування, вирішення проблем, пошук роботи та житла) тощо. Вони розробляються відповідно до результатів оцінки ризиків та потреб засудженого і спрямовані на запобігання повторним злочинам.

Перед пенітенціарним персоналом – співробітниками соціально-виховної та психологічної роботи постає питання додаткового педагогічного та психологічного дослідження інтересів і потреб підлітка з метою більш глибинної роботи для створення можливостей для виправлення поведінки та

трансформації способу мислення підопічних через залучення їх до здобуття компетенцій за допомогою різних методів неформальної освіти.

На нашу думку, перш за все, має бути опрацьована можливість побудови безпечного та безбар'єрного освітнього середовища в пенітенціарній установі. Це пов'язано з потребою забезпечення для підлітків, які мають девіантну модель поведінки, психолого-педагогічних умов, що дозволяють забезпечити високий рівень фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки. Таке освітнє середовище передбачає створення сприятливої атмосфери для навчання та співпраці в системі «співробітник – підліток», причому співробітник тут виступає в ролі ментора, коуча, тренера, що дозволяє запобігати виникненню або нівелювати комунікативні бар'єри. Також за умови створення безпечного освітнього середовища стають відсутніми прояви різних форм насильства, дискримінації чи приниженням, оскільки в ньому всі учасники освітнього процесу співпрацюють за принципом «рівний до рівного».

Співробітникам під час реалізації форм неформального навчання випадає чудова можливість у ненав'язливий спосіб більше розповісти про права, свободи та гідність людини, дослідити потреби підлітків та допомогти їм побудувати когнітивно-мотиваційно-дієву траєкторію набуття нових компетенцій.

Запровадження різних форм неформальної освіти в пенітенціарних установах для підлітків, які перебувають під вартою, є інноваційним елементом освітньо-виховного процесу та відповідає викликам сьогодення. До основних форм очного неформального навчання треба віднести тренінги, майстер-класи, семінари, стажування в майстернях, професійні курси, громадські ініціативи та інші активні форми набуття знань та навичок, а до дистанційного набуття компетенцій – онлайн-курси, дистанційні курси, вебінари, гостьові лекції, ін.

Особливо хотілось би наголосити на необхідності проведення низки тренінгів для підлітків, які перебувають під вартою, з важливих напрямків, а саме: 1) конфліктології та ненасильницької комунікації, під час якого учасники не тільки ознайомлюються з теоретичними моделями (когнітивний компонент),

в також вчаться проводити аналіз власних реакцій на конфлікти шляхом виконання ситуаційних вправ, за допомогою використання метафоричних асоціативних карт або настільних ігор (психоемоційний компонент з елементами критичного мислення) та відпрацьовують навички ненасильницького спілкування, асертивної поведінки через участь у рольових іграх, вирішенні практик-орієнтованих кейсів чи створення власних «комунікаційних інструментів» –листівок-пам'яток, чек-листів, карток із мотивуючими фразами-афірмаціями (практичний компонент з елементами творчості та розвитку креативного мислення); 2) психології щастя та ресурсності, під час якого підлітки ознайомлюються з теоріями позитивної психології (когнітивний рівень); учасники ведуть щоденники емоцій, виконують вправи на усвідомлення радості, вдячності, внутрішніх опор (емоційний рівень), а потім створюють власні «ресурсні карти» або інтерактивні інфографіки для щоденного використання (практичний рівень); 3) громадянської освіти через залучення до соціальних проєктів, участі в конкурсах, які проводить Департамент виконання кримінальних покарань у співпраці з закладами вищої освіти із специфічними умовам навчання (наприклад, Пенітенціарною академією України) та громадськими організаціями. Під час таких активностей підлітки мають змогу глибше поринути у світ прав людини, в аналіз правових документів (когнітивний рівень), у форматі діалогу та дискусії обговорити почуття несправедливості, солідарності, гідності (емоційний рівень), а потім реалізувати себе в якості учасників Всеукраїнських конкурсів та розробників міні-проєктів (практичний рівень); 4) фінансової грамотності та основ підприємницької діяльності через емоції та симуляції, під час таких тренінгів відбувається отримання теоретичних знань про бюджетування, планування часу, управління процесами (когнітивний рівень), учні досліджують емоційні установки щодо грошей – страх, вина, впевненість (емоційний рівень), а потім проходять симуляції: створення бюджету, планування витрат, аналіз фінансових рішень у кейсах, відкриття власної справи (практичний рівень); 5) розвиток інформаційної та

медіаграмотності через критичне мислення, емоції та цифрові практики. Окрім базових знань про джерела інформації, алгоритми соцмереж і типи маніпуляцій (когнітивний рівень), підлітки мають змогу проходити безкоштовні уроки від ПриватБанку та EdEra, де вчаться критично мислити й не вестися на найпоширеніші шахрайські прийоми, а також вони вчаться досліджувати власні емоційні реакції на новини, фейки, хейт чи вірусний контент – тривогу, злість, захоплення, апатію (емоційний рівень), а потім беруть участь у практичних вправах: аналізують медіатексти, створюють інформаційні дописи, моделюють ситуації цифрової безпеки та протидії дезінформації (практичний рівень).

Як бачимо, формами реалізації неформальної освіти є інтерактивні освітні заходи, які не мають офіційного статусу в державній системі освіти, проте орієнтовані на набуття конкретних знань, умінь і навичок, релевантних до життєвих і професійних потреб підлітків, які перебувають у конфлікті з законом, але мають унікальну можливість виправитися та жити наповнене життя. Щодо оналйн-навчання в системі неформальної освіти, то необхідно зазначити, що співробітники соціально-виховної та психологічно роботи мають змогу порекомендувати низку курсів, які розміщені на електронних платформах Prometheus, Coursera, EdEra, ВУМ-online, CASES , Дія.Освіта, Фільтр – Національний проєкт з медіаграмотності, також платформах громадських організацій, наприклад – Ресурсного центру ГУРТ, Благодійного фонду «ПроОсвіта», ГО «Всеукраїнський громадський центр «ВОЛОНТЕР», Онлайн-курси Української Волонтерської Служби та ін.

Отже, узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що створення відповідної системи неформальної освіти в пенітенціарних установах для підлітків, які знаходяться під вартою надасть можливість вдосконалити процес ресоціалізації, створити підґрунтя для побудови ними особистісної траєкторії щасливого життя та подальшого процесу реінтеграції в суспільство.

СЕНСОТВОРЕННЯ: ВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аніщенко О. В., *д. пед. н., професор, завідувач відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*

Прийма С.М., *д. пед. н., професор, професор кафедри комп'ютерних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

У сучасному освітньому просторі, що характеризується динамікою технологічних змін, зростанням різномасштабних викликів, переосмисленням ролі освітян, особливої актуальності набуває здатність до когнітивної інтеграції досвіду. Одним із ключових інструментів такої інтеграції є сенсотворення (англ. *sense-making*) – складний процес інтерпретації, рефлексії та концептуалізації, що дозволяє науково-педагогічним і педагогічним працівникам закладів вищої освіти (ЗВО) не лише адаптуватися до нових умов, а й формувати стійкі професійні орієнтири. – це процес, за допомогою якого люди надають сенсу своєму індивідуальному, колективному, організаційному досвіду. Як свідчить аналіз джерел [2, с. 9], сенсотворення стосується структурованого соціально спрямованого процесу спостереження, рефлексії, синтезу, аналізу, пошуку закономірностей, генерування ідей для формування знань і смислових орієнтирів, що забезпечують прийняття рішень.

В умовах сучасних трансформацій в освіті сенсотворення постає як інструмент інтелектуального самоуправління, що сприяє більш усвідомленому розумінню освітніх процесів, підвищенню якості взаємодії, розвитку індивідуальної і колективної відповідальності за зміст і результати навчання. Такий підхід створює умови для розбудови нових моделей академічної культури, в яких викладачі постають не лише як носії і транслятори знань, а як

- фасилітатори сенсів / смислових процесів, здатні до критичного аналізу, інтелектуальної гнучкості, відповідального етичного лідерства;
- рушії змін у сфері громадянських цінностей, покликані брати активну участь у розбудові демократичних інститутів, формуванні культури відповідальності, солідарності тощо.

Формування смислових орієнтирів уможливлює більш усвідомлене й впевнене розуміння себе та зовнішнього світу. Опанування навички сенсотворення знижує рівень навколишньої непередбачуваності й хаотичності, сприяє підвищенню якості адаптації до поточних змін [1]. Підхід, що базується на сенсі, допомагає структурувати думки, знаходити закономірності та працювати більш ефективно. На відміну від традиційних моделей оцінювання, які фокусуються на кінцевих результатах, підхід, що базується на сенсі, дозволяє інтегрувати поточні зміни, досвід і висновки щодо навчання безпосередньо в освітні практики з професійного зростання.

Для викладачів ЗВО це передусім означає: переосмислення функціоналу професійних ролей, власного досвіду в умовах цифровізації, академічної мобільності тощо; увиразнення рефлексії щодо викликів та успіхів у викладанні, науковій діяльності, освітньому менеджменті тощо; виявлення закономірностей і тенденцій у професійній поведінці, освітній практиці, взаємодії зі здобувачами тощо; формування інсайтів, які сприяють адаптації до нових вимог, зокрема в контексті інтеграції штучного інтелекту, міждисциплінарності, інклюзивності тощо. Формування смислових орієнтирів як складний процес інтерпретації, рефлексії та концептуалізації уможливлює не лише адаптацію викладачів вищої школи до нових умов, а й формування стійких професійних орієнтацій. У контексті освітньої трансформації сенсотворення постає як інструмент інтелектуального самоуправління, що сприяє більш усвідомленому розумінню освітніх процесів, підвищенню якості взаємодії, розвитку індивідуальної і колективної відповідальності за зміст і результати навчання тощо.

Вважаємо за доцільне привернути увагу до сенсотворення як чинника

формування громадянської відповідальності викладачів, як інструменту розвитку громадянського суспільства. Як відомо, громадянська відповідальність у сучасному демократичному суспільстві розглядається як інтегральна характеристика особистості, що включає усвідомлення власної ролі у суспільних процесах, здатність до участі у прийнятті рішень, дотримання прав людини, повагу до різноманіття, готовність до співпраці, солідарності. Сенсотворення сприяє формуванню громадянської відповідальності викладачів через: *осмислення* власної професійної місії як служіння суспільству, підготовки відповідальних громадян, здатних до критичного мислення, участі у демократичних процесах, захисту прав людини й національної безпеки; *розвиток* ціннісних орієнтацій, що ґрунтуються на ідеях демократії, справедливості, рівності, соціальної згуртованості, толерантності та поваги до прав інших; *залучення* до громадянських ініціатив, волонтерських проєктів, участі у громадських організаціях, що діють на основі демократичних цінностей; плекання культури діалогу, відкритості до різних точок зору, здатності до аргументованої дискусії, вирішення моральних, політичних та інших дилем. Викладене вище має особливо важливе значення для розвитку демократичної культури [3, с. 6], громадянського суспільства як в умовах війни, так і в період післявоєнного відновлення України.

У контексті професійного розвитку викладачів слід зазначити, що сесії сенсотворення можуть бути організовані як частина програм підвищення кваліфікації. Вони, зокрема, дозволяють учасникам поділитися досвідом; здійснити колективну рефлексію; визначити конкретні кроки для вдосконалення професійної практики тощо. Такий підхід сприяє формуванню відчуття причетності, підвищенню мотивації, розвитку критичного мислення, зміцненню культури академічної співпраці; дозволяє враховувати потреби викладачів з різним досвідом, стилями роботи та освітніми запитами, включаючи тих, хто працює з уразливими групами, в умовах обмежених ресурсів тощо.

На наше переконання, формування смислових орієнтирів у професійній

діяльності викладача ЗВО є не просто когнітивною навичкою, а стратегічним ресурсом для професійної самореалізації в умовах нестабільності й невизначеності, що забезпечує перехід від адаптивного до проактивного мислення, дозволяє переосмислювати й структурувати досвід, виявляти приховані закономірності, генерувати нові смислові рамки, інтегрувати їх у практику викладання, навчання, наукову роботу. Упровадження сенсотворчих практик забезпечує не лише індивідуальну рефлексію й професійне зростання викладачів, а й створює підґрунтя для посилення гнучкості освітніх інституцій, їх здатності адекватно реагувати на виклики часу, а також для модернізації закладів освіти у цілому. Отже, у цьому контексті сенсотворення перетворюється на інструмент стратегічної адаптації, що поєднує когнітивний, етичний, організаційний та інші виміри професійної діяльності викладачів ЗВО.

Список використаних джерел

1. Масієнко, Ю. Майстерня «Навички сенсотворення: як впорядковувати та розуміти світ, що змінюється». ВЕЛИКАІДЕЯ. 2024. URL: https://biggggidea.com/

2. Council of Europe.м Developing and promoting digital citizenship education. Recommendation CM/Rec(2019)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 21 November 2020. URL: https://rm.coe.int/1680a236c0

3. EIT Deep Tech Talent Initiative. Applying the sense-making approach for better decision making. 2024. URL: https://www.eitdeeptechtalent.eu/news-and-events/news-archive/applying-the-sense-making-approach-for-better-decision-making/

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ВЧИТЕЛІВ

Антипенко О. М., *здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах.

З 2020 року Україна перебуває у складних умовах, які суттєво впливають як на психологічний стан людини в цілому, так і на навчальний процес зокрема. Навчальний процес в період воєнного стану став новим викликом як для системи освіти в цілому, так і для психологічного стану студентів, викладачів, курсантів післядипломної освіти. [3]

З точки зору психології, стрес – феномен усвідомлення, що виникає між вимогою, що висувається до особистості і її можливістю впоратись з цією вимогою. Відсутність рівноваги в цьому процесі активізує реакцію-відповідь на стрес [6]. Виділяють позитивний (еустрес) та негативний (дистрес). Реакція на стрес у кожної особистості буде різною і залежить від індивідуальних особливостей та рівня стресостійкості [5].

Особливу увагу за цих умов необхідно звернути на психологічний стан викладачів, оскільки базисний психологічно-емоційний стан за мирних умов викликає занепокоєння.

У викладачів навчальний стрес розвивається через значний потік інформації, через зміни умов і формату навчання, стрес під час іспитів, невдачі в особистому житті призводять до стану тривожності та емоційної напруженості.

У результаті навчального стресу, коли виснажуються фізіологічні ресурси організму, можуть розвинутись функціональні захворювання нервової

системи. За дослідженнями Лазаренко В. під час війни у студентів вишів спостерігався високий рівень агресивності, занепокоєння, розпачу, апатії. [1]

Метою дослідження було питання, як умови воєнного стану вплинули на освітян, викладачів та вихователей.

У нашому дослідженні для аналізу психологічного стану у різні періоди воєнного стану, використовувався тест на визначення рівня стресу за Щербатих В. Ю. [7]

Дослідження проведено у одному із навчальних закладів Київщини під час проходження практики студенткою Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Опитувальник містив чотири блоки по 12 запитань у кожному. Кожний блок відповідав певним ознакам стресу – інтелектуальним, поведінковим, емоційним та фізіологічним. За наявності однієї ознаки в інтелектуальному та поведінковому блоці ставився 1 бал, в емоційному блоці – 1,5 бали і в фізіологічному – 2 бали. Таким чином сума за всім списком теоретично може досягти 66 балів. 0–5 балів вказує на відсутність стресу. 6–12 балів означає, що особа відчуває помірний стрес, який може бути компенсований. 13–24 балів вказує на виражене напруженість емоційних і фізіологічних систем організму, який не вдається компенсувати. 25–40 балів вказує на стан сильного стресу, для успішного подолання якого необхідна допомога спеціаліста. Більше 40 балів свідчить про небезпечну стадію стресу – виснаження енергетичних запасів адаптаційного захисту.

Вік опитаних вчителів становив 44±3,74 років. За гендерною ознакою жінок серед опитаних було 22 (55%) жінок і 18 (45%) чоловіків.

Аналізуючи інтелектуальну складову стресу у респондентів після 3 місяців з дня запровадження воєнного стану, звертає на себе увагу, що у групі опитаних найбільше балів 14 (77,8%) набрала ознака: погані сни, кошмари; по 13 (72,2%): труднощі прийняття рішень, тривалі коливання при виборі та часті помилки , невірність в обчисленнях. Поширеними були також такі ознаки як –

підвищене відволікання у 12 (66,7%), переважання негативних думок та постійне і безплідне обертання думок навколо однієї проблеми у 11(61,1%) респондентів. У половини респондентів констатувалися такі ознаки як: пасивність, бажання перекласти відповідальність на когось іншого, трудності зосередження та звуження «поля зору», коли «бачиться» менше важливих варіантів дій. Незважаючи на вік, найнижче поширення у студентів мала ознака: імпульсивність мислення, поспішні і необгрунтовані рішення – всього у 3 (16,7%) респондентів

За результатами проведеної роботи нам також вдалося визначити основні аспекти системи освіти дорослих в умовах воєнного стану:

- пріоритет на практичні навички та професійну переорієнтацію: збільшується попит на курси та програми, які дозволяють швидко здобути професію, наприклад, у сферах, критично важливих для оборони та відновлення (інформаційні технології, медицина, ремонт, будівництво тощо);
- психологічна підтримка: освітні програми включають елементи психологічної підтримки для подолання стресу, адаптації до нових умов та відновлення психологічного благополуччя;
- використання дистанційних та гнучких форм навчання: війна прискорила перехід до дистанційного навчання, яке дозволяє здобувати освіту без географічних обмежень, а також використовувати гнучкі форми, такі як індивідуальні заняття та екстернат;
- навчання військових: системи освіти адаптуються для навчання військових, включаючи програми з підвищення кваліфікації, перенавчання та підготовки до цивільної кар'єри після демобілізації;
- розвиток мовних навичок: потреби воєнного стану збільшили попит на вивчення іноземних мов, особливо англійської, для розширення можливостей у міжнародній співпраці та отриманні доступу до нових освітніх програм;

- підтримка самоосвіти: освітні платформи та ресурси надають широкий спектр матеріалів для самостійного навчання, що особливо актуально в умовах обмеженого доступу до традиційної освіти.

Але такий складний стан навчання розкриває і ряд можливостей освіти дорослих. Це швидкий перехід на дистанційну освіту; розширення можливостей для здобуття освіти без географічних обмежень; збільшення попиту на професійну переорієнтацію та підвищення кваліфікації; сприяння розвитку нових освітніх технологій та методів навчання.

Підсумовуючи вищесказане, ми дійшли висновку, що всі групи респондентів зазнали значного стресу з моменту запровадження воєнного стану.

При чому, майже однакового рівня стресу у всіх чотирьох його ознаках (інтелектуальні, поведінкові, емоційні, фізіологічні) респонденти зазнали в перші 3 місяці початку війни. Очевидно, це пояснюється тим, що респонденти знаходились в стадії виснаження або дистресу (від 3 тижнів до 6 місяців), коли чинник стресу сильний і він не зникає і не зменшується. У цей період були зафіксовані високі рівні тривожності, занепокоєння, незадоволеністю життям, неуважності, труднощі в прийняті рішень, часто турбували безсоння, кошмари, порушення короткочасної пам’яті.

Список використаних джерел

1. Грузинська І. Проблема емоційного реагування на стресові ситуації в умовах воєнного стану. *Вісник НАУ. Серія : Педагогіка. Психологія*. 2022. 2(21). С. 97–107.

2. Грузинська І.М. Комунікативна депривація в умовах дистанційного навчання студентів. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. 12. С. 31–39.

3. Дубчак Г. Особливості проявів стресових станів сучасних студентів вищої та професійної освіти. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Вип. 23. С. 78–85.

4. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2007. 432 с.

5. Наугольник Л. Б. Психологія стресу : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

6. Сапєльнікова Т. С., Білоцерківська Ю. О. Дослідження негативних психічних станів під час учбової діяльності як фактору порушення стресостійкості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. Т. 1. № 1. С. 159–163

7. Тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих). URL: https://santamaria.com.ua/about/blog/test-na-viznachennya-rivnya-stresu-za-v-yu-sherbatih

СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА МЕТОДИ ПІДТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Аргунов Г.Ф., *старший викладач кафедри аеронавігаційних систем*
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Професійна придатність авіаційних фахівців – один із ключових чинників безпеки польотів і стабільності функціонування авіаційної галузі. У нормативному розумінні, яке подає Міжнародна організація цивільної авіації (*International Civil Aviation Organisation – ICAO*), професійна придатність охоплює не лише рівень теоретичних знань та практичних навичок, але й когнітивні, комунікативні та психофізіологічні властивості, необхідні для виконання обов'язків у складному, динамічному та відповідальному середовищі авіації. Вона забезпечується через комплекс взаємопов'язаних процесів: початкову підготовку, підвищення кваліфікації, перепідготовку, регулярні перевірки компетентності, розвиток людського фактора та підтримання психологічної стійкості.

Відповідно до вимог *ICAO*, зокрема додатку 1 до Чиказької конвенції «Ліцензування персоналу» [1] та документу 9868 «Підготовка персоналу» [2], система підтримання професійної придатності має бути безперервною, системною і побудованою на компетентнісному підході. Одним із ключових принципів *ICAO* є вимога до держави не лише формально встановлювати стандарти, але й забезпечувати реальні механізми контролю їхнього виконання, включно з сертифікацією навчальних закладів, перевіркою інструкторів, моніторингом результатів навчання та підтриманням єдиного рівня кваліфікації авіаційного персоналу.

В Україні ці функції покладені на Державну авіаційну службу України (Державіаслужбу). Вона здійснює державний нагляд за підготовкою фахівців, встановлює кваліфікаційні вимоги, проводить сертифікацію навчальних закладів та контролює їхню діяльність. Важливо, що Державіаслужба – як і відповідні регулятори у країнах Європейського союзу – не займається

безпосереднім навчанням, а забезпечує законодавчі та організаційні умови його проведення. Таким чином, механізм реалізації міжнародних вимог має триступеневу структуру: *ICAO* формує стандарти → регулятор адаптує їх у національних документах → сертифіковані навчальні заклади здійснюють підготовку персоналу за затвердженими програмами.

Авіаційна галузь охоплює широкий спектр професій: льотний склад, диспетчери управління повітряним рухом, інженерно-технічний персонал, фахівці з авіаційної безпеки, наземні служби, оператори систем спостереження тощо. Для кожної з цих категорій існують окремі нормативні документи, які визначають зміст і порядок підготовки. Однак попри відмінності у завданнях чи обладнанні, структура підготовки, логіка навчання та вимоги до підтвердження придатності залишаються спільними, оскільки базуються на стандартах *ICAO*. Саме для забезпечення такої уніфікованості *ICAO* розробило універсальну методику створення навчальних курсів.

Методика *ICAO* базується на трьох широких категоріях – ***аналіз, розробка і видання матеріалів, оцінка*** – які включають дев’ять послідовних етапів (табл. 1).

Таблиця 1. – Методика розроблення курсу

Категорія	Етапи	Результати
Аналіз	Етап 1. Попередній аналіз	Пропозиції по підготовці, їх обґрунтування і пропоновані дії
	Етап 2. Аналіз службових обов'язків	Опис завдань і стандарти ефективності
	Етап 3. Аналіз контингенту	Характеристики слухачів, володіти ними навички і знання
Розробка і видання	Етап 4. Розробка навчального плану	Цілі підготовки, залікові тести і послідовність модулів
	Етап 5. Розробка модулів	Форма подання матеріалу, методика і технічні засоби навчання, проект навчального матеріалу
	Етап 6. Видання і тестування матеріалів в цілях їх доопрацювання	Видання усіх матеріалів, призначених для осіб що навчаються
Оцінка	Етап 7. Апробація і перегляд	Апробація курсу і перегляд його матеріалів у разі необхідності
	Етап 8. Реалізація	Підготовка людських ресурсів
	Етап 9. Оцінка після закінчення підготовки	Оцінка ефективності підготовки; плани по усунення недоліків

Цей підхід дозволяє проєктувати навчальні програми будь-якого рівня складності, гарантуючи узгодженість цілей, засобів навчання та критеріїв оцінювання. У сучасних умовах правильно побудований навчальний курс стає не лише інструментом передачі знань, але й важливим елементом управління ризиками та підтримання професійної придатності персоналу протягом усього періоду діяльності.

Особливої ваги у системі авіаційної підготовки набуває компетентнісний підхід (*Competency-Based Training And Assessment – CBTA*). На відміну від традиційної моделі, що ґрунтувалася переважно на кількості годин навчання, *CBTA* орієнтується на сформованість конкретних компетентностей. *ICAO* визначає їх як поєднання знань, умінь, навичок, поведінкових характеристик і здатності застосовувати їх у реальному операційному середовищі. *CBTA* дозволяє формувати індивідуальні траєкторії підготовки, враховувати попередній досвід слухачів і більш точно оцінювати готовність фахівця до виконання професійних обов’язків. Важливим елементом є поведінкові індикатори, що відображають якість рішень, комунікацію, ситуаційну обізнаність, управління навантаженням та інші компоненти людського фактора.

Не менш важливою складовою є система оцінювання професійної придатності, яка включає первинне оцінювання, регулярні перевірки компетентності, періодичну оцінку на робочому місці та оцінювання після перерви у професійній діяльності. Саме результати оцінювання визначають, чи може фахівець продовжувати виконання обов’язків, чи потребує додаткового навчання або перепідготовки. Таким чином, оцінювання є не лише завершальним етапом підготовки, а й ключовим елементом підтримання професійної придатності.

Сучасний етап розвитку авіаційної галузі характеризується цифровою трансформацією, зростанням ступеня автоматизації, модернізацією систем та впровадженням нових інструментів спостереження й комунікації. У відповідь на це *ICAO, EASA* та *Eurocontrol* рекомендують застосовувати комплексні

підходи до навчання, що поєднують тренажерні технології, моделювання операційних сценаріїв, дистанційні платформи, аналіз ризиків та навчання на основі доказів *(Evidence-Based Training – EBT).* Останнє базується на статистиці інцидентів і дозволяє зосередитися на тих компетентностях, які найбільш критично впливають на безпеку польотів. Особливе значення *EBT* має для льотного складу та диспетчерів, де частка небезпечних подій, пов'язаних з людським фактором, залишається значною.

Важливе місце у системі підтримання професійної придатності займає тренажерна (симуляційна) підготовка, яка вважається одним із найефективніших інструментів формування та перевірки професійних компетентностей авіаційних фахівців. Відповідно до *ICAO*, симуляційне навчання забезпечує створення контрольованого та безпечного середовища, у якому можна відтворити широкий спектр операційних ситуацій, включно з рідкісними, аварійними та високоризиковими сценаріями, що практично неможливо або небезпечно моделювати під час реальних операцій.

На відміну від традиційного навчання, симуляційні технології забезпечують гарантовану повторюваність сценарію, можливість детального розбору із використанням відеозапису та інструментів аналізу, що значно підвищує якість зворотного зв'язку. Саме тому тренажерна підготовка є обов'язковою складовою як первинної підготовки, так і періодичного підтримання компетентності для більшості категорій авіаційних фахівців.

Важливою складовою підтримання професійної придатності є психологічна та когнітивна готовність. Робота в умовах високого навантаження потребує стресостійкості, здатності до прийняття рішень у невизначених ситуаціях, ефективної комунікації та вміння працювати в команді.

Окремої уваги потребує розвиток цифрових освітніх платформ. Дистанційні технології дозволяють поєднувати теоретичну підготовку з практичними тренуваннями, забезпечують безперервність навчального процесу навіть за умов обмеження польотів або перерв у роботі, а також дають

змогу оперативно оновлювати навчальні матеріали.

Для України питання підтримання професійної придатності набуває особливого значення. Тривала перерва у роботі цивільної авіації, можливе старіння кадрів, відтік персоналу за кордон та необхідність інтеграції у європейський повітряний простір зумовлюють потребу у масштабному оновленні системи підготовки. У майбутньому відновленні повітряного простору визначальним стане рівень готовності персоналу працювати у модернізованому технологічному та нормативному середовищі.

В умовах військового стану, коли значна частина авіаційних фахівців тимчасово не залучена до активної операційної діяльності через простій цивільної авіації, особливого значення набуває підтримання чинної медичної сертифікації. Пілоти, диспетчери та інший авіаційний персонал повинні зберігати належний рівень фізичної форми, працездатності та психофізіологічної готовності для того, щоб після відновлення польотів або роботи служб пройти медичний огляд та успішно відновити кваліфікацію.

Висновки. Сучасні вимоги до підтримання професійної придатності авіаційних фахівців формуються під впливом міжнародних стандартів, нових технологій, розвитку людського фактора та підвищених вимог до безпеки. Ефективна система повинна поєднувати регуляторні механізми, стандартизовані підходи до розроблення курсів, компетентнісне навчання, інноваційні тренажерні технології та сучасні методи оцінювання. Для України впровадження таких підходів є ключовою умовою для якісного відновлення та розвитку національної авіаційної сфери.

Список використаних джерел

1. ICAO. Doc 9868. PANS-TRG. *Procedures for Air Navigation Services — Training*. 3-rd edition, 2020.

2. ICAO. Annex 1 to the Convention on ICAO «*Personnel Licensing*». 14-th Edition, 2022.

3. Державна авіаційна служба України. Звід авіаційних правил. URL: https://avia.gov.ua/npdrd/slug-2/ (дата звернення: 24.11.2025 року).

4.

ОСВІТА ДОРОСЛИХ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗРОБІТНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Артюх І.В., *здобувачка вищої освіти факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

Лісовець О.В., *доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

Воєнний стан в Україні створив критичні виклики для ринку праці та соціальної стабільності населення. Масові переміщення громадян, руйнування інфраструктури підприємств та зміна економічної структури регіонів призвели до різкого зростання рівня безробіття. У відповідь на сучасні реалії освіта дорослих стала механізмом адаптації населення до нових умов життєдіяльності та інструментом підтримки соціальної захищеності. Правову основу для реалізації освітніх програм як засобу соціального захисту безробітних закладено у Законі України "Про освіту", де освіта дорослих визначається як складова освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [1].

Законодавче визнання освіти дорослих забезпечує правові гарантії доступу безробітних громадян до навчальних програм та підвищення кваліфікації. Разом з тим, Закон України "Про зайнятість населення" передбачає право особи на професійне навчання та соціальний захист у разі настання безробіття. Фінансування програм професійного навчання безробітних здійснюється за рахунок Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, що гарантує оплату вартості професійної підготовки в розмірі, який не перевищує десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2].

За даними Національного банку України, рівень безробіття у 2023 році становив 19,1%, що майже вдвічі перевищує довоєнні показники 2021 року (10,3%). Станом на початок 2024 року 96 120 людей були офіційно зареєстровані як безробітні, що вдвічі менше, ніж у 2023 році (186 508 осіб). У системі Державної служби зайнятості створено 11 Центрів професійно-технічної освіти, де здійснюється професійне навчання за 88 професіями. Станом на 1 січня 2024 року в Державній службі зайнятості зареєстровано 32 388 вакансій, що на 52% більше порівняно з попереднім роком (21 241 вільне робоче місце) [3].

Децентралізація повноважень дозволила місцевим органам самоврядування формувати освітні програми з урахуванням специфіки регіонального ринку праці та потреб конкретної громади. Профорієнтаційні заходи, курси перекваліфікації та програми професійного навчання, організовані на рівні громад, забезпечують адресну допомогу безробітним у здобутті нових компетентностей, необхідних для працевлаштування в умовах воєнного стану. На наш погляд, територіальні громади мають потенціал швидко реагувати на локальні потреби ринку праці, адже володіють інформацією про конкретні вакансії та можливості роботодавців у межах своєї території.

Досвід організації професійного навчання через Державну службу зайнятості демонструє ефективність освітніх програм у подоланні безробіття. Зміни на ринку праці завжди потребували перегляду усталених підходів до навчання людей дорослого віку. Неформальна освіта дорослих стає інструментом швидкого реагування на потреби ринку праці, забезпечуючи гнучкі форми навчання без тривалих формальних процедур. [5].

Технології навчання дорослих у сфері формальної та неформальної освіти мають особливу значущість для безробітного населення. Андрагогічний підхід, що враховує життєвий досвід та мотивацію дорослих учнів, дозволяє максимально ефективно організувати навчальний процес. Використання дистанційних технологій, тренінгових методик та практико-орієнтованих програм забезпечує швидке набуття професійних навичок. Професійне

навчання зареєстрованих безробітних в Україні є цілісною педагогічною системою, що реалізує сукупність економічних та освітніх цілей і завдань [4].

Воєнний стан вимагає переосмислення ролі освіти дорослих у системі соціального захисту населення. Освітні послуги стають не просто інструментом професійного розвитку, а засобом забезпечення економічної безпеки особистості та родини. Територіальні громади, розробляючи програми підтримки безробітних, інтегрують освітню складову як обов'язковий елемент соціального захисту. Партнерство між центрами зайнятості, навчальними закладами та місцевими органами влади створює комплексну систему супроводу безробітних від моменту втрати роботи до успішного працевлаштування [1].

Психологічний аспект освіти дорослих під час воєнного стану також заслуговує на увагу. Участь у навчальних програмах допомагає безробітним подолати відчуття невизначеності та безперспективності, відновити віру у власні можливості та соціальну значущість. Групові форми навчання створюють середовище взаємопідтримки, де люди обмінюються досвідом адаптації до кризових умов та формують нові соціальні зв'язки. Освітній процес стає простором для відновлення особистісних ресурсів та формування стратегій подолання життєвих труднощів. Вважаємо, що психологічна підтримка безробітних через освітню діяльність є не менш важливою, ніж здобуття професійних компетентностей, оскільки сприяє збереженню психічного здоров'я та мотивації до повернення на ринок праці.

Територіальні громади розвивають інноваційні підходи до організації освіти дорослих. Створення мобільних навчальних центрів, організація короткострокових курсів та майстер-класів, залучення представників бізнесу до викладацької діяльності забезпечують гнучкість та актуальність освітніх програм. Онлайн-платформи та дистанційні технології дозволяють безробітним навчатися незалежно від місця перебування, що особливо актуально для внутрішньо переміщених осіб та мешканців прифронтових територій. Показовим прикладом інтеграції різних форм підтримки стала робота

територіальних громад Тернопільщини, де 997 безробітних проходили професійне навчання або підвищували кваліфікацію, серед них 34 учасники бойових дій, 94 внутрішньо переміщені особи, 70 людей з інвалідністю. Із 986 осіб, які завершили навчання, майже 97,3% вже працевлаштовано [2].

Моніторинг результативності програм професійного навчання безробітних показує позитивну динаміку працевлаштування випускників. Залучення роботодавців до планування змісту навчальних програм забезпечує відповідність отриманих компетентностей реальним потребам ринку праці. Практика дуального навчання, коли теоретична підготовка поєднується з практичною роботою на підприємствах, підвищує конкурентоспроможність безробітних та скорочує період пошуку роботи після завершення навчання. Професійна підготовка персоналу є найважливішим засобом досягнення стратегічних цілей підприємств, організацій, установ у процесі післявоєнного відновлення економіки країни [4].

Виклики воєнного часу вимагають посилення координації між різними рівнями влади та установами у сфері освіти дорослих. Створення єдиної інформаційної системи про доступні освітні послуги, вакансії та потреби роботодавців дозволить оптимізувати процес професійного навчання безробітних. Інтеграція освітніх програм із заходами психологічної підтримки, медичної реабілітації та соціального супроводу забезпечує комплексний підхід до відновлення трудового потенціалу населення. Важливим є формування єдиного координаційного центру на рівні територіальної громади, який би об'єднував зусилля різних інституцій у напрямку соціального захисту безробітних через освіту.

Територіальні громади мають потенціал для створення мережі центрів освіти дорослих, які стануть майданчиками для навчання, професійної орієнтації та соціальної адаптації безробітних. Співпраця з громадськими організаціями, міжнародними проектами та благодійними фондами розширює фінансові та організаційні можливості реалізації освітніх програм. Залучення волонтерів-викладачів, використання приміщень громадських установ та

застосування інноваційних методик знижує вартість навчання та підвищує його доступність. Професійне навчання може здійснюватися за 155-ма професіями та напрямками сфер ІТ-технологій, будівництва, транспорту, освіти, медицини, сільського господарства, фармації, цивільної безпеки, озброєння та військової техніки [5].

Освіта дорослих у воєнний час виконує стратегічну функцію збереження людського капіталу нації. Професійне навчання безробітних запобігає втраті кваліфікації та деградації трудових навичок, підтримує економічну активність населення та створює підґрунтя для відновлення економіки. Інвестиції в освіту дорослих сьогодні забезпечують формування кваліфікованої робочої сили, здатної реалізувати проекти післявоєнної відбудови країни. Успішність відновлення економіки України після завершення воєнних дій безпосередньо залежатиме від того, наскільки ефективно буде реалізовано програми професійної освіти та перекваліфікації населення в період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17

3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14

4. Волярська О. С. Підготовка зареєстрованих безробітних та слухачів навчальних підрозділів підприємств, організацій, установ: теоретичні і методичні аспекти. *Навч.-метод. посіб.* Київ. 2015. 234 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0515U000845

5. Вовк М. П. Педагогічне партнерство в умовах воєнних реалій. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Т. 4, № 2. URL: https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/302

ІНКЛЮЗИВНА ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ

Байова С.М., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта (Логопедія)» Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв)*

Інклюзивна дошкільна освіта в Україні постає важливою складовою модернізації національної освітньої системи, яка ґрунтується на принципах рівного доступу, недискримінації та поваги до індивідуальної унікальності кожної дитини. У вітчизняному контексті формування інклюзивного дошкілля супроводжується інтенсивним оновленням нормативно-правових підходів, трансформацією організаційних моделей роботи закладів, зміною професійної культури педагогів та переглядом усталених уявлень про спеціальні освітні потреби. Поступове утвердження інклюзії як суспільної норми та освітньої цінності є результатом довготривалої еволюції наукових підходів і державної політики, у межах яких дитина з особливими освітніми потребами розглядається не як об’єкт опіки, а як активний учасник освітнього процесу, що має право на підтримку, розвиток та соціальну участь у природному середовищі однолітків. Саме тому сучасна інклюзивна дошкільна освіта поєднує складні організаційні моделі, педагогічні інновації та міждисциплінарні стратегії, що дозволяють створити умови для всебічного розвитку дітей у різноманітному освітньому просторі [3].

Зміцнення інклюзивної політики в дошкільній сфері стало можливим завдяки нормативно-правовим акцентам, які визначають механізми доступу, адаптації та підтримки дітей з різними категоріями освітніх потреб. Законодавчі орієнтири окреслюють права дитини та батьків, визначають критерії створення інклюзивних груп, а також встановлюють обов’язок закладу забезпечувати корекційну та психолого-педагогічну підтримку. Проте імплементація нормативних вимог нерідко стикається з обмеженими ресурсами,

неоднорідністю регіональної інфраструктури та різним рівнем кадрової готовності. У багатьох громадах заклади дошкільної освіти лише розпочинають формувати інклюзивні команди, що зумовлює потребу в глибокій міжвідомчій співпраці, модернізації фінансування, розбудові консультаційних центрів та посиленні роботи з батьками. Усе це свідчить про те, що інклюзія не може існувати як суто нормативний проєкт, адже її результативність залежить від здатності закладу реалізувати комплекс практичних заходів, спрямованих на створення доступного та сприятливого середовища [5].

Одним з найважливіших аспектів організації інклюзивного дошкілля є проектування освітнього простору з урахуванням фізичних, пізнавальних та соціально-емоційних можливостей дітей. Педагогічне середовище в інклюзивній групі має забезпечувати можливість вільного переміщення, сенсорної регуляції, адаптації матеріалів та використання диференційованих засобів навчання. У цьому контексті дедалі більшого значення набуває особистісно орієнтована взаємодія, що враховує природні темпи розвитку кожної дитини та її інтереси. Проте реальність засвідчує, що багато закладів стикаються з технічними і матеріальними бар’єрами, які ускладнюють забезпечення фізичної доступності. Часто відсутні пандуси, спеціалізоване обладнання, зонування приміщень або сенсорні матеріали, необхідні для дітей з комплексними порушеннями розвитку. Додатковим викликом є нерівномірність технічної підтримки та дефіцит фахівців, що ускладнює сталий розвиток інклюзивної інфраструктури [2].

Організаційні виклики посилюються кадровими труднощами, адже успішна інклюзія неможлива без підготовлених педагогів, асистентів вихователя, психологів, логопедів, дефектологів та інших фахівців, які здатні працювати в команді та впроваджувати інноваційні методики. Проте українська система підготовки фахівців лише поступово адаптується до нових вимог, а підвищення кваліфікації нерідко відбувається фрагментарно. Значна частина педагогів відчуває невпевненість у роботі з дітьми, які мають складні порушення розвитку, через брак практичних навичок, методичного супроводу

та можливостей професійного консультування. Ця ситуація посилюється високим рівнем емоційного навантаження на педагогів, які стикаються з численними викликами інклюзивної практики, зокрема необхідністю індивідуалізувати навчальні завдання, підтримувати комунікацію з батьками та постійно адаптувати освітнє середовище. Водночас інклюзивна освіта має величезний потенціал для розвитку професійної компетентності фахівців, формування етичної чутливості та збагачення освітнього досвіду, адже робота в різнорідних групах сприяє появі нових педагогічних підходів і зміцненню культури взаємної підтримки [3].

Педагогічні стратегії в інклюзивному дошкіллі ґрунтуються на принципі індивідуалізації навчання, який передбачає створення умов для розвитку кожної дитини згідно з її можливостями. Одним із ключових інструментів інклюзивної практики є індивідуальний освітній план, у межах якого визначаються освітні цілі, адаптації, форми підтримки та специфіка взаємодії між фахівцями. Інтеграція такого документа у щоденну діяльність педагогів потребує систематичного планування, рефлексії, оцінювання прогресу та коригування стратегії. Ефективність індивідуальної траєкторії значною мірою залежить від узгодженості дій інклюзивної команди, яка має координувати зусилля, обговорювати складні ситуації та визначати оптимальні педагогічні рішення. У цьому процесі особливу роль відіграють спеціалісти з корекційної педагогіки та психологи, які допомагають враховувати особливості розвитку, потреби у сенсорній регуляції, особливості мовленнєвого та соціального розвитку. Водночас педагогічний процес повинен зберігати природну ігрову основу, що є визначальною для дошкільного віку, адже саме гра дозволяє забезпечити включення, розвиток комунікації, творчих здібностей та соціальної взаємодії між дітьми [1].

Значущим елементом інклюзивної діяльності є міждисциплінарна взаємодія, яка забезпечує комплексність підтримки та об’єднує зусилля різних фахівців, батьків та представників громади. Така модель взаємодії передбачає постійний обмін інформацією, спільне планування освітніх заходів, узгодження

корекційних і педагогічних стратегій. Батьки у цій системі відіграють центральну роль, адже саме вони є носіями детальної інформації про дитину та її потреби. Успішна інклюзія неможлива без партнерства між закладом і сім'єю, яке базується на довірі, відкритій комунікації та взаємному прийнятті. Проте бар'єром у цій взаємодії нерідко стають страхи, стереотипи та недостатня поінформованість батьків, що потребує активної просвітницької діяльності та створення програм підтримки родин.

Серед головних проблем, на які вказують сучасні дослідники і практики, особливо помітними є нестача методичних матеріалів, нерівномірність фінансування та недостатня доступність закладів. Ці фактори ускладнюють процес формування інклюзивних груп, а також обмежують можливість системного впровадження інклюзивних методик. Водночас соціальні бар'єри, зокрема стигматизація та упередження щодо дітей з особливостями розвитку, істотно впливають на готовність суспільства приймати інклюзію як норму. Подолання цих бар'єрів потребує широкої інформаційної роботи, розбудови інклюзивної культури, а також створення професійних спільнот педагогів, які підтримують інновації та діляться досвідом [4].

Попри значні труднощі, інклюзивне дошкілля демонструє позитивну динаміку розвитку та відкриває можливості для трансформації освітньої системи в напрямі більшої гуманізації, гнучкості та орієнтації на потреби дитини. Розвиток інклюзивних практик показує, що зміни можливі лише в умовах комплексного підходу, який включає оновлення нормативної бази, розширення ресурсної підтримки, удосконалення професійної підготовки та формування партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. Інклюзія не є разовою реформою, а тривалим шляхом розвитку, який вимагає стійкості, інвестицій та зміни суспільної свідомості. Її значення для дошкільної освіти полягає не лише у створенні доступного середовища, а й у формуванні соціально відповідального та різноманітного освітнього простору, у якому кожна дитина має право на повноцінний розвиток, взаємодію та підтримку.

Таким чином, інклюзивна дошкільна освіта в Україні виступає важливою умовою розбудови сучасного освітнього суспільства, яке визнає цінність кожної особистості та прагне створити умови для її розвитку. Організаційні

механізми, педагогічні стратегії, міждисциплінарні моделі співпраці та орієнтація на якість освітнього процесу утворюють основу для формування інклюзивного дошкілля. Попри численні бар'єри, розвиток інклюзії набуває сталого характеру, поступово змінює підходи до навчання та виховання, розширює можливості професійної взаємодії та сприяє гуманізації суспільства. Саме тому подальше удосконалення інклюзивної дошкільної освіти потребує системної підтримки держави, залучення громад, активної участі сімей та розвиток педагогічних інновацій, що дозволить підвищити якість освітнього середовища й забезпечити повноцінний розвиток дітей з різними освітніми потребами у єдиному, відкритому та доступному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20.

2. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : постанова. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1036-2025-%D0%BF.

3. Міністерство освіти і науки України. Щодо організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами : методичні рекомендації. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-shhodo-organizaciyi-doskilnoyi-osviti-ditei-z-oop.pdf.

4. UNICEF Ukraine. Situation Analysis of Children in Ukraine 2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49211/file/UNICEF_SitAn_Summary_2024_ENG.pdf.pdf.

5. Маляр Л.В. Інклюзія в умовах дошкільної та початкової освіти. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/dce9f1f1-a650-4a2d-8b54-f080fc6ca3f5/download.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ ВИМІР ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. С. СКОВОРОДИ ТА ЙОГО АКТУАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ ПРАКТИКАХ СТУДЕНТСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Бантиш В. В., *здобувачка вищої освіти Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка*

Черненко О. В. *канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка*

У сучасному світі освіта виступає не лише як механізм передачі знань, але й як інструмент формування духовно-моральної особистості, здатної до етичного вибору та гармонійного розвитку. Педагогічна спадщина Григорія Савича Сковороди (1722–1794), видатного українського філософа, поета й педагога, містить глибокий духовно-моральний вимір, який залишається актуальним для розв’язання проблем сучасного студентського виховання. Г. С. Сковорода наголошував на ідеї самопізнання як шляху до внутрішньої свободи та моральної досконалості, що контрастує з утилітарними тенденціями сучасної освіти, орієнтованої переважно на професійні компетенції.

В умовах глобалізації та секуляризації суспільства спостерігається криза духовних цінностей серед студентської молоді, проявлена в дефіциті моральної відповідальності, толерантності та сенсу життя. За даними психолого-педагогічних досліджень, понад 70% студентів вищих навчальних закладів України та США стикаються з викликами, пов’язаними з втратою етичних орієнтирів, що вимагає актуалізації історичних педагогічних традицій. Педагогічна спадщина Г. С. Сковороди, з її акцентом на єдність знання, віри та дії, може слугувати основою для відновлення духовно-морального компонента в освітньому процесі.

Метою дослідження є аналіз духовно-морального виміру освіти в спадщині Г. С. Сковороди та обґрунтування шляхів його впровадження в сучасні практики студентського виховання.

Проблема духовно-морального виміру освіти в педагогічній спадщині Г. С. Сковороди привертала увагу численних дослідників. Серед українських вчених варто відзначити І. Л. Сіданіч, яка в монографії 2013 року проаналізувала еволюцію духовно-морального виховання в українській школі XX–XXI століть, акцентуючи на ролі історичних традицій, включаючи ідеї Г. С. Сковороди. Г. Корж (2020) досліджувала сковородинівську традицію в контексті релігійного виховання майбутніх педагогів, підкреслюючи її потенціал для формування культури свободи та гідності. І. О. Кулик (2020) розглянула педагогічну спадщину Г. С. Сковороди в аспекті реформування української освіти, виділяючи принципи природовідповідності та самопізнання. О. Г. Марченко (2018) проаналізувала формування освітнього середовища на основі філософсько-педагогічної спадщини Г. С. Сковороди, акцентуючи на взаємозв'язку людини та середовища.

Серед зарубіжних, зокрема американських, дослідників виділяється група авторів на чолі з О. Шапран (2022), які в американському журналі Journal of Higher Education Theory and Practice вивчали феномен духовного змісту національної освіти, посилаючись на історичні традиції, подібні до сковородинівських. Т. Фазан (2022) досліджувала сучасні аспекти духовно-морального виховання в педагогічних вишах, пропонуючи модель духовного зростання особистості. Крім того, S. Rakimzhanova та співавтори (2025) у міжнародному контексті аналізували філософську педагогіку Г. С. Сковороди, фокусуючись на духовній освіті та внутрішній свободі.

Педагогічна спадщина Г. С. Сковороди характеризується глибоким духовно-моральним виміром, де освіта виступає як процес самопізнання та гармонізації внутрішнього світу людини з зовнішнім. Як зазначає І. Л. Сіданіч, «духовно-моральне виховання є єдністю педагогіки та християнства, що інтегрує віру, сім'ю, громаду та державу» [1, с. 45]. У творах Г. С. Сковороди, таких як «Сад божественних пісень» та «Бесіда, названа двоє», акцентовано на ідеї «сродної праці» – діяльності, що відповідає природним нахилам людини, сприяючи моральному вдосконаленню. Вказаний принцип актуальний для

сучасного студентського виховання, де професійна орієнтація часто ігнорує духовний аспект, призводячи до внутрішніх конфліктів.

У контексті релігійного виховання Г. Корж підкреслює, що «сковородинівська традиція сприяє формуванню гуманістичних смислів, розвитку інтеркультурної комунікації та толерантності» [2, с. 130]. Актуалізація цих ідей у студентських практиках може відбуватися через інтеграцію діалогічних методів, подібних до сократівських бесід Г. С. Сковороди, у навчальний процес. Наприклад, у вищих педагогічних закладах, таких як ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, впроваджуються програми волонтерства та культурних заходів, які виховують патріотизм і милосердя.

І. О. Кулик зазначає, що «педагогічні погляди Сковороди на самопізнання як шлях до внутрішньої освіти контрастують з утилітарними тенденціями сучасної реформи освіти» [3, с. 10]. У сучасних практиках це може бути реалізовано через курси етики та філософії, де студенти аналізують власні цінності, сприяючи формуванню моральної позиції. О. Г. Марченко додає, що «освітнє середовище за Г. С. Сковородою включає макро-, мезо- та мікрофактори, де самопізнання веде до самореалізації через 'сродну працю'« [4, с. 47]. Для студентів це означає створення університетських просторів для рефлексії, таких як семінари з самоаналізу.

З американської перспективи О. Шапран та співавтори стверджують, що «духовний зміст національної освіти повинен базуватися на світогляді нації, з урахуванням історичних традицій, подібних до філософії Г. С. Сковороди» [6, с. 5]. Ідея підкреслює необхідність інтеграції духовного компонента в американські освітні моделі, де акцент на індивідуалізмі може бути доповнений ідеями внутрішньої гармонії. Т. Фазан пропонує модель духовно-морального зростання, де «духовність є вищою основою існування, з компонентами ціннісними, когнітивними та вольовими» [5, с. 7], що узгоджується з сковородинівським підходом до освіти як шляху до внутрішньої свободи.

S. Rakimzhanova підкреслює, що «педагогіка Г. С. Сковороди фокусується на діалогічних методах і морально-етичній освіті, відкидаючи

догматизм» [7, с. 80]. Методичні рекомендації щодо застосування ідей Г. С. Сковороди в освітньому процесі представлено у формі таблиці для зручності сприйняття та практичного використання. Матеріал базується на ключових філософсько-педагогічних принципах Г. С. Сковороди, таких як самопізнання, «сродна праця» та гармонія душі, тіла й духу, з метою інтеграції духовно-морального виховання в повсякденну роботу вчителів. Таблиця охоплює опис ідей, конкретні рекомендації та приклади реалізації, що дозволяє адаптувати їх до різних рівнів освіти, сприяючи формуванню цілісної особистості учнів.

Цінність педагогічної спадщини Г. С. Сковороди для сучасних шкіл полягає в її здатності інтегрувати духовно-моральний вимір у навчальний процес, сприяючи формуванню гармонійної особистості учнів через принципи самопізнання та «сродної праці». Застосування цих ідей у шкільній практиці дозволяє вчителям розвивати в учнів внутрішню мотивацію, етичні орієнтири та толерантність, що є особливо актуальним у контексті подолання кризи цінностей у молодіжному середовищі. У результаті, впровадження сковородинівських концепцій у шкільну освіту сприяє не лише інтелектуальному, але й моральному зростанню школярів, забезпечуючи їхню готовність до викликів сучасного суспільства.

Запропоновані методичні рекомендації демонструють практичну цінність педагогічної спадщини Сковороди для сучасної освіти, сприяючи розвитку моральних цінностей та внутрішньої мотивації учнів.

Духовно-моральний вимір освіти в педагогічній спадщині Г. С. Сковороди є потужним ресурсом для актуалізації в сучасних практиках студентського виховання. Ідеї самопізнання, «сродної праці» та гармонії душі сприяють формуванню етичної особистості, здатної протистояти викликам сучасності. На основі аналізу праць українських (І. Л. Сіданіч, Г. Корж, І. О. Кулик, О. Г. Марченко, Т. Фазан) та американських (О. Шапран та співавтори, S. Rakimzhanova) вчених обґрунтовано необхідність інтеграції цих принципів у університетські програми через діалогічні методи, волонтерство та

рефлексію. Подальші дослідження можуть зосередитися на емпіричній оцінці ефективності таких практик.

Список літературних джерел:

1. Сіданіч І. Л. Духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі (XX – початок XXI століття) : монографія. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 448 с.

2. Корж Г. Сковородинівська традиція і духовно-моральне виховання майбутніх педагогів. *Історія релігій в Україні: актуальні питання*. 2020. Вип. 30. С. 128–137.

3. Кулик І. О. Педагогічна спадщина Григорія Сковороди в контексті реформування системи освіти в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 2. С. 5–15.

4. Marchenko O. G. The problem of formation of educational environment in G. S. Skovoroda's philosophical and pedagogical heritage. *Modern engineering and innovative technologies.* 2018. Issue 6. P. 45–50.

5. Fazan T. Modern spiritual and moral aspects of education in pedagogical institutions of higher education. *Педагогічні науки*. 2022. № 3. С. 5–10.

6. Shapran O., Martyniuk A., Onyshchenko N., Shapran Y., Smakovskyi Y. The Phenomenon of Spiritual Content of National Education: Historical and Pedagogical Aspect. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. 2022. Vol. 22, iss. 6. P. 1–10.

7. Rakimzhanova S., Panova E., Kortunov V., Bolyssova K., Kuraev A., Bogatyreva S. The philosophical pedagogy of Hryhorii Skovoroda: spiritual education and the pursuit of inner freedom. *European Journal of Science and Theology.* 2025. Vol. 21, no. 4. P. 77–87.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Баранець О.О., *здобувач вищої освіти спеціальності « Психологія» Поліського національного університету*

Підвищення стресостійкості особистості в умовах війни залежить від комплексу психологічних чинників, які можна згрупувати за такими основними напрямками: когнітивні стратегії (позитивне мислення, самосвідомість, планування), соціальна підтримка (єдність, спілкування) та поведінкові й емоційні механізми (саморегуляція, фізичне здоров'я, конструктивні навички копінгу).

1. Когнітивні (пізнавальні) чинники

Когнітивні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні стресостійкості, оскільки саме сприйняття подій, а не самі події, часто визначає рівень стресу.

- Позитивне мислення та оптимізм: Здатність зберігати оптимістичний погляд на майбутнє та вірити в перемогу є потужним внутрішнім ресурсом. Оптимізм допомагає трансформувати стресову ситуацію в конструктивну діяльність.

- Самосвідомість та емоційний інтелект: Розуміння власних емоцій, сильних і слабких сторін, а також здатність адекватно оцінювати ситуацію дозволяє краще керувати своїми реакціями. Високий емоційний інтелект позитивно корелює зі стресостійкістю.

- Зміна перспективи (когнітивна реструктуризація): Цей чинник, що є основою когнітивно - поведінкової терапії (КПТ), передбачає ідентифікацію та зміну дезадаптивних думок і переконань, пов'язаних із травматичними подіями. Замість думок про безпорадність формується більш збалансоване та реалістичне бачення ситуації.

- Навички планування та організація: В умовах хаосу війни можливість планувати щоденні завдання, встановлювати пріоритети та організовувати свій час дає відчуття контролю над життям, що знижує рівень тривоги.

2. Соціальні чинники та підтримка

Людина є соціальною істотою, і підтримка оточуючих має величезне значення для подолання стресу та травми.

- Соціальна підтримка та єдність: Відчуття приналежності до спільноти, країни, нації (громадянська ідентичність) є ключовим фактором стійкості. Спілкування з близькими, друзями чи колегами допомагає зменшити відчуття ізоляції та спільно переживати труднощі.

- Взаємодопомога та волонтерство: Активна позиція, допомога іншим та участь у волонтерському русі створюють відчуття мети та значущості власних дій, відволікають від особистих страхів і проблем, що зміцнює психологічну стійкість.

- Наявність наставників або психологічна допомога: Звернення до фахівців, психологів чи груп підтримки забезпечує професійну допомогу в освоєнні методів копінгу та переробці травматичного досвіду.

3. Поведінкові та емоційні чинники

Ці чинники стосуються конкретних дій та навичок саморегуляції, спрямованих на зниження фізичного та емоційного напруження.

- Навички копінгу (подолання стресу): Розвиток ефективних стратегій боротьби зі стресом, таких як дихальні вправи, м'язова релаксація, усвідомленість (mindfulness), допомагає контролювати фізичні прояви тривоги.

- Фізичне здоров'я та базові потреби: Підтримка фізичного стану через збалансоване харчування, помірну фізичну активність та повноцінний сон є фундаментальною основою стресостійкості. Нестача сну чи зловживання шкідливими звичками лише погіршують ситуацію.

- Встановлення меж та рутина: Створення здорових особистих меж, дотримання режиму дня та підтримка звичних справ, наскільки це можливо в умовах війни, сприяють стабілізації психоемоційного стану.

- Контроль імпульсів та виконавча функція: Здатність контролювати імпульсивну поведінку, концентрувати увагу та адаптуватися до мінливих умов є важливим чинником швидкої адаптації.

Підвищення стресостійкості особистості в умовах війни - це багатокомпонентний процес, який вимагає цілеспрямованої роботи на різних рівнях: когнітивному, соціальному та поведінковому. Жоден окремий чинник не є панацеєю, але їхня інтеграція формує міцний фундамент психологічної пружності (резильєнтності).

Ключовим аспектом є активна позиція самої особистості: не пасивне очікування кінця стресу, а свідоме використання наявних внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Розвиток оптимізму, емоційного інтелекту, а також активне залучення до соціальної підтримки та волонтерства дозволяє не тільки мінімізувати руйнівний вплив травматичних подій, але й знайти нові сенси та цілі, що є основою для подальшого відновлення та особистісного зростання в посттравматичний період.

Список використаних джерел

1. Алієва, Л. П. *Психологія стресу та методи його подолання в екстремальних умовах*. Київ: Видавничий дім «Слово». 2021. 121 с.

2. Василюк, О. О. *Психологічна допомога постраждалим внаслідок бойових дій: методичний посібник*. Львів: Світ. 2022. 56 с.

3. Заповітряна, О. Б. Соціальна підтримка як чинник резильєнтності особистості в умовах війни. *Український психологічний журнал*. №*1(*3), 2023. С. 45-56.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДЕЗАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ

Баштовенко О.А., *к. біол .н, доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Позитивна соціалізація підлітків через фізичну культуру є цілеспрямованим педагогічним процесом, де системні фізкультурно-спортивні практики, як-от уроки фізкультури, секції, командні ігри та проєкти зі здоров'язбереження, слугують механізмом для формування у підлітка необхідних соціальних навичок, цінностей та соціальних ролей [1].

Завдяки колективній діяльності, необхідності дотримуватися правил гри, відповідальності за спільний результат і практиці взаємодопомоги, підлітки набувають таких ключових соціальних компетентностей, як уміння комунікації, співпраці, самодисципліни та конструктивного розв'язання конфліктів, що є необхідною умовою для їхньої успішної інтеграції в суспільство. У контексті вивчення дезадаптованих підлітків, особлива увага приділяється детальному розкриттю їхніх психологічних і соціальних особливостей, визначенню меж та різновидів соціальних груп, до яких вони належать, а також аналізу їхнього світогляду щодо свободи, прав людини та демократичних норм, а також специфіки їхньої поведінки й мотивів вчинків.

Важливими аспектами дослідження залишаються рівень активності цих підлітків у різних сферах життєдіяльності, ступінь їхнього особистісного самовираження, особливості взаємодії індивіда із соціальним середовищем та суперечності, що виникають у складній системі «особистість – соціум».

Сучасні наукові дослідження, зокрема роботи С. Русіної та Н. Карвацької, висвітлюють глибокий взаємозв'язок між соціальною недостачею (депривацією) та психічною дезадаптацією, встановлюючи, що сімейна й соціально-психологічна депривація є значущими факторами ризику для психічного незахисту підлітків. Додатково, вплив соціальних факторів на девіантну поведінку підлітків вивчається у сучасних контекстах, як, наприклад,

дослідження Е. Орбена та колег, яке підкреслює, що соціальна ізоляція у підлітковому віці може мати довготривалі негативні наслідки для їхнього розвитку та ментального здоров’я [3, 4].

Профільні дослідження адаптації чітко розмежовують кілька форм дезадаптованості, що існують серед підлітків: особистісну, шкільну та соціальну, підкреслюючи їхню міцну кореляцію з факторами ризику та якістю міжособистісних стосунків [5]. Для ефективного захисту підлітків від соціальної дезадаптації ключовими ресурсами є підтримуюче соціальне середовище, зокрема підтримка з боку сім'ї, однолітків і школи [6]. Крім того, вибір копінгових стратегій підлітків із девіантною поведінкою безпосередньо залежить від їхнього досвіду соціалізації, оскільки, як встановила Маркова, ці підлітки часто схиляються до малоефективних або деструктивних способів подолання стресу, що лише посилює їхню дезадаптивність [7].

Поняття соціалізації, яке традиційно визначається як процес засвоєння соціального досвіду, ролей та зв'язків, збігається з вітчизняними педагогічними концепціями, з тією особливістю, що індивід не лише асимілює соціальні норми, а й активно перетворює їх на власні установки, вміння та навички. У цьому контексті фізична культура виходить за межі простого поліпшення фізичного здоров'я, виступаючи як значущий «соціокультурний» чинник: вона моделює установки щодо здорового способу життя, формує ключові соціальні цінності, такі як командність, чесність і повага до правил, а також надає підліткам змогу реалізувати різноманітні соціальні ролі (лідер, капітан, учасник команди) [1].

Адаптація є фундаментальним механізмом, який забезпечує готовність підлітка діяти згідно з очікуваннями суспільства, сприяє гармонізації його взаємодії з навколишнім світом та допомагає у формуванні адекватних моделей поведінки. Саме через цей процес відбувається внутрішнє прийняття соціальних вимог, що створює необхідну базу для подальшого особистісного розвитку та успішної інтеграції в усі сфери суспільного життя. З педагогічної точки зору, соціальна дезадаптація – це специфічний тип поведінки, що

характеризується відхиленням від загальноприйнятих соціальних норм і не відповідає вимогам середовища, порушуючи тим самим гармонію взаємодії індивіда з оточенням і сигналізуючи про труднощі у виконанні ним очікуваних соціальних ролей.

Відтак, дезадаптованість слід розглядати не як динамічний процес, а як стійкий стан особистості, який є наслідком хронічного незадоволення базових потреб та використання неефективних або неадекватних поведінкових стратегій. Ці неузгоджені моделі поведінки безпосередньо ускладнюють перебіг соціалізації, перешкоджаючи повноцінній інтеграції індивіда в суспільство та освоєнню необхідних соціальних компетенцій.

У підлітковому віці особливо помітним стає парадокс конформізму: з одного боку, існує сильне прагнення "бути як усі" (відчуття приналежності), а з іншого – гостра потреба проявити індивідуальність. Потреба в самоствердженні, незалежності та праві на власний голос стає надзвичайно виразною. Часто виникає невідповідність між вимогами дорослих та внутрішніми емоційними переживаннями дитини; при цьому авторитарний стиль виховання або брак уваги з боку старших може суттєво посилити почуття відчуженості.

Учитель, особливо викладач фізичної культури, набуває особливого значення, оскільки володіє ефективними стратегіями та методиками позитивного впливу, забезпечуючи на заняттях безпечне та правильно організоване навчальне середовище для відпрацювання соціальних навичок та мінімізації ризику соціальної ізоляції. Таким чином, основна мета педагога полягає у створенні таких робочих умов, які б повністю завантажували підлітка конструктивною діяльністю, не залишаючи йому ні часу, ні мотивації для відволікання на деструктивні чи асоціальні заняття.

Систематичні тренінгові вправи, чітке структурування діяльності та стабільна підтримка з боку дорослих сприяють ефективному розвитку уваги, запобігають проявам дезадаптації та підтримують позитивну соціалізацію. Для досягнення цієї мети діяльність доцільно реалізовувати за трьома основними

напрямами. Психолого-педагогічний напрям зосереджується на впровадженні концентраційних вправ для розвитку уваги, що дозволяє підліткам оволодіти довільною концентрацією, а також на активному використанні групової роботи для стимулювання взаємодії, обміну досвідом та взаємної підтримки.

Корекційний напрям включає створення індивідуальних адаптаційних програм з урахуванням фізіологічних, когнітивних та емоційних особливостей підлітків, формування навичок самоконтролю та самоорганізації через завдання на саморефлексію і планування, а також розбудову системи соціальної підтримки, що охоплює групи взаємодопомоги, спортивні секції, змагання, ігри та соціальні клуби, де формуються позитивні соціальні зв'язки. Нарешті,

Профілактично-консультативний напрям передбачає проведення правової та соціально-психологічної освіти (через лекції, тренінги та інформаційні кампанії), надання індивідуальних та сімейних консультацій для допомоги батькам у розумінні специфіки підліткового періоду та налагодженні комунікації, а також створення кризових центрів чи програм втручання, де педагоги, спільно з соціальними працівниками, можуть координувати реабілітаційні заходи та надавати необхідну підтримку підліткам у кризових ситуаціях.

Ефективна соціалізація дезадаптованих підлітків вимагає системної та цілеспрямованої діяльності педагога, особливо вчителя фізичної культури, як ключового агента впливу. Ця діяльність має включати середовищно-соціалізуючий напрям, орієнтований на створення атмосфери довіри та взаємопідтримки всередині групи. Педагог активно формує безпечний простір, де молоді люди можуть відкрито висловлюватись, не боячись осуду. Надзвичайно важливою є спільна робота з родиною та школою для пошуку та мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів: вчитель має аналізувати сильні сторони підлітка та можливості його сім'ї, залучаючи зовнішні спільноти до спільних розвивальних заходів.

Позитивний вплив цього соціалізаційного процесу на підлітків з порушеннями адаптації стає можливим лише за умови комплексного підходу,

що охоплює індивідуалізацію роботи (врахування особистісних і соціальних особливостей), застосування корекційних методик, розвиток навичок саморегуляції, а також активне залучення сім'ї та місцевих спільнот. Вся ця багатоаспектна діяльність, зрештою, сприяє успішній інтеграції дезадаптованих підлітків у соціальне середовище, забезпечуючи їхню позитивну соціалізацію.

Список використаних джерел:

1. Ківерник О. В., Петричук П. А., Головачук В. В. Ефективний вплив фізичної культури на адаптаційний процес студентів-першокурсників ЗВО. *Молодий вчений*, 2023, № 12(124), С. 46–49.

2. Orben A., Tomova L., Blakemore S.-J. The effects of social deprivation on adolescent development and mental health. *The Lancet Child & Adolescent Health*. 2020. Vol. 4, №8. P. 634–640.

3. Méndez I., Dorado M., Muñoz J. Profiles of maladjustment and interpersonal risk factors in adolescents: personal, school, and social adaptation. *Frontiers in Psychology*. 2021.

4. Azpiazu L., Ramos-Díaz E., Axpe I., Revuelta L. Social support, self-concept and resilience as protectors against school maladjustment during adolescence. *School Mental Health*. 2024. Vol. 17. P. 435–448.

5. Markova S. Coping strategies of adolescents with deviant behaviour. *Journal of Youth Studies*. 2017. Vol. 20, №8. P. 1054–1071.

6. Петричук П. А., Головачук В. В. Формування малої рухової активності як атрибут сучасної цивілізації та способи її підвищення серед дітей і молоді. *Науковий часопис* (серія 5: Педагогічні науки), 2025, № 103, С. 132–139.

7. Гошовська Д., Гошовський Я. Психологічні особливості соціальної ідентичності депривованих підлітків: ревіталізаційний ракурс. *Психологічні перспективи*. 2018. №31. С. 71–82.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Беліменко О.О., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Педагогіка вищої школи» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, висувають нові вимоги до системи виховання у закладах вищої освіти. Сьогодні, в умовах глобальної цифровізації та динамічних соціальних змін, роль закладів вищої освіти виходить далеко за межі простої передачі знань. Сучасний заклад вищої освіти має стати середовищем для комплексного формування особистості, її ціннісних орієнтирів, професійної компетентності та активної громадянської позиції. Це вимагає переосмислення традиційних підходів і активного впровадження інноваційних технологій виховання. Сьогодні виховна робота перетворюється на складну, технологічну систему, яка поєднує персоналізоване виховання через цифрові платформи, використання штучного інтелекту та чат-ботів, гейміфікацію та інтерактивні технології. Особливої актуальності набуває концепція індивідуалізації освітньої траєкторії, що передбачає можливість здобувача освіти вибудовувати власний шлях навчання та соціального розвитку, використовуючи інноваційні технології та методи самовиховання.

В сучасних умовах виховання перестає бути вертикальним, викладач – студент, і стає горизонтальним, мереживним, персоналізованим. Війна радикально змінила пріорітети, головна цінність сьогодення – це резильєнтність, а ключові компетентності: критичне мислення, медіаграмотність, комунікація, гнучкість, тайм-менеджмент та лідерство у кризових умовах.

Використання сучасних технологій виховання вимагає створення відповідних умов, серед яких:

- ➢ ціннісно орієнтоване освітнє середовище, що підтримує ідеї партнерства, довіри, толерантності;
- ➢ підготовка викладачів, здатних працювати з інтерактивними, проєктними та цифровими технологіями;
- ➢ міждисциплінарність виховних впливів – інтеграція навчання, практики та виховання;
- ➢ цифрова інфраструктура, що забезпечує вільний доступ здобувачів освіти до ресурсів та онлайн-комунікації;
- ➢ психологічний супровід, спрямований на підтримку емоційного стану здобувачів освіти;
- ➢ партнерство зі студентським самоврядуванням, громадськими організаціями, місцевими спільнотами.

Застосування сучасних виховних технологій у закладі вищої освіти сприяє:

- ✓ формуванню критичного та системного мислення;
- ✓ розвитку професійних і соціальних компетентностей;
- ✓ становленню громадянської й національно свідомої особистості;
- ✓ зміцненню психологічної стійкості;
- ✓ підвищенню рівня академічної культури та відповідальності;
- ✓ готовності до життя в цифровому суспільстві;
- ✓ розвитку навичок XXI століття, soft skills.

Таким чином, сучасні виховні технології виконують стратегічну функцію у формуванні фахівця, здатного діяти в умовах глобальних викликів і соціальних змін. Однак, незважаючи на значний потенціал, впровадження сучасних виховних технологій стикається з низкою викликів:

• Стрімкий розвиток технологій. Постійне оновлення технологічних інструментів вимагає від закладів вищої освіти та педагогів безперервного інвестування у нові ресурси та навчання.

• Розробка релевантного контенту. Створення високоякісного, інтерактивного та персоналізованого навчально-виховного контенту, який відповідає потребам здобувачів освіти.

• Оптимальне поєднання гейміфікації та освітнього процесу. Надмірне використання елементів гейміфікації без забезпечення їхнього реального виховного чи освітнього ефекту, може спричинити втрату фокусу на ключових цілях освітнього процесу.

• Забезпечення кібербезпеки та конфіденційності. Захист персональних даних здобувачів освіти у цифровому середовищі.

• Цифрова компетентність викладачів. Постійне підвищення кваліфікації педагогічного персоналу у сфері використання новітніх технологій виховання.

• Збереження "живого" спілкування. Пошук золотої середини між цифровим технологіями і розвитком навичок міжособистісної взаємодії.

Перспективи ж застосування сучасних виховних технологій полягають у створенні цілісної, інтегрованої виховної системи закладів вищої освіти, де здобувач освіти стає активним творцем власного розвитку. Сучасні технології відкривають широкі та багатообіцяючі перспективи у сфері виховання, зміщуючи акценти з традиційного навчання на особистісно-орієнтований розвиток, самореалізацію та активну соціалізацію здобувачів освіти.

Отже, сучасні технології виховання у закладах вищої освіти України виступають важливим компонентом професійного та особистісного розвитку здобувачів освіти. Інтерактивні, проєктні, волонтерські, цифрові, громадянські та технології самовиховання забезпечують комплексний вплив на становлення молодої людини, формуючи цінності, компетентності та здатність до відповідальної суспільної поведінки. Ефективність їх застосування залежить від професійної готовності викладачів, якості освітнього середовища, інтеграції теорії і практики, а також від активної позиції здобувачів освіти у власному розвитку. У перспективі важливо розширювати цифрові інструменти, модернізувати виховні програми та адаптувати їх до умов воєнного та

післявоєнного відновлення України, що сприятиме формуванню зрілої, національно свідомої і конкурентоспроможної молоді.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти в сучасній Україні. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2018. 329 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2020. 839 с.

3. Лаппо В.В. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 384 с.

4.Сисоєва С. О. Освітні інновації у фаховій підготовці студентів. Вища освіта України. 2020. № 3. С. 12–18.

5. Васильєва Т.А. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / за заг. ред. Т. А. Васильєвої, Ю. М. Петрушенка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 150 с.

ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Беньковська Н. Б., *кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»*

Сучасні трансформації у секторі безпеки та оборони вимагають високого рівня професійної підготовки офіцерів, здатних ефективно діяти в умовах багатонаціональних операцій, міжнародної взаємодії та динамічних інформаційних середовищ. Одним із ключових компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів є комунікативна компетентність, що включає володіння іноземною мовою, уміння вести переговори, працювати в команді, приймати рішення у стресових умовах та забезпечувати точну передачу інформації. У контексті військової освіти дедалі більшого значення набуває інтеграція інтерактивних методів навчання разом із можливостями штучного інтелекту (ШІ). Технології генеративного ШІ, інтелектуальні тренажери, симулятори та адаптивні навчальні платформи дозволяють створювати реалістичні, мотиваційні та персоналізовані умови для розвитку комунікативних навичок майбутніх офіцерів.

Метою даної доповіді є аналіз інтерактивних вправ із використанням ШІ, які сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності, та обґрунтування їх педагогічної ефективності у системі військово-професійної підготовки.

Комунікативна компетентність у діяльності офіцера є стратегічно важливим компонентом, адже саме якісне спілкування забезпечує ефективне управління підрозділом, координацію дій, оперативне прийняття рішень та взаємодію з міжнародними партнерами. Вона включає: мовленнєву компетентність (аудіювання, говоріння, читання, письмо); соціокультурну

компетентність (знання культурних норм партнерів); стратегічну компетентність (уміння обирати доречні мовні та поведінкові стратегії); діяльнісну компетентність (комунікація в умовах ризику, стресу, невизначеності).

Для військової сфери особливо важливі вміння: передавати накази чітко і лаконічно; координувати дії в міжнародному середовищі English as a working language; вести радіообмін згідно зі стандартами NATO; здійснювати міжкультурну комунікацію в миротворчих чи спільних операціях; брати участь у штабних брифінгах, плануванні та аналізі операцій. Традиційні методи навчання не завжди дозволяють моделювати такі складні ситуації. Саме тому інтеграція ШІ стає ефективним шляхом створення реалістичного, адаптивного та практико-орієнтованого освітнього середовища.

Штучний інтелект відкриває можливості, які раніше були недоступними в аудиторній роботі, а саме:

- Персоналізація навчання. ШІ аналізує рівень підготовки курсанта, визначає слабкі місця й автоматично пропонує вправи необхідної складності.

- Моделювання реалістичних ситуацій. Інтерактивні сценарії бойових дій, переговорів або міжнародних операцій створюють контекст, максимально наближений до майбутньої професійної діяльності офіцера.

- Автоматичний аналіз мовлення. Сучасні моделі здатні оцінювати вимову, виявляти граматичні помилки, аналізувати тактичну точність команд, перевіряти відповідність фразеології стандартам НАТО.

- Робота в режимі «співрозмовника». Генеративні моделі імітують поведінку іноземного офіцера-партнера, підлеглого, представника місцевого населення, диспетчера або оператора.

- Розвиток навичок критичного та стратегічного мислення. Ситуації з багатоваріантним розвитком подій змушують курсантів обирати оптимальні рішення, аргументувати позицію та захищати її англійською мовою.

Умовно інтерактивні вправи можна поділити на п’ять груп, кожна з яких сприяє формуванню окремих компонентів комунікативної компетентності.

1) AI-based рольові ігри та симуляції. Такі вправи дозволяють створювати динамічні сценарії, де курсант взаємодіє зі штучним співрозмовником.

Приклади сценаріїв:

- «Joint NATO Operation Briefing»: курсант проводить брифінг щодо операції, ШІ ставить уточнювальні запитання;

- «Shipboard Emergency Drill»: моделювання аварійної ситуації на кораблі з необхідністю давання команд англійською мовою;

- «Checkpoint Negotiation»: комунікація з цивільними або представниками інших держав у зоні операції;

- «Hostage Situation Dialogue»: переговори з умовним порушником.

Перевагами таких вправ є висока реалістичність, емоційне залучення, тренування швидкого мовленнєвого реагування тощо.

2) Інтерактивні радіопереговори та тренажери стандартної фразеології. ШІ генерує фрази для радіообміну та оцінює правильність їх використання відповідно до NATO Voice Procedure.

Приклади вправ: відпрацювання процедур check-in/out; взаємодія «корабель—корабель»; комунікація в умовах втрати сигналу чи перешкод. ШІ може автоматично розпізнавати помилки у вимові, коригувати неправильний порядок слів, оцінювати чіткість та стислість команд.

3) Адаптивні текстові завдання з автоматичним аналізом письма. Для розвитку письмової комунікативної компетентності використовуються вправи, де курсант отримує зворотний зв’язок від ШІ щодо структури документа, граматики, лексики, логічності викладу, відповідності військовим стандартам документації. Завдання можуть бути наступними: складання operation order, написання військових рапортів і пояснювальних записок, підготовка аналітичних записок, створення ситуаційних звітів (situation report). ШІ також здатен пропонувати альтернативні формулювання та варіанти редагування.

4) Вправи на розвиток аудіювання з генеративними сценаріями. ШІ створює унікальні аудіосценарії: радіопереговори, інструкції під час навчальних операцій, доповіді офіцерів, повідомлення про зміни в ситуації.

Можна налаштовувати темп мовлення, акцент (британський, американський, інтернаціональний), рівень шуму фону, складність лексики.

5) Інтерактивні групові вправи із застосуванням ШІ як модератора. ШІ бере на себе функції: фасилітатора дискусії, генератора запитань, «третьої сторони» у переговорах, автора конфліктних або кризових ситуацій.

Методичні умови ефективності впровадження інтерактивних AI-вправ:

- Поєднання ШІ з традиційними методами навчання. ШІ не замінює викладача, а доповнює його. Найкращий ефект досягається у змішаних моделях: тренування зі ШІ + обговорення результатів з наставником.

- Чітке формулювання навчальних результатів. Кожна вправа має бути спрямована на конкретну складову комунікативної компетентності.

- Поступове ускладнення ситуацій. Від простих діалогів до повноцінних операційних сценаріїв.

- Постійний зворотний зв’язок ШІ дозволяє забезпечити миттєву корекцію, аналітику прогресу, адаптацію до індивідуальних потреб.

- Навчання курсантів цифрової грамотності. Важливо навчити військовослужбовців правильно й етично використовувати ШІ, оцінювати достовірність згенерованих даних, забезпечувати кібербезпеку.

Основними перевагами використання інтерактивних вправ із ШІ для розвитку комунікативної компетентності майбутніх офіцерів вбачаємо у: реалістичності та наближеності до бойових умов; можливості безпечного відпрацювання кризових ситуацій; індивідуальної траєкторії навчання кожного курсанта; збільшенні часу практики англійської мови; мотиваційному ефекті – навчання стає цікавим і динамічним; оптимізації роботи викладача та підвищення якості контролю; формуванні міжкультурної та стратегічної компетентності.

Попри очевидні переваги, існують і певні ризики: залежність від технічної інфраструктури; необхідність навчання персоналу; можливість появи неточностей у відповідях ШІ; питання інформаційної безпеки та конфіденційності даних; ризик надмірної автоматизації без участі інструктора.

Завдання вищих військових навчальних закладів – забезпечити збалансований, методично грамотний підхід до використання технологій.

Інтерактивні вправи з використанням штучного інтелекту відкривають нові перспективи для розвитку комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Вони дозволяють створювати реалістичні багатовимірні навчальні ситуації, підвищувати ефективність мовної підготовки, формувати стратегічне, критичне та оперативне мислення, моделювати міжнародну взаємодію та радіообмін, забезпечувати гнучку індивідуальну траєкторію навчання. Таким чином, інтеграція ШІ у військову освіту є не лише сучасною тенденцією, але й необхідною умовою підготовки висококваліфікованих офіцерів, здатних діяти в умовах глобальних викликів та багатонаціональних операцій.

Список використаних джерел:

1. Беньковська Н. Б. Сутність та структура професійної комунікативної готовності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України. *Збірник наукових праць «Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. Вип. № 2 (30). 2024. С. 1027–1036.

РОЗРОБЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ПРОФЕСІЙ БУДІВЕЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Берко Р.С., *викладач спеціальних дисциплін з професій будівельного спрямування*

Розроблення якісних навчально-методичних матеріалів для будівельних професій є критично важливим в умовах інноваційного розвитку в галузі будівництва, де постійно впроваджуються нові технології, стандарти енергоефективності та цифрові інструменти. Професійна освіта має швидко адаптуватися, щоб здійснювати підготовку фахівців, готових до роботи в умовах змін.

Це ставить перед педагогами закладів професійної освіти завдання системно працювати над розробленням цифрових засобів навчання, які забезпечують широкий інструментарій для ефективної підготовки здобувачів освіти. Підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних робітників потребує якісного комплексно-методичного забезпечення професій як обов’язкової складової ефективної організації навчально-виробничого процесу. На сьогодні проблемним питанням для професійно-технічних навчальних закладів залишається забезпечення навчальних дисциплін, зокрема предметів професійної підготовки, підручниками, навчальними посібниками, іншими дидактичними матеріалами. Саме це й спонукало до розроблення навчально-методичних матеріалів з професій будівельного спрямування.

В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій важливим завданням методичної служби навчального закладу є організація науково-методичної діяльності викладачів і майстрів виробничого навчання зі створення електронних навчально-методичних комплексів із професій.

Працюючи над створенням навчально-методичного забезпечення з предметів теоретичної підготовки за професією «монтажник санітарно-

технічних систем і устаткування», викладачі спецпредметів взяли участь у пілотному проєкті

“Публічно-приватне партнерство для поліпшення професійної освіти в Україні” (EdUP), що впроваджується за фінансової підтримки уряду Швейцарії та приватних партнерів, за підтримки Швейцарської фундації технічного співробітництва з розвитку Swisscontact, Міністерства освіти і науки України у розробленні інтерактивних підручників, мобільних застосунків на основі навчальних посібників з професії «монтажник санітарно-технічних систем і устаткування» (рис. 1).

Рис. 1. Інтерактивні підручники

Навчально-методичний посібник з професії “Монтажник санітарно-технічних систем і устаткування” складатиметься з модулів: - труби та арматури; водопостачання; водовідведення ; опалення.

Кожен модуль містить розробку уроків теоретичного навчання.

Структура модуля:

1. Компетентності.
2. Визначення об’єкта санітарно-технічного обладнання, фото реального об’єкта.
3. Характеристика обладнання (складові елементи, розміри, особливості, креслення / схема з підписами елементів).
4. Переваги та недоліки обладнання.
5. Послідовність роботи (підготовки, монтажу, демонтажу обладнання)

- необхідні умови (габарити приміщення, вологість, наявність електрики, рівність та міцність стін);

- необхідні інструменти для проведення монтажних робіт;

- безпека праці (рекомендації щодо застосування засобів індивідуального захисту) при виконанні робіт;

- технологія процесу монтажу (опис);

- технологія процесу монтажу (відео);

6. Контрольні тестові питання для перевірки знань.

Навчальні посібники містять блоки: теоретичний матеріал, практикум для відпрацювання вмінь та навичок, у якому представлені покрокові рішення типових задач і вправ із дисципліни, що вивчається.

Мобільні застосунки доступні не лише для професійної освіти, інформація також стане в нагоді абсолютно всім, хто цікавиться сферою сантехніки для підтримки актуальних знань.

Усі мобільні застосунки доступні для завантаження: з Play market для мобільних пристроїв на Android та з сайту EdUP.

Авторами-розробниками застосунків є Максим Пєховка (Проєкт EdUP), Іван Болокан (викладач, м. Одеса) та Роман Берко (викладач, м. Ромни).

Сформований згідно з педагогічним сценарієм освітній ресурс є основним, базовим джерелом навчальної інформації, за допомогою якого вивчається предмет, формуються професійні компетентності слухачів.

Як свідчить досвід упровадження елементів інформаційних освітніх систем на уроках професійно-теоретичної підготовки, інтерес учнів до вивчення предмета суттєво зростає, підвищується їх пізнавальна активність, що дозволяє досягти кращих результатів у навчанні.

Розробка та впровадження інформаційно–комунікативних систем, запровадження інноваційного навчання дає змогу учням більш якісно опанувати компетенції з професії, формувати основи професійної майстерності.

МОТИВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ

Бехтер О.С., *здобувач ступеня доктора філософії,*
Кулик В.А., *доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і логістики НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Мотиваційні стратегії відіграють визначальну роль у професійному розвитку персоналу та формуванні ефективної системи неперервного навчання дорослих. У сучасних умовах цифрової трансформації, зростання конкуренції та необхідності гнучкої адаптації до змін зовнішнього середовища підприємства прагнуть формувати таке освітнє середовище, яке одночасно стимулює результативність працівників і підтримує їхню професійну активність. Неперервне навчання дорослих стає не лише інструментом оновлення компетентностей, але й важливою складовою мотиваційного потенціалу підприємства, адже воно дозволяє працівникам відчувати власну значущість, фіксувати прогрес та усвідомлювати перспективи кар'єрного розвитку. Розроблення та впровадження системних мотиваційних стратегій у сфері корпоративної освіти є ключем до формування високопродуктивного та інноваційно орієнтованого персоналу.

Одним із важливих напрямів удосконалення мотиваційних підходів є використання систем оцінювання результативності відповідно до ключових показників ефективності (KPI). Такий інструмент дає змогу забезпечити прозорість результатів навчання, зіставити індивідуальні досягнення працівників із цілями підприємства та сформувати культуру відповідальності за професійний розвиток. Застосування таких індикаторів підсилює внутрішню мотивацію працівників до систематичного оновлення знань і формування цифрових, комунікативних та управлінських компетентностей [1]. Це сприяє створенню послідовної моделі навчання, де кожен працівник має змогу спостерігати власну динаміку та отримувати чіткий зворотний зв'язок щодо напрямів подальшого розвитку.

Важливою передумовою ефективної реалізації мотиваційних стратегій є рівень сформованості цифрових знань працівників. Цифрові навички дозволяють не лише ефективно користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними ресурсами, але й підвищують здатність працівника до самостійного навчання та критичного опрацювання інформації. Розвиток цифрових компетентностей є необхідним елементом модернізації корпоративної освіти та визначає її результативність у високодинамічному середовищі [2]. Працівники, які володіють цифровими знаннями, більш охоче інтегруються у процеси професійного навчання, демонструють вищу активність і формують позитивний мотиваційний клімат у колективах.

Значний вплив на мотиваційні стратегії має концепція сталого розвитку, яка орієнтує підприємства на довгостроковий підхід до управління персоналом. У цьому контексті професійний розвиток розглядається не як одноразовий акт підготовки працівника, а як безперервний процес нарощування інтелектуального та людського капіталу підприємства. Інтеграція принципів сталого розвитку в управлінські процеси сприяє формуванню освітніх траєкторій, які орієнтовані на створення умов для тривалого професійного зростання, підвищення соціальної відповідальності та зміцнення корпоративної культури [3]. Реалізація таких підходів суттєво впливає на внутрішню мотивацію персоналу, адже працівники усвідомлюють значущість власного внеску в розвиток підприємства і стають більш зацікавленими у підвищенні компетентностей.

В умовах воєнного стану питання мотивації та професійного розвитку персоналу набувають нового змісту. Підприємства стикаються з необхідністю підтримання стабільності, забезпечення адаптивності та підвищення психологічної стійкості працівників. Високий рівень цифрової компетентності в цей період стає критичним чинником, який забезпечує можливість продовжувати професійну діяльність і навчання незалежно від обставин. Цифрова компетентність працівників є одним з основних факторів підтримання ефективної комунікації, дистанційної роботи та доступу до освітніх ресурсів у

кризових умовах [4]. Отже, розвиток цифрових навичок є не лише освітнім, а й мотиваційним інструментом, оскільки дає працівникам відчуття упевненості, контрольованості ситуації та професійної стабільності.

Особливої уваги потребує формування цифрового капіталу працівників, що охоплює не лише навички роботи з інформаційними технологіями, але й здатність використовувати цифрові ресурси для особистого та професійного розвитку. У сучасній економіці цифровий капітал стає важливою складовою успішності працівника та суттєво зумовлює їхню мотивацію до навчання. Інвестиції організацій у розвиток цифрового капіталу позитивно впливають на готовність працівників до впровадження інновацій, оволодіння новими технологіями та участі у програмах корпоративної освіти [5]. Наслідком цього є поступове формування самостійної освітньої поведінки працівників, що є одним із ключових принципів неперервного навчання дорослих.

Узагальнюючи викладений матеріал, можна стверджувати, що мотиваційні стратегії у системі неперервного навчання дорослих мають інтегрований характер і спираються на поєднання цифрових інструментів, KPI, принципів сталого розвитку та розвитку цифрового капіталу. Поєднання цих елементів дає змогу створити ефективну модель корпоративної освіти, що забезпечує не лише підвищення професійних компетентностей, але й формує стійку внутрішню мотивацію працівників до постійного удосконалення. Такий підхід підсилює здатність підприємства адаптуватися до зовнішніх викликів, стимулює інноваційність персоналу та сприяє зміцненню конкурентних позицій організації в умовах сучасного соціально-економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Кулик В., Бехтер О. Інноваційні підходи до мотивації персоналу на основі KPI як чинник підвищення ефективності управління підприємством. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. 3(17). С. 11-17.

2. Кулик В.А. Дослідження цифрових знань: виклики та можливості з точки зору управління ІТ-компаній. *Забезпечення сталого розвитку економіки України в повоєнний період*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 червня 2024 р. м. Запоріжжя, 2024. С. 78-80.

3. Кулик В.А. Інтеграція принципів сталого розвитку в управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2025. Т. 10. С. 15-21.

4. Кулик В.А. Роль та значення дигітальної компетентності працівників в умовах воєнного стану. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 16 травня 2024 р. Полтава: НУПП, 2024. С. 86-89.

5. Чижевська Л.В., Кулик В.А. Цифровий капітал як інструмент розвитку особистості у глобальній економіці. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 07 листопада 2024 р. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024. С. 99-101.

ІНКЛЮЗІЯ У ВИРОБНИЧОМУ НАВЧАННІ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОРОСЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

Боднар Г.М., *майстер виробничого навчання Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу»*

У сучасних соціально-економічних умовах, що характеризуються воєнним станом, внутрішньою міграцією населення, змінами на ринку праці та зростанням потреби у перекваліфікації, особливої актуальності набуває професійна освіта дорослих. Для значної частини населення вона стає не лише інструментом здобуття нової професії, а й засобом соціальної адаптації, відновлення професійної впевненості та економічної самостійності. У цьому контексті інклюзія в системі професійної освіти трансформується з теоретичного принципу в практичний механізм забезпечення рівного доступу до навчання і професійної реалізації кожної дорослої особистості.

Для виробничого навчання швейного профілю інклюзивний підхід має особливе значення. Швейна галузь поєднує творчу діяльність, ручну працю, точність технологічних операцій і можливість поетапного оволодіння професійними навичками. Саме це робить професії кравця та закрійника доступними для дорослих здобувачів освіти з різним освітнім рівнем, життєвим досвідом, фізичними можливостями та індивідуальним темпом навчання.

У Львівському вищому професійному училищі технологій та сервісу інклюзія у виробничому навчанні швейного профілю реалізується системно та практично. Заклад навчає дорослих здобувачів освіти, серед яких є особи, що повертаються до навчання після тривалої перерви, змінюють професію, поєднують навчання з роботою або перебувають у складних життєвих обставинах, зумовлених воєнними подіями. Тому інклюзія розглядається не як окремий напрям діяльності, а як складова освітньої філософії закладу.

Ключову роль у реалізації інклюзивного підходу відіграє майстер виробничого навчання швейного профілю. У швейних майстернях Львівського вищого професійного училища технологій та сервісу майстер виступає не лише фахівцем-практиком, а й наставником, який супроводжує дорослого здобувача освіти на всіх етапах професійного становлення. На початковому етапі навчання здійснюється спостереження та неформальне оцінювання індивідуальних можливостей кожного здобувача освіти: рівня розвитку дрібної моторики, швидкості виконання операцій, уміння працювати за технологічною інструкцією, психологічної готовності до командної роботи.

На основі отриманих спостережень у процесі виробничого навчання застосовується індивідуалізація практичних завдань. Складні технологічні операції (побудова викрійки, посадка виробу, обробка вузлів) поділяються на чіткі послідовні етапи. Для частини здобувачів освіти завдання виконуються у повільнішому темпі з додатковими поясненнями, для інших – із поступовим ускладненням та елементами творчого проєктування. Такий підхід дозволяє зберігати єдині вимоги до якості готового виробу, водночас забезпечуючи різні траєкторії навчання.

У швейних майстернях Львівського вищого професійного училища технологій та сервісу активно використовуються адаптовані дидактичні матеріали: візуальні інструкції, технологічні картки з покроковими схемами, демонстраційні зразки виробів, кольорове маркування складних операцій. Це є особливо важливим для дорослих здобувачів освіти з різним рівнем базової підготовки або особливостями сприйняття навчальної інформації.

Важливим компонентом інклюзивного виробничого навчання є створення психологічно безпечного та підтримувального освітнього середовища. У швейних майстернях Львівського вищого професійного училища технологій та сервісу практикується командна робота, взаємонавчання та педагогіка підтримки. Майстер виробничого навчання формує атмосферу прийняття, у якій помилка розглядається як невід’ємний етап професійного становлення, а не як показник неуспішності.

Особливу роль відіграє орієнтація на практичний результат навчання. У процесі виробничого навчання швейного профілю кожен здобувач освіти виготовляє завершений виріб, який має реальну споживчу цінність. Це сприяє формуванню професійної самооцінки, розвитку впевненості у власних можливостях і готовності до працевлаштування.

Досвід Львівського вищого професійного училища технологій та сервісу переконливо засвідчує, що інклюзія у виробничому навчанні швейного профілю є ефективним шляхом професійної реалізації дорослої особистості. Вона поєднує гуманістичні цінності освіти з реальними потребами ринку праці, створюючи умови для соціальної інтеграції, економічної незалежності та особистісного розвитку.

У підсумку можна стверджувати, що інклюзивне виробниче навчання у Львівському вищому професійному училищі технологій та сервісу не лише забезпечує якісну підготовку кравців і закрійників, а й формує сучасного фахівця – відповідального, мотивованого та здатного до неперервного професійного розвитку в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Губарь О.Г., Демидова Ю.О., Савастру Н.І. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти: компетентності та підходи. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. URL: *http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10245466*

2. Кучерак І.В. Інклюзивна компетентність у професійній освіті: передумови розвитку та важливі рішення. URL: *https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735843/1/Кучерак%20Інклюзивна%20компетентність%20у%20професійній%20освіті.docx.pdf*

3. Potapiuk L. Соціальна інклюзія у сучасних освітніх закладах. *Педагогічні науки*. URL: *https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/247114*

ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Бойко І.В., *здобувач вищої освіти третього рівня кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

Сучасна система освіти вимагає від педагога фізичної культури не лише високого рівня професійної майстерності, але й здатності до постійного оновлення педагогічних технологій, впровадження інновацій і здійснення дослідницької діяльності. У цьому контексті дослідницька компетентність трактується як ключовий компонент професійного розвитку вчителя. Вона забезпечує здатність виявляти проблеми навчального процесу, аналізувати педагогічні ситуації, здійснювати експериментальну перевірку ефективності методик, а також впроваджувати науково обґрунтовані рішення.

Зокрема, О. Савченко наголошує: «Професійне зростання педагога неможливе без розвитку його дослідницьких умінь, адже саме вони забезпечують здатність критично оцінювати педагогічні явища та вибудовувати власні інноваційні рішення» [1]. Значення дослідницької компетентності.

Розвинена дослідницька компетентність забезпечує: покращення якості навчання; можливість індивідуалізації тренувального процесу; розвиток аналітичної культури педагога; наукове обґрунтування педагогічних рішень; підвищення конкурентоспроможності фахівця.

Індивідуальна траєкторія розвитку дослідницької компетентності трактується як персоналізований, цілеспрямований і безперервний процес професійного зростання, який враховує потреби, можливості, досвід і професійні запити педагога. Вона сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку критичного мислення та формуванню культури педагогічного дослідження.

За своєю суттю дослідницька компетентність визначається як інтегративне утворення, яке інтегрує знання, навички та особистісні якості, що визначають здатність до планування, організації та проведення педагогічних досліджень, аналізу їх результатів і впровадження інноваційних методів у практику роботи вчителя.

У літературних джерелах визначаються різні підходи до визначення структурних компонентів дослідницької компетентності, з-поміж яких найбільш поширеними є: *когнітивний* (знання методології педагогічних досліджень, теорії фізичного виховання, особливостей розвитку дітей різного віку: *операційно-діяльнісний* (готовність застосовувати дослідницькі методи: спостереження, тестування, педагогічний експеримент, анкетування, аналіз даних та ін.); *інформаційно-змстовий* (робота з інформаційними матеріалами, цифровими інструментами моніторингу фізичного розвитку, обліку результатів, статистичної обробки даних); *рефлексивно-аналітичний* (здатність оцінювати власну діяльність, робити висновки, прогнозувати результати та ін.)..

Усе це в комплексі слугує забезпеченню інноваційного підходу до професійної діяльності вчителя фізичної культури, його готовність до пошуку нових рішень, апробації технологій, впровадження наукових результатів у власну Розроблення індивідуальної траєкторії має свою логіку і передбачає такі етапи:

Діагностичний етап, який відповідає за визначення актуального (реального) рівня дослідницької компетентності вчителя фізичної культури (самооцінка професійних умінь; аналіз досвіду дослідницької діяльності; виявлення проблемних зон в діяльності та ін.).

Етап ціле покладання (формування короткострокових і довгострокових цілей підвищення дослідницької компетентності та конкретних завдань, що передбачають їх практичну реалізацію)

Проєктувальний етап (власне створення індивідуальної траєкторії включає: визначення пріоритетів, напрямів, форм та методів розвитку дослідницької компетентності; вибір методів; встановлення часових рамок;

підбір ресурсів (курси, література, цифрові інструменти); планування самоосвітньої діяльності.

*Реалізаційний етап (*реалізація визначеного проєкту, що включає активну дослідницьку діяльність: проведення педагогічних спостережень; тестування; створення та впровадження авторських програм і методик; організацію міні-експериментів; обробку отриманих даних; обговорення результатів у професійній спільноті.

Рефлексивно-корекційний етап (аналіз результати досліджень; оцінка ефективності спроектованої траєкторії; визначення нових напрями розвитку дослідницької компетентності).

При тому можуть використовуватись різні форми та методи підвищення дослідницької компетентності вчителя фізичної культури, з-поміж яких особливого значення набуває самоосвітня діяльність (опрацювання фахової літератури; вивчення результатів новітніх наукових досліджень; перегляд вебінарів, відеолекцій, методичних конференцій; самоаналіз власної роботи).

Найбільш ефективним ресурсом у розвитку дослідницької компетентності є активна організація науково-жослідницької діяльності, що включає проведення педагогічних експериментів; розробку діагностичних методик; аналіз динаміки фізичного розвитку учнів; впровадження інновацій у навчальний процес.

Приклад планування та реалізації індивідуальної дослідницької траєкторії вчителя фізичної культури на певному етапі організації діяльності.

Мета: підвищити рівень дослідницької компетентності через опанування методів педагогічного експерименту та впровадження інноваційних підходів до розвитку фізичної підготовленості учнів.

*Завдання:*Вивчити сучасні наукові джерела з теми. Опанувати цифрові платформи для фіксації фізичних показників (наприклад, Google Forms, Excel, тренувальні трекери). Провести діагностику рівня фізичної підготовленості учнів. Розробити авторську міні-програму тренувань. Провести експеримент і

проаналізувати його ефективність. Узагальнити результати та презентувати їх на педраді або конференції.

Очікувані результати: підвищення професійної компетентності педагога; володіння методами дослідження; створення власних методичних розробок; покращення фізичної підготовленості учнів; зростання мотивації до інноваційної діяльності.

Отож, розроблення індивідуальної траєкторії розвитку дослідницької компетентності є важливою складовою професійного становлення вчителя фізичної культури. Така траєкторія дозволяє педагогові цілеспрямовано вдосконалювати свої знання та навички, впроваджувати новітні методики, підвищувати якість освітнього процесу та забезпечувати ефективний розвиток фізичних здібностей здобувачів освіти. Вона формує в учителя активну позицію дослідника, сприяє модернізації уроків фізичної культури та підвищує їх результативність.

Список використаних джерел:

1. Савченко О. Я. Професійний розвиток учителя: теоретичні засади і практичні орієнтири. *Педагогічна думка,* Київ: 2019. 256 с.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Бокало О.Є., *методист, викладач професійно-теоретичної підготовки Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу»*

Система освіти дорослих у XXI столітті перестає бути лише інструментом професійної підготовки або перепідготовки кадрів. Вона поступово трансформується в потужний соціально-педагогічний механізм, спрямований на подолання нерівності, соціальної ізоляції, професійної дезадаптації та психологічних травм, які особливо загострилися в умовах воєнного стану. Саме тому інклюзивний підхід у професійній освіті дорослих сьогодні набуває не лише педагогічного, а й гуманітарного, національного та стратегічного значення.

Війна, міграційні процеси, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, учасників бойових дій та ветеранів спричинили докорінні зміни у структурі контингенту здобувачів професійної освіти. До закладів освіти приходять дорослі люди з різним життєвим досвідом, різним рівнем освіти, з травматичним минулим, із порушеннями здоров’я, психологічною нестійкістю, тривалими перервами в навчанні або професійній діяльності. Саме ця різнорідність аудиторії робить неможливим використання традиційних уніфікованих освітніх моделей та зумовлює потребу в гнучкому, адаптивному та людинозорієнтованому підході.

Інклюзивна освіта дорослих у професійному середовищі нетотожна класичному розумінню інклюзії як навчання осіб з інвалідністю. У ширшому значенні вона передбачає створення освітнього простору, в якому кожен незалежно від віку, статі, стану здоров’я, національності, соціального статусу, життєвих обставин чи психоемоційного стану має рівний доступ до якісної освіти, професійного розвитку та самореалізації.

У своїй практичній діяльності я дедалі частіше переконуюся, що найбільшою перешкодою на шляху до повноцінної інтеграції дорослого здобувача освіти є не фізичні, а психологічні бар'єри. Дорослі люди рідко визнають власні труднощі, часто бояться помилок, соромляться зізнаватися у недостатньому рівні знань або цифрової грамотності. Особливо це стосується тих, хто змушений змінювати професію через втрату роботи, переїзд або неможливість продовжувати попередню діяльність. Саме тому освітній процес вимагає тонкого психолого-педагогічного супроводу, атмосфери прийняття, довіри, підтримки та партнерства.

Інклюзивна педагогіка в освіті дорослих неможлива без урахування принципів андрагогіки, де центральною фігурою є не викладач, а сам здобувач освіти з його досвідом, життєвими установками, мотивацією, внутрішніми та зовнішніми бар'єрами. Роль педагога за таких умов змінюється: від інформатора – до наставника, фасилітатора, модератора і партнера у процесі навчання.

Особливого значення набуває впровадження інклюзивного підходу у професійній підготовці та перепідготовці дорослих у сферах, що вимагають не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, зокрема у галузях кулінарії, швейної справи, сфери обслуговування, адміністрування та туризму. Дорослі здобувачі освіти, які обрали нову професію кухаря, кондитера, кравця, закрійника, адміністратора або агента з організації туризму, часто мають обмежений фізичний ресурс, хронічні захворювання, порушення опорно-рухового апарату, зору або слуху, або перебувають у стані психологічного виснаження.

В таких умовах постає необхідність створення адаптивного освітнього середовища: змінюється темп навчання, коригується навантаження, модифікуються практичні завдання, використовуються цифрові та мультимедійні технології, симулятори, відеоінструкції, адаптовані робочі місця. Особливо ефективним є поєднання традиційних методів навчання з

елементами дистанційної та змішаної форми, що дозволяє дорослому здобувачу освіти вчитися у власному ритмі, без зайвого психологічного тиску.

Сучасні освітні технології відіграють ключову роль в реалізації інклюзивного підходу. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, платформ електронного навчання, інтерактивних тестів, навчальних відеоматеріалів, віртуальних лабораторій та мобільних додатків дозволяє значно розширити доступність освіти для дорослих осіб з особливими потребами. Крім того, цифрові інструменти забезпечують індивідуалізацію навчання, оперативний зворотний зв'язок, можливість повторного опрацювання матеріалу та самооцінювання власних результатів.

Водночас, важливо підкреслити, що технічні засоби самі по собі не забезпечують інклюзії. Вони є лише інструментом у руках педагога, а справжня інклюзія починається з філософії поваги, толерантності та віри у потенціал кожної людини. Викладач, який працює з дорослою аудиторією, повинен не лише володіти сучасними методиками, а й мати розвинену емоційну компетентність, здатність до емпатії, терплячість, відкритість до діалогу й готовність до постійного професійного вдосконалення.

Серйозним викликом залишається також недостатній рівень методичного забезпечення інклюзивної професійної освіти дорослих. Не всі освітні програми враховують особливості навчання людей із травматичним життєвим досвідом або з психофізіологічними порушеннями. Часто навчальні плани потребують модернізації, гнучкості, міждисциплінарного підходу та тісної співпраці між педагогом, психологом, соціальним педагогом та адміністрацією закладу.

Однак попри всі труднощі, інклюзивна освіта дорослих демонструє вагомі позитивні результати. Люди, які пройшли шлях професійної перепідготовки в інклюзивному освітньому середовищі, не лише здобувають нові знання й навички, а й кардинально змінюють своє ставлення до життя. Вони відновлюють віру в себе, вчаться співпрацювати, відчувають власну значущість у суспільстві, стають активними громадянами та творцями змін.

У цьому контексті інклюзивна професійна освіта дорослих виступає важливим інструментом національного відновлення. Вона сприяє не лише економічній стабілізації через працевлаштування та перекваліфікацію, але й психологічній реабілітації, соціальній інтеграції, зміцненню громадянської свідомості та формуванню культури взаємоповаги.

Роль методиста та викладача в цьому процесі є визначальною. Саме педагог стає тією людиною, яка не просто навчає професійним навичкам, а й допомагає відновити внутрішні ресурси особистості, сформувати мотивацію до навчання впродовж життя, усвідомити власну цінність і можливість нового початку.

Таким чином, інклюзивний підхід у системі професійної освіти дорослих – це не тимчасова тенденція, а стратегічна необхідність для сучасної України. Він вимагає міждисциплінарності, інновацій, гуманізації, системності та, найголовніше, глибокої віри у людський потенціал. Саме через освіту дорослих, через її відкритість, доступність та інклюзивність відбувається подолання травматичних наслідків війни та формується міцний фундамент для майбутнього.

Список використаних джерел

4. Бовкуш К.П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. №4(48). С. 3–9.

5. Вдовенко І., Вдовенко О., Вдовенко С. Особливості формування інформаційно-цифрової компетентності педагога професійного навчання. 2023. URL: *https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/551/584*

6. Губарь О.Г., Демидова Ю.О., Савастру Н.І. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти: компетентності та підходи. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. С. 11-20.

7. Кушнарьова Н.М., Гуляй М.В. Особливості проведення уроків інформатики для учнів з особливими освітніми потребами. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка*. 2021. Т.168. №12. С. 122–126.

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ

Бондаренко А.Л., здобувачка вищої освіти факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету

Результати емпіричного дослідження показали, що рівень психологічного благополуччя прийомних батьків безпосередньо залежить від тривалості функціонування сім'ї та її емоційного клімату. У батьків із досвідом виховання понад сім років спостерігається підвищена тривожність, напруга, опір і емоційне виснаження. Це свідчить про поступове накопичення втоми, зниження адаптаційних ресурсів, появу дратівливості та байдужості навіть за наявності гармонійних стосунків у родині. У зв'язку з цим актуальним є розроблення психокорекційної програми, спрямованої на підтримання емоційного стану прийомних батьків, профілактику емоційного вигорання та формування позитивного мікроклімату в сім'ї.

Мета програми — підвищення рівня психологічного благополуччя прийомних батьків шляхом розвитку навичок емоційної саморегуляції, зниження проявів емоційного вигорання, гармонізації подружніх стосунків і формування позитивного ставлення до батьківської ролі.

Основні завдання програми:

зниження рівня емоційного напруження та тривожності;

розвиток уміння розпізнавати й конструктивно виражати емоції;

усвідомлення власних ресурсів і потреб;

покращення подружньої комунікації;

підвищення впевненості у своїй батьківській компетентності.

Програма реалізується у груповій формі (6–10 осіб) і складається з шести занять тривалістю по 60 хвилин. Заняття проводяться 1 раз на тиждень і

поєднують тренінгові, арт-терапевтичні, когнітивно-поведінкові та тілесно-орієнтовані методики.

1. 1. «Знайомство та створення довірчого простору» — формування безпечної атмосфери та усвідомлення власних потреб.
2. 2. «Емоції під контролем» — навчання розпізнаванню й конструктивному вираженню почуттів.
3. 3. «Стрес і вигорання» — розпізнавання симптомів емоційного виснаження та формування стратегії відновлення.
4. 4. «Мої ресурси і межі» — робота з особистими ресурсами, усвідомлення власних прав і можливостей.
5. 5. «Подружня взаємопідтримка та довіра» — розвиток емпатії, комунікативних навичок і партнерської взаємопідтримки.
6. 6. «Гармонія в мені та в моїй сім'ї» — підсумкова зустріч, рефлексія змін, закріплення отриманих навичок.

Очікувані результати:

зниження рівня тривожності та емоційного напруження;

зменшення симптомів емоційного вигорання;

підвищення задоволеності шлюбом і загального рівня психологічного благополуччя;

формування навичок саморегуляції, конструктивної комунікації та підтримання власних психологічних меж.

Реалізація програми «Ресурси гармонії» сприяє розвитку емоційної стабільності прийомних батьків, покращенню подружньої взаємодії та формуванню позитивного мікроклімату в сім'ї. Психологічна підтримка дорослих забезпечує успішнішу адаптацію прийомних дітей, запобігає дезадаптивним проявам і формує здорову сімейну систему.

Список використаних джерел

1. Івасюк А. Моделі емоційного вигорання особистості. *Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія: психологія*. 2025. № 1. С. 87–92.

2. Лютий В. П., Гаврилюк К. О. Критерії оцінювання якості соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2020. Випуск 75. С. 115-121.

3. Міцна Ю. Ю. Особливості сімейних стосунків і їх вплив на задоволеність шлюбом. 2020. URL: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/4767

4. Оверчук В. А. Детермінанти психологічного благополуччя особистості. *Особистісні та ситуативні детермінанти благополуччя особистості в сучасних умовах життєдіяльності*: кол. монографія. 2023. С. 86–98.

5. Пєша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навчальний посібник. Київ: Компринт, 2023. 49 с

6. Crespo C., Kielpikowski M., Pryor J. & Jose P. E. Family rituals in New Zealand families: Links to family cohesion and adolescents' well-being. *Journal of Family Psychology*. 2011. № 25(2). P. 184–193.

7. Ryff C. D. Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*. 2014. № 83. P. 10–28.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Бондаренко-Берегович В.В., *доктор філософії (спеціальність «Психологія»), старший викладач кафедри психології Поліського національного університету***,**
Хоменко З.В., *здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія» Поліського національного університету*

В умовах воєнного стану, коли подружжя часто вимушене жити на відстані, ключовим механізмом збереження стосунків є посилена та усвідомлена комунікація (Яковенко О.А., Єрмошин М.Є., 2023). Це виходить за рамки простого обміну інформацією про побут. Важливо підтримувати емоційну близькість через регулярні, щирі діалоги, де партнери діляться не лише подіями, а й глибинними переживаннями, страхами та потребами (як зазначав Gottman J., 2019) відкритість є профілактикою «чотирьох вершників» – критики, презирства, захисту та відчуження). Довіра в цей період будується на взаємній прозорості, виконанні обіцянок щодо зв'язку та готовності бути «безпечним контейнером» для емоцій іншого, навіть через екран. Підтримка «спільної реальності» – обговорення новин, спільних планів та мрій про майбутнє – допомагає боротися з відчуженням і зміцнює ідентичність пари.

Стрес і небезпека війни можуть або зруйнувати, або кристалізувати подружні стосунки. Для збереження любові необхідно переорієнтувати фокус зі щоденних побутових проблем на спільні цінності та вищу місію. Пари, які знаходять сенс у спільній діяльності (волонтерство, підтримка ЗСУ, допомога один одному чи іншим), зміцнюють психологічну сумісність, оскільки їхні життєві цілі тимчасово збігаються із соціально значущою метою. Любов в екстремальних умовах трансформується: вона стає менш романтичною, але більш глибокою, надійною та безумовною, ґрунтуючись на вдячності за виживання, підтримку та взаємну опору. Це відповідає концепції про спільні цінності як основу стійкості стосунків. (Тімченко, О. М., 2022).

Щастя в умовах війни не може базуватися на незмінних планах, образ майбутнього має бути динамічним утворенням. Для збереження стабільності подружжю необхідно розвивати психологічну гнучкість та вміння конструктивно вирішувати конфлікти, пов'язані з непередбачуваністю. Рекомендується зміщувати акцент з масштабного, але нечіткого майбутнього на створення «локального структурованого образу майбутнього» (плани на наступний місяць, тиждень, день). Це створює відчуття контролю, знижує тривогу і дозволяє партнерам досягати маленьких, спільних «перемог». Усвідомлення того, що криза – це тимчасова, але спільна обставина, а не внутрішня проблема пари, допомагає зберегти повагу та взаєморозуміння (Задворна І. В., 2023).

Проблема планування майбутнього, як зазначає Т.М. Титаренко, є ключовою для адаптації. Для дорослих, які вимушені змінити професію або місце проживання, спільний, узгоджений «образ майбутнього молодого подружжя» перетворюється на стратегічний мотиватор. Коли партнери мають узгоджені життєві цілі та життєві плани (наприклад, переїзд до іншого міста, повернення на деокуповані території, спільне відкриття справи), індивідуальні освітні рішення (вступ на курси, здобуття додаткової освіти) набувають колективного, сімейного сенсу. Це забезпечує потужну внутрішню мотивацію та виключає конфлікт між особистими потребами та інтересами сім'ї.

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що складні умови воєнного часу кардинально змінили вимоги до психологічної стійкості подружжя. Сім'я перестає бути лише приватним простором і перетворюється на критичний адаптивний механізм, який забезпечує базову безпеку особистості. Ключові фактори збереження стосунків зосереджені навколо посиленої та усвідомленої комунікації.

Саме відкритість, здатність ділитися глибинними переживаннями та забезпечення взаємної емоційної підтримки (функція «безпечного контейнера») формують ту надійну основу довіри, яка здатна протистояти зовнішньому стресу та загрозам. Водночас, кристалізація любові та зміцнення психологічної

сумісності відбувається через переорієнтацію фокусу зі щоденних побутових проблем на спільні цінності та вищу місію (наприклад, волонтерство чи підтримка ЗСУ), що підтверджує стійкість стосунків.

Перспектива побудови подружнього життя у воєнний час є не пасивною надією, а активним, динамічним процесом, успіх якого залежить від психологічної гнучкості пари та їхньої здатності до усвідомленої взаємодії. Хоча зовнішні обставини створюють безпрецедентний тиск, саме цей тиск водночас слугує каталізатором для кристалізації стосунків, зміщуючи акценти з побутових проблем на спільні цінності та вищу місію. Справжня перспектива полягає у переході до формування «локального структурованого образу майбутнього» - це дозволяє парі зберігати відчуття контролю, знижує тривогу та перетворює спільну кризу на тимчасову, але об'єднуючу обставину. Таким чином, подружні стосунки у воєнний час є психологічним якорем (згідно з обраною назвою), а їхня перспектива забезпечується глибокою, безумовною любов'ю та готовністю обох партнерів до свідомого та спільного планування виживання та відновлення.

Список використаних джерел

1. Задворна І. В. Емоційна підтримка та стресостійкість у подружжі під час війни. *Науковий вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2023. № 72. С. 102-108.

2. Титаренко Т.М. Психологічні чинники успішного шлюбу в умовах сучасного суспільства. Харків: Освітня книга, 2022. 190 с.

3. Тімченко, О. М. Психологічна підтримка подружніх стосунків у контексті військової агресії. *Психологія і суспільство*. 2022. № 1. С. 34-41.

4. Хейлі Л.К. Сімейна психологія: теорії і практики. Київ: Академвидав, 2020. 312 с.

5. Яковенко О.А., Єрмошин М.Є. Сім’я і війна: психологічні аспекти подружніх стосунків під час конфлікту. Київ: Дім видавця, 2023. 320 с.

6. Gottman J. The Seven Principles for Making Marriage Work. New York: Three Rivers Press, 2019. 400 p.

РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 18 ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Бондарчук І. М., *спеціаліст вищої категорії, викладач-методист*
Сафіна О. В., *спеціаліст вищої категорії, викладач-методист*
Відокремленого структурного підрозділу «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського»

У сучасному світі, де молодь дедалі частіше стикається з викликами морального вибору, ціннісною невизначеністю та інформаційним перенасиченням, надзвичайно важливим аспектом виступає їх розвиток як особистості, і головним чинником в якому - стає роль соціальної спрямованості при виборі професії. А отже, ми продемонструємо як у ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського» майбутні фахові молодші бакалаври зі спеціальності G2 Технології захисту навколишнього середовища отримують позитивну соціальну спрямованість у процесі професійної підготовки, що проявляється саме через формування соціальної відповідальності, екологічної свідомості, морально-етичних цінностей, здатності до конструктивної взаємодії з суспільством та активної участі у вирішенні екологічних проблем. Такий приклад ми демонструємо через виховну та наукову роботу зі здобувачами освіти в галузі знань 18 Виробництво та технології [1- 6].

Освіта сьогодні - це не лише процес передавання знань, а й соціальна спрямованість через формування цінностей, світогляду та людяності і саме така спрямованість забезпечує їх готовність діяти в інтересах людини, громади та довкілля, приймати етично виважені рішення та дотримуватися принципів сталого розвитку в професійній діяльності.

Наприклад, гурток «ЕКОЖИТТЯ», який функціонує в коледжі, виступає як науковий осередок, як простір, де формується свідоме покоління громадян з високим рівнем екологічної культури, відповідальності та національної

самосвідомості, що стає одним з основних векторів розвитку позитивної соціальної спрямованості здобувачів освіти при підготовці фахових молодших бакалаврів галузі знань 18 Виробництво та технології. Основними напрямами роботи гуртка «ЕКОЖИТТЯ» є проведення наукових досліджень; участь у практичних екологічних проєктах та івентах; реалізація творчих ініціатив (майстер-класи, створення еко-подарунків, арт-проєкти); екскурсії, прогулянки та спостереження за природою; виховні заходи; популяризація здорового способу життя та екологічної поведінки.

Метою розвитку позитивної соціальної спрямованості є формування у майбутніх фахових молодших бакалаврів соціально відповідальної позиції, стійких ціннісних орієнтацій, екологічної свідомості та готовності до конструктивної взаємодії з суспільством у процесі професійної діяльності, що забезпечує їх здатність приймати етично виважені рішення та діяти в інтересах сталого розвитку.

Розвиток позитивної соціальної спрямованості майбутніх фахівців екологічного профілю передбачає формування в них таких якостей, установок, умінь і мотивацій, які забезпечують екологічно відповідальну, соціально активну та професійно-етичну поведінку. Цей процес можна оцінювати за такими критеріями:

- мотиваційно-ціннісний критерій (відображає усвідомлене ставлення здобувачів до ролі еколога у суспільстві, готовність діяти в інтересах охорони довкілля та громади, показниками якого виступають сформованість екологічної свідомості та відповідальності, позитивні ціннісні орієнтації щодо природи, сталого розвитку, ресурсозбереження; внутрішня мотивація до професійної діяльності у сфері довкілля; прагнення брати участь у природоохоронних ініціативах, волонтерстві, екологічних акціях; розуміння важливості соціальної й етичної складової професії) [7];

- когнітивний критерій (стосується рівня знань, необхідних для соціально- відповідальної й екологічно грамотної діяльності, показниками якого виступають знання екологічного законодавства, норм екологічної етики

та міжнародних природоохоронних стандартів; розуміння соціальних наслідків техногенних впливів на довкілля; обізнаність щодо сучасних технологій захисту навколишнього середовища та їх суспільного значення; здатність аналізувати соціально-екологічні проблеми та пропонувати шляхи їх вирішення) [3];

- діяльнісно-поведінковий критерій (відображає практичні дії здобувача, його здатність застосовувати свої цінності та знання в реальних ситуаціях, показниками якого виступають участь у екологічних проєктах, моніторингових заходах, волонтерських програмах; дотримання екологічно відповідальної поведінки в повсякденному житті та під час навчальної діяльності; уміння працювати в команді, вирішувати конфлікти, вести діалог із громадськістю; прояв ініціативності у покращенні екологічної ситуації в закладі освіти чи громаді [2];

- комунікативно-соціальний критерій (оцінює здатність здобувача ефективно взаємодіяти з людьми, організаціями, громадськістю у сфері охорони довкілля, показниками якого є уміння вести професійне спілкування та еколого-просвітницьку роботу; толерантність, відкритість, відповідальність у соціальній взаємодії; здатність до соціального партнерства з підприємствами, громадами, природоохоронними структурами; здатність представляти екологічну інформацію доступно, переконливо та етично [2];

- рефлексивно-оцінний критерій (характеризує здатність студента аналізувати власну поведінку, оцінювати її з погляду соціальної та екологічної відповідальності, показниками якого є уміння самостійно оцінювати свої дії та приймати відповідальні рішення; сформованість критичного мислення щодо екологічних та соціальних проблем; прагнення до саморозвитку у професійній та соціальній сферах; готовність коригувати власні дії відповідно до екологічних та етичних норм) [1], [4], [5].

Волонтерські ініціативи, виховні заходи та наукові дослідження здобувачів освіти ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського» в галузі

знань 18 Виробництво та технології демонструють яскраве поєднання аналітики, прикладів із життя, щирих емоцій та конкретних дій у практичній активності щодо природоохоронних ініціатив, комунікативних та соціальних умінь, необхідних для роботи з громадою та підприємствами, а також рефлексивних умінь, що забезпечує самоконтроль, саморегуляцію та відповідальність. А отже, це є свідченням того, що розвиток позитивної соціальної спрямованості здобувачів освіти при підготовці фахових молодших бакалаврів галузі знань 18 Виробництво та технології є результативним.

Список використаних джерел:

1. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1149
2. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1156
3. URL: https://youtu.be/zDdozVX2oWA?si=ijufcdDMzeAoJmSJ
4. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1168
5. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1222
6. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1159
7. URL: http://kfkmg.tnu.edu.ua/node/1080

ТРАВМОІНФОРМОВАНА ПАРАДИГМА ЯК ВІДПОВІДЬ НА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО ЧАСУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Братчиков О.С., *викладач, спеціаліст,*
Братчикова О.В., *викладач вищої категорії, викладач-методист,*
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ДБТУ»

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України викликала безпрецедентні соціально-економічні, і особливо психологічні, трансформації в суспільстві. В цих умовах система освіти, зокрема освіта дорослих, постала перед критичним викликом і це зумовлено тим, що дорослі є головною рушійною силою як національного опору, так і повоєнної відбудови держави.

Актуальність досліджуваної проблематики визначається тим, що військовий стан не лише дестабілізував традиційний освітній процес, але й кардинально змінив психологічний стан та запити здобувачів. Вони функціонують в реаліях хронічного стресу, психологічної травматизації та перманентної невизначеності.

Метою дослідження є визначення та аналіз психологічних особливостей дорослих здобувачів освіти під час воєнного стану та наукове обґрунтування необхідності розробки механізмів впровадження травмоінформованого підходу (ТІП) як вирішального чинника для підвищення стійкості та ефективності освітнього процесу.

Психологічні наслідки війни для дорослих є комплексними і проявляються у широкому діапазоні станів. Це охоплює не лише *гостру стресову реакцію* (ГСР) та *посттравматичний стресовий розлад* (ПТСР), але й посилену тривожність, емоційну нестабільність та значні труднощі з концентрацією. Дослідники підкреслюють, що травматичні події спричиняють дисфункцію нервової та імунної систем, що зрештою маніфестує у поведінкові та фізичні дисфункції та розлади.

Психологічні наслідки війни для дорослого населення є комплексними та багатогранними, охоплюючи широкий спектр станів: від *гострої стресової*

реакції (ГСР) та *посттравматичного стресового розладу* (ПТСР) до підвищеної тривожності, емоційної лабільності та значних труднощів із концентрацією уваги. Як слушно зазначають дослідники, травматичні події спричиняють дисфункцію нервової та імунної систем, що є першопричиною подальших поведінкових та соматичних розладів.

Проте варто наголосити, що традиційні освітні моделі, які орієнтовані виключно на передачу академічних знань, виявляються непридатними (а подекуди й шкідливими) у ситуаціях, коли базове відчуття безпеки учасників навчального процесу є порушеним.

Саме тут на перший план виходить *травмоінформований підхід* (ТІП). Він являє собою комплексну філософсько-практичну рамку, яка не лише визнає поширеність травматичного досвіду та його глибокий вплив, але й адаптує освітні практики відповідно до цих знань, забезпечуючи мінімізацію негативного впливу травми.

Травмоінформований підхід (ТІП) ґрунтується на ключових принципах, визначених SAMHSA (США), серед яких: безпека, надійність, прозорість, підтримка однолітків, співпраця, взаємодопомога, розширення прав і можливостей, а також культурна, історична та гендерна чутливість. В Україні ТІП розглядається як надзвичайно актуальний та перспективний напрямок для соціальної роботи й освіти. Водночас, необхідно подальше поглиблення його теоретичних та методологічних засад.

Для реалізації визначеної мети було використано комплекс теоретичних методів дослідження. Це дало змогу ґрунтовно проаналізувати проблематику та сформувати практичні висновки.

Дослідницька методологія охоплювала такі етапи:

- Теоретичний огляд, а саме вивчення наукового доробку, сфокусованого на психології навчання дорослих у військовий час та концептуальних основах травмоінформованого підходу (ТІП).
- Узагальнення даних, що передбачає збір, систематизацію та аналіз емпіричних результатів з освітніх і психосоціальних проєктів в Україні, які надають підтримку дорослому населенню.

➢ Проєктна розробка. Обґрунтування та створення моделі механізмів впровадження ТІП в освітній процес, зважаючи на принципи андрагогіки та поточні соціальні потреби.

Такий вибір методів дозволяє не лише критично оцінити існуючі наукові знання, але й розробити практично значущі та орієнтовані на дію рекомендації для освітніх закладів.

Аналіз наукової бази та практичного досвіду дозволяє виділити три основні психологічні особливості дорослих здобувачів освіти в умовах воєнного стану, які вимагають негайної адаптації навчального процесу, а саме:

1. Порушення базової безпеки та втрата контролю. Втрата відчуття безпеки та непередбачуваність ситуацій є ключовою перешкодою для задоволення будь-яких вищих потреб, включно з освітньою. Це знаходить своє відображення у: фізіологічних проявах (м'язова напруга, постійна збудливість, проблеми зі сном та складність із зосередженням) і поведінкових проявах (хаотичні реакції під час тривог, надмірна залежність від зовнішньої підтримки та уваги).

2. Емоційна лабільність та зниження когнітивних здібностей. Хронічний стрес і травматизація значно знижують здатність дорослих до засвоєння нової інформації, розвитку критичного мислення та прийняття зважених рішень. Це виражається у проблемах з з пам'яттю та увагою, що унеможливлює концентрацію на навчальному матеріалі, вигорання, апатія, дратівливість, швидка стомлюваність, що безпосередньо впливає на рівень навчальної мотивації.

3. Необхідність відновлення ідентичності та соціальної інтеграції. Війна часто призводить до руйнування соціальних мереж та втрати професійної або особистісної ідентичності. Освітній простір, що базується на *травмоінформованому підході* (ТІП), має потенціал стати відновлювальним середовищем, де відбувається згуртування, виникає взаємодопомога і відновлення соціальних зв'язків, а також зміцнюється стійкість і формує внутрішню резилієнтність, тобто психологічну здатність людини успішно адаптуватися до складних, стресових, загрозливих або травматичних життєвих

обставин, відновлюватися після них та виходити сильнішою зі складного досвіду.

Висновки підтверджують гіпотезу, згідно з якою глибокі психологічні зміни, спричинені війною, зумовлюють гостру потребу в докорінній перебудові системи освіти дорослих. У цьому контексті, *травмоінформований підхід* набуває статусу критично важливої філософської основи для організації навчання, виходячи за рамки звичайного інструментарію.

Ми твердо переконані, що успіх впровадження *травмоінформованого підходу* (ТІП) безпосередньо залежить від підготовки педагогічних кадрів. Викладачі, які часто й самі пережили травматичні події, мають бути психологічно стійкими, щоб ефективно згуртовувати, надавати підтримку (супровід) та гарантувати безпеку здобувачам. Це вимагає відмови від жорстких, авторитарних та оціночних методик на користь гнучкого, емпатійного та клієнтоцентрованого навчання.

Незважаючи на обмеження, викликані недостатністю емпіричних досліджень конкретно у вітчизняній системі освіти дорослих, існує можливість ефективної екстраполяції успішних практик *травмоінформованого підходу* (ТІП) із суміжних сфер, таких як соціальна робота та робота з молоддю. Як приклад, впровадження ритуалів безпеки (наприклад, техніки «Дихання за квадратом» або візуалізація «Безпечного місця») на початку та наприкінці занять є дієвим засобом для відновлення відчуття контролю та зниження тривожності.

Воєнний стан створив в Україні унікально складний контекст для функціонування освіти дорослих, що вимагає від неї подвійної місії: не лише навчальної (передачі знань), а й психосоціальної та відновлювальної функції.

Таким чином, психологічні особливості дорослих, які здобувають освіту — зокрема, порушення відчуття безпеки, емоційна лабільність та зниження когнітивних функцій — є прямим та неминучим наслідком травматизації та хронічного стресу, спричинених воєнним станом. *Травмоінформований підхід* (ТІП) визнається найбільш адекватним та ефективним механізмом для адаптації освітнього процесу до цих екстремальних умов, оскільки його ключовий фокус спрямований на відновлення базового відчуття безпеки, контролю та

соціальних зв'язків. Вклад проведеного дослідження у науку полягає в систематизації та теоретичному обґрунтуванні необхідності переходу від традиційної андрагогіки до травмоінформованої андрагогіки в умовах глибокої суспільної кризи.

Перспективи подальших досліджень зосереджені на розробці та емпіричній перевірці стандартизованих інструментів, що дозволять оцінити рівень травмоінформованості освітніх програм та їхній безпосередній вплив на підвищення психологічної стійкості дорослих здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1 Lytovchenko O., & Lytovchenko O. Trauma-informed approach: relevance for ukrainian social work. *Social Work and Education*, 2025. *12*(2), С. 224–231.

2 Miyer T. I. Trauma-informed training as a means of stabilizing the negative impact of stressful and destructive factors of war on the inner world of future specialists. *Wiadomości Lekarskie, 2024. 27*(4), С. 123-126.

3 Шатирко Л. О. Актуальні проблеми психології навчання в умовах війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2025. Вип. 7, С. 124-130.

4 SAMHSA. *SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. Substance Abuse and Mental Health Services Administration*. 2015. URL: https://library.samhsa.gov/sites/default/files/sma14-4884.pdf

5 Цюман Т. *Як вчити та навчатися в умовах війни: Інформаційно-методичні матеріали для дорослих*. Український Фонд «Благополуччя Дітей». [Methodological guide on teaching and learning in wartime conditions]. 2024.

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ У НАВЧАННІ ДОРОСЛИХ ЯК КЛЮЧОВА РОЛЬ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ МАРШРУТІВ

Братчикова О.В., *викладач вищої категорії, викладач-методист,*
Братчиков О.С., *викладач, спеціаліст,*
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ДБТУ»

В епоху радикальних трансформацій — від прискореної цифровізації до глобальної нестабільності — система освіти дорослих стає критично важливою для підтримки суспільної та індивідуальної конкурентоспроможності. Незважаючи на це, існуючі уніфіковані навчальні моделі, сформовані історично в рамках педагогічної парадигми, не можуть повною мірою задовольнити багатогранні потреби дорослих слухачів.

Актуальність дослідження полягає у потребі переходу до гуманістичної парадигми, що ставить особистість дорослого з її досвідом і цілями в центр навчального процесу. Ключовим інструментом цього гуманістичного повороту є *індивідуалізація освітніх траєкторій (ІОТ)*, що забезпечує персоналізацію, гнучкість та функціональність навчання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування принципів гуманізації освітнього процесу в андрагогіці та розробка моделі реалізації цих принципів через індивідуалізацію освітніх траєкторій.

Гуманізація освіти є системним поширенням філософії гуманізму на всі елементи навчального процесу (зміст, методи, форми) з метою забезпечення вільного та всебічного розвитку особистості. У системі навчання дорослих (андрагогіка) це проявляється у трьох ключових напрямках:

- Співпраця замість підпорядкування. Зміна ролі викладача на фасилітатора (тьютора), який працює зі слухачем на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії.
- Пріоритет розвитку. Фокус на особистісних якостях, творчості та інтелектуальній автономії, а не лише на академічній успішності.

- Психологічна безпека. Формування сприятливого та толерантного середовища.

Варто підкреслити, що гуманізація залишається теоретичною концепцією без конкретних механізмів реалізації, що обумовлює необхідність індивідуалізації.

Індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ) — це персональний маршрут здобувача, який повністю враховує його потреби, інтереси, попередній досвід та можливості. Сучасні тренди, зокрема цифровізація, змушують нас розглядати ІОТ у контексті не лише андрагогіки, а й хьютагогіки (самостійного управління навчанням).

Індивідуалізація ґрунтується на наступних засадах:

1. Використання досвіду. Досвід дорослого є ключовим ресурсом навчання.

2. Спільне визначення цілей. Навчальні цілі встановлюються спільно і відповідають особистим запитам.

3. Гнучкість структури. Надання свободи вибору темпу, змісту та організаційних форм.

Таким чином, Індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ) виступає практичним, функціональним втіленням гуманізму, оскільки вона забезпечує автономію та цілісну особистісну орієнтацію освітнього процесу.

Для реалізації поставленої мети було використано комплекс теоретичних методів, які дозволили глибоко опрацювати наукові джерела та змоделювати практичні рішення.

Перелік використаних методів включає:

1. Аналіз та синтез. Дослідження та поєднання наукових концепцій гуманізації освіти та принципів індивідуалізації навчання в системі андрагогіки.

2. Систематизація та узагальнення. Огляд сучасних тенденцій в освіті дорослих, зокрема впливу цифровізації на архітектуру ІОТ.

3. Моделювання. Розробка структурних компонентів ІОТ як ефективного інструменту для досягнення гуманізації.

Застосована методологія дає змогу сформувати цілісне розуміння взаємозалежності гуманістичного та індивідуалізованого підходів, а також окреслити конкретні кроки для їхньої практичної імплементації.

Аналіз теоретичних засад та існуючого практичного досвіду дозволив ідентифікувати три ключові структурні компоненти ІОТ, які слугують практичними механізмами гуманізації освітнього процесу дорослих.

1. Діагностично-мотиваційний компонент. Цей початковий компонент є вирішальним для успішного конструювання ІОТ. Він охоплює:

- Оцінка стартового рівня: Визначення наявних компетентностей (знань, умінь, досвіду) та прогалин у підготовці здобувача.
- Виявлення потреб та інтересів: З'ясування персональної мотивації та очікувань дорослого щодо змісту та форми навчання.
- Спільне цілепокладання: Узгоджене формулювання конкретних, вимірюваних, досяжних, релевантних та часово-визначених (SMART) цілей, інтегрованих у життєві та кар'єрні плани слухача.

2. Змістово-організаційний компонент. На цьому етапі відбувається безпосереднє проєктування навчального шляху. Гуманістичний підхід реалізується через варіативність та гнучкість освітніх пропозицій:

- Модульність. Структурування навчального матеріалу у невеликі, автономні модулі, які можуть комбінуватися відповідно до потреб ІОТ.
- Вибір формату. Надання можливості обирати найбільш зручні формати: очний, дистанційний, змішаний, а також індивідуальну чи групову роботу.
- Тьюторський супровід. Забезпечення персональної підтримки тьютором або фасилітатором для допомоги у виборі, проходженні та корекції освітньої траєкторії.

3. Оцінювально-рефлексивний компонент. Гуманістичне оцінювання вимагає відмови від каральної функції на користь рефлексивної та розвивальної складової:

- Формувальний підхід. Зосередження на зворотному зв'язку та допомозі у виправленні недоліків, що сприяє розвитку, а не лише фіксації факту успіху/невдачі.
- Автономне оцінювання. Залучення дорослих до самооцінювання та взаємооцінювання, підвищуючи їхню відповідальність за результати.
- Динамічна корекція. Використання результатів оцінювання як підстави для внесення змін до ІОТ, підтверджуючи адаптивність та динамічність освітнього процесу.

Отримані результати підтверджують, що індивідуалізація освітніх траєкторій (ІОТ) є не просто методичним рішенням, а філософським імперативом гуманізації освіти дорослих. Наш аналіз показав, що саме андрагогічні принципи — як-от самостійність, опора на досвід та практична спрямованість — створюють найкращі умови для успішної реалізації ІОТ.

Ключова відмінність ІОТ від простої диференціації полягає у суб'єктності дорослого. Слухач перестає бути пасивним об'єктом, якому нав'язують навчальний план, а стає активним архітектором власного освітнього шляху. Ця суб'єктна позиція, своєю чергою, значно підвищує внутрішню мотивацію, посилює відповідальність і, як прямий наслідок, збільшує ефективність навчального процесу.

Хоча впровадження ІОТ у масову освітню практику вимагає значних кадрових та ресурсних змін, ми оцінюємо перспективи цього підходу як надзвичайно оптимістичні. Зокрема, цифровізація освітнього простору (завдяки LMS-системам та адаптивним платформам) значно спрощує технічну реалізацію ІОТ, дозволяючи автоматизувати діагностику та ефективно пропонувати варіативні навчальні модулі.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко О., Прийма С. Індивідуальні освітні траєкторії: андрагогічні тренди в умовах цифровізації суспільства. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2024. 1(2), С. 12-25.

2. Бернацька С. М. Гуманізація освітнього процесу – сучасна вимога педагогіки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2013. 1(2), С. 11-16.

3. Краснопольський В. Е. Розробка індивідуалізованих освітніх траєкторій для дорослих: концептуальні підходи. Academy-Vision, 2025. 1(1), С. 45-52.

4. Смолінська О. Є. Андрагогіка. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2020. 123 с.

5. Дем'яненко Н. М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 2018. 1(43), С. 70-74.

6. Султанова Л. Ю. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти : Монографія. 2019. 312 с.

7. Орос В. Реалізація принципів андрагогіки в процесі формування ІК-компетентності педагога. *Нова педагогічна думка*, 2016. 3(87), С. 40-44.

8. Доманецька І., Федусенко О., Іларіонов О. LMS Moodle як засіб організації середовища здобуття педагогами післядипломної освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, 2024. 1(99), С. 120-135.

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ДОРОСЛИХ

Братчикова О.В., *викладач вищої категорії, викладач-методист,*
Маркова Т.Ю., *викладач вищої категорії,*
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ДБТУ»

На сьогоднішній день маємо велику кількість освітніх матеріалів та програм, але багато студентів при отриманні нових знань мають серйозні проблеми. У здобувачів освіти дуже часто формується вигоряння, а дорослі, що навчаються, насилу освоюють нові професії, бо не мають певної освіти чи знань певних тем. Тому сьогодні така важлива для студентів гуманізація навчання, яка робить його доступним не тільки для молодих, але й для студентів різного віку, з різною мотивацією, різним рівнем знань. Коли говоримо про гуманізацію, то перш за все маємо на увазі насамперед повагу до прав наших студентів, створення умов для комфортного здобуття освіти. Потрібно розуміти, що у кожного з них різний досвід в освіті, різна мотивація, різний вік.

Саме гуманізація освіти допомагає подолати психологічні труднощі, які можуть виникати під час навчання. Часто студента критикують, але при цьому не допомагають їм виправити помилки, не акцентують увагу навіть на маленьких досягненнях.

При цьому у деяких студентів розвивається переконання, що вони не зможуть освоїти матеріал і виробити необхідні навички, як це не вдавалося їм у минулому. І якщо їх не підтримати в цей час, то вони можуть випасти з освітнього процесу: піти зі школи, коледжу, відрахуватися з університету або кинути проходити онлайн-курс на середині.

Гуманізація освіти покликана допомогти і тим, хто вже кинув навчання, але хоче повернутися, щоби освоїти нову професію або отримати диплом університету в зрілому віці. Сьогодні можливий доступний освітній контент, а

для того, щоб освіта дійсно була доступною для всіх, важливо не лише давати знання, а й адаптувати їхню подачу для різних учнів.

Кожен студент має свої індивідуальні особливості, минулий досвід, інтереси та мотивацію. Тому важливо не підганяти їх під єдиний стандарт, а враховувати ці індивідуальні якості. Необхідно створювати навчальні матеріали, які будуть зрозумілі всім учням курсу, і давати їм творчу свободу у виконанні завдань, щоб кожна людина могла під час роботи над ними застосовувати саме свій досвід.

Студент-заочник може почати відставати, тому у нього з'явилися особисті проблеми або різко виросло навантаження на роботі, або просто втомився. У такій ситуації не варто тиснути на студента, щоби той «не розслаблявся». Краще навпаки дати йому можливість ненадовго відійти від навчання (наприклад, надавши академічну відпустку) та відновити ресурс, а потім підтримати після повернення.

Навіть якщо дорослий студент систематично відстає у навчанні, важливо не прикріплювати на нього ярлик неуспішного, а розібратися в причинах та допомогти йому із засвоєнням матеріалу. У цьому викладачам допоможуть освітні продукти, які дозволяють автоматично перевіряти частину робіт, збирати статистику та створювати докладні звіти про те, з якими саме темами виникають труднощі та чи має окремий студент прогрес у заняттях. Так викладач може відстежити і загальні проблеми, що виникають у групи, і приділити їм більше уваги. Якщо студент не отримає на це позитивного зворотного зв'язку, то він розчаровується і втрачає мотивацію. Тому можна спершу давати їм завдання зниженої складності, що призведе до позитивного зворотного зв'язку, який мотивує до навчання. Згодом викладач може поступово збільшувати складність, підтримуючи студентів у нових успіхах.

Важливо підтримати студентів не лише за хороші оцінки, а й за їхній прогрес. Так студенти, що відстають, зможуть надолужити втрачене, а відмінники не зупиняться в розвитку, упершись у «стелю».

Іноді студенти не розуміють, що саме хочуть вивчати і навіщо. Тому вже на самому початку навчання потрібно пояснювати, які знання та навички можна отримати в результаті, де їх можна застосовувати, і давати перші можливості

попрактикуватися, щоб людина могла зрозуміти, чи цікаво їй вирішувати ті чи інші завдання

Складнощі із співвідношенням часу та ресурсів, необхідних для засвоєння курсу, та реально доступного н часу. Особливо важко це дається тим, хто постійно працює і відчуває велике навантаження, або, наприклад, студентам, які мають дітей. Це ті, яким майже неможливо знайти час на традиційне навчання (наприклад, в університеті).

Гнучкі та настроювані онлайн-програми дають їм можливість вбудувати навчання у своє життя. Щоб допомогти з плануванням, важливо вказувати хоча б приблизний термін проходження програми. Також варто спрощувати подачу освітнього контенту і уважно до нього підходити. Наприклад, намагатися одразу пояснювати терміни, а не припускати, що студенти з ними і так знайомі. Так людям не потрібно буде витрачати час на самостійний розбір теорії та пошук визначень в інтернеті та підручниках.

Крім того, є група навичок, які можна назвати «вмінням вчитися»: тайм-менеджмент, уміння структурувати інформацію та знаходити у ній причинно-наслідкові зв'язки тощо. Але ні в коледжах, ні в університетах цього спеціально не вчать, тому частина студентів їх не вистачає: наприклад, вони можуть зрозуміти окрему тему, але не систематизувати знання з предмета. І для гуманізації освіти треба зокрема пояснювати людям, як їм збудувати свій освітній процес, розподілити час на навчання.

В освіті дуже допомагає відповідне середовище. Якщо ти живеш у селі, то наважитись освоїти аналіз даних та отримати підтримку у цьому починанні тобі буде важче, ніж співробітнику столичного маркетингового агентства, який товаришує з хлопцями з IT, хоча базовий набір компетенцій для освоєння у них може бути однаковим. Тому дуже важливо налагоджувати спілкування між різновіковими студентами: це допомагає помістити всіх у єдиний освітній контекст, у якому студенти, які ніколи не бачилися наживо, підтримують один одного, спільно розбираються з матеріалами.

Для того, щоб зробити освіту гуманнішою, не «зрівнювати» студентів, а помічати їх індивідуальні освітні особливості; підтримувати студентів не за хороші оцінки, а за їхній прогрес, використовувати технології бо вони

позбавлять частини рутинних завдань і дозволять точніше відстежувати прогрес у студентів.

Освіта дорослих за сучасних умов стає істотним чинником соціально-економічного розвитку, важливим напрямом педагогічної діяльності. Він дає можливість індивіду набувати гнучкість і здатність адаптуватися до ситуацій невизначеності, брати активну участь у створенні нових матеріальних, культурних цінностей, виробляти здатність до економічних перетворень та соціальних змін. Освіта здатна підвищити мобільність дорослої людини і цим стати важливим засобом її соціокультурного «самозахисту».

Частиною державної системи освіти дорослих є додаткова, яка поділяється на додаткову загальну та додаткову професійну освіту. Ще кілька років тому більшість дослідників констатували, що додаткова освіта дорослих у нашій країні здійснюється різнорідними службами, що належать до різних відомств та освітніми установами, які не мають усталених системотворчих рис. Проте останнім часом спеціалістами відзначається зростання системних процесів у цій сфері освіти. Сфера додаткової освіти дорослих починає дедалі більше орієнтуватися на реальні потреби її користувачів, спиратися на прогнозовані потреби суспільства, певних груп населення, нарешті, окремої людини. Необхідно констатувати, що, незважаючи на розширення та поглиблення досліджень щодо системи додаткової освіти дорослих, у практиці продовжує домінувати розрізненість дій щодо розвитку даного типу освіти, що призводить до очевидного протиріччя між необхідністю широкого охоплення дорослих додатковою освітою різного рівня та ступенем її затребуваності населенням, а також готовністю освітніх закладів. З кожним роком дедалі виразніше виявляються й інші протиріччя в системі додаткової освіти дорослих, а саме:

- між об'єктивною необхідністю розвитку системи додаткової освіти та недостатністю відповідної нормативно-законодавчої бази;
- між зростаючими потребами практики в організації додаткової професійної освіти та скороченням масштабів державної підтримки системи додаткової професійної освіти;

між новими вимогами до професійної компетентності та традиційним поділом освіти дорослих на професійну та загальнокультурну.

Потрібне розгортання процесу гуманізації додаткової освіти дорослих. В даному контексті гуманізація освіти - це процес перетворення освітнього процесу на засіб розвитку і саморозвитку дорослої людини як особистості та професіонала (всупереч традиційному підходу до навчання дорослих, орієнтованому на підготовку фахівця). Розвиток гуманістичного потенціалу додаткової освіти дорослих можливий на рівні системної організації даної сфери. Провідним напрямом гуманізації додаткової освіти дорослих на системному рівні стає інтеграція професійної та загальнокультурної освіти.

У свою чергу, гуманізація власне освітнього процесу, що протікає у структурах додаткової освіти дорослих, пов'язується вітчизняними та зарубіжними дослідниками переважно з повноцінною реалізацією базових принципів навчання дорослих, а також адекватних форм та методів.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Чернігів : Десна, 2008. 608 с.

2. Маріуц І. О. Втілення принципу гуманізації освіти: досвід Іспанії. (На прикладі громадської школи Барселони «La Verneda»). *Проблеми сучасної педагогічної освіти: Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. Вип. 56, Ч. 1. С. 138–144.

3. Огнев’юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: монографія. Київ : Знання України, 2003. 450 с.

4. Приходченко К. І. Гуманістична парадигма освіти дорослих в умовах євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1 (40). С. 222–225.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРОСЛИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КУЛІНАРНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Брезіцька Г.Р., *викладач професійно-теоретичної підготовки Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу»*

У сучасному суспільстві, яке швидко змінюється, освіта дорослих стає ключовим чинником професійного розвитку, соціальної інтеграції та особистісного зростання. Особливо це стосується тих здобувачів освіти, які обирають професійні напрями, пов'язані з кулінарною діяльністю. Для дорослих здобувачів освіти навчальний процес – це не лише отримання теоретичних знань, а й можливість застосовувати набуті навички у реальному житті та на практиці, вирішуючи актуальні соціальні проблеми. У цьому контексті волонтерська діяльність виступає ефективним засобом розвитку емпатії, соціальної активності та професійної компетентності.

Соціальні та педагогічні аспекти волонтерської діяльності дорослих здобувачів освіти підтверджують численні наукові дослідження. Наприклад, концепція андрагогіки М. Ноулза підкреслює, що дорослі здобувачі освіти мотивовані самостійністю у виборі навчальних завдань, їхньою практичною значущістю та можливістю застосування досвіду у реальному житті. Волонтерські проєкти дозволяють дорослим здобувачам кулінарного профілю самостійно визначати сферу діяльності, обирати методи організації та реалізації заходів, планувати логістику та координувати роботу команди, що відповідає основним принципам андрагогічного підходу.

З точки зору психології розвитку, волонтерська діяльність сприяє формуванню емпатії – здатності розуміти емоційний стан інших людей та реагувати на їхні потреби. Дорослі здобувачі освіти, беручи участь у благодійних акціях, організації обідів для малозабезпечених або проведенні

майстер-класів для дітей з соціально вразливих груп, розвивають здатність до співпереживання, що, у свою чергу, підвищує соціальну відповідальність та активність. У межах цих проєктів вони не лише практикують кулінарні навички, а й удосконалюють комунікативні, організаційні та управлінські компетенції.

Досвідне навчання Д. Колба стає особливо актуальним у таких умовах. Волонтерські проєкти дозволяють дорослим здобувачам проходити повний цикл навчання: планування та реалізація діяльності, оцінка результатів, рефлексія власних дій та узагальнення досвіду. Це сприяє глибшому засвоєнню професійних знань та формуванню практичних навичок у реальних соціальних контекстах. Також активна участь у проєктах стимулює внутрішню мотивацію, адже дорослі здобувачі освіти бачать реальні результати своєї роботи та отримують соціальне визнання.

Волонтерські ініціативи у професійній освіті дорослих можуть набувати різних форм. Це можуть бути локальні проєкти – організація благодійного обіду, підготовка страв для соціальних центрів або культурних заходів; професійні проєкти – розробка навчальних матеріалів, впровадження технологічних процесів для громадських закладів; міждисциплінарні проєкти – участь здобувачів освіти з різних спеціальностей у створенні комплексних ініціатив, які потребують командної взаємодії та координації. Кожен із цих форматів дозволяє інтегрувати професійні знання із соціальною відповідальністю.

Водночас, впровадження волонтерської діяльності у навчальний процес дорослих здобувачів освіти пов’язане з певними викликами. Серед них – різний рівень мотивації та попереднього досвіду здобувачів освіти, обмежені часові ресурси через поєднання навчання з роботою і сімейними обов’язками, а також неоднорідність групи. Для подолання цих проблем застосовуються методи фасилітації, поетапного планування проєктів, модульної структури завдань та тренінги з комунікації, що дозволяє забезпечити ефективну командну роботу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що волонтерська діяльність дорослих здобувачів освіти кулінарного профілю є потужним засобом розвитку емпатії, соціальної активності та професійних компетентностей. Вона забезпечує інтеграцію професійного навчання з реальними соціальними потребами, сприяє формуванню проактивної громадянської позиції та готує дорослих здобувачів освіти до успішної професійної та соціальної діяльності у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

8. Волонтерство як чинник формування громадянської культури / А. О. Дворська. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. URL: *https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-100-103*.

9. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Журнал «GRANI».* 2018. URL: *https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1232/1239*

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Булах Т.В., *здобувачка вищої освіти, спеціальність «Психологія»*
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Проблема професійного вигорання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти є однією із ключових у сучасній психології праці та освіти. Вона безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, психоемоційний стан учителів та їхню професійну ефективність [1; 2] . Метою дослідження було виявлення рівня емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистих досягнень у педагогічних працівників, а також визначення напрямів профілактики цього синдрому.

Для діагностики було використано опитувальник К. Маслач і С. Джексон, в адаптації Н.Є. Водоп'янової та Є.С. Старченкової(адаптований для педагогічної діяльності). У дослідженні взяли участь 39 педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Вибірку склали 34 жінки(87,2%) та 5 чоловіків (12,5 %). Середній вік респондентів – 49,3 роки(SD = 13,9). Наймолодшому респонденту – 22 роки, найстаршому – 77 років. Обробку даних проведено за допомогою описової статистики та кореляційного аналізу (IBM SPSS Statistics 26).

Оцінювання проводилося за трьома шкалами: емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистих досягнень [2].

Аналіз отриманих даних показав такі тенденції:

Емоційне виснаження. Високий рівень виявлено більш ніж у половини (56,4%) педагогів (22 особи), середній – у 21,8%, низький – у 21,8%. Середній бал за шкалою – 28,4 (що відповідає високому рівню). Це свідчить про значне

навантаження та втому, що проявляється у відчутті спустошеності, апатії та небажанні йти на роботу [2; 4] .

Деперсоналізація. Високі показники зафіксовано у 41,0 % респондентів (16 осіб), середній – у 21,8%, низький – у 38,5%. Середній бал -11,8 (високий рівень). Це проявляється у формалізації стосунків з колегами та учнями, зростанні цинізму й байдужості [4] .

Редукція особистих досягнень. Високий рівень спостерігається у 38,5% педагогів (15 осіб), середній – у 33,3%, низький – 28,2%. Середній бал - 34,1(середній рівень). У багатьох педагогів спостерігається середній та високий рівень, що вказує на тенденцію до зниження самооцінки, відчуття власної неефективності та незадоволеності результатами праці [3; 5].

Виявлено статистично значущі кореляційні зв'язки:

- між емоційним виснаженням та деперсоналізацією – $r = 0{,}61 (p < 0{,}01)$;
- між емоційним виснаженням та редукцією особистих досягнень – $r = 0{,}42 (p < 0{,}01)$;
- між деперсоналізацією та редукцією особистих досягнень – $r = 0{,}38 (p < 0{,}05)$.

Найвищі показники емоційного виснаження та деперсоналізації виявлено у групі педагогів зі стажем до 5 років та понад 30 років роботи [5; 6].

Загалом, у більшості опитаних педагогів простежується поєднання високого рівня емоційного виснаження та особистих досягнень, що є критичним фактором розвитку синдрому професійного вигорання [6].

Таким чином:

1. Професійне вигорання педагогів має комплексний характер і проявляється у трьох взаємопов'язаних компонентах: емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень [1; 2].

2. Найбільш вираженим у цій вибірці є емоційне виснаження(високий рівень у 56,4% респондентів), яке виступає базовим чинником розвитку синдрому професійного вигорання [2; 4].

3. Поєднання високих показників емоційного виснаження та деперсоналізації з помірно високим рівнем редукції особистих досягнень підтверджує комплексний характер вигорання [4].

4. Виявлені статистично значущі кореляційні зв'язки між компонентами синдрому (зокрема сильний зв'язок між емоційним виснаженням та деперсоналізацією $r = 0{,}61 (p < 0{,}01)$свідчать про взаємне посилення цих процесів [2; 4].

5. Високі показники вигорання у групах з малим (до 5 років) та великим (понад 30 років) стажем вказують на необхідність диференційованої профілактики на рівні закладів освіти [5].

6. Високі показники деперсоналізації та редукції особистих досягнень свідчать про потребу у системній профілактиці вигорання на рівні закладів загальної середньої освіти та включати психологічну підтримку, розвиток навичок саморегуляції та формування культури турботи про психічне здоров'я [3; 7].

Практичні рекомендації:

Впровадження програм психологічної підтримки педагогів (тренінги з управління стресом, групи взаємопідтримки, індивідуальне консультування) [7] .

Організація регулярних супервізійних груп, зокрема обов'язкових для молодих педагогів (стаж до 5 років) та передпенсійного віку, де рівень вигоранння найвищий [6; 8] .

Проведення заходів для зниження стресу та підвищення мотивації (коучинг, професійні майстер – класи, програми відновлення ресурсів [6; 8].

Формування культури турботи про психічне здоров'я в освітньому середовищі (дні психологічного здоров'я, корпоративні wellness-програми)[3].

Розробка та впровадження індивідуальних стратегій саморегуляції та відновлення ресурсів (техніки релаксації, тайм- менеджмент, баланс між роботою та особистим життям) [8].

Список використаних джерел:

1. Маслач К., Джексон С. Професійне вигорання: багатовимірна концепція. *Журнал соціальної психології*, 1981. № 2. С. 99–113.
2. Maslach C., Jackson S.E., Leiter M.P. *Maslach Burnout Inventory Manual*. 3rd ed. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1996. 52 p.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійного вигорання педагогів: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет, 2010. 248 с.
4. Schaufeli W.B., Enzmann D. *The Burnout Companion to Study and Practice: A Critical Analysis*. London: Taylor & Francis, 1998. 236 p.
5. Карамушка Л.М. Психологічні особливості професійного вигорання вчителів. *Психологія і суспільство*, 2014. № 2. С. 45–52.
6. Leiter M.P., Maslach C. *Banishing Burnout: Six Strategies for Improving Your Relationship with Work*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. 200 p.
7. Савчин М.В. Психологія професійного становлення особистості. Київ: Академвидав, 2013. 312 с.
8. Taris T.W. *Is Burnout a Disease? Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2006. Vol. 13(3). P. 209–222.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Бурківська О.О., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія, Поліського національного університету*

Науковий керівник: **Данкевич В.Є.,** *доктор економічних наук, доцент, професор Поліського національного університету*

Мета дослідження полягає в аналізі психологічних особливостей освітнього процесу дорослих в умовах воєнного стану та визначенні андрагогічних стратегій, що сприяють ефективному навчанню та збереженню психічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати специфіку психологічного стану дорослих здобувачів освіти в умовах війни; дослідити явище професійного вигорання педагогів, які працюють з дорослою аудиторією в умовах хронічного стресу; визначити андрагогічні принципи організації освітнього процесу з урахуванням психологічних викликів воєнного часу; розробити рекомендації щодо психологічної підтримки та адаптації методів навчання дорослих до умов воєнного стану.

Професійне вигорання педагогів, які працюють з дорослою аудиторією, стало однією з найгостріших проблем системи освіти в умовах війни. Професія викладача завжди вважалася психологічно напруженою через високе комунікаційне навантаження, емоційне напруження, соціальну незахищеність. В умовах воєнного стану до цих факторів додаються постійна загроза життю, необхідність працювати під час повітряних тривог, психологічна відповідальність не лише за якість навчання, а й за емоційну підтримку здобувачів, які самі перебувають у стресі [1].

Емоційне виснаження є першим і найпомітнішим компонентом професійного вигорання. Викладачі відчувають постійну втому, яка не зникає після відпочинку, зниження емоційної чуйності, байдужість до проблем

здобувачів. Війна вимагає від педагога бути не лише транслятором знань, а й психологічною опорою для дорослих здобувачів, які переживають власні травми. Однак самі викладачі часто не мають доступу до психологічної підтримки, несуть власні травми, втрати, страхи. Це створює ситуацію, коли травмована людина має підтримувати іншу травмовану людину, що неминуче призводить до виснаження емоційних ресурсів [2].

Організаційні фактори додатково посилюють вигорання: зростання адміністративного навантаження, часті зміни нормативних вимог у воєнний час, необхідність освоювати нові технології дистанційного навчання, нестабільність фінансування освітніх закладів, страх втратити роботу. Багато викладачів змушені поєднувати кілька місць роботи для забезпечення прожиткового мінімуму, що залишає мало часу для відпочинку та відновлення. В таких умовах професійне вигорання стає не індивідуальною проблемою окремих педагогів, а системною кризою, що вимагає інституційних рішень на рівні закладів освіти та державної освітньої політики.

Розвиток освітніх потреб у воєнний час може відбуватися несподівано – люди відкривають нові інтереси, здібності, прагнення через переосмислення життєвих пріоритетів. Роль викладача – підтримувати цей розвиток, допомагати здобувачам усвідомлювати та формулювати свої освітні цілі, навіть якщо вони змінюються в процесі навчання. Гнучкість у визначенні освітньої траєкторії, можливість змінювати спеціалізацію, додавати нові модулі відповідно до мінливих потреб стають важливими характеристиками андрагогічної моделі воєнного часу [5].

Ефективна організація освіти дорослих в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу до психологічної підтримки всіх учасників освітнього процесу. На рівні освітньої установи необхідно створити систему психологічного супроводу, що включає доступ до індивідуальних консультацій психолога, групові сесії з відновлення ресурсного стану, тренінги з стресостійкості та емоційної саморегуляції. Важливо нормалізувати звернення по психологічну допомогу, подолати стигматизацію ментальних проблем, що особливо актуально для дорослої аудиторії, яка часто сприймає прохання про допомогу як ознаку слабкості.

Травма-інформований підхід має стати обов'язковою складовою підготовки викладачів, які працюють з дорослими. Це означає розуміння того, як травма впливає на навчання, уміння розпізнавати ознаки посттравматичного стресу, володіння техніками деескалації емоційних криз, створення безпечного освітнього середовища. Викладачі повинні усвідомлювати, що певні теми, образи, звуки можуть бути тригерами для травмованих здобувачів, і планувати заняття з урахуванням цього. Важливо попереджати про потенційно тригерний контент, давати можливість здобувачам вийти з аудиторії без пояснень, якщо вони відчувають дискомфорт.

Адаптація методів навчання до когнітивних особливостей здобувачів у стресовому стані включає зменшення обсягу інформації на одне заняття, використання більшої кількості візуальних матеріалів, схем, інфографіки, що легше сприймаються при зниженій концентрації уваги. Доцільно розбивати навчальний матеріал на короткі модулі по 15-20 хвилин з перервами, використовувати активні методи навчання, що включають рух, взаємодію, практичні вправи замість тривалих лекцій. Важливо надавати матеріали для самостійного вивчення в різних форматах – текстових, аудіо, відео – щоб здобувачі могли обирати зручний для них спосіб засвоєння інформації.

Технологічні рішення для забезпечення доступності освіти в умовах війни включають використання змішаного та дистанційного навчання, запис занять для тих, хто не зміг бути присутнім онлайн через відключення електроенергії чи інтернету, створення офлайн-версій навчальних матеріалів, які можна завантажити заздалегідь. Важливо забезпечити технічну підтримку здобувачів, які можуть мати обмежений досвід роботи з цифровими платформами. Гнучкість у форматах занять – можливість швидко переходити з очного на дистанційний формат і назад – стає критично важливою характеристикою освітнього процесу.

Турбота про викладачів як запорука якості освіти вимагає створення умов для профілактики професійного вигорання. Це включає справедливий розподіл навантаження, можливість гнучкого графіку роботи, доступ до супервізії та інтервізії, де викладачі можуть обговорювати складні ситуації з колегами та отримувати підтримку. Важливо організовувати регулярні заходи для

командоутворення, спільного відпочинку, обміну досвідом, що зменшує почуття ізоляції та підвищує колегіальну підтримку. Адміністрація освітніх закладів має визнавати межі можливостей викладачів, не вимагати надлюдських зусиль, заохочувати звернення по допомогу.

Створення спільноти підтримки серед здобувачів освіти може стати потужним ресурсом для подолання стресу. Групова динаміка, взаємодопомога, обмін досвідом виживання та адаптації, відчуття приналежності до спільноти людей з подібним досвідом мають терапевтичний ефект. Викладачі можуть фасилітувати створення таких спільнот через організацію групових проєктів, дискусій, неформальних зустрічей, онлайн-чатів для підтримки. Важливо створити безпечний простір, де здобувачі можуть ділитися не лише навчальними, а й життєвими викликами, отримувати емоційну підтримку від колег по навчанню.

Дослідження психологічних особливостей освіти дорослих в умовах воєнного стану виявило комплекс специфічних викликів, що вимагають переосмислення андрагогічних підходів. Дорослі здобувачі освіти переживають хронічну тривогу, травматичний стрес, когнітивні порушення, мотиваційні зміни та соціально-економічні труднощі, що значно впливають на їхню здатність до навчання. Ці психологічні стани не є тимчасовими – вони формують новий контекст освіти дорослих, що триватиме роками навіть після завершення активної фази війни.

Професійне вигорання викладачів стало системною проблемою, що загрожує якості та доступності освіти дорослих. Емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистих досягнень, соматичні прояви вигорання поширені серед педагогічних працівників, які працюють в умовах постійної загрози, невизначеності, необхідності підтримувати здобувачів при власних психологічних проблемах. Без системної підтримки викладачів, профілактики вигорання, доступу до психологічної допомоги неможливо забезпечити сталість освітнього процесу.

Адаптація андрагогічних принципів до умов воєнного стану передбачає посилення гнучкості, індивідуалізації, практико-орієнтованості навчання. Принципи самостійності, спільної діяльності, опори на досвід, індивідуалізації,

актуалізації результатів набувають нових смислів у контексті екстремальних обставин. Освітні програми мають бути модульними, короткими, з можливістю нелінійного освоєння, гнучкими у форматах та дедлайнах, орієнтованими на негайну практичну цінність для здобувачів.

Стратегії психологічної підтримки мають бути інтегровані в освітній процес на системному рівні. Травма-інформований підхід, адаптація методів навчання до когнітивних особливостей здобувачів у стресі, технологічні рішення для доступності, профілактика вигорання викладачів, створення спільнот підтримки – ці елементи мають стати обов'язковими компонентами освіти дорослих воєнного часу. Подальші дослідження мають зосередитися на довгострокових ефектах воєнного стресу на освітні траєкторії дорослих, розробці та апробації специфічних андрагогічних методик для роботи з травмованою аудиторією, вивченні ефективності різних форм психологічної підтримки викладачів та здобувачів.

Список використаних джерел:

1. Психологічні особливості професійного стресу у викладачів ЗВО під час війни : кваліфікаційна робота. Одеська академія неперервної освіти. 2024. 76 с..

2. Денищук І. П. Попередження емоційного вигорання та підвищення стресостійкості педагогів під час війни. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3 (210). С. 89–95.

3. Аніщенко О. Неформальна освіта дорослих в умовах російсько-української війни: стан, проблеми і перспективи розвитку. *Освіта дорослих*: теорія, досвід, перспективи. 2022. Вип. 1 (21). С. 9–23.

4. Марчук А. Андрагогіка : навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2020. 234 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Валенкевич В.В., *здобувачка вищої освіти за спеціальністю «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Повномасштабна війна в Україні істотно змінила соціальні умови, структуру повсякденності й психологічний стан українців. Освітній простір дорослих виявився однією з тих сфер, де зміни проявилися особливо гостро. Воєнний стан вплинув не лише на організацію навчального процесу, а й на мотивацію, емоційні потреби, моделі поведінки та стиль взаємодії учасників освітнього середовища. Освіта дорослих стала важливим інструментом адаптації до нових реалій, соціальної підтримки й формування стійкості.

Психологічний стан дорослих в умовах воєнного стану характеризується:

- підвищеною тривожністю та відчуттям невизначеності. Війна створює постійне тло загрози, яке супроводжує дорослу людину у всіх сферах життя. Невизначеність щодо майбутнього, нестабільність роботи, безпекові ризики та інформаційний тиск формують високий рівень тривожності. Це впливає на концентрацію уваги, здатність планувати та підтримувати тривалий навчальний темп. Учасники освітніх програм часто демонструють труднощі з продуктивністю та потребують більше часу для засвоєння матеріалу.
- емоційним виснаженням та хронічною втомою. Тривалий стрес провокує явища емоційного вигорання, зниження енергійності й мотивації. Дорослі, які одночасно навчаються, працюють, дбають про сім’ю та долають виклики війни, мають обмежений ресурс для інтелектуальної діяльності. Це створює потребу в адаптованих освітніх методиках, які враховують знижений рівень емоційної стійкості.
- травматичним досвідом і підвищеною чутливістю. Значна частина слухачів переживає втрати, вимушене переселення, розлуку з близькими чи

прямий досвід небезпеки. Травма впливає на поведінку в групі, реакції на певні приклади чи теми, рівень довіри, комунікаційні стилі. Освітній процес повинен бути делікатним, травмаінформованим і орієнтованим на створення безпечного середовища.

- трансформацією ціннісних орієнтирів. У кризовий період особливого значення набувають питання виживання, стабільності, впевненості у завтрашньому дні. Освіта стає не лише джерелом знань, а й способом адаптації, шляхом підвищення професійної мобільності, способом переосмислення життєвих цілей.

Розуміння психологічного стану дорослих у воєнний час дає змогу точніше оцінити, як саме змінюються їхні освітні потреби та поведінкові реакції. Саме ці чинники безпосередньо впливають на структуру та динаміку навчальної мотивації, що робить доцільним розгляд особливостей мотивації дорослих у сучасних умовах.

Однією з особливостей мотивації дорослих у період війни є прагматичність і орієнтація на швидкий результат. Більшість дорослих орієнтовані на практичну користь навчання: здобуття нових професійних умінь, можливість перекваліфікації, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Зростає попит на короткі, прикладні програми, у межах яких результат досягається за мінімальний період.

Також винакає потреба у гнучкості та безпеці. Адже люди очікують від освітньої установи можливості вчитися у комфортний час, у гібридному або дистанційному форматі. Психологічна безпека стає ключовою умовою ефективного навчання, а емоційно підтримувальне середовище - важливим мотивуючим чинником.

Не менш важливим у сфері системи освіти дорослих є соціальна підтримка та спільнотність, адже навчальні групи перетворюються на простір взаємної підтримки, де учасники можуть ділитися досвідом і переживаннями, формуючи стійкі зв’язки. Це знижує рівень тривоги та підсилює мотивацію.

Тому організація освітнього процесу дорослих в умовах воєнного стану повинна характеризуватися:

- гнучкістю форм та методів. Оптимальними стають змішані моделі, короткі модулі, асинхронні форми навчання. Така гнучкість дозволяє зменшити стрес, забезпечити доступність матеріалів і врахувати непередбачувані обставини, пов'язані з воєнною реальністю.
- адаптацією змісту навчання. Освітній контент потребує корекції: слід уникати тем, які можуть бути тригерними, враховувати контекст війни в прикладах та практичних завданнях, акцентувати увагу на навичках саморегуляції, критичного мислення та стійкості.
- особливою роллю викладача. Педагог у період війни виконує не лише професійну, а й підтримувальну роль. Його завдання - створити атмосферу довіри, забезпечити психологічну делікатність, проявити емпатію та адаптивність до стану слухачів. Водночас важливо зберігати професійну дистанцію, не допускати емоційного перенавантаження.
- та безпековими протоколами як частиною освітнього процесу. Навчальні установи повинні мати чіткі інструкції щодо дій під час повітряних тривог, працювати в режимі переривчастих занять, забезпечувати доступ до матеріалів під час відключень зв'язку та електроенергії.

Розглянувши ключові характеристики освітнього процесу у воєнний час, можемо побачити, що його ефективність значною мірою залежить від здатності системи освіти враховувати емоційні стани, потреби та внутрішні ресурси дорослих. Це зумовлює необхідність звернутися до психолого орієнтованих підходів, які забезпечують більш чутливу, адаптивну й підтримувальну модель освіти для дорослих у період війни.

У практиці освіти дорослих виокремлюють такі підходи:

травмоінформований підхід, який передбачає розуміння природи психологічної травми, уникнення тиску та шкідливих комунікаційних моделей, забезпечення відчуття безпеки й передбачуваності;

підтримувальне навчання, під час якого методи позитивного зворотного зв’язку, помірного темпу, чітких інструкцій та практичних завдань допомагають слухачам відчувати контроль над процесом і знижують рівень стресу;

техніки саморегуляції, що включають короткі вправи на дихання, заземлення, мікропаузи, які допомагають стабілізувати емоційний стан під час інтенсивної роботи;

розвиток групової підтримки, тобто створення умов для взаємодії у малих групах, обговорення досвіду та рефлексії, які сприятимуть відбудові відчуття спільності, що є особливо важливим у період війни.

Перед системою освіти дорослих постають і певні виклики. Серед ключових викликів варто виокремити: нестабільність умов навчання, емоційне виснаження викладачів і слухачів, порушення навчального навантаження через релокацію та безпекові події, потреба одночасно забезпечувати якість навчання і психологічну підтримку. Додатковою складністю є невизначеність довгострокового планування, що ускладнює розробку освітніх стратегій.

Разом з тим, потенціал освіти дорослих у зміцненні стійкості суспільства не варто недооцінювати. Адже освіта дорослих виконує важливу соціальну функцію: сприяє адаптації, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, підвищенню професійної мобільності, формуванню навичок стійкості та взаємопідтримки. Освітнє середовище стає простором, де доросла людина може віднайти опору, відновити життєві сили та повернути відчуття контролю.

Насамкінець варто зазначити, що воєнний стан суттєво змінив психологічні умови, у яких функціонує система освіти дорослих. Для ефективної роботи необхідно забезпечити гнучкість організації навчання, чутливість до емоційного стану слухачів, готовність працювати в умовах непередбачуваності та посилення функції психологічної підтримки. Освіта дорослих у період війни - це не лише про професійний розвиток, а й про зміцнення стійкості, адаптацію та відновлення людського потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Михайлишин У. Б., Сухан В. С. Психологічний стан здобувачів вищої освіти в період воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2023, Вип. 1. С. 27-33.

2. Мухіна Л. Я. Освітнє середовище в умовах воєнного стану. Погляд психолога-викладача. *Колективна монографія.* The Russian-Ukrainian war 116 (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Pp. 766-770.

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Васильєва О.А., *к.п.н., доцент кафедри загальної та практичної психології Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Умови повномасштабної воєнної агресії проти України зумовили системні зміни у діяльності закладів вищої освіти, посиливши психологічні ризики для здобувачів освіти. Тривале стресове навантаження, підвищена тривожність, відчуття небезпеки та порушення звичних умов життєдіяльності ускладнюють навчальну діяльність і професійне становлення молоді. Наукові дослідження К. С. Ассонова, О. І. Бондарчук, В. О. Готич, Г. В. Гуменюк, Л. М. Карамушки, О. М. Кокуна, С. Б. Кузікової, Л. П. Московець, О. А. Штепи підкреслюють важливість розвитку психологічної стійкості, адаптаційних ресурсів і психічного благополуччя студентської молоді в умовах війни.

Психологічні труднощі, зумовлені воєнним станом змінюють вимоги до професійої підготовки майбутніх психологів. В умовах зростання запитів на кризову допомогу та підтримку осіб, які пережили психотравмувальні події, професійна діяльність психолога вимагає високого рівня стійкості, здатності діяти в ситуаціях підвищеного стресу та забезпечувати психологічну підтримку.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю наукового аналізу чинників психологічної стійкості здобувачів освіти та уточнення підходів, які забезпечують їх професійний розвиток і самореалізацію в умовах воєнного стану.

Узагальнення наукових джерел дає підстави стверджувати, що психологічна стійкість є особистісним ресурсом, який підтримує здатність студентів зберігати працездатність, регулювати емоційний стан і виконувати навчальні та професійно орієнтовані завдання в умовах воєнного часу.У професійній сфері самореалізація пов’язана з умінням адаптуватися до нестабільних умов, зберігати результативність діяльності, застосовувати

конструктивні стратегії подолання труднощів і підтримувати мотивацію до професійного зростання.

Студентський вік (17–22 роки) є сензитивним періодом формування особистісних ресурсів, що забезпечують подальшу професійну та соціальну самореалізацію. В умовах воєнного стану значущість психологічної стійкості зростає, оскільки вона визначає ефективність адаптації, здатність до конструктивного подолання труднощів і збереження мотивації.

Так В. О. Готич [3] зазначає, що нерівномірність становлення особистісних структур у цьому віці може ускладнювати адаптаційні процеси та впливати на психоемоційний стан студентської молоді.

Зазначені положення узгоджуються з результатами інших дослідників, які зазначають, що суперечлива Я-концепція, знижена саморегуляція, наслідки хронічного стресу та пасивні форми поведінки ускладнюють самореалізацію студентської молоді, тоді як сформована психологічна стійкість забезпечує регуляцію поведінки в умовах соціальної нестабільності та підтримує реалізацію особистісного потенціалу в ситуації воєнних викликів [5; 6].

Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність уніфікованого підходу до визначення психологічної стійкості, що зумовлює потребу розглядати її як узгоджену систему внутрішніх регуляційних процесів, спрямованих на підтримку адаптації особистості в умовах кризових ситуацій.

Узагальнення теоретичних джерел дає підстави вважати, що психологічна стійкість і життєстійкість є взаємопов’язаними, але не тотожними поняттями. Психологічну стійкість розглядають як процес адаптації до стресових ситуацій, що ґрунтується на мобілізації внутрішніх ресурсів і механізмів саморегуляції [4]. Життєстійкість характеризують як стійку особистісну характеристику, пов’язану з почуттям контролю, залученістю та здатністю сприймати труднощі як можливість дії. Обидва феномени виконують ресурсну функцію в подоланні наслідків кризового досвіду, однак психологічна стійкість є більш варіативною та залежною від ситуації, тоді як життєстійкість характеризується відносною стабільністю в часовій перспективі.

Рівні самореалізації особистості тісно пов’язані зі сформованістю психологічної стійкості, яка виконує функцію внутрішнього регулятора в подоланні зовнішніх труднощів і забезпечує поступальний рух до «Я-потенційного».

Л. З. Сердюк, Л. А. Коваленко, О. І. Лук’янчук і Н. С. Міцкевич [6] розглядають психологічну стійкість як ресурс особистісної самодетермінації, що підтримує внутрішню цілісність, узгодженість і здатність діяти відповідно до власних цілей та цінностей.

Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує, що професійна психологічна стійкість забезпечує збереження професійної ефективності та якості виконання діяльності в умовах підвищеної стресогенності.

Психологічна стійкість у повсякденній і професійній активності здобувача вищої освіти виявляється через здатність підтримувати адаптацію до змін, зберігати психоемоційну рівновагу та реалізовувати особистісний потенціал.

Психологічну стійкість розглядають як інтегровану характеристику, що забезпечує врівноваженість і здатність протидіяти деструктивним впливам через конструктивні копінг-стратегії, зміст яких зумовлюється ціннісними орієнтирами та прагненням особистості до самореалізації. Вчені зазначають, що професійна самореалізація є компонентом особистісного становлення майбутнього психолога й пов’язана з розвитком здатності сприймати труднощі як фактор професійного та особистісного зростання [1; 5].

Розвиток психологічної стійкості зумовлюється поєднанням внутрішніх і зовнішніх чинників [1]. До зовнішніх чинників належать соціальне середовище, професійні виклики, підтримка з боку близьких і вплив воєнних подій. Внутрішні чинники включають позитивну «Я-концепцію», емоційну й когнітивну регуляцію, стресостійкість, рефлексивність та особистісну зрілість. Взаємодія цих компонентів підтримує адаптаційні процеси та психічну рівновагу, формуючи підґрунтя професійної життєстійкості, що виступає чинником самореалізації в кризових умовах.

Професійна життєстійкість фахівця, за О. М. Кокуном [4] є результатом взаємодії психологічних, організаційних і соціальних чинників. Серед основних детермінант дослідник виокремлює здатність до навчання й відкритість до змін, внутрішню мотивацію та усвідомлення професійної місії, самоефективність, навички емоційної регуляції, позитивне мислення і когнітивну гнучкість, соціальну підтримку, автономність у прийнятті рішень та збалансованість професійної й особистої сфер. Узгоджене функціонування цих чинників забезпечує підтримку професійної активності та відновлення ресурсів фахівця [2].

Таким чином, психологічна стійкість і професійна життєстійкість є спорідненими, але не тотожними феноменами. Психологічну стійкість у підході О. М. Кокуна [4] визначають як багатовимірну особистісну характеристику, що забезпечує адаптацію, саморегуляцію та збереження функціональної активності в умовах стресу, кризових подій і соціальної нестабільності. Водночас професійну життєстійкість визначають як специфічну форму прояву психологічної стійкості у професійній діяльності, яка забезпечує опір професійному виснаженню, збереження мотивації та ефективність функціонування у складних ситуаціях.

Отже, в умовах війни психологічна стійкість постає провідним чинником самореалізації майбутніх психологів, оскільки забезпечує збереження психічного благополуччя, підтримку внутрішньої мотивації та реалізацію професійного потенціалу.

Психологічна стійкість є провідним чинником самореалізації майбутніх психологів, оскільки визначає здатність особистості до адаптації в кризових ситуаціях, підтримує функціональну активність та сприяє реалізації професійного потенціалу. Багатовимірна структура феномена представлена емоційним, поведінковим і когнітивним компонентами, які формуються під впливом внутрішніх ресурсів (мотивації, саморегуляції, рефлексії) та зовнішніх чинників (соціальної підтримки, професійних вимог, стресогенних подій). Важливим проявом стійкості є професійна життєстійкість, яка забезпечує

ефективність діяльності, психологічне благополуччя та орієнтацію на професійну самореалізацію в умовах професійних викликів.

Важливим проявом психологічної стійкості є професійна життєстійкість, що забезпечує результативність діяльності та орієнтацію на професійну самореалізацію в умовах професійних викликів.

Список використаних джерел

1. Балахтар К. С. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах воєнного стану. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип. 1(20). С. 55–62.

2. Васильєва О. А. Психологічні особливості кар'єрного зростання майбутніх психологів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2023. № 64. С. 20-28.

3. Готич В. О. Структурна модель психологічної стійкості студентів в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. Вип № 1. С. 21-25.

4. Кокун О. М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. Актуальні проблеми психології: *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2020. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія, Вип. 20, С. 68–81.

5. Максименко С. Д., Сердюк Л. З. Психологічна основа самореалізації особистості: структура і функції. URL: http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/3.pdf.

6. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості: монографія / Л. З. Сердюк, Л. А. Коваленко, О. І. Лук'янчук, Н. С. Міцкевич ; за ред. Л. З. Сердюк; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ : ІПП, 2018. 192 с.

СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА У ТЕХНІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Вдовченко М.В., *викладач-методист Харківського автотранспортного фахового коледжу*

Сучасний розвиток суспільства ґрунтується на повазі до людського розмаїття, утвердженні принципів солідарності та безпеки. Саме ці цінності забезпечують захист та повноцінну інтеграцію в соціум усіх громадян, зокрема й людей з обмеженими можливостями здоров'я.

Сьогодні Україна стоїть перед необхідністю глибокого оновлення системи освіти. Цю потребу диктують глибинні трансформації, що відбуваються в нашому суспільстві. Оскільки сучасна освіта має відповідати актуальним соціальним викликам і водночас формувати якісно нове майбутнє, важливо проаналізувати процеси, які ми спостерігаємо нині, зрозуміти їхні витоки в минулому та передбачити шляхи їхнього розвитку.

Відповіді на ці питання дають можливість визначити найбільш доцільні та виважені кроки в побудові нової освітньої системи, у тому числі системи навчання та підтримки осіб з особливими освітніми потребами. Саме така система має стати основою для виховання покоління, здатного жити гідно та впевнено у майбутньому.

Впровадження інклюзивної освіти має значні перспективи, але стикається з проблемами, такими як недостатня підготовка кадрів, матеріально-технічне забезпечення та психологічні бар'єри. Перспективи включають покращення соціального та емоційного розвитку здобувачів освіти, а також формування толерантного суспільства. Для успішного впровадження необхідно розвивати інклюзивну культуру в закладах, адаптувати освітню політику та практику, а також запроваджувати інноваційні педагогічні технології.

Застосування інклюзивної освіти в закладах фахової передвищої освіти, зокрема в автотранспортному коледжі, є важливим складником модернізації освітнього простору. Такий підхід спрямований на забезпечення рівного

доступу до якісної освіти для здобувачів, зокрема осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Проте специфіка технічних спеціальностей створює свої виклики, які потребують комплексних рішень.

Основні проблеми впровадження

1. Невідповідність матеріально-технічної бази:

– брак адаптованих навчальних аудиторій та лабораторій;

– недостатність спеціального обладнання для осіб із порушеннями зору, слуху чи опорно-рухового апарату;

– відсутність безбар’єрного середовища (пандуси, тактильні елементи).

2. Обмежена готовність педагогічних кадрів:

– викладачі не завжди володіють (або в неповній мірі) методиками інклюзивного навчання;

– недостатній рівень компетентності у створенні індивідуальних освітніх траєкторій;

– потреба у системному підвищенні кваліфікації.

3. Особливості технічних професій:

– лабораторні та практичні роботи у сфері автотранспорту потребують фізичної взаємодії з технікою;

– не всі спеціальності можуть бути повністю адаптовані (наприклад, пов’язані з важкими механізмами).

4. Психологічні та соціальні бар’єри:

– у студентському колективі може бути відсутня культура толерантності;

– деякі студенти з ООП відчувають соціальну ізольованість;

– можливі упередження з боку частини викладачів чи батьків.

5. Недостатність фінансування:

– значні витрати на переобладнання приміщень, придбання спеціальних засобів;

– обмежені можливості коледжу самостійно забезпечити інклюзивне середовище.

Напрями впровадження інклюзивної освіти

1. Створення повноцінного безбар’єрного освітнього середовища:

– адаптація інфраструктури під потреби різних категорій студентів;

– використання сучасних технологій: підіймачі, мультимедійні системи, аудіопристрої, голосові програми, адаптовані інструменти.

2. Розвиток інклюзивної компетентності педагогів:

– проведення тренінгів, семінарів, курсів підвищення кваліфікації;

– запровадження наставництва та супроводу студентів з ООП;

– створення команд супроводу (викладач, психолог, тьютор, соціальний педагог).

3. Адаптація навчальних програм:

– модифікація змісту окремих дисциплін відповідно до можливостей здобувачів;

– запровадження альтернативних форм виконання завдань;

– розроблення індивідуальних освітніх траєкторій.

4. Використання сучасних цифрових технологій:

– віртуальні лабораторії для студентів, які не можуть повноцінно працювати з технікою;

– спеціалізовані симулятори та тренажери;

– онлайн-курси як доповнення до аудиторного навчання.

5. Посилення співпраці з роботодавцями:

– пошук партнерів, готових приймати студентів з ООП на практику за адаптованими умовами;

– формування культури інклюзивної професійної підготовки на ринку праці.

6. Підвищення рівня соціальної інтеграції:

– проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо цінності інклюзії;

– організація спільних проєктів, волонтерських ініціатив;

– активізація студентського самоврядування на підтримку інклюзивної політики.

Перспективи розвитку інклюзії в автотранспортному коледжі:

– розроблення профорієнтаційного та біодіагностичного інструментарію з урахуванням компетентнісного, особистісно орієнтованого, індивідуального та диференційованого підходів для забезпечення максимальної самореалізації осіб з особливими потребами в сучасному суспільстві та можливостей здобуття професійної освіти (чи перекваліфікації) упродовж життя [2];

– створення ресурсних центрів підтримки студентів з ООП;

– участь у грантових програмах для модернізації матеріальної бази;

– впровадження цифрових технологій та VR-симуляторів;

– розробка нових спеціальностей, доступних для студентів з ООП;

– формування коледжу як інклюзивного освітнього хабу в регіоні.

Інклюзія в автотранспортному коледжі – це реальна можливість для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами отримати технічну професію й інтегруватися в суспільство.

Впровадження інклюзивної освіти в освітньому закладі є складним, проте важливим процесом, який потребує системного підходу, ресурсів та міждисциплінарної співпраці. Попри наявні труднощі, перспектива створення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців, посиленню соціальної відповідальності навчального закладу та формуванню більш гнучкого сучасного гуманістичного освітнього середовища та системи підготовки спеціалістів для транспортної галузі.

Список використаних джерел:

1. Ворон М. А., Таранченко О.М. Інклюзивне навчання: методичні рекомендації для педагогів ПТО та ЗФПО, 2019.

2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с..

МЕТОДИЧНИЙ ДАЛОГ І CASE-STUDY: НОВИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Висоцька Ю. М., *методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області*
Темченко О. В., *методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області*

Сучасний етап розвитку професійної освіти України характеризується масштабними цифровими трансформаціями, оновленням змісту підготовки педагогів, інтеграцією інноваційних технологій та потребою в підвищенні методичної культури педагогічних працівників. У таких умовах особливо зростає роль методичної служби та голови методичної (циклової) комісії як агента змін, модератора розвитку та ініціатора командної взаємодії.

Виклики сьогодення вимагають переходу від традиційних форм методичної роботи до інтерактивних, практико-орієнтованих форматів, що стимулюють критичне мислення, рефлексію та професійну взаємодію. Одним із таких інструментів є метод Case-study, що дає змогу занурити педагогів у реальні або змодельовані професійні ситуації та сприяє розвитку навичок вирішення проблем, прийняття рішень, комунікації й командної взаємодії.

Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Сумській області у форматі підвищення кваліфікації педагогів проведено методичний діалог на тему: «Інтерактивні форми роботи голови методичної (циклової) комісії професійної підготовки з педагогічними кадрами як ефективний засіб розвитку творчого потенціалу педагога (використання методу Case-study – з досвіду роботи)».

Мета діалогу – переосмислення ролі голови методичної (циклової) комісії в сучасних умовах, демонстрація можливостей Case-study в роботі методичних об’єднань, а також формування навичок спільного розв’язання педагогічних ситуацій. Формат передбачав дистанційну взаємодію на платформі Google Meet з активним використанням інтерактивних цифрових інструментів (Padlet, Google Документи, презентації).

Для формування психологічної готовності до взаємодії учасники виконали ice-breaker на дошці Padlet: «Яким має бути сучасний голова методичної (циклової) комісії?» Серед відповідей: лідер, інноватор, фасилітатор, тренер, експерт, мотиватор. Це засвідчило зростання очікувань до сучасного методичного лідера й актуальність використання методів, що розвивають гнучкі навички (soft skills) педагогів.

У теоретичному блоці «Case-study як інструмент розвитку професійних компетентностей педагогів» розглянуто такі аспекти:

1. Актуальні виклики діяльності голів методичних комісій, зокрема впровадження інструментів штучного інтелекту в освітній процес, необхідність оновлення методичних практик та формування цифрових компетентностей педагогів.

2. Case-study як інтерактивна технологія навчання дорослих – Case-study як форма професійного навчання, що: моделює реальні педагогічні ситуації;
- дає змогу аналізувати різні точки зору; навчає прийняттю рішень у складних умовах; сприяє формуванню командної взаємодії; активізує рефлексію та професійне зростання педагогів.

3. Зв’язок методу з підвищенням кваліфікації педагогів – Case-study інтегрує елементи критичного мислення, проєктного підходу та фасилітації, що робить його ефективним у роботі як із досвідченими педагогами, так і з молодими спеціалістами. Теоретичний блок доповнено презентацією «Інтерактивні технології формування економічних компетентностей у процесі підвищення кваліфікації педагогів».

Теорія через практику: сучасні виклики та кейс-метод

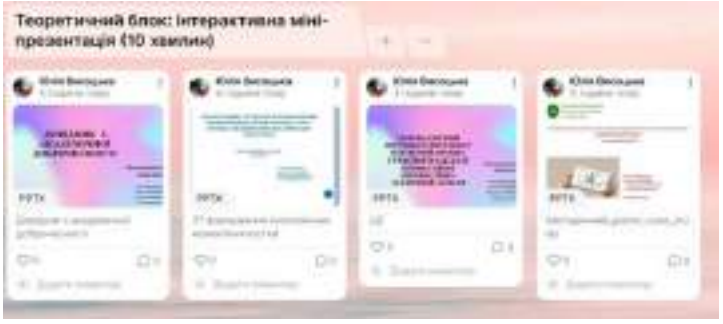

У центрі практичного блоку «Робота з кейсом як модель розв’язання професійної педагогічної ситуації» – аналіз кейсу, що моделював конфлікт між двома педагогами:

- досвідченим викладачем-консерватором;
- молодим новатором, який прагне змін і цифровізації.

Учасники працювали над кейсом у Google Документі та на дошці Padlet, виконуючи завдання:

- визначення ролей і мотивації учасників конфлікту;
- аналіз причин напруги;
- пошук педагогічно обґрунтованих шляхів його розв’язання;
- формулювання ролі голови методичної (циклової) комісії як фасилітатора конструктивного діалогу.

Серед запропонованих рішень:

- проведення спільних воркшопів та майстер-класів;
- фасилітовані обговорення інновацій;
- залучення зовнішніх експертів;
- створення «педагогічної майстерні» як майданчика для обміну досвідом.

Усі пропозиції підкреслювали важливість командної взаємодії та підтримки професійного розвитку кожного педагога.

Практична робота: кейс «Творчий конфлікт у команді»

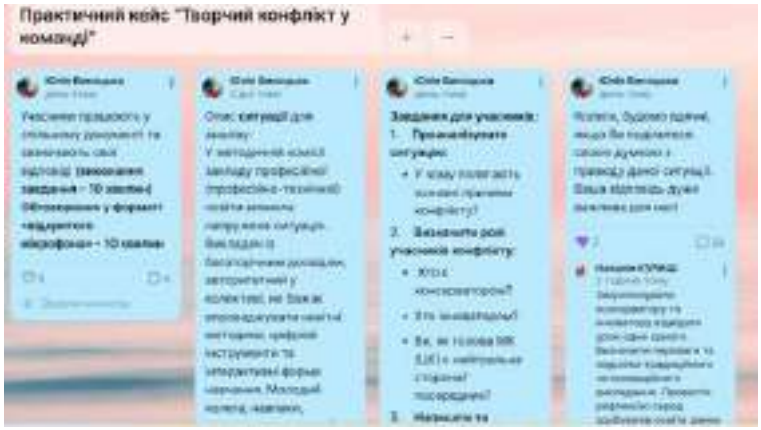

Важливою частиною методичного діалогу стала презентація успішних практик використання інтерактивних методів у методичній роботі. Учасники представили власні приклади використання інтерактивних методів: Google

Форми для моніторингу, кейс-метод у кулінарних та сервісних професіях, сучасні підходи до методичної роботи. Практики довели, що Case-study посилює взаємодію та сприяє розвитку творчого потенціалу педагогів.

Цей етап дав змогу учасникам побачити різні підходи, обмінятися досвідом та оцінити можливості адаптації практик до свого професійного середовища.

Досвід з практики: один приклад – одна ідея

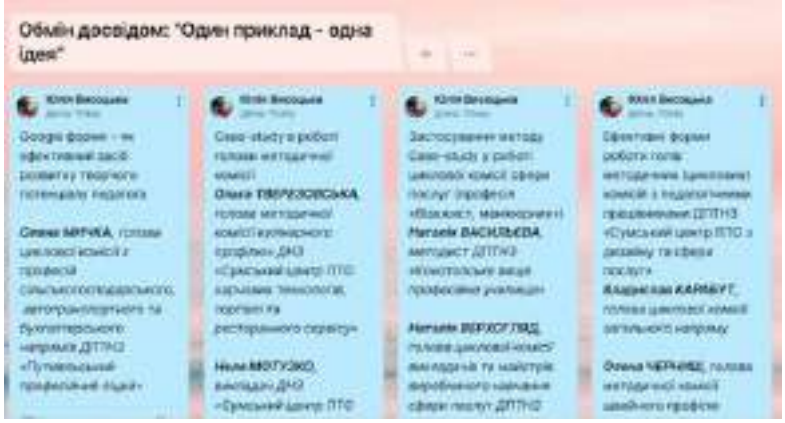

Під час підсумкової рефлексії було обговорено питання: «Хто є ключовим рушієм змін – голова методичної комісії чи команда?»

У відповідях учасників домінувала думка: «Зміни створює команда, а голова – це лідер, що координує, підтримує й надихає».

Методичний діалог підтвердив ефективність Case-study як:

- інструмента розвитку критичного мислення;
- засобу формування навичок комунікації та командної роботи;
- моделі осмислення реальних професійних ситуацій;
- механізму підвищення професійної зрілості педагогів.

У 2025/2026 н.р. методична робота у закладах професійної освіти Сумщини потребує не лише оновлення, а переосмислення. Інтерактивні формати, зокрема Case-study, стають важливими чинниками якісного професійного зростання педагогів.

Методичний діалог довів, що метод Case-study є ефективним інструментом неперервного професійного розвитку педагогів, оскільки:

- активізує аналітичне мислення;

- створює умови для безпечного обговорення складних ситуацій;
- формує культуру професійного діалогу;
- сприяє становленню сучасного методичного лідера;
- підтримує командну взаємодію та розвиток професійної спільноти.

Case-study варто інтегрувати в усі рівні методичної роботи, оскільки він забезпечує сталий розвиток педагогів у контексті сучасних трансформацій освіти.

Матеріали методичного діалогу «Інтерактивні форми роботи голови методичної (циклової) комісії професійної підготовки з педагогічними кадрами як ефективний засіб розвитку творчого потенціалу педагога (використання методу Case-study – з досвіду роботи)»: https://padlet.com/alisapanchenko98/padlet-3vjbq0o7dddpsh4a

Список використаних джерел:

1. Жерновникова О.А. Case-study як сучасний метод навчання педагогів. *Педагогічний дискурс*. 2022. № 32, С. 45-52.

2. Полат Є.С. Метод кейсів у професійному навчанні педагогів: теорія та практика : монографія. Харків : Основа, 2021. 80 с.

3. Локшина О.І. Методи інтерактивного навчання дорослих у системі неперервної освіти. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 42, с. 112-119.

4. Сисоєва С.О. Навчання дорослих у XXI столітті: тенденції та виклики. *Освіта дорослих*. 2021. № 2, С. 9-18.

5. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти України на компетентнісній основі. Київ : МОН України, 2023. 54 с.

РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ «САРНЕНСЬКИЙ АГРАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ КОЛЕДЖ»

Власюк Т.В., *заступник директора з навчально-виховної роботи, закладу професійної освіти «Сарненський аграрно-технологічний професійний коледж»*

Сучасні соціокультурні виклики вимагають від закладів професійної (професійно-технічної) освіти не лише якісної підготовки фахівців, але й цілеспрямованого формування позитивної соціальної спрямованості молоді. Здобувачі освіти мають навчитися жити й працювати в умовах швидких змін, відповідально ставитися до своєї громади та держави. Саме тому виховна система у закладі професійної (професійно-технічної) освіти «Сарненський аграрно-технологічний професійний коледж» базується на принципах гуманізму, партнерства, патріотизму, соціальної відповідальності та розвитку особистості.

Однією з ключових задач коледжу є створення умов для соціалізації молоді. Це передбачає розвиток уміння працювати в команді, організовувати власну діяльність, брати на себе відповідальність та здобувати досвід життєтворчості. В закладі реалізується комплекс виховних програм, спрямованих на становлення громадянина-патріота.

Важливою складовою формування соціальної спрямованості є діяльність студентського самоврядування. Студенти беруть участь у прийнятті рішень, організації проєктів, ініціатив і заходів. Коледж підтримує принцип демократичності та відкритості, сприяючи тому, щоб кожен студент відчував себе активним учасником освітнього процесу.

У контексті сьогодення особливе місце займає патріотичне виховання. У коледжі проводяться уроки мужності, зустрічі з ветеранами, вшанування пам’яті загиблих Героїв-випускників закладу. Студенти активно долучаються до акцій «Підтримай ЗСУ», плетення маскувальних сіток, збору гуманітарної

допомоги. Такі заходи сприяють формуванню моральної стійкості, почуття національної гідності та усвідомлення власної ролі у збереженні державності.

Соціальна діяльність студентів охоплює широкий спектр напрямів: волонтерство, благодійність, участь у громадських акціях, підтримку соціально вразливих категорій населення. Студенти допомагають ветеранам праці, сім»ям загиблих воїнів, прибирають території, реалізують ініціативи з екологічної культури.

Психолого-педагогічний супровід є важливою частиною виховного процесу. Практичний психолог проводить тренінги з розвитку соціальних навичок, профілактики стресу, формування емоційного інтелекту, навичок медіації та ненасильницької комунікації. Особлива увага приділяється протидії булінгу. Керівництво груп, вихователі проводять заняття, круглі столи, тренінги, спрямовані на формування поваги, толерантності та безпеки в освітньому середовищі.

Розвитку соціальних компетентностей сприяє і спортивна діяльність. Участь у спортивних секціях, змаганнях, днях здоров’я формує лідерські якості, уміння працювати в команді та дисципліну. Крім того, культурно-масові заходи - Свято коледжу, День студента, благодійні концерти - виховують творчість, комунікативність та організаторські здібності.

Не менш важливим є партнерство з батьками, громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування. Коледж активно співпрацює з територіальною громадою, бере участь у місцевих проєктах, виховуючи у студентів почуття приналежності до громади та здатність робити внесок у її розвиток.

Таким чином, розвиток позитивної соціальної спрямованості здобувачів освіти у закладі професійної (професійно-технічної) освіти «Сарненський аграрно-технологічний професійний коледж» є багатогранним, цілеспрямованим та системним процесом. Виховна діяльність коледжу спрямована на те, щоб випускники були не лише кваліфікованими фахівцями,

але й моральними, відповідальними, соціально активними громадянами, здатними творити майбутнє своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. МОН України.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. Київ : Либідь, 2003. 123 с.

3. Пометун О., Павлов А. Освітні технології розвитку соціальної компетентності. Київ, 2019. 213 с.

4. Закон України «Про освіту».

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гадомська І.О., *практичний психолог-методист Любарського професійного ліцею*

Військовий стан є одним із найбільш потужних стресогенних факторів, який охоплює всі сфери життя: фізичну безпеку, соціальні умови, економіку, психологічний добробут. Такий хронічний стрес може мати довгострокові наслідки для здоров'я як психіки, так і тіла.

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення Росії на

територію України. Переважна більшість українців опинилися в умовах, що

значно відрізняються від звичного їм життя. Війна це екстремальна ситуація, яка вимагає значно більше сил та енергій задля подолання загрози, ніж за звичайних обставин, це в свою чергу, викликає стрес.

Метою дослідження є проаналізувати, які саме наслідки має війна на здоров'я людини, через які механізми стрес впливає на організм, а також розглянути шляхи подолання або пом'якшення негативного впливу.

Стрес впливає на всі сфери життя людини, яка його відчуває, змінює її

життєдіяльність, часто перешкоджаючи нормальному існуванню. Він знижує

працездатність, погіршує концентрацію уваги, викликає почуття виснаження,

пришвидшує втомлюваність, знижує імунітет та може призводити до ряду серйозних хвороб. Хоча війна спричинила стрес у всього українського суспільства, його прояви різняться залежно від умов, у яких перебувають українці (біженці, емігранти до війни, мешканці тилу, зони бойових дій чи безпосередні учасники).

Розуміння того, який відсоток українців і в якій мірі піддаються зараз стресу є важливим для подальшого розуміння проблем, з якими можуть

зіткнутися українці під час освітньої, суспільної та професійної активності в подальшому.

Стрес під час війни може проявлятись цілим рядом характерних симптомів. Це можуть бути як психоемоційні розлади, так і соматичні. До психоемоційних належить підвищена дратівливість, агресивність, зниження здатності відчувати задоволення, проблеми з концентрацією уваги та когнітивним мисленням. Також у стані стресу людина страждає від різноманітних проблем із шлунково-кишковим трактом, шкірних висипів, безсоння, тахікардії. У великої кількості населення на фоні стресу розвиваються панічні атаки – різкі напади страху та сильної тривожності, що супроводжуються відчуттям нестачі повітря, пітливістю, тремором усього тіла, нудотою, значним пришвидшенням серцевого ритму.

Проблема стресу завжди цікавила представників різних наукових напрямків, так у великому психологічному словнику стрес визначається як стан психічного напруження, що виникає у людини в процесі діяльності у важких умовах (Мазоха, І. С., 2015).

Серед основних причин прояву стресу можна виділити дві групи: суб’єктивні та об’єктивні. До суб’єктивних можна віднести: не відповідність очікувань від певних подій і дійсності; наявність певних життєвих установок, поведінкових програм; не відповідність реального та «віртуального» світів, що пов’язано із когнітивним дисонансом та деякими механізмами психологічного захисту; відсутність можливості реалізувати актуальну потребу; наявність певних емоцій людини, що призвели до спонтанних рішень; неконструктивна комунікація. Неадекватна реалізація умовних рефлексів (соціальні потрясіння).

До об’єктивних причин стресу можна віднести: погані умови для праці та життя; проблеми у взаємовідносинах з оточуючими людьми; порушення режиму дня; економічні проблеми; політичні проблеми; надзвичайні ситуації. Серед причин виникнення стресу варто також виділити культурний шок, що є додатковим фактором стресу для українських біженців. Культурний шок – феномен, що може виникати при переміщенні людей з одного культурного

середовища до іншого, при цьому у людини проявляється ряд фізичних та психічних симптомів. До цих симптомів відносяться прояви стресу і надмірний страх сторонніх людей, а також сильне почуття туги за Батьківщиною (Богданов, С. О., Гірник, А. М., Лазоренко, Б. П., Савінов, В. В., Соловйова, В. В., 2018).

Довготривалий стрес негативно впливає на всі системи органів, призводить до комплексних біохімічних та фізіологічних порушень. Науковці зазначають, що прояви стресу умовно можна поділити на 4 групи: поведінкові, емоційні, інтелектуальні та фізіологічні (Новікова, Л., 2021). Поведінкові ознаки стресу, у свою чергу, можна поділити ще на 4 групи: психомоторні порушення, порушення соціально-ролевих функцій, професіональні порушення та зміна образу життя. До основних психомоторних порушень можна віднести напруження і тремор м’язів; дрижання голосу; зниження швидкості сенсомоторної реакції. Також можливі прояви у вигляді підвищеної метушливості або навпаки у вигляді ступорів. У цілому поведінкові прояви емоційного стресу збігаються із проявами емоційного напруження. До порушень соціально-ролевих функцій належить підвищена утомлюваність, можливі погіршення соціальних стосунків, у тому числі із близьким оточенням, підвищення конфліктності. Порушення режиму дня в основному проявляються у різних порушеннях сну (скорочення часу сну, зсув неспання на нічний час), також через стрес може підвищуватись частота нічних жахів. Професійні порушення проявляються через збільшені кількості помилок, низьку продуктивність, що викликана у тому числі і підвищеною втомлюваністю.

Погіршуються також і узгодженість та точність рухів. Серед зміну інтелектуальної діяльності через стрес у першу чергу варто зазначити погіршення процесів уваги та пам’яті. Довготривалий стрес веде до труднощів із концентрацію уваги, звуження поля уваги, погіршення показників оперативної пам’яті та проблем з відтворенням інформації.

Серед симптомів довготривалого стресу варто виділити зниження імунітету, швидкі зміни маси тіла, проблеми з травною системою, порушення

метаболізму. Для короткочасного стресу ж характерні прискорене серцебиття, проблеми з диханням, підвищення артеріального тиску. При станичних негативних реакціях характерне підвищення діатонічного тиску, а при астенічних – його пониження. Особливо небезпечними є емоційні прояви стресу. При тривалій дії стресу може розвинутися депресія, дратівливість, агресія, гнів, поява афективних станів. При стресі відбувається зміна загального емоційного фону, який отримує більш песимістичне забарвлення, підвищується рівень тривожності. Також може погіршуватись самооцінка, посилюватись інтровертовані прояви (Новікова, Л., 2021).

Отже війна, як екстремальна, надзвичайна ситуація, належить до об'єктивних причин стресу, вона постає постійним зовнішнім довготривалим деструктивним подразником, на боротьбу з яким у людини немає достатньо ресурсів. Довготривалий стрес не припиняє свою дію тривалий час, він негативно впливає на організм, зокрема на поведінкові, емоційні, когнітивні та фізіологічні прояви, викликає погіршення самопочуття, погіршує працездатність, підвищує дратівливість, а також знижує імунітет. Однак, оскільки, українці можуть знаходитися в доволі різних обставинах, то рівень їх стресу може дещо відрізнятися серед різних груп населення. Проте, наявність довготривалого стресу серед більшої частини українців може викликати проблеми не лише на індивідуальному рівні, а й на рівні суспільства, його загального функціонування.

Механізми впливу стресу на здоров'я:

• Стрес запускає активацію гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової осі (HPA-ось), що веде до підвищення рівня кортизолу та інших гормонів "боротьби або втечі".

• За тривалого або повторюваного стресу ці системи можуть залишатися надмірно активованими, що порушує нормальну гомеостазу організму.

Психічні наслідки стресу в умовах війни

• ПТСР і складні травматичні розлади

Дослідження показують, що під дією воєнного стресу багато людей розвивають посттравматичні симптоми, включно з тривогою, депресією, порушеннями адаптації. PubMed+1

- Зміни психіки та характеру

За даними дослідження з української медичної журналістики, внутрішньо переміщені особи часто мають підвищені рівні тривожних розладів у порівнянні з тими, хто не зазнав переселення. Український Медичний Часопис

- Психосоматичні прояви

Стрес може проявлятись не лише як психологічний дискомфорт, але й як фізичні симптоми: безсоння, головний біль, болі, порушення апетиту. У дослідженні Сумського державного університету зазначається, що серед наслідків збройного конфлікту – безсоння та різноманітні болі. СумДУ

- Особливості впливу на жінок

Дослідження показують, що тривалий стрес і війна особливо сильно впливають на психічне здоров'я жінок, залежно від того, як вони сприймають контроль над своєю ситуацією.

Фізичні наслідки стресу

- Серцево-судинні захворювання

В умовах воєнного часу травматичний і хронічний стрес підвищує ризик розвитку та ускладнень серцево-судинних хвороб. Про це йдеться у спеціальній монографії, присвяченій проблемі стресу під час війни. Цифровий архів ННМБУ

- Загальне фізичне здоров'я

Хронічний стрес може також послаблювати імунну систему, збільшувати запальні процеси, порушувати сон — все це разом погіршує фізичний стан людини в довгостроковій перспективі.

Групи ризику

- Внутрішньо переміщені особи (ВПО) — дослідження показують високий рівень тривожності та стресу серед ВПО. (Український Медичний Часопис)

- Молодь — в дослідженні про вплив воєнного стану на психічне здоров'я підкреслюється, що молодь особливо вразлива до гострого стресу.
- Жінки — як вже згадано, через особливості сприйняття та переживання стресу жінки можуть мати специфічні психічні наслідки.
- Військові та ветерани — вони піддаються подвійній нагрузці: бойовий стрес + можливі фізичні рани, що посилює ризики.

Стратегії подолання та інтервенції

- Психологічна підтримка

Вкрай важливо забезпечити доступ до психотерапії, гарячих ліній, кризових центрів. Зокрема, вже зараз у багатьох регіонах України проводяться ініціативи з надання психологічної допомоги. Херсонський центр контролю хвороб

- Фізична активність

Дослідження показують, що регулярні фізичні вправи допомагають зменшити стрес у студентів під час воєнного стану.

- Освіта та підвищення стресостійкості

Навчальні програми з емоційної регуляції, техніками релаксації, управлінням емоціями можуть бути корисними як для цивільних, так і для військових.

- Системне втручання

Необхідна координація на рівні держави: розробка політик охорони психічного здоров'я, фінансування системи психологічної допомоги, інтеграція психотерапевтів у первинну медичну ланку.

Стрес, викликаний війною, — це серйозна загроза для психічного й фізичного здоров'я людини, яка може мати довготривалі наслідки. Наслідки варіюються: від тривожності, депресії, ПТСР до серцево-судинних захворювань і соматичних симптомів. Особливо вразливими є ВПО, жінки, молодь та військові. Для мінімізації негативного впливу потрібно поєднувати індивідуальні стратегії (психотерапія, фізичні вправи) і системні рішення (державна підтримка, освітні програми). Інвестиції в психічне здоров'я під час

воєнного стану — це не лише гуманітарна необхідність, а й вклад у майбутнє нації.

Список використаних джерел

1. Орос М. М. Вплив війни на людину. Зміни психіки та характеру в умовах воєнного стану. *Ukrainian Medical Journal*. Вип. 13. 2020. С. 54-61.

2. The mental health impact of the ongoing Russian-Ukrainian war 6 months after the Russian invasion of Ukraine. *PubMed*. №13. P. 34-43.

3. Стрес і серцево-судинні захворювання в умовах воєнного стану. *Цифровий Архів ННМБУ*. Т. 12. С. 45-56.

4. Психологічні наслідки стресу в умовах воєнного стану. *SumDU Repository*. №34. С. 67-75.

5. Гарбут А. І. Вплив довготривалого стресу на жінок в умовах воєнного стану». Магістерська робота, НУ «ОЮА». 121 с.

6. Попова А. В. Стрес та його вплив на психічне здоров’я жінок в умовах воєнного стану. Наукова школа І. Зязюна, НТУ «ХПІ». 68 с.

7. Арабаджи Т. Д., Арабаджи А. Ю., Федорина Т. Є. Аналіз впливу фізичних вправ на зменшення стресу у студентів в умовах воєнного стану. НТУ «ХПІ». 85 с.

8. Шляхи подолання стресу в умовах воєнного стану. Департамент охорони здоров’я Полтавської ОДА. 34 с.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-АКСІОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Грицан О.Г., *аспірант Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки*

Формування мотиваційно-аксіологічного компонента дослідницької компетентності є актуальною педагогічною проблемою, оскільки закладає фундамент для підготовки викладача ЗВО із дослідницькою культурою, аналітичними здібностями.

Мотиваційно-аксіологічний складник дослідницької компетентності включає внутрішню систему спонукань, ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, емоційно-вольових установок майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідної діяльності, пізнавальний інтерес до проведення науково-педагогічних досліджень, внутрішню готовність до наукового пошуку, позитивне ставлення до науково-дослідної діяльності, наукового пізнання. Мотиваційно-аксіологічний складник дослідницької компетентності передбачає стійку потребу майбутнього викладача ЗВО самостійно здійснювати пошук нової інформації з різних джерел, розв’язувати наукові і дослідницькі завдання, критично мислити, розвивати дослідницькі здібності через постійний науковий інтерес, дослідження, реалізацію дослідницьких проєктів. прагнення до реалізації цінностей, пов’язаних із дослідницькою компетентністю (самостійність, соціальна корисність тощо).

М.С. Головань і В.В. Яценко, визначаючи сутність і зміст поняття «дослідницька компетентність» [1, с. 61], простежують його в органічній єдності з мотивами і ціннісними орієнтаціями фахівця, що впливають на регуляцію розумових і пізнавальних процесів, тісно пов’язані з емоційно-вольовими механізмами психіки і регулюють соціальну поведінку й професійну

діяльність, спосіб поведінки та спосіб життя майбутнього фахівця, в якому інтегруються його пізнавальні і творчо-перетворювальні здібності.

О.В. Матвієнко та К.С. Василенко кар'єрне зростання та конкурентоздатність сучасного фахівця пов'язують з високим рівнем розвитку аксіологічного компонента дослідницької компетентності, зокрема сформованістю цінності дослідницької діяльності, розвиненості потреби в цій діяльності й спрямованості на досягнення її результатів, потреби успішно виконувати поставлене завдання, інтересу до дослідницької діяльності, прагнення до реалізації цінностей, пов'язаних із дослідницькою компетентністю [2, с.102, 104]. Аксіологічний складник автори називають пусковим механізмом реалізації дослідницької компетентності. Діагностику сформованості аксіологічного компонента дослідницької компетентності дослідники здійснюють за мотиваційно-ціннісним критерієм, показниками якого виступають: потреба успішно виконувати поставлене завдання й інтерес до дослідницької діяльності; прагнення до реалізації цінностей, пов'язаних із дослідницькою компетентністю (самостійність, соціальна корисність тощо); важливість для студентів цінностей, які можуть мотивувати дослідницьку діяльність (соціальна корисність, професійний рівень, матеріальний добробут, комфорт та баланс між роботою та вільним часом, статус у професійному середовищі та суспільстві в цілому, творчість, спілкування) [2, с.105].

Розглянемо більш детально основні характеристики мотиваційно-аксіологічного складника дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Внутрішня система спонукань (інтереси, мотиви, прагнення), що включає внутрішню готовність майбутніх викладачів ЗВО до наукового пошуку, науково-дослідної діяльності, задоволення пізнавальних потреб і наукових інтересів; прагнення пізнавати нове, розв'язувати дослідницькі і наукові завдання; опанування навичками організації і проведення науково-дослідної роботи; пізнавальний інтерес, бажання досягти успіху; постійний безперервний саморозвиток і самовдосконалення шляхом формальної,

неформальної та інформальної освіти, розширення наукової ерудиції; самореалізація власних ідей, професійних задумів тощо.

О.С. Повідайчик, М.М. Попик, А.М. Реблян наголошують, що становлення майбутніх фахівців як суб'єктів науково-дослідницької діяльності неможливе без розвитку в них відповідної мотивації, внутрішнього спонукання до дії, зумовлюючи суб'єктивно-особистісну зацікавленість індивіда в її реалізації [4, с. 219, 221]. Серед мотивів, які впливають на формування дослідницької компетентності студентів ЗВО, науковці виокремлюють зовнішні і внутрішні, зокрема:

1. **Зовнішні мотиви**: *соціальні*, пов'язані з громадянськими і моральними позиціями, вагомими для особистості соціальними устремліннями і цінностями (професійне вдосконалення; відповідальність за роботу; значущість науково-дослідної діяльності у фаховій діяльності; прагнення принести користь своєю працею); *особистісні*, коли процес навчання сприймається як шлях до підвищення індивідуального благополуччя (кар'єрне зростання; повага колег).

2. **Внутрішні мотиви,** що співвідноситься з виникненням пізнавальних потреб і розвитком потреби до здійснення науково-дослідної діяльності: *пізнавальні,* що закладені в самому процесі навчальної діяльності, якщо він спонукає до пізнання, бажання долати труднощі інтелектуального характеру (допитливість; інтерес до досліджуваних об'єктів і явищ, до процесу вирішення проблеми, науково-дослідної діяльності; пізнавальні інтереси); *прагнення* (прагнення до подолання труднощів; прагнення до інтелектуального розвитку, спрямованість на успішне здійснення науково-дослідної діяльності).

За твердженням О.С. Повідайчик, М.М. Попик, А.М. Ребляна, високий рівень сформованості внутрішніх мотивів, які включають пізнавальні інтереси і прагнення, безпосередньо впливає на розвиток потреби до здійснення науково-дослідницької діяльності, зумовлює її ефективність. Отже, науково-дослідницька діяльність студентів ЗВО детермінована внутрішніми мотивами [4, с. 220]. Умовами, які позитивно впливають на розвиток мотивації у студентів ЗВО до науково-дослідницької діяльності, є: оволодіння ними теоретичними

знаннями у сфері наукових досліджень і дослідницькими вміннями, усвідомлення їх ролі в процесі професійної діяльності; забезпечення високого ступеня самостійності студентів; продуктивна взаємодія між студентами і викладачами та високий рівень науково-дослідницької компетентності педагогів, які беруть участь у процесі науково-дослідницької підготовки студентів [4, с. 219].

Ціннісні орієнтації. Серед системи ціннісних орієнтацій набуває особливого значення усвідомлене уявлення майбутніх викладачів ЗВО про роль і цінність сучасної освіти для підготовки всебічно гармонійної особистості; розуміння проведення і реалізацію на практиці наукових досліджень, наукового пізнання, саморозвитку та їх застосування в житті; проєкція на ціннісні орієнтири майбутньої викладацької діяльності.

Емоційно-вольові установки, що передбачають формування у майбутніх викладачів ЗВО позитивно-гармонійної «Я-концепції», уміння досягати поставлену мету, наполегливість, відповідальність, ініціативність, здатність долати труднощі, самостійність, рішучість тощо.

Використовуючи авторське визначення О.Є. Фурман [5, с. 159; 6, с. 195], під *позитивно-гармонійною «Я-концепцією»* розуміємо складну динамічну систему уявлень та установок людини про себе як суб'єкта, особистість, індивідуальність і як універсуму діяльності у взаємозв'язку і взаємодоповненні її ментально-когнітивного (Я-образ), емоційно-оцінкового (Я-ставлення), вчинково-креативного (Я-вчинок) і спонтанно-духовного (Я-духовне) компонентів у структурі інноваційно-психологічного клімату. Позитивно-гармонійна Я-концепція являє собою гармонійне взаємодоповнення чотирьох складових, зокрема *ментально-когнітивного* (Я-образ, що характеризує зміст переконань, знань та думок індивіда про себе, образ своїх якостей, здібностей, соціальної значущості тощо (самосвідомості); *емоційно-оцінкового* (Я-ставлення, що відображає ціннісне відношення до себе в цілому чи до окремих сторін своєї особистості та проявляється в системі самооцінок); *вчинково-креативного* (Я-вчинок як ситуативно вмотивована актуалізація психічної

готовності до дії), *спонтанно-креативного* (Я-духовне, що включає самореалізацію, самоосягнення і самотворення) [5, с. 162].

Тобто сформованість позитивно-гармонійної «Я-концепції» допоможе майбутнім викладачам ЗВО розвинути дослідницьку культуру, дослідницькі, інтелектуальні та творчі здібності; сприятиме процесам цілепокладання, прогнозування, планування, організації власної роботи і корекції дослідницької програми, вибору моделей взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, здійснювати самооцінку власних педагогічних здібностей, якостей, саморефлексію; адекватно виділяти себе із соціального та професійного середовища; усвідомлювати власну специфіку та конструювати на цій основі траєкторію професійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Напрямом подальших розвідок вбачаємо вивчення складників дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел:

1. Головань М.С., Яценко В.В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2012. Вип. VII. С. 55-62.

2. Матвієнко О.В., Василенко К.С. Основні характеристики аксіологічного компонента дослідницької компетентності майбутніх психологів. *Освітньо-науковий простір*. Вип. 4 (1), 2023. С. 101-111. DOI 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.11.

3. Повідайчик О.С. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності: дис. … докт. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 580 с.

4. Повідайчик О., Попик М., Реблян А. Мотиваційні аспекти науково-дослідницької діяльності студентів закладів вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота».* 2022. Вип. 1(50). С. 219-222.

5. Фурман О.Є. Джерела та засади осягнення позитивно-гармонійної Я-концепції як структурно-функціональної цілісності. *Психологія і суспільство*. 2023. № 2 (88). С.142-168.

6. Фурман О.Є. Успішність, успіх і Я-концепція особистості. *Психологія і суспільство*. 2023. №1. С. 191-198.

ПРОФЕСІЙНА ПЕРЕПІДГОТОВКА КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Герасименко Ю.С., *завідувачка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, докторка економічних наук, професорка Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

У матеріалах до тез розглянуто актуальні питання професійної перепідготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та швидкої трансформації ринку праці України. Визначено основні виклики, що постають перед системою освіти дорослих, зокрема зміна структури зайнятості, зростання попиту на нові професійні компетентності, дефіцит робітничих кадрів і необхідність оперативного реагування на потреби економіки. Проаналізовано роль інституцій освіти дорослих у забезпеченні гнучких форм навчання, впровадженні інноваційних освітніх технологій, практико-орієнтованих програм, цифрових платформ та партнерських моделей взаємодії з роботодавцями й службами зайнятості. Акцентовано увагу на важливості психологічної підтримки дорослих здобувачів, їх мотивації та розвитку стресостійкості в умовах воєнних викликів. Обґрунтовано, що ефективна професійна перепідготовка є ключовим інструментом підвищення конкурентоздатності робітничих кадрів, сприяє стабілізації ринку праці та забезпечує кадровий потенціал для повоєнного відновлення країни.

Сучасний ринок праці України зазнає безпрецедентних змін під впливом воєнного стану. Розрив логістичних зв’язків, релокація підприємств, руйнування інфраструктурних об’єктів та зміна економічних пріоритетів призвели до швидкої трансформації попиту на робітничі професії. Зросла потреба у фахівцях сфер енергетики, оборонної промисловості, будівництва,

транспорту, логістики, IT-обслуговування та життєзабезпечення. У цих умовах система освіти дорослих має забезпечити оперативну та якісну перепідготовку кадрів для задоволення потреб економіки та відновлення країни.

Воєнні дії зумовили різкі зміни у структурі зайнятості: скорочення робочих місць у традиційних галузях та зростання попиту на професії, що забезпечують обороноздатність, інженерно-технічну підтримку та відновлювальні роботи. Паралельно спостерігається суттєвий дефіцит кваліфікованих робітників через міграцію населення, мобілізацію та призупинення діяльності окремих підприємств.

Роботодавці висувають нові вимоги: володіння цифровими інструментами, здатність працювати з новими матеріалами та технологіями, знання міжнародних стандартів безпеки, адаптивність і технічна гнучкість.

- Система освіти дорослих стикається з такими ключовими проблемами: швидка зміна запитів ринку праці; потреба у скорочених і практико-орієнтованих програмах; обмежені ресурси освітніх установ під час війни; недостатня координація між закладами освіти та роботодавцями; складність прогнозування майбутніх потреб економіки.

7. Ці фактори вимагають модернізації навчального процесу та створення гнучких освітніх траєкторій для дорослого населення.

- Запорукою ефективності перепідготовки є впровадження інноваційних підходів, таких як: дуальна форма навчання з максимальною кількістю практичних компонентів; мікрокваліфікації та короткострокові курси, орієнтовані на актуальні компетентності; цифрові освітні платформи, симулятори, віртуальні лабораторії; компетентнісний підхід з акцентом на прикладні навички; індивідуальні освітні траєкторії для різних категорій дорослих.

8. Технологізація освіти дозволяє скоротити час перепідготовки та підвищити її якість, що є особливо важливим у воєнний період.

- Ефективна підготовка та перепідготовка кваліфікованих робітників можлива лише за умови налагодженої взаємодії між: закладами освіти;

роботодавцями; службами зайнятості; місцевими громадами та галузевими асоціаціями.

9. Спільна розробка освітніх програм, стажування, наставництво та експертне оцінювання компетентностей дозволяють формувати актуальний зміст навчання та скорочувати розрив між освітою і вимогами ринку.

- У воєнний період значно зростає потреба у психологічній підтримці здобувачів освіти: розвиток стресостійкості; формування мотивації до навчання; підтримка внутрішньої впевненості; робота з наслідками тривалого стресу.

10. Психологічна готовність дорослих до змін є важливим чинником успішного професійного розвитку.

Професійна перепідготовка кваліфікованих робітників у період воєнного стану є стратегічно важливою складовою відновлення економіки України. Система освіти дорослих має адаптуватися до нових викликів, впроваджуючи сучасні технології, практико-орієнтовані формати навчання та тісну взаємодію з роботодавцями. Забезпечення психологічної підтримки та мотивації здобувачів сприятиме підвищенню ефективності освітніх програм.

У результаті якісна та своєчасна перепідготовка дозволить подолати кадровий дефіцит, підвищити конкурентоспроможність робітничих кадрів та створити кадровий резерв для повоєнного відновлення держави.

Список використаних джерел

1. Ринки праці та освітніх послуг в Україні в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / за ред. С. В. Мельника ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2024. 83 с.

2. Реєстр кваліфікацій: Відомості про професійні стандарти. URL: https://register.nqa.gov.ua/profstandarts

3. Відомості про кваліфікаційні центри / Національне агентство кваліфікацій. URL: https://data.nqa.gov.ua/%20qualification-centers/

ЦИФРОВІ ОСВІТНІ ТРЕНДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

***Геревенко А. М.**, старший викладач кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Сучасний світ характеризується швидкими технологічними змінами, які впливають на ринок праці та вимоги до фахівців. За даними звіту Світового економічного форуму «Future of Jobs Report 2025», до 2030 року 39% ключових навичок працівників зміняться, а ключовими стануть аналітичне мислення, технологічна грамотність, креативне розв’язання проблем, адаптивність та лідерство. В умовах воєнного стану в Україні ці зміни прискорюються: дефіцит кваліфікованих кадрів у галузях відновлення (будівництво, енергетика, IT) вимагає швидкої перепідготовки дорослих, включаючи внутрішньо переміщених осіб та ветеранів.

Освіта дорослих (андрагогіка) у системі неперервної освіти стає ключовим механізмом адаптації до цих викликів. Цифрові освітні тренди 2025 року – штучний інтелект (ШІ), доповнена та віртуальна реальність (AR/VR), мобільні додатки, авторські симулятори та інтерактивні інструкції – дозволяють зробити навчання гнучким, персоналізованим та практико-орієнтованим.

Штучний інтелект уже активно впроваджується в освіту дорослих: інструменти на кшталт ChatGPT, Claude чи Synthesia генерують персоналізовані завдання, відеоінструкції та симуляції. В Україні платформа Дія.Освіта впроваджує ШІ-навігатор та ШІ-помічник для індивідуальних освітніх траєкторій, а 42% дорослих уже використовують ШІ для навчання.

Поєднання CAD-систем (САПР) з AR/VR забезпечує безпечну практику без дорогого обладнання. Приклади: симулятори зварювання чи електробезпеки у VR, AR-модулі для професійної підготовки. Це особливо

актуально для професійної (професійно-технічної) освіти, де бракує виробничої практики.

Мобільні додатки та мікронавчання дозволяють вчитися «на ходу»: Kahoot!, Quizlet чи спеціалізовані тренажери на базі Adalo/Glide. В Україні це інтегрується з гейміфікацією для підвищення мотивації дорослих здобувачів.

Створення авторських симуляторів (на Unity, Genially, H5P) та інтерактивних інструкцій (з QR-кодами, 360°-турами) дає змогу педагогам розробляти власний контент, адаптований до конкретних професійних потреб.

Ці тренди сприяють розвитку цифрової грамотності (в Україні 93% дорослих мають базові навички, але лише 38% – високий рівень), персоналізації навчання та швидкій перепідготовці. Вони відповідають напрямам конференції: застосування сучасних освітніх технологій в андрагогіці (напрям 4) та інноваційним підходам у неформальній освіті (напрям 2).

Впровадження цифрових трендів у систему неперервної освіти дорослих в Україні дозволить підвищити конкурентоспроможність фахівців, забезпечити швидке відновлення економіки та адаптацію до воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. The Future of Jobs Report 2025. World Economic Forum. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/

2. Освітні тренди 2025: як учні навчаються в цифрову епоху. Освіторія. 2025. URL: https://osvitoria.media/experience/osvitni-trendy-2025-yak-uchni-navchayutsya-v-tsyfrovu-epohu/

3. Мінцифри: Як підвищити цифрові навички під час Місяця цифрової грамотності 2025. Кабінет Міністрів України. 2025. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfra-iak-pidvyshchyty-tsyfrovi-navychky-pid-chas-misiatsia-tsyfrovoi-hramotnosti-2025

4. Імерсивні технології в освіті: за результатами міжнародної конференції ITE-2025. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2025. № 1. С. 1–9.

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ У БЕЗБАР'ЄРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Глазкова І. Я., *д.п.н., професор кафедри германської філології та методики навчання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*

Коляса Р., *здобувач вищої освіти спеціальності «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*

Сучасний освітній процес дедалі більше орієнтується на створення умов для рівного доступу до навчання всіх суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, фізичних, когнітивних або соціальних бар'єрів. У контексті Нової української школи одним із ключових завдань є забезпечення безбар'єрного освітнього середовища, де кожен учень має змогу реалізувати свій потенціал і брати активну участь у освітньому процесі [3; 4].

Бар'єрна педагогіка передбачає системний підхід до виявлення та подолання перешкод у навчанні, спілкуванні та соціальній взаємодії [1]. Одним із найефективніших інструментів такого підходу є навчальний діалог, який дозволяє учням долати комунікаційні та соціальні бар'єри, формує вміння слухати, висловлювати свою думку, аргументувати позицію та конструктивно взаємодіяти з іншими [2].

Навчальний діалог у безбар'єрному середовищі має подвійний ефект. По-перше, учні опановують мовленнєві та комунікативні стратегії, які допомагають їм активно взаємодіяти з однокласниками та педагогами. По-друге, діалог створює ситуацію соціальної підтримки, де кожен учень відчуває себе почутим, зрозумілим та спроможним долати власні обмеження у навчанні.

Потенціал навчального діалогу у безбар'єрній школі проявляється в кількох аспектах:

- створення безпечного та відкритого середовища для спілкування. Учні мають змогу висловлювати думки, ставити запитання, пропонувати ідеї, не побоюючись критики чи ігнорування. Це сприяє розвитку емпатії, взаємоповаги та самоповаги;
- розвиток навичок співпраці та вирішення конфліктів. Використання рольових ігор, дискусій, проєктної діяльності та колективного розв'язання проблем дозволяє учням відпрацьовувати комунікативні уміння, долати соціальні бар'єри, співпрацювати з різними за можливостями та характером учнями;
- підвищення соціальної компетентності та громадянської активності. Діалогічні вправи допомагають учням усвідомлювати права та обов'язки, взаємодіяти з різними групами, конструктивно обговорювати суперечливі питання та приймати спільні рішення;
- інтеграція культурних та художніх матеріалів у діалог. Робота з літературними творами, казками, притчами та прислів'ями переносить навчання в емоційно насичене середовище, де учні розпізнають моральні та соціальні аспекти поведінки, аналізують ситуації, співпереживають героям та обговорюють різні точки зору. Це сприяє розвитку критичного мислення та відкритості до культурного різноманіття.

Для організації ефективного безбар'єрного навчання з акцентом на діалог доцільно виділити кілька етапів:

- моделювальний етап: підготовка вчителя, добір адаптованих матеріалів та завдань, планування діалогічних вправ із урахуванням потреб різних учнів;
- процесуальний етап: реалізація діалогічних ситуацій через дискусії, рольові ігри, міні-проєкти та групові завдання, які допомагають учням долати бар'єри в спілкуванні та навчанні;
- управлінський етап: підтримка діалогічної взаємодії, створення атмосфери довіри та безпеки, коригування поведінки та навчальних стратегій у разі виникнення труднощів;

- корекційно-оцінний етап: аналіз результатів, рефлексія успіхів та складнощів, оцінювання розвитку комунікативних навичок та здатності учнів долати навчальні й соціальні бар'єри.

Таким чином, поєднання бар'єрної педагогіки та навчального діалогу створює ефективне інклюзивне середовище, де учні не лише здобувають знання, а й активно розвивають комунікативні, соціальні та емоційні компетентності. Вони вчаться слухати, аргументувати власну позицію, співпрацювати, приймати різні точки зору та конструктивно вирішувати конфлікти, що є ключовими навичками для життя в сучасному суспільстві.

Отже, бар'єрна педагогіка в поєднанні з навчальним діалогом сприяє формуванню соціально компетентної, впевненої та активної особистості, здатної долати обмеження, ефективно взаємодіяти у колективі та брати участь у житті школи і суспільства

Список використаних джерел:

1. Глазкова, І. Я. Бар'єрна педагогіка в контексті реалізації ідеї сталого розвитку суспільства. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 35. С. 42–47.

2. Глазкова І.Я., Хатунцева С.М. Теоретико-методичні засади безбар'єрного освітнього середовища. *Університети України в умовах нових реалій: збереження наукового та кадрового потенціалу* : Наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing», 2024. 408 с. С. 97-120.

3. Glazkova, I., Khatuntseva, S., Sychikova, Ya., & Hurenko, O. Breaking down barriers: Inclusiveness and accessibility for sustainable development. *Redefining higher education: Innovation, inclusion, and sustainable development during wartime*. Kharkiv: TECHNOLOGY CENTER PC. 2024. P. 24-80.

4. Glazkova I., Falko N., Khomenko O., Khatuntseva S., Rula N., Shulzhenko A., & Tatarin V. Barriers in online education for displaced universities. *Insights from faculty and students. Problems and Perspectives in Management*, 2025. Is. 23(2-si), P. 136–150.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДОРОСЛИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Гляненко К. А., *к.п.н., викладач комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін,*
Соснова М. А., к.п.н., *викладач комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін,*
Ломака М. О., *викладач комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»*

Інклюзивна освіта стала одним із ключових напрямів розвитку сучасного освітнього простору, що відповідає глобальним тенденціям гуманізації, доступності та рівності. В умовах воєнного стану питання інклюзії набуває особливого значення, оскільки кількість дорослих, які мають освітні, психологічні, фізичні та соціальні бар'єри до навчання, суттєво зростає. До цієї групи належать ветерани, внутрішньо переміщені особи, дорослі з посттравматичним стресовим розладом, люди з інвалідністю, а також ті, хто переживає кризові життєві обставини. Відповідно до Закону України «Про освіту» інклюзивне навчання передбачає створення умов для реалізації права кожної особи на якісну освіту, незалежно від особливих освітніх потреб. Сучасна концепція інклюзивної освіти базується на гуманістичному підході, який представлений у творах П. Фрейре, Дж. Брунера, В. Гончаренка, О. Савченко та інших педагогів, що наголошують на необхідності суб'єктності, діалогічності та особистісної підтримки в освітньому процесі.

Теоретичні засади інклюзивної освіти закладені у працях П. Фрейре, який розглядав освіту як «практику свободи», спрямовану на звільнення людини від соціальних та внутрішніх обмежень. Дж. Брунер підкреслював роль соціального контексту та підтримки в навчанні, наголошуючи, що людина опановує нові знання через культурну взаємодію. Українські дослідники (О. Савченко, І. Бех, В. Гончаренко, Л. Шевчук) акцентують увагу на розвитку особистості, суб'єктності та індивідуалізації освітнього процесу. Нормативно-правові засади інклюзії визначені Законом України «Про освіту», Законом

України «Про професійну освіту», Постановою КМУ № 872 від 15.08.2011 р. щодо організації інклюзивного навчання, Концепцією розвитку освіти дорослих в Україні.

Наукові дослідження останніх років вказують, що інклюзія у навчанні дорослих має ширший зміст, ніж лише підтримка осіб із захворюваннями або інвалідністю. Йдеться про забезпечення освітніх прав усіх категорій дорослих, які стикаються з будь-якими бар'єрами: соціальними, психологічними, професійними, комунікативними чи когнітивними.

Інклюзія у навчанні дорослих орієнтована на створення умов для участі всіх осіб, попри їхній життєвий досвід, рівень підготовки, соціальний статус, вікові особливості чи обмеження. У цьому сенсі освіта дорослих стає простором соціальної реабілітації, психологічної підтримки та професійного становлення. П. Фрейре зазначав: «Освіта має допомогти людині побачити власні можливості». Це твердження є основою інклюзивного підходу: дорослий має право не лише навчатися, а й отримати підтримку для подолання внутрішніх бар'єрів.

Інклюзивна освіта для дорослих стикається з низкою суттєвих проблем, що ускладнюють її повноцінне впровадження. Передусім йдеться про психологічні бар'єри: багато здобувачів відчувають страх перед поверненням до навчання після тривалих перерв, мають занижену самооцінку або пережитий посттравматичний досвід, особливо це стосується військових та внутрішньо переміщених осіб. Як підкреслював Джером Брунер, ефективне навчання можливе лише за умови підтримувального середовища, тому подолання цих бар'єрів є ключовим.

Не менш вагомими є й дидактичні труднощі. Часто бракує адаптованих навчальних матеріалів, а педагоги не завжди мають достатню підготовку для роботи з дорослими, які мають різні освітні потреби. Додатковою проблемою виступає перевантаженість традиційними підходами до оцінювання, що не враховують індивідуальних можливостей таких здобувачів.

Організаційні аспекти також створюють перешкоди: далеко не всі навчальні простори доступні для осіб з інвалідністю, відсутні спеціалізовані

інклюзивні ресурсні центри для дорослих, а можливості отримання якісної онлайн-підтримки часто обмежені.

Окрему групу становлять нормативно-правові суперечності. Законодавчий акцент переважно спрямований на інклюзію в системі середньої освіти, тоді як потреби дорослих залишаються недостатньо врегульованими. До цього додається й обмежене фінансування послуг інклюзивного супроводу для дорослих здобувачів освіти, що значно стримує розвиток відповідних програм.

Ефективність інклюзивної освіти дорослих значною мірою залежить від дотримання певних педагогічних умов. Однією з ключових є особистісно орієнтований підхід. Як підкреслювала О. Савченко, саме особистість здобувача виступає центральною ланкою освітнього процесу. У контексті навчання дорослих це передбачає створення індивідуальних освітніх траєкторій, можливість користуватися гнучкими графіками, забезпечення персонального супроводу та розроблення адаптованих навчальних матеріалів.

Важливе значення має й комунікативно-діалогічна форма взаємодії. Паулу Фрейре наголошував на цінності «діалогу рівних», що особливо актуально для освіти дорослих. Такий підхід сприяє організації групових форм роботи, формуванню партнерських стосунків між педагогом і здобувачами, а також визнанню досвіду дорослого як вагомого ресурсу навчального процесу.

Не можна оминути й необхідність системної психологічної підтримки. Вона є особливо значущою для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, а також тих, хто з різних причин утратив професійні навички і потребує відновлення впевненості та мотивації.

Ще одним важливим компонентом є забезпечення доступності, яка виходить за межі лише фізичних умов. До неї належать цифрова доступність освітнього середовища, зрозумілість і адаптованість навчальних матеріалів для різних категорій дорослих, а також можливість користуватися сучасними технологічними ресурсами.

Перспективи розвитку інклюзивної освіти дорослих в Україні пов’язані з кількома ключовими напрямами. По-перше, значну роль відіграє розвиток інклюзивної цифрової освіти, яка передбачає використання онлайн-платформ,

адаптивних технологій, аудіокурсів, субтитрування та застосування штучного інтелекту для підвищення доступності навчання.

Важливою є підготовка педагогів-андрагогів, тому програми підвищення кваліфікації мають включати курси з інклюзії, тренінги з розвитку психологічної компетентності та методики адаптації навчальних матеріалів під потреби дорослих здобувачів освіти. Ще одним перспективним напрямом є створення ресурсних центрів підтримки дорослих, що особливо актуально для післявоєнної реабілітації та соціальної адаптації. Тому інтеграція інклюзивних практик у професійну освіту має велике значення для відновлення економіки, оскільки навчання новим професіям повинно бути доступним для всіх категорій дорослих, незалежно від їхніх можливостей чи обставин.

Отже, інклюзивна освіта дорослих – це не лише соціальний обов'язок держави, а й стратегічна умова розвитку суспільства у післявоєнний період. Вона сприяє відновленню людського потенціалу, реінтеграції громадян, розширює економічні можливості та забезпечує рівний доступ до знань. Ефективна інклюзія можлива лише за умов комплексної педагогічної, психологічної, організаційної та технологічної підтримки.

Список використаних джерел

1. Брунер Дж. Процеси навчання. Київ: Основи, 2015.

2. Гончаренко С. Педагогічні дослідження. Київ-Вінниця, 2008. 278 с.

3. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

4. Закон України «Про професійну освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20/stru

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. N 957. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP210957?an=1

6. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. Київ: Юніверс, 2003. 168 с.

THE ROLE OF ADULT EDUCATION IN THE RECOVERY OF UKRAINIAN SOCIETY UNDER MARTIAL LAW

Honcharenko L. I., *teacher of Separated Structural Subdivision "Sumy Professional College of SNAU"*

Russia's full-scale invasion has posed unprecedented challenges for Ukraine and highlighted the urgent need to strengthen human capital capable of adapting to rapidly changing conditions. In this context, adult education becomes one of the key instruments for ensuring societal resilience, supporting adaptation, and facilitating post-crisis recovery. According to UNESCO, lifelong learning plays a decisive role in rebuilding societies affected by crises and strengthening their capacity to overcome shocks.

1. Adult Education as a Foundation of Social and Psychological Resilience

1.1. Responding to New Challenges and Uncertainty

Since the outset of the war, millions of Ukrainians have been forced to quickly acquire new skills—ranging from digital safety and risk management to decision-making in emergency situations. International reports emphasize that educational programs during crises help people regain a sense of control over their lives and reduce anxiety. In wartime, learning becomes a critical component of the country's survival infrastructure.

1.2. Psychological Support within Educational Programs

Modern adult education initiatives frequently incorporate elements of psychological assistance. These include workshops on stress resilience, emotional self-regulation, and peer support. Such components are particularly valuable for servicemembers, veterans, and internally displaced persons, as they create conditions for improved adaptation and sustained motivation for learning.

2. Professional Development and Economic Stability

2.1. Reskilling as a Response to Labor Market Transformation

The war has significantly altered the structure of employment in Ukraine. As a result, adult reskilling has become essential for maintaining economic activity and supporting the labor market. Short-term training programs, digital courses, and

vocational training initiatives aimed at rebuilding critical infrastructure enable rapid workforce adaptation to emerging needs.

2.2. Education as a Tool for Entrepreneurship Development

Financial literacy and entrepreneurial competencies form an important basis for economic resilience. Through adult learning programs, individuals gain access to knowledge on business planning, self-employment, and modern economic tools. This is crucial for strengthening local economies and supporting community autonomy in wartime.

3. Civic Education and Information Security

3.1. Forming Active and Responsible Citizens

In times of war, adults must understand legal frameworks, mechanisms of public participation, and tools for interacting with state institutions. Civic education contributes to societal cohesion and helps citizens navigate political, social, and information processes.

3.2. Countering Disinformation

Critical thinking and media literacy are essential for resisting information attacks and propaganda. Adult learning programs teach individuals how to evaluate sources, analyze information objectively, and protect themselves from manipulation. Strengthening media literacy directly enhances national information security.

4. Educational Initiatives as a Resource for Community Development

4.1. The Role of Local Learning Centers

Across Ukraine, numerous adult learning centers operate as hubs of social support and community engagement. They provide psychological assistance, organize professional training, and create spaces for volunteering and networking. These centers help rebuild interpersonal connections, especially in war-affected regions.

4.2. Social Capital and Community Self-Organization

Communities that cultivate a strong learning culture tend to recover more rapidly from crises. Adult education promotes civic engagement, supports leadership development, and encourages the emergence of community-driven initiatives.

5. Education for Veterans and Internally Displaced Persons

5.1. Reintegration of Military Personnel

For veterans returning to civilian life, education plays a crucial role in acquiring new professions, adapting to peaceful environments, and receiving psychological support. Training programs provide favorable conditions for reintegration and help strengthen social connections.

5.2. Educational Opportunities for IDPs

For internally displaced persons, learning often becomes the main factor enabling integration into a new community. Educational programs help IDPs secure employment, adapt socially, and regain a sense of stability and dignity in new living conditions.

Conclusions

During wartime, adult education serves not only as an important part of the national educational system but also as a strategic instrument of Ukraine's recovery. It enhances psychological resilience, supports economic stability, promotes democratic values, and strengthens community development. Investing in adult learning is therefore a necessary condition for sustainable post-war reconstruction and for building a resilient future for Ukraine.

References

1. Law of Ukraine "On Education".
2. Law of Ukraine "On Employment of the Population".
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. *On the Organization of Professional Training for the Unemployed*: Resolution No. 980, September 19, 2018.
4. UNESCO Institute for Lifelong Learning. *Global Report on Adult Learning and Education (GRALE)*. 2022.
5. UNESCO. *Education in Emergencies: Response and Recovery*. 2020.
6. UNESCO. *Media and Information Literacy*. 2022.
7. OECD. *Skills Strategy for Ukraine*. 2023.
8. European Commission. *Adult Learning and Education in Europe*. 2022.
9. EU Education Plan. *Strengthening Democracy through Education*. 2021.
10. ILO. *Skills Development in Crisis Situations: Guidelines*. 2017.
11. UNDP Ukraine. *Community Resilience Reports*. 2023.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ АНДРАГОГІКИ

Гуда В., *викладачка іноземної мови та зарубіжної літератури*
КЗ "Свалявський професійний коледж" ЗОР

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком технологій, глобалізацією та необхідністю постійного оновлення знань. У таких умовах освіта студентів стає однією з ключових сфер, що забезпечує конкурентоздатність особистості, професійне зростання та адаптацію до швидких змін. Андрагогіка, як наука потребує нових підходів, інноваційних інструментів та методів. Застосування сучасних освітніх технологій дозволяє підвищити ефективність освітнього процесу, зробити його більш гнучким, індивідуалізованим та орієнтованим на результат.

Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), онлайн-платформи, цифрові інструменти та інтерактивні методи формують усеосяжний освітній простір, у якому студенти можуть самостійно управляти своїм навчанням. У статті розглянуто сутність андрагогіки, особливості студентів та провідні сучасні освітні технології, які довели свою ефективність у практиці освіти .

Андрагогіка – це галузь педагогічної науки, що досліджує закономірності, принципи, методи й форми навчання. На відміну від педагогіки, орієнтованої на дітей і підлітків, андрагогіка враховує специфічні особливості студента: сформовані життєві та професійні компетентності, високу мотивацію, наявність досвіду, потребу в практичному застосуванні знань, самостійність і здатність до самоосвіти.

Основні принципи андрагогіки включають:

Принцип самоспрямованості — студент прагне контролювати процес навчання, сам обирає темп, методи та зручні форми.

Принцип практичної зорієнтованості — знання мають бути необхідними для вирішення конкретних професійних або життєвих завдань.

Принцип використання досвіду студентів — освітній процес ґрунтується на попередньому досвіді, що стає важливим ресурсом навчання.

Принцип взаємоповаги й партнерства — викладач виступає не контролером, а фасилітатором, консультантом і наставником.

Принцип індивідуалізації навчання — кожен дорослий має свою траєкторію розвитку, потреби та навчальні цілі.

З огляду на ці принципи, застосування сучасних технологій дозволяє максимально ефективно реалізувати потенціал андрагогічного підходу.

Сучасні освітні технології у галузі андрагогіки:

1. Дистанційні та онлайн-технології

Онлайн-навчання стало одним із основних напрямів розвитку освіти . Сервіси Zoom, Google Classroom, Moodle, забезпечують доступність знань, індивідуальний темп навчання та можливість поєднувати навчання з роботою.

Переваги:

- гнучкість у часі та місці;
- можливість використовувати мультимедійний контент;
- доступ до міжнародних курсів та експертів.

2. Змішане навчання (blended learning)

Це поєднання традиційних очних занять із цифровими елементами. У галузі андрагогіки такий підхід підсилює автономність студента дозволяючи йому опрацьовувати теоретичний матеріал самостійно, а практику й обговорення проводити під час аудиторних зустрічей.

Змішане навчання підтримує принцип гнучкості та самокерованості, а також сприяє глибшому засвоєнню знань.

3. Мікронавчання та мобільне навчання

Мікронавчання передбачає засвоєння невеликих блоків інформації — коротких відео, інструкцій, завдань. Така технологія ідеальна для студентів, які мають обмежений час, але потребують регулярного оновлення компетентностей.

Мобільне навчання дозволяє використовувати смартфон як основний інструмент навчання, забезпечуючи доступ до матеріалів у будь-який момент.

4. Технології віртуальної та доповненої реальності (VR/AR)

Ці технології активно застосовують у професійній підготовці студентів: будівельників, медиків, інженерів, техніків. VR-середовища дозволяють моделювати складні або небезпечні ситуації без ризику, а AR-додатки доповнюють реальні процеси цифровими підказками.

Ефект занурення підвищує якість навчального досвіду та прискорює формування практичних навичок.

5. Хмарні сервіси та цифрові платформи співпраці Google Workspace, Microsoft Teams, забезпечують зручну комунікацію, спільне редагування документів, роботу над проєктами в групах. У навчанні вони реалізують принцип партнерства та співпраці.

6. Ігрові технології (гейміфікація)

Платформи типу Kahoot!, Quizizz, мотивують студентів, додаючи елемент змагання, швидкого зворотного зв’язку та позитивного емоційного досвіду. Гейміфікація особливо ефективна під час підвищення кваліфікації або корпоративного навчання.

7. Технології адаптивного та персоналізованого навчання

Сучасні системи на основі штучного інтелекту можуть аналізувати сильні й слабкі сторони студента, його швидкість опрацювання матеріалу та формувати індивідуальну навчальну траєкторію. Такі системи підвищують результативність, оскільки студент отримує лише ті матеріали, які відповідають його потребам.

8. Електронні портфоліо та цифрові кейси

E-portfolio дозволяє зберігати результати навчання, сертифікати, виконані проєкти, рефлексії та власну траєкторію розвитку. Для студентів- це є не лише інструментом самооцінки, а й доказом професійної компетентності для роботодавця.

Застосування цифрових інструментів у системі освіти сприяє:

- підвищенню мотивації та самоорганізації;
- розвитку навичок самостійної роботи та навчання протягом життя;
- оволодінню новими професійними компетентностями;
- можливості проходити навчання без відриву від роботи;
- доступу до якісного міжнародного досвіду та кращих практик;
- швидкій адаптації до змін на ринку праці.

Андрагогіка, як наука про навчання стрімко розвивається, реагуючи на виклики цифрової епохи. Сучасні освітні технології стають невід'ємною частиною цього процесу, забезпечуючи новий рівень якості, гнучкості та доступності освіти. Використання дистанційних платформ, змішаного навчання, VR/AR-середовищ, мобільного навчання, гейміфікації та адаптивних систем відкриває нові можливості для формування компетентного, конкурентоспроможного та мотивованого студента.

Отже, впровадження інноваційних технологій у галузі андрагогіки не лише модернізує освітній процес, але й сприяє розвитку концепції навчання впродовж життя, що є ключовою умовою професійної та особистісної успішності сучасної людини.

Список використаних джерел

1. Кукушин В. С. Андрагогіка: теорія і практика освіти дорослих. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 312 с.

2. Кларк Р., Квін К., Краузер Д. Цифрове навчання: принципи та інструменти. Київ: Літера ЛТД, 2021. 288 с.

3. Малкина Л. І. Освіта дорослих: сучасні тенденції та інновації. Харків: Освіта, 2019. 254 с.

4. Биков В. Ю., Спірін О. М. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Київ: Педагогічна думка, 2021. 189 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ СОФІЇ РУСОВОЇ ЩОДО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРИ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Гузенко А. С., *здобувачка вищої освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка*
Черненко О. В., *канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка*

Софія Русова (1856–1940) є однією з видатних постатей української педагогіки, чиї ідеї щодо розвитку національної освіти залишаються актуальними в контексті сучасних викликів. У період формування української державності вона акцентувала увагу на ролі філології та літератури як основи культурної ідентичності. Проблема полягає в тому, що в сучасній вищій освіті України, попри реформи, бракує системного впровадження національно-орієнтованих педагогічних підходів, що призводить до ослаблення гуманітарної складової підготовки фахівців. Актуальність теми зумовлена необхідністю інтеграції спадщини С. Русової для посилення ролі української філології та літератури в формуванні компетентностей студентів, особливо в умовах глобалізації та цифровізації освіти. Метою статті є аналіз педагогічних ідей С. Русової та обґрунтування їх використання в сучасній вищій освіті, з наданням методичних рекомендацій для викладачів.

Питання педагогічної спадщини Софії Русової активно досліджувалося як українськими, так і американськими вченими. Серед українських дослідників варто відзначити М. Чепіл, яка аналізувала роль дитини як суб’єкта виховання; Г. Іванюк, яка вивчала внесок С. Русової в українську педагогіку як служіння народові; Л. Меленець, яка розглядала організацію освіти в сільській місцевості; С. Кузьміну, яка досліджувала проблеми виховання дитини; О. Проскуру, упорядницю і послідовницю вибраних творів С. Русової. Серед американських вчених виділяється М. Богачевська-Чомяк, яка інтегрувала аналіз діяльності С. Русової в контекст жіночого руху в українській спільноті.

Педагогічні ідеї Софії Русової щодо розвитку української філології та літератури ґрунтуються на принципах національної освіти, де література виступає інструментом формування особистості. Як зазначає М. Чепіл, «дитина як суб'єкт виховання в педагогічній спадщині дослідниці С. Русової є центром освітнього процесу, де філологічні знання сприяють розвитку критичного мислення» [1, с. 24]. С. Русова підкреслювала необхідність вивчення української літератури як основи національної свідомості, інтегруючи її з філологією для глибокого розуміння мови як культурного феномену. Використання ідей дослідниці передбачає не лише теоретичне вивчення текстів, але й їх практичне застосування для розвитку емпатії та культурної компетентності. У своїх працях Русова акцентувала на ролі літератури в розвитку моральних якостей. За словами Г. Іванюк, «діяльність Софії Русової в царині педагогіки була спрямована на служіння народові через освіту, де українська філологія слугувала мостом між минулим і майбутнім» [2, с. 12]. Скарбниця ідей педагогині дозволяє в сучасній вищій освіті використовувати її ідеї для створення курсів, орієнтованих на аналіз літературних текстів як джерела національної ідентичності, наприклад, через порівняльний аналіз класичних творів з сучасними інтерпретаціями.

Л. Меленець у своєму дослідженні зазначає: «Софія Русова про організацію дошкільної освіти в сільській місцевості підкреслювала роль філологічної підготовки з раннього віку, що може бути адаптовано до вищої освіти» [3, с. 82]. У контексті сучасної освіти це означає інтеграцію філологічних дисциплін у програми підготовки вчителів, з акцентом на літературну освіту, де студенти вчаться застосовувати філологічні методи для аналізу текстів. Американська вчена М. Богачевська-Чомяк аналізує внесок С. Русової в жіночий рух, зазначаючи: «С. Русова була феміністкою попри все, інтегруючи педагогічні ідеї в розвиток української спільноти, де література слугувала інструментом емансипації» [5, p. 150]. Крім того, творчий наробок педагогині відкриває можливості для використання її ідей у гендерних студіях у вищій освіті, зокрема через вивчення літературних образів жінок у українській літературі. С. Кузьміна підкреслює: «Проблема виховання дитини в

педагогічній концепції С. Русової включає філологічний компонент як основу моральної освіти» [4, с. 115]. У сучасних умовах це може бути реалізовано через онлайн-курси з української літератури, адаптовані до цифрового середовища, з елементами інтерактивного аналізу текстів. О. Проскура в упорядкуванні творів С. Русової вказує: «Вибрані педагогічні твори С. Русової демонструють інтеграцію філології в національну освіту» [6, с. 10]. Сучасне переосмислення ідейної скарбниці праць дослідниці дозволяє впроваджувати її ідеї в магістерські програми з філології, де студенти розробляють власні проекти на основі літературних джерел. О. Матвієнко зазначає: «Досвід української діаспори на основі спадщини С. Русової показує роль вивчення програм обміну як частини освітнього трансферу, де художня та наукова література є ключем до розвитку» [7, с. 402]. Така ідея є актуально для міжнародних програм у вищій освіті, де філологія поєднується з культурними студіями.

Методичні рекомендації для викладачів щодо використання ідей Софії Русової в сучасній вищій освіті передбачають системний підхід. По-перше, викладачам філологічних дисциплін рекомендується інтегрувати принципи національної освіти С. Русової в лекційні курси, наприклад, через організацію семінарів, де студенти аналізують літературні твори як засіб формування національної ідентичності, з використанням методів групової дискусії для розвитку критичного мислення. По-друге, для посилення практичної складової варто застосовувати активні методи навчання, натхненні С. Русовою, такі як рольові ігри на основі літературних текстів або проєктні завдання з філологічним аналізом, що сприяють розвитку моральних якостей і культурної компетентності. По-третє, у цифровому середовищі рекомендується створювати онлайн-модулі з елементами філології, де студенти вивчають літературу через мультимедійні ресурси, адаптуючи ідеї С. Русової до сучасних технологій, наприклад, за допомогою платформ для віртуальних дискусій. По-четверте, для підготовки майбутніх педагогів доцільно включати в програми модулі з гендерних аспектів літератури, спираючись на феміністичний підхід С. Русової, з метою емансипації та інклюзивності. Загалом, ці рекомендації спрямовані на трансформацію традиційних підходів у вищій освіті, роблячи їх

більш орієнтованими на особистісний розвиток студентів через призму української філології та літератури.

Таким чином, ідеї С. Русової можуть бути використані для реформування навчальних планів, посилення ролі літератури в розвитку критичного мислення та національної свідомості студентів.

Педагогічні ідеї Софії Русової щодо розвитку української філології та літератури мають значний потенціал для сучасної вищої освіти. Вони сприяють формуванню національно свідомих фахівців через інтеграцію літературних і філологічних знань. Адаптація цих ідей, включаючи запропоновані методичні рекомендації, дозволить посилити гуманітарну компоненту освіти, підвищити мотивацію студентів та сприяти культурній ідентичності. Рекомендується впроваджувати їх у програми підготовки філологів та педагогів, з урахуванням сучасних технологій.

Список літературних джерел:

1. Чепіл М. Дитина як суб’єкт виховання в педагогічній спадщині Софії Русової. *Наука і освіта*. 2017. № 2. С. 22–27.

2. Іванюк Г. Діяльність Софії Русової в царині педагогіки: служіння народові й Україні. *Рідна школа*. 2016. № 5–6.

3. Меленець Л. Софія Русова про організацію дошкільної освіти в сільській місцевості. *ScienceRise.* 2015. № 12/5(17). С. 80–83.

4. Кузьміна С. The Problem of Child Rearing in Sofia Rusova's Pedagogical Concept. *Journal of Educational Sciences*. 2016. Vol. 29, No. 2. P. 111–122.

5. Bohachevsky-Chomiak M. Feminists Despite Themselves: Women in Ukrainian Community Life, 1884–1939. *Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press,* 1988. 484 p.

6. Русова С. Вибрані педагогічні твори / упоряд. О. В. Проскура. Київ: Освіта, 1996. 320 с.

7. Matvienko O. The world at school or study travel as part of transfer in education: the experience of the Ukrainian diaspora (based on the heritage of Sofia Rusova). *History of Education and Children's Literature*. 2022. Vol. XVII, №1. P. 397–410.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЕМПАТІЯ ЯК ФУНДАМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Денисенко О. Г., *викладач-методист, практичний психолог, КЗО «Покровське вище професійне училище» ДОР», с.Олександрівка, Дніпропетровська область*

У статті досліджується критично важлива роль емоційного інтелекту (EQ) та емпатії у формуванні соціальної компетентності студентів навчальних закладів. У контексті сучасних викликів – глобалізації, цифровізації комунікації, підвищеної конкуренції на ринку праці – здатність розуміти, керувати власними емоціями та ефективно взаємодіяти з оточенням стає ключовою компетенцією. У роботі проаналізовано структуру емоційного інтелекту (самосвідомість, самоконтроль, соціальна свідомість, управління відносинами), окреслено специфіку його розвитку в студентському середовищі та продемонстровано прямий вплив EQ на академічну успішність, побудову професійних мереж, розв'язання конфліктів та психологічне благополуччя. Особлива увага приділена емпатії як ядру соціальної свідомості, що дозволяє будувати глибокі, поважні стосунки в умовах різноманітності. Стаття містить практичні рекомендації щодо розвитку цих якостей як на інституційному, так і на індивідуальному рівні. Робиться висновок, що інвестиції в емоційно-емпатичну освіту є стратегічним кроком для підготовки конкурентоспроможних, адаптивних і соціально відповідальних фахівців майбутнього.

Сучасна освіта стоїть перед парадоксальним викликом: у епоху швидкого технологічного прогресу та безпрецедентного доступу до інформації, людиноподібні якості – емоції, співпереживання, здатність до глибокої міжособистісної взаємодії – набувають вирішального значення. Концепція «м'яких навичок» (soft skills), якій ще кілька десятиліть тому не приділяли належної уваги, сьогодні визнана основним драйвером успіху в будь-якій професійній та соціальній сфері. Серед цих навичок емоційний інтелект (EQ) та

його серцевина – емпатія – виступають не просто корисними атрибутами, а фундаментальною основою соціальної компетентності.

Соціальна компетентність – це здатність ефективно та адекватно функціонувати в соціальному середовищі: будувати стосунки, співпрацювати, розв'язувати конфлікти, впливати та домовлятися, проявляти лідерські якості. Для сучасного студента, який перебуває у фазі інтенсивного професійного та особистісного становлення, розвиток цієї компетентності є завданням першочергової важливості.

Актуальність теми зумовлена низкою факторів: інтернаціоналізацією освіти та необхідністю взаємодії в мультикультурному середовищі, переходом на командні форми навчання (проекти, кейси), підвищеним рівнем стресу та психоемоційного навантаження, а також вимогами роботодавців, які шукають не просто фахівців, а ефективних командних гравців та майбутніх лідерів. Мета даної статті – проаналізувати, як саме емоційний інтелект та емпатія формують цей фундамент, та обґрунтувати необхідність їх цілеспрямованого культивування в освітньому процесі.

Поняття «емоційний інтелект» популяризував у 1990-х роках Деніел Гоулман, визначивши його як здатність розпізнавати власні емоції та емоції інших, мотивувати себе та керувати емоціями в собі та у стосунках з людьми. У контексті соціальної компетентності зручно використовувати модель, що складається з чотирьох ключових доменів:

❖ *Самосвідомість:* Здатність точно розпізнавати власні емоції в момент їх виникнення та розуміти причинно-наслідкові зв'язки. Для студента це означає вміння відповісти на запитання: «Чому ця невдача викликала в мене гнів, а не бажання спробувати знову?», «Як тривога перед іспитом впливає на мою концентрацію?».

❖ *Самоконтроль (саморегуляція):* Вміння керувати деструктивними емоціями та імпульсами, зберігати прагнення до мети, навіть коли виникають перешкоди. Це основа стресостійкості, відповідальності та адаптивності.

❖ *Соціальна свідомість*: Найбільш тісно пов'язана з емпатією. Це здатність розуміти емоції, потреби та проблеми інших людей, «зчитувати» соціальні ситуації, відчувати комфорт та норми колективу.

❖ *Управління стосунками*: Вміння використовувати розуміння своїх та чужих емоцій для ефективної взаємодії: надихати, впливати, розв'язувати конфлікти, сприяти співпраці та підтримувати здорові стосунки.

Емпатія – це здатність ставити себе на місце іншої людини, відчувати те, що відчуває вона, і розуміти її перспективу. Це не співчуття (жалість), а саме співпереживання та когнітивне розуміння. У студентському житті емпатія проявляється в умінні:

❖ Підтримати одногрупника під час складної особистої ситуації.
❖ Поняти точку зору викладача або колеги по командному проекту, навіть якщо вона відрізняється від власної.
❖ Ефективно працювати в різнорідній групі (за статтю, віросповіданням, культурним бекграундом).
❖ Уникати та гаснути конфлікти, знаходячи компроміси.
❖ Бути чутливим до невербальних сигналів (міміка, тон голосу, поза).

Без емпатії соціальна компетентність перетворюється на маніпулятивну техніку. З нею – стає основою для довіри, автентичності та глибокого зв'язку, які є запорукою успішної професійної мережі та особистих стосунків.

Вплив EQ та емпатії на ключові аспекти студентського життя:

❖ *Академічна успішність:* Студенти з високим EQ краще управляють екзаменаційним стресом, мотивацією. Вони ефективніше співпрацюють у командах, що особливо важливо для групових проектів. Здатність будувати відносини з викладачами також відкриває додаткові можливості для навчання.

❖ *Побудова соціальних зв'язків*: Студентські роки – це період інтенсивного формування соціального кола та професійних контактів. Емоційно інтелектуальні студенти легше адаптуються до нового колективу, ініціюють та підтримують знайомства, стають «соціальним клеєм» у своїх групах.

❖ *Конфліктологія:* Конфлікти в навчальному середовищі неминучі. EQ дозволяє не лише гасити їх, але й трансформувати в джерело розвитку, виходячи з конфлікту з новими рішеннями та зміцненими стосунками завдяки взаєморозумінню.

❖ *Психологічне благополуччя:* Вміння розпізнавати та проговарювати свої емоції запобігає їхньому накопиченню та переростанню в тривожність або депресію. Емпатія дозволяє шукати та отримувати соціальну підтримку, що є ключовим протективним фактором для психічного здоров'я.

❖ *Підготовка до кар'єри:* Будь-яка сучасна професія вимагає комунікації. Лідерство, продажі, переговори, управління проектами, клієнтський сервіс, педагогіка – все це ґрунтується на здатності розуміти та враховувати емоційний стан інших.

Розвиток EQ – це навичка, а не вроджена властивість. Його можна і потрібно тренувати:

❖ *На інституційному рівні (завдання НЗ):*

- Впровадження курсів/тренінгів з емоційного інтелекту, комунікації, ненасильницького спілкування.
- Використання інтерактивних методів навчання (рольові ігри, case-studies, групові дискусії), які моделюють реальні соціальні ситуації.
- Створення психологічних служб, що працюють не лише в кризових ситуаціях, а й проводять проактивні тренінги.
- Заохочення волонтерської діяльності та роботи в соціальних проектах, що безпосередньо розвиває емпатію.

❖ *На індивідуальному рівні (завдання студента):*

- *Рефлексія*: Ведення щоденника емоцій, аналіз своїх реакцій.
- *Активне слухання:* Концентрація на співрозмовнику без поспішного формулювання відповіді.
- *Розширення емоційного словника*: Вчитися точно називати свої відчуття («я відчуваю розчарування та легку образу», замість «мені погано»).

- *Практика «децентрування»:* Свідомі спроби подивитися на ситуацію з точки зору іншої людини, враховуючи її контекст і досвід.
- *Звернення за зворотним зв'язком:* Просити близьких людей оцінити свої комунікативні навички.

У сучасному світі, де технічні знання швидко застарівають, а соціальні зв'язки та гнучкість стають основним конкурентним перевагою, емоційний інтелект та емпатія перестають бути лише особистими якостями. Вони трансформуються в ключові дисципліни для вищої освіти та фундаментальні складові соціальної компетентності сучасного студента.

Як демонструє аналіз, високий рівень EQ безпосередньо корелює з академічною ефективністю, психологічною стійкістю, якістю міжособистісних відносин та готовністю до викликів професійного ринку. Студент, який вміє керувати собою та розуміти інших, стає не просто успішним навчанцем, а активним, відповідальним та шуканим учасником соціальних і професійних процесів.

Тому інтеграція принципів розвитку емоційного інтелекту та емпатії в освітній процес – це не мода, а стратегічна необхідність. Це інвестиція не лише в індивідуальне майбутнє кожного студента, але й у формування нового покоління лідерів, командних гравців і просто свідомих, чутливих громадян, здатних будувати ефективну комунікацію в умовах складності та різноманітності сучасного світу. Робота над цими якостями потребує зусиль як від освітніх інституцій, так і від самої студентської молоді, для якої цей розвиток має стати усвідомленим пріоритетом на шляху до особистісного та професійного зростання.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Дзьобань К. В., *методист Грицівського ВПУ №38*

У сучасному світі, де технологічні зміни відбуваються щодня, а глобальні виклики змінюють звичний хід життя, питання модернізації професійно-технічної освіти набуває ключового значення. Від інноваційної і гнучкої системи ЗП(ПТ)О залежить конкурентоспроможність майбутніх робітничих кадрів, можливість України зміцнити економіку, відновити промисловість, підтримати аграрний сектор і забезпечити потреби суспільства в умовах війни. Робітничі професії — це вже не про ручну працю за схемами минулого століття. Це сфера, де поєднуються цифрові технології, сучасні машини, автоматизовані системи, відповідальність та професійна креативність. Тому формальна освіта у ЗП(ПТ)О потребує переосмислення, оновлення методів навчання й запровадження інновацій, що відповідають вимогам сучасного ринку праці.

Однією з фундаментальних новацій, яка визначає зміст сучасної освіти, є компетентнісний підхід. Він вимагає від педагогів формувати не лише знання, а й уміння застосовувати їх у реальних виробничих ситуаціях. Сьогодні важливо, щоб майбутній фахівець умів приймати рішення, працювати в команді, адаптуватися до обставин, мислити критично й творчо. Тому навчання має виходити за межі класичної лекції, перетворюючи заняття на майданчик для досліджень, аналізу, дискусій та практичного моделювання. Компетентнісний підхід забезпечує підготовку фахівців, здатних не просто виконувати інструкції, а думати й діяти самостійно.

Особливе значення у розвитку ЗП(ПТ)О має дуальна форма освіти, яка поєднує теорію в училищі з практикою на підприємстві. Це не просто інновація - це вимога часу, адже сучасні виробництва швидко змінюються, а навчальні заклади не завжди встигають за оновленнями. Завдяки дуальній освіті здобувачі працюють із реальними технологіями, відчувають ритм виробництва, вчаться професійній дисципліні та відповідальності. Це дає потужну перевагу при

працевлаштуванні й формує у молоді розуміння, що їхня освіта має реальну цінність.

Ще однією визначальною складовою інноваційних підходів є цифровізація. Вона охоплює не лише мультимедійні презентації, а й цілі системи онлайн-навчання, інтернет-платформи, цифрові тренажери та інтерактивні лабораторії. Сучасні ЗП(ПТ)О активно використовують віртуальні симулятори для трактористів, зварювальників, електромонтерів, автомеханіків. Такі технології дозволяють без ризику відпрацьовувати складні операції, моделювати небезпечні ситуації, тренувати точність рухів та прийняття рішень. Крім того, цифровізація стала необхідною умовою безперервності навчання під час війни. Вона дозволила проводити заняття в онлайн-форматі, давала можливість студентам отримувати матеріали незалежно від місця перебування, а педагогам - залишатися в контакті зі своїми групами.

Модернізація матеріально-технічної бази також відіграє важливу роль у впровадженні інновацій. Нові навчально-практичні центри, модернізовані майстерні, лабораторії зі сучасним обладнанням, виробничі полігони дають можливість створювати середовище, максимально наближене до умов реального виробництва. Сучасні верстати, техніка, автоматизовані системи, цифрові прилади — це вже не розкіш, а необхідність. Молодь, яка працює з сучасними зразками техніки в училищі, легко адаптується до виробничих умов, швидше оволодіває професією і стає конкурентоспроможною.

Важливою складовою інноваційного розвитку є зміна ролі педагога, як викладача, наставника, фасилітатора, мотиватора. В освітній процес активно впроваджуються методи проєктного навчання, гейміфікація, проблемно-пошуковий підхід, коучинг, майстер-класи, робота в малих групах. Такі методи сприяють розвитку самостійності, ініціативності, творчого мислення та прагнення до самовдосконалення. Молодь краще сприймає матеріал, який поданий не в сухому теоретичному вигляді, а через реальні завдання, ситуації, інтерактивні тренінги. Педагогіка партнерства створює атмосферу довіри, взаємоповаги та спільної роботи над досягненням результату.

Воєнний час поставив перед ЗП(ПТ)О нові виклики. Питання безпеки стало ключовим. Навчальні заклади впровадили змішане і дистанційне

навчання, інтегрували модулі домедичної допомоги, навчають здобувачів алгоритмам поведінки в небезпечних ситуаціях, проводять заняття в укриттях. Багато майстерень було перенесено у мобільні формати, створювалися пересувні навчальні майданчики, проводилися онлайн-майстер-класи. Війна змусила освіту стати гнучкішою, мобільнішою, адаптивнішою, і ця трансформація стане основою майбутніх змін.

Важливими є партнерства між училищами та бізнесом. Інноваційні підходи неможливі без співпраці із сучасними підприємствами, агрохолдингами, сервісними компаніями, міжнародними організаціями. Спільні освітні програми, стажування педагогів, придбання сучасного обладнання, участь у міжнародних грантах відкривають перед ЗП(ПТ)О нові можливості. Така співпраця формує освітнє середовище, яке відповідає світовим тенденціям.

Інновації у професійно-технічній освіті — це не просто модний напрям або бажання йти “в ногу з часом”. Це стратегічна необхідність, без якої Україна не зможе ефективно відбудовувати промисловість, розвивати аграрний сектор, забезпечувати роботу критичної інфраструктури та підтримувати економічну стабільність. Робітничі професії сьогодні — це фундамент країни, що бореться й водночас будує своє майбутнє.

Отже, інноваційні підходи у формальній освіті ЗП(ПТ)О є ключем до формування нового покоління фахівців — технологічно грамотних, відповідальних, мотивованих і здатних працювати в умовах стрімких змін. Саме такі фахівці стануть рушійною силою відродження України.

Список використаних джерел

1. Левченко О. А. Інтерактивні методи навчання в закладах П(ПТ)О. *Інноваційна педагогіка.* 2021. №3, С. 45-52.

2. Сілаєва І. Є. Інноваційні підходи до підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта.* 2019. №6, С. 22-28.

3. Федоренко Ю. М. Компетентнісний підхід у підготовці кваліфікованих робітників. *Освіта і ринок праці.* 2021. №2, С. 34-42.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У КОЛЕДЖАХ

Дибенко Г. І., *викладач вищої категорії, методист коледжу,*
Кропивницький фаховий коледж харчування та торгівлі

Основним напрямом професійного розвитку є професійне навчання, яке виступає як процес формування у працівників специфічних, професійних знань, навичок за допомогою спеціальних методів навчання.

Професійний розвиток – це безперервний комплексний процес, який включає: професійне навчання, розвиток кар'єри та підвищення кваліфікації.

Підвищення кваліфікації – це навчання, спрямоване на послідовне удосконалення професійних знань, умінь і навиків, зростання майстерності, професії викладача. Потреба коледжу в підвищенні кваліфікації викладачів обумовлена: змінами зовнішнього і внутрішнього середовища, удосконаленням процесу управління, освоєнням нових видів і сфер діяльності.

Метою підвищення кваліфікації викладачів є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти.

Метою підвищення кваліфікації викладачів є вдосконалення їх освітнього рівня та професійної підготовки внаслідок поглиблення, розширення та оновлення загальнонаукових та спеціальних знань та вмінь.

Завданням підвищення кваліфікації викладачів є формування їх методологічної та теоретичної компетентності, поглиблення соціально-гуманітарних і психолого-педагогічних знань, формування вмінь використання новітніх освітніх та інформаційно-комунікативних технологій.

Суть процесу підвищення кваліфікації викладачів коледжу полягає не лише у передачі певної інформації здобувачам освіти, а й у формуванні у них умінь оперувати предметним змістом знань, проєктувати та моделювати свою діяльність.

Сучасна система підвищення кваліфікації, орієнтована на професійно-педагогічну компетентність викладачів. Така система відповідає вимогам конкретних освітніх установ та суспільства загалом.

Назріла потреба застосування нових концептуальних підходів до підготовки та підвищення кваліфікації викладачів, основними передумовами яких є сучасна модернізація в освіті, визначення нових напрямів функціонування системи педагогічної освіти з урахуванням міжнародного досвіду, інтеграції України в Європейське співтовариство.

Основним завданням підвищення якості підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників є приведення її у відповідність з вимогами особистості, суспільства й економіки України.

на даний час необхідність систематичного та ефективного підвищення викладачами фахової кваліфікації обумовлена організаційними змінами у роботі закладів освіти, суттєвим оновленням змісту освітніх програм, введенням нових освітніх компонентів, а також частими внесеннями змін до законодавства про освіту.

Згідно з дослідженнями, підвищення кваліфікації викладачів має ґрунтуватися на ряді принципів: динамічності, різнобічності методичного консультування, усвідомленої перспективи.

Принцип динамічності передбачає можливість зміни та доповнення змісту освітніх програм; принцип різносторонності методичного консультування передбачає високий рівень зацікавленості здобувачів освіти, а також компетентність викладача.

Підтримка професійної компетентності на новому етапі розвитку стає дедалі складнішим завданням. Тому підвищення кваліфікації викладачів, здатних до професійної та соціальної мобільності, є одним із нагальних питань сучасної освіти та систем підвищення кваліфікації.

В основу змісту підвищення кваліфікації викладачів покладено ідею об'єднання різних сфер професійного знання, яка дає можливість викладачам

ефективно працювати в міждисциплінарній сфері та розвивати системне мислення.

Здобувачі освіти в результаті навчання зацікавлені в отриманні знань, умінь і навичок – професійних компетенцій, необхідних для власної реалізації в умовах ринкової економіки, більше, ніж просто диплому. Це вимога нашого часу, сьогодення.

Ролі і функції викладача в занадто змінилися змінились. Сучасний викладач є партнером, наставником, координатором, коучем, фасилітатором. Викладачу потрібно змінювати форми, методи роботи з метою максимальної взаємодії «зобувач освіти – викладач». Широкий потік інформації, джерел її отримання потребує систематизації, фільтрування корисної інформації. Інтернет, соціальні мережі, гаджети для творчого викладача є незамінними помічниками в освітньому процесі.

Викладач постійно має вчитися, удосконалювати відповідні компетенції:

– професійно-фахові – нові знання, способи діяльності, досвід творчого вирішення задач сучасності;

– психолого-педагогічні – знання нових педагогічних концепцій, систем, досвіду розвитку освіти в інших країнах, нові знання та способи ефективної взаємодії в системі «викладач – здобувач освіти» з урахуванням сучасних наукових поглядів на психологічні і вікові особливості молоді;

– організаційно-методичні – знання про нові методи і технології навчання та способи їх реалізації, сучасні методи контролю якості знань в освітньому процесі та використання ІТтехнологій, знання нових організаційно-розпорядчих і нормативних документів в галузі освіти, роль викладача та ін.

Ці компетенції викладача забезпечують його здатність організувати навчання на рівні сучасних вимог і на основі сучасних інноваційних технологій.

Інноваційні освітні програми – найважливіший компонент системи підвищення кваліфікації викладачів. Ці програми складаються із навчальних планів, програм дисциплін та інших навчально-методичних матеріалів.

У програмах визначаються цілі, зміст, технології освітнього процесу, спрямованого на підвищення рівня професійно-педагогічної кваліфікації викладача в інноваційних умовах. Зміст інноваційних програм має ґрунтуватися на вимогах до професійних та особистісних якостей викладача, відповідати чинним нормативним документам, враховувати специфіку коледжу.

Інноваційні програми підвищення кваліфікації викладачів мають базуватися на останніх досягненнях науки та техніки, вимогах державних стандартів, засадах гуманітаризації, динамічності та індивідуалізації.

В основу неперервного підвищення кваліфікації викладачів покладено перспективні педагогічні технології, які формують зацікавлене ставлення здобувачів освіти до теоретичних знань як засобу розв'язання практичних завдань професійної освіти і навчання.

Підвищення кваліфікації є обов’язковою складовою системи забезпечення якості освіти в коледжі. Підвищення кваліфікації здійснюється за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі шляхом участі у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Окремі види діяльності педагогічних працівників (участь у програмах академічної мобільності, стажування, самоосвіта, здобуття наукового ступеня, вищої освіти) можуть бути визнані як підвищення кваліфікації.

Процедура зарахування окремих видів діяльності, їх результатів та обсяг підвищення кваліфікації педагогічних працівників визначається Педагогічною радою коледжу. Педагогічні працівники самостійно обирають форми, види, напрями та суб’єктів підвищення кваліфікації. З метою всебічного та комплексного оцінювання педагогічної діяльності та рівня професійного зростання працівників в коледжі проводиться атестація педагогічних працівників. Атестація є складовою забезпечення якості освіти та її методичного забезпечення.

Основними напрямами підвищення кваліфікації мають бути:

- розвиток професійних компетентностей (фахових методик, технологій тощо);

- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти за віком;
- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність;
- розвиток управлінської компетентності тощо.

Стажування є основним складником професійного розвитку викладачів.

Дослідження показує, що інтеграція сучасних технологій в освітній процес сприяє підвищенню ефективності навчання, розвитку критичного мислення та практичних навичок здобувачів освіти. Крім того, важливим аспектом є співпраця коледжів з підприємствами для реалізації програм стажувань та практики.

Сучасна перепідготовка викладачів коледжу поєднує індивідуальні (самоосвіта, стажування) та групові форми (семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи), використовуючи інституційні (очні, дистанційні) та неінституційні (дуал-форма, на виробництві, мережева співпраця), з акцентом на практичне впровадження новітніх технологій, передового досвіду та постійного самовдосконалення для досягнення якісного результату.

Загалом, сучасна перепідготовка викладачів у коледжі спрямована на створення гнучких, індивідуалізованих траєкторій професійного розвитку, що відповідають динамічним вимогам освітнього середовища.

Висновки роботи підкреслюють необхідність постійного вдосконалення методів професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, щоб відповідати викликам сучасного ринку праці та забезпечити успішну кар'єру випускників.

Сучасні методи організації професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу у коледжі повинні бути адаптовані до потреб ринку праці та індивідуальних запитів здобувачів освіти. Це дозволить забезпечити високий рівень підготовки фахівців, здатних успішно конкурувати в умовах швидко змінюваного світу.

Список використаної літератури:

1. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ : Міленіум, 2023. 594 с.

2. Закон України «Про вищу освіту».

5. Олійник В. В. Впровадження нових освітніх технологій у закладах післядипломної педагогічної освіти. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології* : зб. наук. пр. ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. С. 432–438.

7. Олійник В. В Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання : навч. посіб. Київ : Логос, 2022. 408 с.

8. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ АНДРАГОГІКИ

Домальчук С. В., *викладач загальноосвітніх предметів ВСП «Любешівський технічний фаховий коледж Луцького національного технічного університету»*

У XXI столітті відбувається глобальна трансформація соціальних, економічних та технологічних процесів, що безпосередньо впливає на систему освіти. Зростання ролі цифрових технологій, інформатизація суспільства, швидкі зміни на ринку праці та збільшення потреби в неперервному професійному розвитку зумовлюють необхідність оновлення підходів до навчання дорослих. Андрагогіка як галузь, що вивчає закономірності й механізми освіти дорослих, набуває особливого значення в умовах інтенсивної цифровізації та переходу до нових моделей освітньої взаємодії [1].

Сучасні освітні технології забезпечують широкі можливості для формування індивідуальних освітніх траєкторій, гнучкого планування навчального процесу та підвищення мотивації дорослих до навчання. Вони включають не лише технічні засоби, але й інноваційні методи, підходи, педагогічні моделі, що сприяють підвищенню якості та ефективності освітнього процесу.

Метою цієї роботи є комплексний аналіз особливостей застосування сучасних освітніх технологій у навчанні дорослих, визначення їхніх переваг, проблем і перспектив розвитку в контексті андрагогіки.

Освіта дорослих у сучасних умовах розвивається в кількох ключових напрямах, серед яких провідними є цифровізація, індивідуалізація та персоналізація навчального процесу, використання мобільних засобів навчання, поширення дистанційних та змішаних форматів, розширення доступу до відкритих освітніх ресурсів.

Однією з найважливіших тенденцій є трансформація ролі викладача: він перестає бути єдиним джерелом знань і дедалі частіше виступає фасилітатором, консультантом, координатором навчального процесу. Така зміна відповідає потребам дорослих, які мають власний досвід, мотивацію та цілі, що визначає необхідність партнерської взаємодії в навчанні. Одним із таких форматів для дорослої аудиторії є змішане навчання (blended learning), яке поєднує традиційні та дистанційні форми, що дозволяє створити комфортні умови для дорослих, які поєднують навчання з професійною діяльністю та сімейними обов'язками. Сучасні системи управління навчанням (LMS) — Moodle, Google Classroom, Canvas, Prometheus — забезпечують можливість асинхронного вивчення матеріалів, тестування, виконання творчих завдань, участі в дискусіях.

Перевагами змішаного навчання для дорослих є:

а) гнучкість у плануванні часу;

б) індивідуальний темп засвоєння матеріалу;

в) доступність контенту 24/7;

г) можливість повторного перегляду матеріалів та мікронавчання;

д) створення умов для самоконтролю та рефлексії.

Також змішане навчання сприяє розвитку цифрової компетентності, що є необхідною умовою професійного успіху в сучасному світі.

Окремо виділяємо також і інтерактивні технології. Вони значно підвищують ефективність навчання дорослих завдяки можливості активної участі слухачів. Інструменти, такі як Mentimeter, Kahoot!, Padlet, Quizizz, Canva, дозволяють:

а) забезпечити зворотний зв'язок у режимі реального часу;

б) стимулювати командну роботу;

в) створювати візуальні та асоціативні схеми;

г) проводити інтерактивні опитування й дискусії;

д) розвивати критичне та творче мислення.

Для дорослої аудиторії інтерактивність виступає важливим чинником мотивації, адже поєднує навчання з практичними завданнями, які мають безпосереднє відношення до професійної діяльності.

Мобільне навчання (mobile learning) — ще одна ключова інновація, яка значно впливає на навчання дорослих. Смартфони та планшети забезпечують доступ до освітніх матеріалів будь-де й будь-коли. Мобільні додатки для вивчення мов, професійного розвитку, комунікації, управління проєктами дозволяють інтегрувати навчання в повсякденне життя.

Особливої уваги заслуговує мікронавчання, що передбачає подання матеріалу у вигляді коротких модулів тривалістю 3–10 хвилин. Такий формат відповідає психологічним особливостям дорослого учня: обмеженість у часі, потреба у швидкому доступі до конкретних знань, прагнення до практичної спрямованості [2].

Адаптивні освітні системи використовують алгоритми штучного інтелекту для аналізу індивідуальних потреб та рівня підготовки слухача. На основі цього формується персоналізована траєкторія навчання, яка може змінюватися залежно від результатів виконання завдань, темпу та стилю роботи. Для дорослих такий підхід є особливо цінним, оскільки:

а) враховуються індивідуальні цілі;

б) не витрачається час на надто прості або складні теми;

в) забезпечується висока ефективність за короткий термін;

г) створюється комфортне середовище, що мінімізує стрес та підвищує мотивацію.

Доцільним є також, використання відкритих освітніх ресурсів. Open Educational Resources (OER) — відкриті лекції, курси, підручники, наукові статті — відкривають нові можливості для самоосвіти дорослих. Такі ресурси сприяють розвитку самоорганізації, здатності до самостійного пошуку інформації, розвитку критичного мислення.

До найбільш популярних міжнародних платформ належать Coursera, EdX, FutureLearn, Khan Academy. В Україні активно розвиваються Prometheus, EdEra, ВУМ online.

Використання відкритих ресурсів підсилює демократизацію освіти та забезпечує рівний доступ до якісного контенту. Попри численні переваги, існує й низка проблем, що ускладнюють ефективне впровадження сучасних технологій у навчання дорослих. До них можна віднести:

а) різний рівень цифрової грамотності слухачів, так як частина дорослих має труднощі із використанням цифрових платформ;

б) психологічний бар'єр та недовіра до дистанційних форм освіти;

в) перевантаження інформацією, що потребує навичок критичного відбору контенту;

г) недостатній рівень технічного забезпечення в окремих регіонах;

д) потреба у спеціальній підготовці педагогів для роботи з сучасними технологіями.

Подолання цих труднощів потребує системного підходу та підтримки на рівні державних освітніх політик [3].

Перспективними напрямами розвитку цифрової андрагогіки є:

а) інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання в освітній процес;

б) підсилення ролі віртуальної та доповненої реальності (VR/AR);

в) розвиток систем менторингу та коучингу на цифрових платформах;

г) розширення компетентностей викладачів;

д) створення адаптивних модульних програм навчання для різних професійних груп.

У майбутньому цифрові технології сприятимуть подальшому розширенню доступності освіти, підвищенню її якості, а також формуванню індивідуалізованих моделей навчання дорослих.

Отже, сучасні освітні технології є потужним інструментом розвитку андрагогічної практики. Вони забезпечують гнучкість, доступність і

ефективність навчання дорослих, сприяють підвищенню їхньої мотивації, розвитку цифрових і професійних компетентностей. Інтерактивні засоби, мобільне навчання, адаптивні системи, відкриті освітні ресурси та змішане навчання формують нову модель освіти дорослих, орієнтовану на самостійність, практичну спрямованість та індивідуалізацію.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з аналізом впливу штучного інтелекту та VR/AR-технологій на процес навчання дорослих, розробленням адаптивних програм для різних категорій слухачів, а також удосконаленням цифрової компетентності викладачів [4].

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.

2. Олійник В. В., Сисоєва С. О. Андрагогіка : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 304 с.

3. Merriam S., Baumgartner L. Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide. San Francisco : Jossey-Bass, 2020.

4. OECD. Skills Outlook 2023: Skills for a Digital World. Paris : OECD Publishing, 2023.

BLENDED CARE-ПІДХІД ПРИ РОБОТІ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Дорогий Я. Ю., *д.т.н., професор, завідувач кафедри прикладної математики та інформатики ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»*
Клочко А.О., *д.псих.н., професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіт ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) залишається одним із найскладніших психічних розладів, що потребує тривалого, інтенсивного та індивідуалізованого лікування. Традиційні методи (очна когнітивно-поведінкова терапія, EMDR, пролонгована експозиція) демонструють високу ефективність, однак стикаються з низкою бар'єрів: обмежена кількість фахівців, географічна недоступність, стигма, висока вартість та тривалі терміни очікування.

У цих умовах blended care-підхід – інтеграція очних або відеосесій з цифровими інструментами (онлайн-програми, мобільні додатки, VR, асинхронний супровід) – стає новим стандартом надання допомоги при ПТСР.

Метою дослідження є комплексний аналіз blended care як сучасного клінічного підходу до лікування ПТСР через призму його структурно-функціональних характеристик, принципів роботи, ролі психолога в гібридній моделі, доказової бази ефективності, переваг, обмежень та практичних рекомендацій щодо впровадження в умовах України.

Сучасні дослідження переконливо демонструють, що ефективність blended care значною мірою залежить від правильного поєднання цифрових інструментів і професійної підтримки. Нижче розглянуто ключові наукові праці останнього десятиріччя, які формують доказову базу цього підходу.

Дослідження Американської психологічної асоціації [8] у реальних клінічних умовах показали статистично значуще зниження симптомів ПТСР (за

валідованою шкалою PCL-5) у програмах цифрової терапії з телекоучингом від психолога, особливо серед вразливих груп населення, що підтверджує екологічну валідність підходу.

Дослідження Andersson, Holmes і Kavanagh [1] емпірично довели, що цифрові інтервенції, побудовані на принципах когнітивної науки (зокрема, завдання для зменшення інтрузивних спогадів), досягають максимального терапевтичного ефекту саме при інтеграції з очною терапією, що вказує на синергетичний характер взаємодії компонентів.

Owusu та співавтори [7] у проспективному дослідженні 2025 року продемонстрували, що телементальні програми з поєднанням відеотерапії та асинхронних цифрових модулів при активній участі терапевта перевершують самостійні цифрові програми за швидкістю редукції симптомів ПТСР та депресії, а також за стійкістю досягнутих результатів у катамнезі.

Систематичний огляд Blackie та колег [3], присвячений комплексному ПТСР, встановив, що інтервенції з мінімальною, але регулярною підтримкою психолога (через текстові повідомлення чи телефонні дзвінки) характеризуються значно кращими показниками комплаєнсу та клінічного покращення порівняно з повністю самостійними програмами.

Рандомізоване контрольоване дослідження Byrne та співавторів [4] стало одним із найвагоміших доказів переваг травмофокусованого blended care. Онлайн-протокол iCT-PTSD з підтримкою терапевта через повідомлення та SMS виявився не лише клінічно ефективнішим за нефокусовані варіанти, а й вимагав на 40% менше годин прямого контакту порівняно з традиційною очною терапією, що має важливе значення для оптимізації ресурсів системи охорони психічного здоров'я. Torous та ін. [10] у всебічному огляді цифрового ментального здоров'я доходять висновку, що сучасні застосунки (PTSD Coach, VR-КПТ) та інструменти на базі штучного інтелекту найефективніше функціонують у гібридному форматі – як доповнення до професійної терапії, а не як її заміна.

Мета-аналіз Schulte та співавторів [9], хоча й виявив обмежену кількість досліджень серед молоді, підтвердив чітку тенденцію: інтернет- та мобільні інтервенції при ПТСР демонструють вищу ефективність при інтеграції з підтримкою спеціаліста, що особливо важливо для педіатричної популяції.

Протокол мережевого мета-аналізу [5] та огляд Benjet [2] вказують на глобальну перспективу: blended care здатен суттєво знизити тягар ПТСР у країнах із низьким і середнім доходом завдяки масштабованості та потенціалу зменшення стигматизації.

Вторинний мета-аналіз [6] встановив, що рівень клінічної підтримки є найсильнішим предиктором успіху цифрових інтервенцій при ПТСР, демонструючи дозозалежний ефект: чим активніша роль психолога в гібридній моделі – тим кращі клінічні результати.

Таким чином, сучасна доказова база одностайно свідчить: blended care не просто доповнює традиційну терапію, а трансформує її парадигму, зберігаючи ключову роль фахівця та водночас долаючи системні бар'єри доступності.

Blended care при ПТСР являє собою не просто комбінацію онлайн-застосунку та очних зустрічей, а структуровану гібридну модель, у якій психолог залишається центральною фігурою терапевтичного процесу, а цифрові інструменти виконують чітко визначені функції: розширення доступності, підтримка міжсесійної практики, забезпечення об'єктивного моніторингу симптомів та оптимізація навантаження на фахівця.

Виділимо ключові компоненти підходу.

Терапевтичний альянс і травмофокусована робота здійснюються в очному форматі або через захищені відеосесії (1-2 рази на тиждень або рідше залежно від фази терапії). На цих зустрічах проводяться ключові терапевтичні інтервенції: глибока експозиція, переробка травматичних спогадів, робота з уникненням і когнітивна реструктуризація.

Міжсесійна цифрова підтримка включає:

структуровані онлайн-модулі (iCT-PTSD, PTSD Coach з індивідуальною адаптацією);

щоденники симптомів та експозиційні вправи в застосунку;

асинхронні повідомлення терапевта (SMS, чат у захищеній платформі) для корекції, мотивації та раннього виявлення криз;

VR-експозицію для безпечного занурення у травматичні стимули під дистанційним контролем психолога.

Об'єктивний моніторинг і зворотний зв'язок: автоматизоване відстеження показників PCL-5, якості сну, рівня тривоги через носимі пристрої або застосунки; психолог отримує аналітичне зведення перед кожною сесією та коригує терапевтичний план у реальному часі.

Емпірично підтверджені переваги.

редукція симптомів ПТСР на 40-60% за 8-12 тижнів при меншій кількості годин прямого контакту (до 40% економії часу терапевта) [3, 5];

значно вищий відсоток завершення повного курсу терапії порівняно з самостійними програмами (62-78% проти 20-35%) [4, 10];

особливо виражені ефекти у ветеранів, жертв насильства, біженців і підлітків – груп, для яких традиційна терапія часто недоступна [1, 7];

зниження стигматизації: клієнти охоче виконують домашні цифрові вправи, коли знають про моніторинг прогресу терапевтом.

Практичні рекомендації щодо впровадження в Україні.

Використання валідованих інструментів. Рекомендується застосування україномовних або адаптованих цифрових інструментів: PTSD Coach, модулі на платформах Spring, Kokoro, адаптовані версії міжнародних протоколів (3CM, iCT-PTSD, BEPP-online).

Багаторівнева професійна підготовка фахівців:

короткострокові програми підвищення кваліфікації (24-36 академічних годин) для практикуючих психологів і психотерапевтів: основи blended care, налаштування цифрових інструментів, асинхронний супровід, травмофокусована інтернет-КПТ, протоколи пролонгованої експозиції в гібридному форматі, правила безпеки та етика;

середньострокові сертифікаційні програми (80-120 годин) з видачею сертифіката «Спеціаліст із blended-травмотерапії», включаючи супервізію реальних кейсів;

магістерські програми підготовки здобувачів освіти (1,5-2 роки) за спеціальністю С4 «Психологія», що реалізуються спільно провідними університетами та професійними асоціаціями, з обов'язковими дисциплінами «Цифрова психотерапія ПТСР», «Blended-протоколи травмофокусованої терапії», «Телемедицина та захист даних», «Дослідження ефективності гібридних інтервенцій» та 300+ годин супервізованої практики.

Системна інтеграція. Впровадження blended care у державні та громадські програми психологічної допомоги (МОЗ, Мінветеранів, Мінсоцполітики) для ветеранів, ВПО, жертв насильства за підтримки міжнародних донорів.

Забезпечення кібербезпеки. Використання виключно захищених платформ із наскрізним шифруванням, двофакторною автентифікацією та повною відповідністю стандартам захисту персональних даних.

Blended care-підхід при лікуванні ПТСР є на сьогодні найбільш доказовою та практично реалізованою інновацією у сфері психічного здоров'я. Він зберігає фундаментальні принципи традиційної травмофокусованої терапії (терапевтичний альянс, індивідуалізація, безпека) та водночас долає системні бар'єри доступності, стигматизації й дефіциту фахівців.

Сучасні дослідження демонструють прямий дозозалежний зв'язок між активністю участі психолога в гібридній моделі та клінічним ефектом: чим більше структурованої професійної підтримки – тим кращі та стійкіші результати терапії.

В умовах війни та поствоєнного відновлення України blended care має стати пріоритетним напрямом розвитку психологічної служби. Його системне впровадження дозволить у найближчі 3-5 років охопити кваліфікованою допомогою на порядок більше осіб із ПТСР порівняно з виключно очним форматом. Перспективним є створення національної платформи blended-

протоколів для ПТСР із вбудованим навчанням фахівців і автоматизованим моніторингом якості послуг.

Blended care не є гіпотетичним майбутнім психологічної допомоги – це її емпірично підтверджене сьогодення, яке потребує лише системного масштабування та комплексного впровадження в Україні.

Список використаних джерел:

1. Andersson E., Holmes E. A., Kavanagh D. Innovations in digital interventions for psychological trauma: harnessing advances in cognitive science. *mHealth*. 2018. Vol. 4. Article 47.
2. Benjet C. Reducing the burden of PTSD: the promise of digital interventions and precision treatment sequencing. *World Psychiatry*. 2025. Vol. 24, iss. 1. P. 89–90.
3. Blackie M., De Boer K., Seabrook L., Bates G. Digital-Based Interventions for Complex Post-Traumatic Stress Disorder: A Systematic Literature Review. *Trauma, Violence, & Abuse*. 2024. Vol. 25, iss. 4. P. 3115–3130.
4. Byrne L. M. and all. Therapist-assisted online psychological therapies differing in trauma focus for post-traumatic stress disorder (STOP-PTSD): a pragmatic, randomised controlled trial. *The Lancet Psychiatry*. 2023. Vol. 10, iss. 7. P. 505–516.
5. He L. and all. Study protocol for a network meta-analysis of digital-technology-based psychotherapies for PTSD in adults. *BMJ Open*. 2020. Vol. 10, iss. 12. Article e038951.
6. LeBlanc A. and all. The impact of technology systems and level of support in digital mental health interventions: a secondary meta-analysis. *Systematic Reviews*. 2023. Vol. 12, iss. 1. Article 78.
7. Owusu J. T. and all. Real-world evaluation of an evidence-based telemental health program for PTSD symptoms. *Scientific Reports*. 2025. Vol. 15. Article 730.

8. Research roundup: evidence for digital therapeutics in combatting ADHD, PTSD, and SUD. *American Psychological Association Services*. 2023. URL: https://surli.cc/dwuoim

9. Schulte C. and all. Internet- and mobile-based psychological interventions for post-traumatic stress symptoms in youth: a systematic review and meta-analysis. *npj Digital Medicine*. 2024. Vol. 7. Article 50.

10. Torous J. and all. The evolving field of digital mental health: current evidence and implementation issues for smartphone apps, generative artificial intelligence, and virtual reality. *World Psychiatry*. 2025. Vol. 24, iss. 2. P. 156–174.

РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ У ЗНИЖЕННІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВОЛОНТЕРІВ

***Дульдієр В.О.**, здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія»*
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

У сучасних умовах України при тривалих соціальних викликах волонтерський рух набув особливої ваги. Водночас інтенсивна діяльність, високий рівень відповідальності та постійний емоційний тиск часто призводять до появи симптомів емоційного вигорання у волонтерів. Саме тому освітні ініціативи стають важливим інструментом профілактики та подолання психологічного виснаження, сприяючи підвищенню стресостійкості та формуванню здорових копінг-стратегій.

Емоційне вигорання розглядають як стан психічного та фізичного виснаження, що виникає внаслідок тривалого стресу, перевантаження та інтенсивної взаємодії з людьми, які потребують допомоги. Власне, для волонтерів, діяльність яких часто пов’язана з кризовими ситуаціями, цей ризик є особливо високим. Міжнародний та український досвід свідчить, що спеціальні освітні програми відіграють ключову роль у зниженні рівня вигорання та формуванні психологічної стійкості волонтерів.

До основних освітніх ініціатив, спрямованих на подолання вигорання, належать:

• Тренінги з емоційної грамотності, саморегуляції та розвитку навичок стрес-менеджменту. Вони навчають методам зниження напруги, відновлення ресурсу та усвідомлення власних меж.

• Програми психологічної підтримки та супервізії, що забезпечують можливість обговорення складних випадків, емоційних переживань та професійних труднощів.

• Онлайн-курси з ментального здоров’я, кризової комунікації та навичок самодопомоги, які дозволяють волонтерам навчатися за зручним графіком.

• Освітні ініціативи громадських та міжнародних організацій, спрямовані на навчання здоровим моделям поведінки, профілактиці емоційного виснаження та підсиленню соціальної підтримки всередині волонтерських спільнот.

Важливо підкреслити, що освітні програми не лише допомагають знизити рівень емоційного напруження, а й сприяють розвитку професійних і особистісних навичок. Волонтери, які проходять відповідне навчання, демонструють вищий рівень стійкості, краще справляються з кризовими ситуаціями та менше схильні до дистресових реакцій. Завдяки освітнім ініціативам підвищується їхня мотивація, формується позитивне ставлення до власної роботи, що знижує ризик професійного виснаження.

Разом з тим, існують певні виклики у впровадженні таких програм. Зокрема, недостатність ресурсів, обмежена інформованість волонтерів про існуючі можливості та відсутність адаптованих навчальних матеріалів для різних груп волонтерів. Часто волонтери не мають часу для участі у тривалих освітніх програмах або не усвідомлюють важливості психоосвітньої підтримки. Водночас фахівці наголошують на необхідності розширення доступу до таких ініціатив та створення більш гнучких форматів навчання.

Регулярне залучення до освітніх програм сприяє зменшенню рівня стресу, формуванню навичок емоційної регуляції та підвищує ефективність волонтерської діяльності. Важливо створювати сприятливе навчальне середовище, у якому волонтери можуть здобувати нові знання, обмінюватися досвідом, отримувати психологічну підтримку та розвивати навички самозбереження. Освітні ініціативи мають бути інтегровані у роботу волонтерських центрів, громадських організацій та міжнародних проєктів.

Отже, роль освітніх ініціатив у зниженні емоційного вигорання волонтерів є надзвичайно значущою. Інноваційні програми, тренінги та психоосвітні заходи сприяють підвищенню психологічної стійкості волонтерів, покращують

їхнє емоційне благополуччя та забезпечують сталий розвиток волонтерського руху. Комплексний підхід та міжсекторальна співпраця в Україні та за кордоном допоможуть забезпечити волонтерам необхідні ресурси для збереження ментального здоров'я та ефективного виконання їхньої важливої місії.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ mediaprosvita/mediaosvita/

2. Психологічна допомога для подолання стресу у дітей під час війни. URL: https://naurok.com.ua/psihologichna-dopomoga-dlya-podolannya-stresu-u-ditey-pid-chas-viyni414802.html

3. Вознюк А. В., Василега О. Ю. Психологічна підтримка і допомога у воєнний та повоєнний періоди: *матеріали Всеукраїнського науково-практичного форуму «Психологічна підтримка і допомога у воєнний та повоєнний періоди»*. Суми, 2024. С. 34-42.

4. Слюсаревський М. М. Теоретичні напрями соціальної психології: навчальний посібник. Львів: Львівська Політехніка, 2020. 104 с.

5. Шахова О. Г. Соціальна психологія особистості: навч. посіб. Харків: Контраст, 2019. 116 с.

6. Щербакова І.М. Психологія: теорія і практика. Навч. посібник Суми, 2023. 364 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дума Т.В., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія»*
Білоцерківського інститут неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Повномасштабна війна має глибокі наслідки, зокрема у сфері психічного здоров'я дітей. Опитування батьків, проведене соціальною групою «Рейтинг», виявило, що основними проблемами психічного здоров'я дітей у зв'язку з війною є страх і тривога. Діти негативно реагували на гучні звуки та висловлювали занепокоєння щодо майбутнього. Спостерігалися емоційні розлади, прояви дратівливості, апатії та гніву. Стрес і невизначеність впливали на мотивацію до навчання, що призводило до зниження успішності. Проблеми зі сном є також поширеними, що свідчить про підвищений рівень стресу. У деяких випадках травматичні події відображалися у дитячих іграх, що вказує на глибокий психологічний вплив війни [1]. Війна є колективним досвідом, що впливає на соціальні структури дорослих і дітей. Особливо це стосується змін у світосприйнятті та втрати відчуття безпечного і контрольованого світу, який забезпечують дорослі [6].

Психологічна допомога дітям складається із наступних етапів:

- ✓ Відновлення почуття безпеки – означає зняття фізичного та емоційного напруження і послаблення жорстких захисних механізмів, які виникли у відповідь на кризову ситуацію;
- ✓ Відновлення та зміцнення психологічних ресурсів дитини – сприяння активізації притаманних дитині психологічних ресурсів, які дають їй змогу подолати кризову ситуацію;
- ✓ Реагування на негативні переживання, пов'язані з травмуючими факторами – тобто створення умов для прямого або символічного вираження та подолання сильних негативних переживань;

- ✓ Активізація природних механізмів самозцілення, адаптації до нових ситуацій – заохочення та підкріплення позитивних змін у ситуації дитини та активізація природного середовища самостілення, а це спілкування з однолітками, відвідування гуртків та за інтересами, сприятливе дозвілля з сім'єю, творчі заняття тощо [4].

З метою зниження рівня тривожності можна виділити такі основні напрями:

- ✓ Створення безпечного середовища – на цьому етапі необхідно забезпечити стабільні умови проживання, що мінімізують відчуття загрози, бажано утриматися від частих переїздів та видів діяльності. Важливо дотримуватися чітких розпорядків дня для формування почуття передбачуваності та контролю над подіями, можна створити спільні ритуали.
- ✓ Емоційна підтримка з боку дорослих – важливо відкрито обговорювати емоції і переживання дитини, забезпечити можливість висловлювати страхи та тривоги. Акцентувати увагу на позитивних моментах та створення відчуття захищеності.
- ✓ Розвиток навичок саморегуляції – використання технік релаксації (глибоке дихання, наприклад «Свічка-квітка», «Квадрат», техніки заземлення та переключення, наприклад, «Тропічний дощ» «5-4-3-2-1», малювання безпечних місць). Навчання дітей керувати емоціями через гру, малювання, музику чи інші творчі заняття.
- ✓ Фізична активність – регулярні фізичні вправи, які допомагають зменшити рівень стресу та знизити тривогу (біг, йога, танці, активні ігри).
- ✓ Обмеження впливу негативної інформації – контроль за споживанням новин, уникнення перегляду травматичних сюжетів. Вибірковий підхід до пояснення подій з урахуванням віку та рівня емоційної чутливості дитини.

У роботі з агресією можна послуговуватися такими основними рекомендаціями:

- ✓ Формування навичок емоційного інтелекту – розвиток здатності розпізнавати власні емоції та емоції інших. Навчання ненасильницьких способів вираження гніву та невдоволення.
- ✓ Конструктивне висловлення емоцій – використання арттерапевтичних методів (малювання, ліплення, створення історій) для виходу агресивної енергії. Рольові ігри, що моделюють способи вирішення конфліктів без застосування насильства.
- ✓ Зміцнення соціальних навичок – вправи на розвиток співпраці та взаємодії в групах. Формування позитивних моделей поведінки через спостереження за дорослими та наставниками.
- ✓ Фізичні методи зниження агресії – альтернативні способи зняття напруги, такі як спортивні заняття, прогулянки на свіжому повітрі, дихальні вправи. Використання методів саморегуляції, що допомагають розряджати негативні емоції без шкоди для себе та оточуючих.
- ✓ Підтримка з боку сім'ї та соціального оточення – підвищення якості комунікації в родині, відновлення емоційної близькості. Заохочення проявів доброти та підтримки у взаємодії з іншими [7].

Ефективна допомога дітям, які зазнали впливу військових дій, потребує соціально психологічного супроводу, в межах якого реалізується комплексний підхід, який включає індивідуальне та групове консультування, підтримку родин, залучення фахівців з різних сфер та довгостроковий соціально-психологічний супровід. Такий підхід сприяє поступовому відновлення емоційної стабільності та соціальної адаптації дитини, забезпечуючи створення сприятливих умов для її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Барсукова О. Страх звуків, апатія, агресія: які наслідки війни помітні у дітей? Опитування. Правда, 2023. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/ 27/253094/

2. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health/

3. Герило Г. М. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 128 с.

4. Діти і війна в Україні. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/children-and-war-report-4

5. Завацька Л. Соціально-психологічний супровід дітей та підлітків, які постраждали внаслідок воєнних дій. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8448

6. Зливков В., Лукомська С. Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги. Київ-Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2022. 95 с.

7. Магдисюк Л., Замелюк М., Беспарточна О., Борбич Н. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с

8. Помиткін Е. О., Федорець А. С. Емоційний стан дітей в Україні та за кордоном як предмет психологічної корекції під час війни. Матеріали звітної науково-практичної конференції інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. 2022. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/nonNDR_publications/zbirnyk_zvitna_2022_full.pdf#page=179

9. Сміт П., Перрен Ш., Юле У. Діти та війна: навчання технік зцілення. Карітас Україна, 2016. 67 с.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДЛЯ РОБОТИ З СИСТЕМАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Журенко М.А., *директор бібліотеки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*
Швець Н.М., *старший офіцер відділу організації управлінської діяльності та роботи зі службовою інформацією Адміністрації Державної прикордонної служби України*

Цифрова трансформація професійної діяльності є системним явищем, що визначає якість і ефективність сучасного управління, діловодства та комунікації. Упровадження цифрових технологій змінює зміст службових функцій і розширює вимоги до професійних компетентностей: робота з електронними документами, оперативний доступ до цифрових сервісів, уміння застосовувати засоби електронного підпису, архівування та управління цифровими документами переходять із розряду додаткових умінь у розряд базових професійних навичок. Посилення ролі систем електронного документообігу (ЕДО) в організаційних процесах обумовлює необхідність цілеспрямованої підготовки здобувачів освіти, що поєднує технічні, правові та організаційні компетентності, а також практичну готовність до роботи в інтегрованому цифровому середовищі. У цьому контексті цифрова компетентність виступає ключовою умовою професійної мобільності, конкурентоспроможності та здатності діяти відповідно до міжнародних стандартів інформаційної безпеки й етики роботи з даними.

У вітчизняній літературі питання формування цифрової компетентності і підготовки висококваліфікованих фахівців розглядаються як у вимірі цифровізації освіти загалом, так і в контексті практичної роботи з електронними сервісами. Зокрема, Морзе Н. та Кучеровська В. [8] досліджують підходи до проєктування цифрового освітнього середовища, що є важливим підґрунтям підготовки до використання систем ЕДО. Баценко С. [1] акцентує на потребі підвищення цифрової грамотності як відповіді на виклики воєнного часу та наголошує на значенні практикоорієнтованої підготовки працівників освіти й

інших професійних груп. Журенко М. [2; 3] зосереджується на інноваційних методах формування цифрової компетентності.

Міжнародні дослідження розширюють вектор аналізу, підкреслюючи глобальні тенденції у формуванні цифрової компетентності. Stephens M. [6] наголошує на зміні професійних ролей у цифровому середовищі та важливості опанування сучасних інструментів взаємодії; Breeding M. [5] систематизує світові тренди розвитку інформаційних платформ, що дозволяє визначати технологічне ядро освітніх програм. Lankes D. [7] і Borgman C. [4] формують концептуальні теоретичні рамки, які підкреслюють суспільну місію фахівця в глобальному інформаційному просторі та значення управління даними як складової сучасної професійної підготовки.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що в освітніх системах різних країн поступово формується спільне розуміння необхідності інтеграції навчання роботі з системами ЕДО у програми підготовки фахівців різних спеціальностей. У більшості досліджень підкреслюється, що ця підготовка має не лише забезпечувати базове ознайомлення з технологіями, а й містити значний практичний складник, однак саме його часто бракує через обмежений доступ до сучасних платформ, sandbox-середовищ чи реальних кейсів. Одночасно міжнародна практика демонструє стійку тенденцію до включення в освітні траєкторії тематичних модулів з інформаційної безпеки, правового регулювання електронної взаємодії, етики роботи з цифровими даними та управління електронними документами відповідно до глобальних стандартів і рекомендацій.

Міжнародні тенденції розвитку систем ЕДО визначають нові орієнтири професійної підготовки здобувачів освіти. Поширення хмарних сервісів, автоматизація документообігу, впровадження ECM-рішень та широке використання електронного підпису формують потребу в більш гнучких і практикоорієнтованих цифрових навичках. У різних країнах також спостерігається активне застосування технологій штучного інтелекту, що

змінює характер роботи з електронними документами й підсилює вимогу до високого рівня цифрової компетентності.

Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виокремити типові компоненти ефективних моделей підготовки до роботи з системами ЕДО:

1. Навчально-методичний компонент передбачає структуровані модулі, що охоплюють основи електронного документообігу, робочі процеси та управління метаданими відповідно до професійних стандартів.

2. Технологічний компонент орієнтується на роботу з реальними платформами та тренажерами, використання sandbox-середовищ, освоєння електронного підпису, хмарних сервісів і базових інструментів адміністрування.

3. Правовий компонент охоплює вивчення нормативних вимог, регулювання електронної взаємодії, архівування й захисту даних, а також опрацювання типових ситуацій, пов’язаних із юридично значущими діями.

4. Організаційний компонент зосереджується на культурі цифрової взаємодії, регламентуванні доступу та ролей, ознайомленні з процедурами управління та підтриманням стабільності процесів.

5. Практикоорієнтований компонент включає роботу з кейсами, симуляціями, груповими проєктами й моделюванням цифрових робочих процесів.

6. Оціночно-рефлексивний компонент забезпечує діагностику цифрової компетентності, моніторинг прогресу, самооцінювання та корекцію освітньої траєкторії.

Такий підхід, характерний для провідних освітніх систем світу, підсилює формування цифрової компетентності здобувачів освіти та забезпечує їхню готовність працювати з системами електронного документообігу в різних професійних контекстах. Він сприяє узгодженню результатів навчання з міжнародними стандартами цифрової взаємодії, юридично значущої роботи з документами та інформаційної безпеки. Унаслідок цього підготовка майбутніх фахівців стає більш гнучкою, практикоорієнтованою і здатною відповідати вимогам глобального цифрового середовища.

Запропонована модель, що охоплює *навчально-методичний*, *технологічний*, *правовий*, *організаційний*, *практикоорієнтований* та *оціночно-рефлексивний* компоненти, забезпечує комплексний розвиток знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого застосування систем ЕДО відповідно до міжнародних стандартів цифрової взаємодії. Використання сучасних педагогічних технологій – онлайн-курсів, змішаного навчання, симуляцій, менторських практик, microlearning-форматів та цифрових тренажерів – відповідає провідним світовим тенденціям і сприяє формуванню практичної готовності фахівців до роботи з електронними документами в умовах різних інформаційних платформ.

Упровадження такої моделі сприяє модернізації освітнього процесу, підвищує якість цифрової взаємодії та забезпечує прозорість і безпеку процедур ЕДО. Перспективними напрямами подальших досліджень є стандартизація цифрової підготовки відповідно до міжнародних рекомендацій, удосконалення методів оцінювання практичних умінь, розширення використання штучного інтелекту в освітніх програмах, а також порівняльний аналіз світових підходів до впровадження систем ЕДО. Важливим завданням стає також адаптація успішних міжнародних освітніх практик до національних умов із урахуванням специфіки професійної підготовки та технологічних можливостей. Такий науковий і практичний поступ створює підґрунтя для підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах динамічної цифрової трансформації на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Баценко С. Цифрова компетентність вчителя: виклики та інновації для Нової української школи. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи : збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. семінару (Київ, 21 березня 2023 р.). Київ : ІЦО НАПН України, 2023. С. 18–20.

2. Журенко М. Педагогічні умови формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики в контексті підготовки до інноваційної професійної діяльності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2025. № 2 (58). С. 147–155.

3. Журенко М. Цифрова дидактика: новітні методи формування цифрової компетентності. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 29–30 жовт. 2024 р. / Інституту педагогіки НАПН України. Київ, 2024. С. 349–352.

4. Borgman C. Big Data, Little Data, No Data: Scholarship in the Networked World. Cambridge, MA : MIT Press, 2015. 520 p.

5. Breeding M. Library systems today: Library Systems Report. American Libraries (Library Systems Report). 2021.

6. Stephens M. Web 2.0, Library 2.0, and the Hyperlinked Library. *Serials Review*. 2007. Vol. 33, № 4. P. 253–256.

7. Lankes D. The Atlas of New Librarianship. Cambridge, MA : MIT Press, 2011. 408 p.

8. Morze N., Kucherovska V. Ways to design a digital educational environment for K-12 education. *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2879. 2020. P. 200–211.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Зайченко Н.О., *методист Професійно-технічного училища № 26 м. Кременчука*

Сьогодні в Україні актуальним є питання про те, як забезпечити відповідність між вимогами роботодавців до кваліфікації і професійної компетентності робітників і фактичним відображенням їх у якості підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Це посилює вимоги до створення і впровадження механізмів відповідного науково-методичного та навчально-методичного реагування на змістовні та процесуальні трансформації щодо професійної підготовки кваліфікованих робітників в системі професійної (професійно-технічної) освіти.

Система професійної освіти потребує модернізації та інновацій в умовах динамічних суспільно-економічних змін, впровадження нових механізмів подальшого вдосконалення цієї системи та її ресурсного забезпечення. Узагальнено та визначено основними концептуальними напрямами розвитку професійної освіти: інтеграцію професійної освіти, впровадження у навчально-виробничий процес науково-технічних досягнень та новітніх технологій, особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходу; розвиток ринку освітніх послуг з професійної підготовки, соціального партнерства, модернізації, спрямованої на створення необхідних умов для інноваційного розвитку професійної (професійно-технічної) освіти і навчання, його інформаційне, науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення. Спрогнозувати вектори розвитку науково-методичного забезпечення в усій багато вимірності його складових – завдання не з легких. [1]

Системний підхід до розв’язання зазначеної проблеми дозволяє в якості цільового системотворюючого компоненту визначити якість професійної підготовки кваліфікованого робітника, а факторними компонентами такої

системи – культурологічну і компетентнісну спрямованість професійного становлення суб'єктів педагогічного процесу відповідно до їх соціальної ролі, цілісність і неперервність освітнього професійного процесу в єдності його цільового, змістовного та технологічного компонентів, сприятливе інноваційно-культурне середовище діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу, діагностико-прогностичний підхід до формування учнівського та педагогічного контингенту закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Дієвість визначеної системи науково-методичного забезпечення професійної підготовки кваліфікованого робітника дозволить вийти на нові рівні професійної освіти, які б максимально відповідали новому типу соціально-економічної культури, продукували умови для самовизначення своїх випускників у культурних колізіях глобального масштабу. [2]

Відповідно, науково-методичне забезпечення професійної (професійно-технічної) освіти має бути орієнтоване на реальний і прогностичний стан розвитку економіки, ринку праці в Україні, а також об'єктивні потреби модернізації змісту і форм організації навчально-виробничої діяльності, наукові дослідження з проблем теорії і методики професійної освіти, впровадження позитивного досвіду вітчизняної та зарубіжної практики професійної підготовки молоді.

Яким бачимо сучасне безпечне освітнє середовище? «Сучасне освітнє середовище – матеріально-технологічне, соціальне й фізично-просторове оточення (доступне, інноваційне, бізнес-орієнтоване, відкрите, інклюзивне, ціннісно спрямоване, розвивальне, мотивуюче), програми, технології й засоби навчання, розумний дизайн, що сприяють набуттю особою компетентностей професійної освіти впродовж життя. Забезпечується перехід до системного запровадження ІКТ у всі види освітньої діяльності, створення он-лайн-платформ із навчальними й методичними матеріалами для здобувачів освіти і педагогів, використання електронних підручників, контент-бібліотек, старт-комплексів, нових ІТ- технологій, мультимедійних засобів навчання,

соціальних професійних мереж.» (Сучасна професійна освіта. Концептуальні засади реформування професійної освіти України, витяг) [5]

Тому, тренд сучасної освіти – інтегроване навчання, міждисциплінарна інтеграція. Актуальність впровадження інтеграції в освітній процес зумовлена новими соціальними запитами, що постали перед освітніми закладами, та змінами в сфері науки й виробництва. Інтеграційним процесам в освіті визначено найважливіше місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей та потенційних можливостей. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки за її успішної методичної реалізації передбачено досягнення мети якісної, конкурентоздатної освіти.

Актуальним напрямом модернізації та інноваційного розвитку природничо-математичного, гуманітарного профілів, навчально-виробничого процесу в освіті виступає STEM-орієнтований підхід до навчання, який сприяє популяризації інженерно-технологічних професій серед молоді, підвищенню поінформованості про можливості їх кар'єри в інженерно-технічній сфері, формуванню стійкої мотивації у вивченні дисциплін, на яких ґрунтується STEM – освіта. [4]

На професійну орієнтацію, планування професійного розвитку та кар'єри спрямована науково-методична робота у закладі освіти.

Науково-методична робота у закладі професійної (професійно-технічної) освіти сприяє удосконаленню навчально-виробничого, виховного процесу, програмно-методичному оновленню, запровадженню інноваційних форм і методів діяльності, підвищенню майстерності педагогічних працівників; спонукає педагогів-практиків до творчої діяльності, дослідно-експериментальної роботи, поширює перспективний педагогічний досвід.

Як впроваджуються елементи STEM- навчання в училищі?

Якість впровадження STEM- освіти багато в чому визначається компетентністю та рівнем професійної діяльності науково-педагогічних, педагогічних працівників, наскільки вони активно використовують новітні

педагогічні підходи до викладання й оцінювання, інноваційні практики міждисциплінарного навчання, методи та засоби навчання з акцентом на розвиток дослідницьких компетенцій. Педагогічні працівники училища системно проходять підготовку щодо їх професійного розвитку на курсах підвищення кваліфікації, здобувають само організовано певні компетентності, проходять стажування на підприємствах, у Навчально практичних центрах перепідготовки та підвищення кваліфікації, опановують нові технології, змінюють методики і підходи щодо надання якісних освітніх послуг, формують ключові та професійні компетентності учнів, наскрізні лінії.

Педагогічні працівники закладу освіти працюють над впровадженням проблеми міждисциплінарної інтеграції в освітній процес, сприяють зацікавленості, творчої активності, підвищенню якості знань, умінь, навичок учнів, системно формують ключові, загально - професійні та професійні компетентності, оновлюють формати оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Інтегровані (бінарні) уроки викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання з професії «Електрогазозварник. Електрозварник на автоматичних та напівавтоматичних машинах». Теми уроків, які проведено як бінарні (інтегровані): «Зварювання різних типів з’єднань»; «Дугове наплавлення валиків на сталеві пластини в нижньому положенні шва» та інші. Таку практику застосовують та поширюють на рівні області педагогічні працівники з інших професій, за якими проводиться підготовка кваліфікованих робітників у закладі освіти. [3]

Іншій напрямок інноваційної діяльності, яка впроваджується педагогічними працівниками у закладі освіти, – це проєктна діяльність. В основі інновації покладено ідею проєктної навчально-пізнавальної діяльності учнів, що сприяє оволодінню професійним досвідом в процесі навчання за проєктною технологією, вихованню творчої особистості та підготовки учнів до реальної професійної діяльності. В цьому напрямку працюють педагогічні працівники слюсарних професій.

Викладачі загальноосвітніх предметів працюють в напрямку розвитку науково-дослідницьких компетенцій здобувачів освіти. Здобувачі освіти є учасниками Всеукраїнських конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. Учні отримують дипломи, мають реальні результати на рівні області. Учасники МАН: участь у обласному конкурсі «Ми діти твої, Полтавщино, вивчаємо віхи твої», листопад 2024 року. Номінація «Наукова робота». Проноза Владислав Костянтинович учень ІІ курсу ПТУ № 26 м. Кременчука отримав Диплом за третє місце в обласному конкурсі «Ми діти твої, Полтавщино, вивчаємо віхи твої». Участь у обласному учнівському STEM-проєкті «STEM- стратегія розвитку: «Мій заклад» «Наше віртуальне училище». У номінації «Відеоролик». Учасник проєкту Кулініч Дмитро Андрійович посів І місце, отримав диплом І ступеня. Педагогічні працівники училища створюють електронні посібники, наприклад, електронний посібник для само опрацювання з професії «Електрогазозварник. Електрозварник на автоматичних та напівавтоматичних машинах», електронний посібник «Світ ребусів», електронний «Словник-довідник з електротехніки», створюють електронний контент: сайти, блоги тощо. Створюються відео майстер-класів викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання з предметів і професій. Матеріали педагогічних працівників поширюються на цифровій платформі професійної освіти «Світ професій» та інших. Трансформаційні та євроінтеграційні процеси, інтенсивний характер розвитку сучасних технологічних процесів зумовлюють потребу підготовки кваліфікованих кадрів, адаптованих до роботи в динамічному суспільстві, здатних знаходити рішення в ситуаціях, пов’язаних з професійною діяльністю та життєвими обставинами, з належно сформованими ключовими і професійними компетентностями. Тому над вирішенням цих завдань працюють педагогічні працівники та методична служба закладу освіти.

Список використаних джерел:

1. Бугай Н.І. Методична освіченість інженерно-педагогічних кадрів та структурно-функціональна модель методичної служби професійно-технічних навчальних закладів. *Науково-методичний збірник: «Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи».* Випуск 1. 2005. С. 196-204.

2. Бугай Н.І. Методична робота в професійно-технічному навчальному закладі: проектування методичного заходу. *Методичні рекомендації для методичних служб ПТНЗ України.* Вип. 2, 2006. С. 2-9.

3. Бугай Н.І. Роль методичної служби навчального закладу в технологізації оформлення педагогічного досвіду. *Методичні рекомендації для методичних служб ПТНЗ України.* Випуск 1. 2006. С.28-39.

4. Козловська І.М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук,* 2001. 461 с.

5. Сучасна професійна освіта. Концептуальні засади реформування професійної освіти України. МОН України, 2018. 14 с.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Зарудзей О. І., *директор Грицівського ВПУ №38*
Зарудзей С. М., *викладач, соціальний педагог Грицівського ВПУ №38*

Формування позитивної соціальної спрямованості студентів закладів професійної (професійно-технічної) освіти сьогодні стає одним із ключових пріоритетів української освіти. У час глибоких соціальних трансформацій, воєнних викликів та оновлення національної ідентичності саме молодь ЗП(ПТ)О є тією потужною силою, яка визначатиме майбутнє держави. Вони — майбутні робітники, фахівці, громадяни, від яких залежить економічна стійкість, соціальна згуртованість та відродження України. Тому розвиток у них відповідальності, активної позиції, поваги до людей, здатності діяти в інтересах суспільства набуває сьогодні надзвичайної важливості.

Професійно-технічна освіта — це не лише засвоєння фахових умінь і компетентностей. Це складний шлях становлення особистості, процес, у якому кожен студент проходить важливий етап соціалізації. На відміну від загальноосвітньої школи чи класичної вищої освіти, ЗП(ПТ)О є простором максимально наближеним до реального виробничого життя, де практичні навички, дисципліна, відповідальність і вміння працювати у команді формуються природно та невимушено. Тут студенти вчаться не лише володіти інструментом, а й діяти чесно, зважено, відповідально. Це середовище, де людський характер і моральні орієнтири часто формуються швидше, ніж у будь-яких інших освітніх структурах. У сучасних умовах освітяни ЗП(ПТ)О стикаються з надзвичайно складними викликами. Значна частина молоді приходить до навчальних закладів уже з досвідом соціальних травм, втрат, нестабільності, спричиненої війною. Часто студенти мають низьку мотивацію, порушені моделі комунікації, емоційну виснаженість. Цифрова культура та вплив соціальних мереж також істотно змінюють їхню поведінку, систему

цінностей, здатність до співпраці. Усе це вимагає від педагогів нових підходів, тонкої психологічної роботи та організації виховного процесу так, щоб у кожного студента з'явилася можливість відчути себе частиною суспільства, усвідомити власну соціальну роль та значення своїх дій. Позитивна соціальна спрямованість включає цілий комплекс якостей, серед яких відповідальність, емпатія, толерантність, культура спілкування, громадянська активність, здатність до солідарності та волонтерства, патріотизм, повага до прав людини, вміння жити і працювати у колективі. Формування цих рис не відбувається спонтанно — це цілеспрямована педагогічна робота, що потребує узгодженості дій усіх учасників освітнього процесу.

Одним із головних шляхів розвитку соціальної зрілості студентів є виховання національної свідомості та патріотизму. У час війни молодь гостро відчуває реалії боротьби, тому практики, пов'язані з підтримкою військових, участю у волонтерських акціях, доглядом за пам'ятними місцями, зустрічами з ветеранами, сприяють формуванню почуття гідності та відповідальності за майбутнє країни. Студенти усвідомлюють, що саме їхні сьогоднішні дії можуть стати внеском у спільну перемогу та відбудову України. Волонтерська діяльність - один із найефективніших способів виховання соціальної активності. Участь молоді у благодійних ініціативах вчить їх співпереживати, діяти безкорисливо, помічати потреби інших людей. Коли студент власноруч пакує допомогу для військових або бере участь у ремонті школи чи будинку літньої людини, у нього формується відчуття причетності до важливих суспільних процесів, зміцнюється віра у власні сили, розвиваються моральні якості.

Не менш важливим компонентом є творча й культурна активність. Гуртки, проєкти, конкурси, театральні студії дають можливість кожному студенту висловитися, знайти себе, навчитися працювати в команді та розвивати комунікативні навички. Творче середовище часто стає тим майданчиком, де долаються внутрішні бар'єри, розвивається впевненість у собі та формується позитивне ставлення до інших.

Особлива роль у формуванні соціальної спрямованості студентів належить саме виробничій діяльності. Професійна освіта дає змогу молоді відчути себе частиною реального виробничого процесу. Коли студент працює у майстерні, у полі, на станку, коли він бере участь у виконанні реальних замовлень або господарських робіт, він усвідомлює вагу своєї праці. Тут формується відповідальність, дисципліна, взаємодопомога, здатність до самоконтролю. У реальній справі немає можливості схитрувати — результат завжди видно, і саме це стає важливим виховним інструментом.

Значну увагу у ЗП(ПТ)О приділяють також правовому вихованню. Знання своїх прав та обов'язків, розуміння наслідків власних вчинків, вміння протистояти негативним впливам — це основа соціальної зрілості. Лекції юристів, зустрічі з психологами, профілактичні програми щодо протидії булінгу, залежностям, агресії допомагають студентам обирати здорові моделі поведінки та відповідально ставитися до власного життя.

Успіх формування соціальної спрямованості значною мірою залежить від педагогів — їхнього професіоналізму, людяності, здатності стати авторитетом і наставниками. Приклад педагога завжди важить більше, ніж будь-які слова. Саме від його справедливості, дисципліни, емоційної підтримки, відкритості до діалогу залежить, якими виростуть студенти, які моральні орієнтири вони оберуть. Педагог, який поважає студентів, навчає їх не насильно, а через співпрацю, створює атмосферу безпеки та довіри, здатний сформувати у молодої людини реальне прагнення діяти соціально відповідально.

Не менш важливою є мотивація студентів. Вона не може базуватися лише на контролі чи вимогах. Молодь повинна бачити сенс у тому, що робить, відчувати перспективу, мати можливість проявити ініціативу. Коли студент розуміє, що його професія потрібна людям, а його робота має вплив, він сам починає прагнути бути корисним, розвиватися, діяти чесно й відповідально.

Заклад професійної освіти стає своєрідною моделлю суспільства, у якій студент проходить шлях від підлітка до громадянина. Тому атмосфера в закладі - взаємоповага, безпека, демократичність, підтримка ініціатив - має

величезне значення. Саме в такому середовищі молодь вчиться бути людьми, цінувати працю, цінувати один одного, обирати гідні моделі поведінки.

Формування позитивної соціальної спрямованості студентів -це не окремий напрям роботи, а щоденний, постійний і комплексний процес. Його успіх залежить від взаємодії педагогів, батьків, громади, роботодавців і самих студентів. Але головне - це віра у молодь, у її здатність змінювати світ навколо себе.

Молоді люди, які сьогодні здобувають професію у ЗП(ПТ)О, завтра будуватимуть дороги, ремонтуватимуть техніку, шитимуть одяг, готуватимуть їжу, створюватимуть комфорт і безпеку. Саме вони стануть тими, хто відновлюватиме і розвиватиме країну після війни. І якщо ці фахівці матимуть не лише кваліфікацію, а й соціальну зрілість, відповідальність, людяність, патріотизм, - Україна матиме майбутнє, сильніше за будь-які виклики.

Список використаних джерел:

4. Овдієнко Л. Н. Освіта як простір соціалізації особистості. Київ: Міленіум, 2014. 120 с.

Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ Г. С. СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Захарова П. А., *здобувачка вищої освіти Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка*
Черненко О. В. *канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка*

У сучасному світі, що характеризується стрімким технологічним розвитком, глобалізацією та цифровізацією освітнього простору, особливої актуальності набуває пошук ефективних педагогічних підходів, здатних забезпечити всебічний розвиток особистості. Парадоксально, але відповіді на багато викликів сучасної освіти можна знайти у педагогічній спадщині українського філософа-просвітителя XVIII століття Григорія Савича Сковороди. Педагогічні ідеї філософа, сформульовані понад два з половиною століття тому, демонструють дивовижну актуальність у контексті сучасних освітніх реформ. Концепція «сродної праці», гуманістичний підхід до навчання, ідея індивідуалізації освітнього процесу та «філософія серця» знаходять своє відображення у найновіших педагогічних трендах XXI століття. Як зазначає дослідниця О. Гомілко, «філософія освіти Г. С. Сковороди розкриває шляхи її когнітивної та практичної реабілітації, оскільки його філософія вчить людей бути мудрими не лише в межах університетського кампусу, але й у всіх сферах їхнього життя» [1, с. 195].

Проблема дослідження полягає у необхідності переосмислення педагогічної спадщини Г. С. Сковороди крізь призму сучасних освітніх викликів та інноваційних практик, а також у встановленні зв’язків між його педагогічними принципами та актуальними тенденціями розвитку освіти у глобальному контексті.

Педагогічну спадщину Г. С. Сковороди досліджували численні українські та зарубіжні вчені. Серед українських дослідників варто відзначити праці М. Д. Ярмаченка та Н. П. Калениченко, які аналізували питання освіти та виховання у творчій спадщині мислителя [2]. І. В. Козубовська досліджувала формування особистості в педагогічній спадщині Сковороди [3], а

М. Г. Стельмахович вивчав зв'язок ідей Г. С. Сковороди з народною педагогікою [4]. Л. Д. Попова присвятила свої дослідження просвітницькій діяльності Г. С. Сковороди на Слобожанщині [5].

Серед міжнародних досліджень особливу увагу привертають праці українських та зарубіжних науковців. О. Гомілко з Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України у своєму дослідженні «Gregory Skovoroda's Philosophy of Education: the Difference of a Modern Vision», опублікованому у міжнародному журналі «Filosofiya Osvity. Philosophy of Education», розглядає сучасний характер філософії освіти Сковороди [1]. В. Шинкарук у 2023 році опублікував статтю «Philosophical and educational heritage of Hryhorii Skovoroda as a phenomenon of the national spirit of the Ukrainian people» в International Journal of Philology, де обґрунтовується феномен національного духу у педагогічній спадщині філософа [5].

Сучасні дослідження у галузі інноваційної педагогіки також надають важливий контекст для аналізу актуальності ідей Г. С. Сковороди. Дослідження студентоцентрованого навчання, представлені у працях сучасних міжнародних педагогів [6], демонструють паралелі з педагогічними принципами українського мислителя. Праці з інтеграції глибинного навчання та персоналізації освіти [7] підтверджують актуальність концепції «сродної праці» Сковороди у сучасному освітньому контексті.

Г. С. Сковорода створив оригінальну педагогічну систему, яка базувалася на гуманістичних засадах та глибокому розумінні природи людини. Центральною ідеєю його педагогіки була концепція «сродної праці» – праці, що відповідає природним нахилам та здібностям людини. Як зазначають українські дослідники, «Г. С. Сковорода першим в історії української педагогічної думки та філософії висунув ідею природного виховання» [9, с. 2].

Філософ обстоював ідею наочності у навчанні та використовував різноманітні форми організації освітнього процесу. М. Д. Ярмаченко та Н. П. Калениченко наголошують, що Г. С. Сковорода засуджував освіту для особистої вигоди та заради здобуття високих посад, натомість вимагав

загальнодоступної, безкоштовної освіти для народу, однакової як для чоловіків, так і для жінок [2, с. 5].

Особливе значення у педагогічній системі Г. С. Сковороди мала «філософія серця». Як зазначає О. Гомілко, на відміну від класичної модерної філософії, яка розглядає самопізнання лише як функцію розуму, Г. С. Сковорода вважає серце інструментом для посилення розуму, що відповідає сучасним освітнім теоріям, заснованим на ідеї антропотехнічного повороту у філософії [1, с. 198].

Одним із найбільш очевидних зв'язків між педагогічною спадщиною Г. С. Сковороди та сучасними освітніми практиками є принцип студентоцентрованого навчання. Сучасні дослідники визначають студентоцентроване навчання як підхід, що ставить студента в центр навчального процесу, надаючи пріоритет його потребам та інтересам, дозволяючи активно брати участь в освіті та адаптуючи навчання до індивідуальних стилів [6, с. 2].

Принцип студентоцентованого навчання повністю узгоджуються з педагогічними ідеями Г. С. Сковороди, який наголошував на необхідності врахування природних нахилів кожної дитини. В. Шинкарук підкреслює, що Г. С. Сковорода вірив у силу природи, яка визначає для кожної особи правильне місце у світі та суспільстві, і відстоював ідею пізнання себе та вдосконалення у процесі постійного самодослідження [5, с. 56].

Сучасні дослідження підтверджують ефективність студентоцентрованого підходу. Як показують результати досліджень 2025 року, студентоцентроване навчання є наріжним каменем сучасної освіти, а підходи, що інтегрують традиційні методи з активними, студентоцентрованими педагогіками, набувають все більшого значення [6, с. 3]. Концепція «сродної праці» Г. С. Сковороди знаходить своє продовження у сучасних підходах до персоналізації освіти. Філософ стверджував, що щастя людини полягає у праці, яка відповідає її природним нахилам, і що основним завданням педагога є не зашкодити вільному розвитку відповідно до здібностей, даних природою [10].

Сучасні освітні технології дозволяють реалізувати цю ідею на новому рівні. Дослідження 2024 року демонструють, що персоналізоване навчання та адаптивність стали ключовими характеристиками сучасної освіти [7]. Використання штучного інтелекту та адаптивних систем навчання дозволяє коригувати завдання та контент на основі індивідуальних досягнень кожного студента, що є технологічним втіленням ідеї Г. С. Сковороди про «сродну працю». Особливої актуальності у контексті сучасної освіти набуває «філософія серця». Як зазначає О. Гомілко, на відміну від сучасної класичної філософії, Г. С. Сковорода розглядає самопізнання не як функцію лише розуму, а серце як інструмент для посилення розуму [1, с. 200]. Таке трактування відповідає сучасним освітнім підходам, що інтегрують соціально-емоційне навчання (SEL) у навчальний процес.

Сучасні педагогічні тренди 2023-2025 років підкреслюють важливість інтеграції емоційного інтелекту у навчальний процес. Систематичний огляд програм підготовки педагогів, опублікований у 2024 році, показує, що найефективніші програми інтегрують соціально-емоційне навчання, техніки усвідомленості та віртуальні симуляції, розвиваючи компетенції, такі як емоційна саморегуляція, емпатія та управління стресом [8]. Соціально-емоційне навчання систематично інтегрує пізнання, емоції та поведінку, допомагаючи студентам регулювати емоції та формувати позитивні стосунки [8]. Педагогічні тренди 2025 року підкреслюють важливість інтеграції емоційного інтелекту у навчальний процес. «Соціально-емоційне навчання інтегрує навички емоційного інтелекту у навчальну програму», допомагаючи студентам розвивати самосвідомість, самоконтроль та соціальні навички [12, с. 5].

Г. С. Сковорода обстоював активні методи навчання та практичне застосування знань. Він використовував групові та індивідуальні форми занять, практикував вільну гурткову форму навчання та створював молодіжні гуртки [2, с. 4]. Подібні ідеї знаходять своє відображення у сучасному проєктному навчанні (Project-Based Learning).

Як показують дослідження 2024 року, проєктне навчання є «підходом, при якому студенти активно досліджують реальні проблеми через проєкти», що

розвиває критичне мислення, вирішення проблем та співпрацю [12, с. 3]. Такий методологічний підхід повністю узгоджується з педагогічною практикою Г. С. Сковороди, який прагнув зробити навчання практично орієнтованим та пов'язаним з реальним життям.

Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди мають універсальний характер і виходять за межі національних кордонів. Міжнародні дослідження підтверджують, що «педагогічна філософія Г. С. Сковороди разом із його ширшою практичною філософією відображає сучасну культуру свободи, що робить його ідеї надзвичайно актуальними для сучасної освіти» [13, с. 78].

Американські дослідники також визнають внесок Г. С. Сковороди у світову педагогічну думку. У праці «On the Development of Pedagogical Excellence» Г. С. Сковорода згадується серед «теоретиків та практиків людиноцентрованої педагогіки», таких як Сократ, Я. Коменський, В. Сухомлинський [14, с. 457].

Аналіз педагогічної спадщини Г. С. Сковороди у контексті сучасних освітніх практик дозволяє зробити наступні висновки:

1. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди демонструють дивовижну актуальність для XXI століття. Концепція «сродної праці», принцип природовідповідності, гуманістичний підхід до навчання та «філософія серця» знаходять своє відображення у найсучасніших освітніх трендах.

2. Студентоцентроване навчання, персоналізація освіти, інтеграція емоційного інтелекту та проєктне навчання, які є пріоритетними напрямами сучасної освітньої реформи, мають свої концептуальні основи у педагогічній системі Г. С. Сковороди.

3. «Філософія серця» Г. С. Сковороди випереджає сучасні підходи до розвитку емоційного інтелекту та соціально-емоційного навчання, пропонуючи цілісний підхід до розвитку особистості, що поєднує раціональне та емоційне начала.

4. Ідея індивідуалізації навчання та врахування природних здібностей кожної дитини, сформульована Г. С. Сковородою у XVIII столітті, знаходить

своє технологічне втілення у сучасних адаптивних системах навчання та персоналізованих освітніх траєкторіях.

5. Педагогічна спадщина Г. С. Сковороди має глобальне значення і визнається міжнародною науковою спільнотою як важливий внесок у розвиток гуманістичної педагогіки.

Список бібліографічних джерел:

1. Gomilko O. Gregory Skovoroda's Philosophy of Education: the Difference of a Modern Vision. *Philosophy of Education*. 2017. Vol. 21. № 2. P. 194–210.

2. Ярмаченко М. Д., Калениченко Н. П. Питання освіти та виховання у творчій спадщині Г. Сковороди. *Початкова школа*. 1995. № 12. С. 4–6.

3. Козубовська І. В. Формування особистості в педагогічній спадщині Г. Сковороди. *Початкова школа*. 1996. № 5. С. 40–42.

4. Стельмахович М. Г. Г. Сковорода і народна педагогіка. *Початкова школа*. 1996. № 1. С. 46–50.

5. Shynkaruk V. Philosophical and educational heritage of Hryhorii Skovoroda as a phenomenon of the national spirit of the Ukrainian people. *International Journal of Philology*. 2023. Vol. 27. No. 1. P. 53–60.

6. Redefining learning: student-centered strategies for academic and personal growth / Y. Chen et al. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. Article 1518602.

7. Integrating deep learning techniques for personalized learning pathways in higher education / M. Ashraf et al. Heliyon. 2024. Vol. 10. № 12. Article e32896.

8. The effects of emotional intelligence training programs on educators: a systematic review / N. Valente-Pinto et al. F1000Research. 2024. Vol. 14. Article 842.

9. Henriksen D., Creely E., Gruber N., Leahy S. Social-Emotional Learning and Generative AI: A Critical Literature *Review and Framework for Teacher Education. Teachers College Record.* 2025. Vol. 127. № 6. P. 121-132.

10. Верещак І. М. Педагогічні погляди Григорія Сковороди крізь призму Нової української школи. *Всеосвіта*. 2018. URL: https://vseosvita.ua/library/pedagogicni-pogladi-grigoria-skovorodi-kriz-prizmu-novoi-ukrainskoi-skoli-93122.html

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ЕМПАТІЇ ЯК ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ

Захарова М.Ю., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН*

Булінг є гострою соціально-психологічною проблемою, що руйнує життя та суттєво впливає на розвиток і формування, а часом виступає і серйозним психотравмуючим фактором для особистості.

Звернемо увагу на особливості прояву булінгу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Період навчання у закладі ЗП(ПТ)О є надзвичайно важливими етапом для особистісного зростання та становлення фахівця, тому важливим у цьому аспекті є наявність комфортних соціально-психологічних умов, позбавлених насилля та дискримінації, для формування та розвитку особистості майбутнього фахівця. Варто зазначити, що цькування в освітньому середовищі закладів ПТО є більш прихованим та жорстокішими («зрілим», «витонченим» та «продуманим»), проте його наслідки є настільки ж руйнівними. Такий булінг завжди має на меті цілеспрямоване та усвідомлене приниження людини.

Зростання рівня агресії та випадків цькування серед молоді потребує переходу від каральних методів до превентивних стратегій, що ґрунтуються на розвитку м'яких навичок (soft skills). Перехід означає заміну гасла «не роби цього, бо покарають» на внутрішню установку «я не роблю цього, бо розумію себе та поважаю іншого».

На сьогодні одним із найдієвіших інструментів превенції цькування є тренінги із використанням рольових ігор. Проживання ситуацій «з позиції іншого» дозволяє здобувачам освіти розвинути емпатію, відчути наслідки стереотипного мислення та виробити навички ненасильницького спілкування, що є критично важливим для профілактики конфліктів.

Важливим вектором роботи є розвиток психологічної резильєнтності здобувачів освіти. В умовах тривалого стресу та напруги агресія часто стає деструктивною формою захисної реакції. Навчання молоді технікам саморегуляції та конструктивного виходу з емоційної напруги безпосередньо знижує рівень насильства в учнівських колективах.

Особливого значення набуває інклюзивна культура спілкування. Оскільки заклади ПТО інтегрують молодь із різним життєвим досвідом, зокрема внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, що повертаються до навчання, толерантність стає не просто етичною нормою, а умовою соціального виживання. Формування емпатії до людей із досвідом травми дозволяє попередити випадки дискримінації та «вторинної травматизації» через булінг.

Додатковим стратегічним напрямом профілактики булінгу в умовах ЗП(ПТ)О є актуалізація професійної етики. Формування толерантності має розглядатись не лише як загальнолюдська чеснота, а як невід'ємна характеристика професіоналізму. Усвідомлення здобувачами того, що сучасний ринок праці потребує фахівців, здатних працювати в мультикультурних та інклюзивних командах, стає потужним стимулом для саморегуляції поведінки.

Окрему увагу слід приділити педагогічному такту та фасилітації. Педагоги мають виступати не лише трансляторами знань, а й модераторами соціальних зв’язків, які власним прикладом демонструють емпатію та нульову толерантність до будь-яких проявів дискримінації. Запобігання булінгу в закладах професійної освіти є ефективним тоді, коли поєднуються зусилля педагогів, психологів та адміністрації, а робота спрямована на розвиток емпатії, вміння керувати емоціями та дотримання професійних цінностей. Такий підхід допомагає створити безпечне освітнє середовище та сприяє формуванню відповідального й толерантного майбутнього професіонала.

Системний розвиток емпатії та толерантності в ЗП(ПТ)О - це не лише інструмент боротьби з булінгом, а й фундамент професійної етики майбутнього кваліфікованого робітника. Перехід від «педагогіки контролю» до «педагогіки розвитку особистості» дозволяє створити в закладах ПТО здорову атмосферу,

де повага до іншого стає природною умовою професійного становлення майбутнього спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змін. і допов.).

2. Концепція розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р.

3. Олійник Н. Ю. Булінг в освітньому середовищі: психологічні причини та шляхи подолання. Київ, 2020. 56 с.

4. Литвиненко О. М. Соціально-психологічна профілактика насильства серед молоді в закладах професійної освіти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2021. № 3. С. 12–19.

5. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 2006. 68 p.

6. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в закладах освіти. Київ : МОН України, 2021. 21 с.

ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАУКОВЦІВ

Зернова Н.В., *м.н.с. лабораторії консультативної психології та психотерапії Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

В умовах затяжного воєнного конфлікту та системної невизначеності перед вітчизняною освітою дорослих постає стратегічне завдання підготовки фахівців вищої кваліфікації соціономічного профілю. Як слушно зауважує Л. Б. Лук'янова, виклики воєнного стану вимагають від системи неперервної освіти перегляду пріоритетів та пошуку нових форм професійного розвитку [4]. Здобувачі наукових ступенів (педагоги, психологи, соціальні працівники, управлінці, держслужбовці) стають ключовим ресурсом для стабілізації суспільства. Проте ефективна реалізація позитивної соціальної спрямованості неможлива лише на основі емпатії. Необхідним фундаментом професійної стійкості стає критичне мислення, інтегроване в дослідницьку компетентність.

Ми висуваємо тезу, що для науковця критичне мислення є методологічним інструментом, який забезпечує перехід від ситуативного реагування до формування особистісної резильєнтності.

Перший рівень реалізації соціальної спрямованості науковця — це взаємодія з проблемою. Специфіка наукового підходу полягає у відмові від інтуїтивного реагування на користь аналітичного. Дослідницька верифікація стає інструментом об'єктивізації проблем.

Спираючись на класичні визначення Д. Халперн, ми розглядаємо критичне мислення як використання когнітивних навичок, що підвищують ймовірність отримання бажаного результату [6]. У контексті підготовки науковців, як зазначає О. І. Пометун, це означає здатність до самостійного аналізу та обґрунтованого вибору рішень [5].

Критичне мислення виконує функцію операційної системи дослідника. Здобувач наукового ступеня використовує навички аналізу для відокремлення фактів від інтерпретацій при вирішенні гострих соціальних питань (деконструкція та аналіз). Соціальна відповідальність науковця проявляється у використанні лише валідизованих методів, що мінімізує ризики ятрогенії (принцип доказовості). При цьому дослідницька рефлексія та екологічність змін характеризуються фактором резильєнтності. Фахівці соціономічного профілю перебувають у зоні високого ризику вигорання. Важливим методологічним орієнтиром тут виступає напрям екологічної психології та нелінійної динаміки криз, розроблений професором П. В. Лушиним. Згідно з цим підходом, невизначеність розглядається не як загроза, а як простір можливостей для самоорганізації [3].

Наукова позиція сприяє резильєнтності через такі механізми: толерантність до невизначеності та мета-позиція дослідника. Науковець із розвиненим критичним мисленням здатен витримувати стан перехідного періоду, сприймаючи хаос як середовище для змін. Як підкреслюють Л. М. Карамушка та О. М. Кокун, здатність до саморегуляції та професійна надійність є критично важливими в екстремальних умовах [1; 2]. Погляд на ситуацію "очима дослідника", вихід в професійну мета-позицію, створює дослідницьку дистанцію, що сприяє збереженню ментального здоров'я фахівців.

Вищий рівень соціальної спрямованості — це генерація нового знання, що забезпечує посттравматичне зростання, від критичного осмислення до інноваційного розвитку, від сенсоутворення до стратегічного лідерства. Науковий підхід у роботі надає подіям нових сенсів. Усвідомлення місії дослідника стає потужним мотиватором. Критично мислячий науковець переходить від тактики "гасіння пожеж" до стратегії — розробки інноваційних моделей освіти, адаптованих до поствоєнних реалій.

Отже, критичне мислення та дослідницька діяльність є нерозривним комплексом. Саме дослідницький фактор, посилений принципами екологічної психології (П. В. Лушин) та технологіями критичного мислення (Д. Халперн, О.

І. Пометун), дозволяє трансформувати соціальну спрямованість з рівня емоційного співчуття на рівень системних змін, забезпечуючи резильєнтність фахівця та розвиток суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л. М., Терещенко Л. А. Забезпечення ментального здоров'я педагогічних працівників в умовах війни: роль організаційної культури. *Організаційна психологія. Економічна психологі*я. 2023. № 1 (28). С. 45–54.

2. Кокун О. М. Життєстійкість особистості як чинник професійної надійності фахівця в екстремальних умовах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 3 (67). С. 88–95.

3. Лушин П. В. Екологічна психологія та педагогіка: постнекласична перспектива. *Освітній простір України*. 2022. Вип. 4 (21). С. 12–19.

4. Лук'янова Л. Б. Освіта дорослих України в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С. 11–23.

5. Пометун О. І. Розвиток критичного мислення в освітньому процесі: виклики сучасності. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 15–24.

6. Халперн Д. Психологія критичного мислення. 4-те вид. Київ : Знання, 2020. 460 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Ілійчук Л. В., *к.п.н., доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Карпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Сучасний етап цивілізаційного розвитку, що характеризується переходом до суспільства знань та стрімкою цифровізацією всіх сфер життєдіяльності, актуалізує концепцію «освіта впродовж життя» як безальтернативну стратегію розвитку людського капіталу. Повномасштабна війна рф проти України стала каталізатором критичних трансформацій в освітньому ландшафті, спричинивши не лише фізичне руйнування інфраструктури, але й значні розриви в освітньому процесі, вимушену міграцію учасників освітнього процесу та психологічну травматизацію здобувачів освіти. Ці деструктивні фактори безпосередньо впливають на зниження якості освітніх послуг, провокуючи появу так званих «освітніх втрат», подолання яких вимагає не просто відновлення довоєнного стану, а кардинального перегляду підходів до організації освітнього процесу [1; 2]. В умовах невизначеності та безпекових ризиків, традиційні механізми контролю якості стають малоефективними, що зумовлює нагальну потребу в розробленні гнучких, адаптивних моделей управління якістю освіти, здатних функціонувати в екстремальних умовах та забезпечувати інклюзивність і безбар'єрність освітнього середовища.

В умовах адаптації української освіти до викликів воєнного і повоєнного часу, ключовою проблемою стає не просто забезпечення доступу до освіти на різних етапах життя, а гарантування її високої якості. Система неперервної освіти, яка охоплює формальну, неформальну та інформальну складові, потребує чітких регуляторних та методичних важелів впливу на результативність освітнього процесу. У цьому контексті особливої значущості набуває наукове обґрунтування організаційно-педагогічних умов, здатних інтегрувати управлінські, кадрові, методичні та ресурсні аспекти в єдину дієву

систему забезпечення якості освіти на всіх рівнях її функціонування.

На основі аналізу теоретичних засад та викликів сьогодення нами виокремлено та теоретично обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов забезпечення якості в системі неперервної освіти:

1. Створення адаптивної системи управління якістю освіти, що базується на партисипативній взаємодії суб'єктів формальної, неформальної та інформальної освіти. Реалізація цієї умови детермінована необхідністю переходу від жорстко регламентованих, лінійних моделей управління до гнучких, децентралізованих структур, здатних оперативно реагувати на зовнішні ризики (зокрема, безпекові та соціально-економічні виклики). Сутність цієї умови полягає у забезпеченні когерентності дій усіх учасників освітнього процесу. Адаптивність системи досягається через механізми саморегуляції та швидкого зворотного зв'язку, а партисипативність передбачає зміну вектору управлінської взаємодії з об'єкт-суб'єктного (вертикального підпорядкування) на суб'єкт-суб'єктний (горизонтальне партнерство). Результатом впровадження цієї умови стає формування єдиної екосистеми неперервної освіти, де якість гарантується не лише державними стандартами, а й консолідованою відповідальністю всіх учасників освітнього процесу.

2. Забезпечення наступності та варіативності змісту освіти через проєктування індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням викликів ринку праці та безпекової ситуації. Ця умова виступає дидактичним фундаментом системи забезпечення якості і спрямована на подолання суперечності між стандартизованим характером традиційної освіти та необхідністю гнучкого реагування на динамічні зміни соціально-економічного та безпекового середовища. Реалізація даної умови передбачає відмову від лінійної уніфікації освітнього процесу на користь нелінійної архітектури навчання, де здобувач освіти виступає активним суб'єктом конструювання власного професійного майбутнього. Результатом реалізації цієї умови є створення персоніфікованого освітнього простору, який дозволяє кожному здобувачу освіти, незалежно від зовнішніх обставин, сформувати певний набір

компетентностей, зберігаючи при цьому безперервність професійного розвитку.

3. Розбудова цифрового освітнього середовища як ресурсної платформи для безперервного професійного розвитку та забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг. Реалізація цієї умови виступає інфраструктурним та технологічним фундаментом модернізації системи неперервної освіти. В умовах цифровізації суспільства та викликів, спричинених війною, цифрове середовище трансформується з допоміжного інструменту в безальтернативний простір функціонування освітньої системи. Сутність умови полягає у створенні інтероперабельної екосистеми, яка об'єднує інформаційні ресурси, програмні інструменти, комунікаційні канали та системи управління навчанням (LMS) в єдиний комплекс. Це дозволяє нівелювати територіальні та безпекові обмеження, забезпечуючи безперервність освітнього процесу. Результатом впровадження цієї умови стає створення стійкого освітнього простору, який здатний функціонувати навіть в умовах руйнування фізичної інфраструктури, забезпечуючи якість освіти та її доступність для найширших верств населення.

4. Розвиток андрагогічної та цифрової компетентності науково-педагогічних працівників, здатних реалізовувати стратегії навчання впродовж життя в умовах невизначеності. Реалізація цієї умови спрямована на якісне оновлення кадрового потенціалу, оскільки саме науково-педагогічний працівник виступає ключовим агентом змін та гарантом якості освіти. В умовах стрімкої цифровізації та перманентних кризових явищ вимоги до професійної майстерності викладача виходять за межі простого володіння предметом, актуалізуючи потребу в інтеграції андрагогічної майстерності та цифрової компетентності. Сутність умови полягає у трансформації професійного профілю викладача, який має бути здатним працювати з дорослою аудиторією, враховуючи їхній життєвий досвід, професійні запити та психоемоційний стан в умовах війни. Результатом реалізації цієї умови є формування нового типу педагога, здатного гнучко адаптувати стратегії навчання до викликів часу, ефективно поєднувати офлайн та онлайн формати навчання та забезпечувати

високу результативність освітнього процесу незалежно від зовнішніх обставин.

5. Впровадження системи діагностичного моніторингу якості освіти на основі кваліметричних підходів та механізмів зворотного зв'язку. Реалізація цієї умови виступає регуляторним механізмом, що забезпечує сталість та саморозвиток системи неперервної освіти. В умовах децентралізації та автономії закладів освіти, а також зовнішніх кризових впливів, традиційні форми адміністративного контролю втрачають ефективність. Натомість виникає потреба у створенні системи випереджувального реагування, що базується на точних вимірюваннях, а також інтеграції кваліметрії в управлінські процеси. Це дозволяє формалізувати та кількісно оцінити задоволеність стейкхолдерів чи соціальний ефект освітньої діяльності. Результатом реалізації цієї умови є створення системи управління якістю, яка здатна самостійно виявляти прогалини в освітньому процесі та ініціювати коригувальні дії ще до того, як зниження якості стане критичним. Це гарантує прозорість, підзвітність та високу результативність системи неперервної освіти.

Таким чином, визначений та теоретично обґрунтований комплекс організаційно-педагогічних умов носить цілісний, системний характер і охоплює всі ключові компоненти функціонування неперервної освіти: управлінський, змістовий, технологічний, кадровий та діагностичний. Реалізація цих умов дозволяє вирішити двоєдине завдання: з одного боку — нівелювати деструктивний вплив зовнішніх чинників, а з іншого — забезпечити стратегічний розвиток людського капіталу України.

Список використаних джерел:

1. Iliichuk L., Tsiuniak O., Vorobets O. Ensuring the quality and accessibility of education in times of war: guidelines and initiatives of the international community. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.* 2024. № 11 (1). Pp. 39–49.

2. Iliichuk L. Ukrainian education in the conditions of war: new challenges, threats and vectors of changes in the context of ensuring the quality of education. *Гірська школа Українських Карпат*. 2023. № 28. С. 16–21.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Калуцька-Пелих К.О., *викладач іноземної мови ПТУ №26 м. Кременчука*

У сучасному світі інклюзивна освіта розглядається як один з ключових пріорітетів державної політики у сфері освіти, спрямованої на забезпечення рівності, доступності й недискримінації у сфері навчання. Актуальні стратегії впровадження інклюзивної освіти, виявляють проблеми практичної реалізації інклюзивних підходів у навчальних закладах, а також демонструють прогалини між намірами політики та освітньою практикою. Тому доречним є встановлення системних закономірності, що визначають ефективність інклюзивних трансформацій, і окреслити перспективні вектори розвитку інклюзивних моделей навчання.

Сучасне розуміння інклюзії ґрунтується на правозахисній парадигмі, визначеній міжнародними документами, перш за все Конвенцією про права осіб з інвалідністю та Саламанською декларацією. Інклюзія трактується не лише як право доступу дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх закладів, а як процес цілісної трансформації освітнього середовища. Інклюзивна освіта визначається як системна реформа, що охоплює зміни у змісті навчання, педагогічних стратегіях, структурі підтримки та взаємодії всіх учасників освітнього процесу [3].

Важливим аспектом є відхід від медичного та дефіцитарного підходів до розуміння ообливих освітніх потреб. Саламанська декларація наголошує, що школи мають приймати всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей, забезпечуючи навчання в умовах, адаптованих до різноманіття [4]. Інклюзивна парадигма передбачає переорієнтацію з пошуку «проблем у дитині» на визначення бар’єрів, створених освітньою системою. У цьому контексті значна увага приділяється ролі вчителя як координатора, фасилітатора та учасника спільного навчання, здатного адаптувати програми, методи та оцінювання.

Результативність інклюзивних практик залежить від професійної компетентності педагогів, підтримки з боку родин та соціального середовища

та загальної державної політики. Освітній процес має базуватися на повазі до різноманітності, підтримці співпраці, формуванні емпатії в учнів.

Інклюзивне навчання вимагає від учителя вміння модифікувати навчальні матеріали, застосовувати індивідуалізовані методики, використовувати інформаційні технології, формувати позитивний мікроклімат у класі. Індивідуальні програми розвитку, адаптовані методи оцінювання, мультимодальне подання інформації сприяють залученню учнів з різною підготовкою та можливостями. В той же час, активна позиція батьків, їх участь у створенні індивідуальних освітніх траєкторій є важливим чинником ефективної інклюзії. Не можна применшувати важливість та роль держави у процесах імплементації інклюзивної освіти. Забезпечення доступності інфраструктури, фінансування ресурсних центрів, підготовка психологів і дефектологів, адаптація нормативно-правової бази є фундаментальними умовами успішності цього процесу.

Зважаючи на основні чинники що впливають на результативність інклюзивної освіти, варто виділити та проаналізувати основні проблеми, які характерні для практики її впровадження в різних країнах.

Ключові проблеми, характерні для практики багатьох країн:

1) недостатня підготовка педагогів - серед найпоширеніших труднощів виділяють відсутність спеціальної освіти у вчителів, недостатні навички модифікації навчальних матеріалів, труднощі у створенні й реалізації індивідуальних навчальних планів. Також учні з особливими освітніми потребами часто демонструють поведінкові та емоційні труднощі, що потребує додаткової підтримки, якої педагог не завжди може забезпечити.

2) неналежний рівень інфраструктури через фінансові та організаційні бар’єри - більшість шкіл не мають безбар’єрного доступ, не забезпечені спеціальними засобами навчання, мають обмежені матеріальні ресурси для підтримки учнів з особливими освітніми потребами.

3) недостатня взаємодія з батьками та громадою - батьки не завжди розуміють сутність інклюзії, не підтримують вчителів у домашньому навчанні або не беруть участі в адаптації дитини.

Реальна інклюзія потребує системної підтримки, а не лише декларативних рішень. Вона потребує взаємодії закладу освіти, педагогів, родини, громади, місцевої та національної влади.Закони можуть закладати фундамент інклюзії, але її реальний успіх залежить від того, наскільки вони підкріплені ресурсами, підготовкою вчителів і практичними механізмами.

Інклюзія — це не лише фізичне розміщення дитини у класі, а створення освітнього середовища, яке визнає різноманітність і будується на принципах рівності.

Інклюзивна освіта є складним, багатовимірним процесом, який потребує системного підходу та всебічної підтримки. Незважаючи на наявність міжнародних декларацій і національних політик, школи стикаються з численними труднощами у практичній реалізації інклюзії. Ключовими умовами успіху є підготовка педагогів, ресурсне забезпечення, інституційна підтримка, взаємодія з родинами та формування інклюзивної культури у освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Коломієць І. М. Інклюзивна освіта: досвід впровадження та перспективи розвитку в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4. С. 133–141.

2. Inclusive Education: Overview of International Approaches / UNICEF. 2017. URL:https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/IE_summary_accessible_220917_0.pdf

3. Bessarab A., Antonenko I., Turubarova A., Smoliak V., Morenko O. Inclusive Education: Strategies and Methods of Implementation in the Context of Modern Pedagogy. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/380560049_Inclusive_education_strategies_and_methods_of_implementation_in_the_context_of_modern_pedagogy/

4. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education / UNESCO. 1994. URL: https://www.european-agency.org/sites/default/files/salamanca-statement-and-framework.pdf

ENHANCING CRITICAL THINKING THROUGH MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES IN HIGHER EDUCATION

Davit Katamadze, *Doctor Of Social Sciences (Psychology), BSU, Assistant Professor Of The Department Of Psychology, Georgia, Batumi,*
Ketevan Beridze, *Doctor Of Psychology, BSU Professor, Georgia, Batumi,*
Rusudan Ketchakmadze, *Doctor Of Psychology, BSU Associate Professor, Georgia, Batumi,*
Shorena Meskhidze, *PhD candidate, BSU Assistant, Georgia, Batumi*

In contemporary higher education, the development of critical thinking has become a central educational priority. Rapid technological advancement, increasing complexity of professional environments, and the growing need for lifelong learning require graduates to possess not only domain-specific knowledge but also the ability to analyze information, evaluate arguments, solve complex problems, and reflect on their own thinking processes. As a result, higher education institutions are increasingly challenged to move beyond traditional transmission-based teaching models and adopt pedagogical approaches that actively foster critical thinking skills.

Despite widespread recognition of the importance of critical thinking, empirical evidence suggests that conventional lecture-centered instruction often limits students' opportunities to engage in higher-order cognitive processes. This gap highlights the necessity of integrating modern pedagogical approaches that emphasize student engagement, autonomy, reflection, and experiential learning. The present paper explores how such approaches can enhance critical thinking in higher education contexts.

Critical thinking is commonly defined as a purposeful, self-regulatory process that involves analysis, evaluation, inference, and reflection. It encompasses both cognitive skills and dispositional components, such as open-mindedness, intellectual curiosity, and a willingness to question assumptions. In higher education, critical

thinking is closely linked to academic achievement, professional competence, and responsible citizenship.

From a pedagogical perspective, critical thinking development requires learning environments that encourage inquiry, dialogue, and metacognition. Constructivist and socio-cultural learning theories emphasize that knowledge is actively constructed through interaction, reflection, and meaningful engagement with real-world problems. These theoretical perspectives provide a foundation for modern pedagogical approaches that position students as active participants in the learning process rather than passive recipients of information.

Modern pedagogical approaches share a common emphasis on student-centered learning and active engagement. Among the most influential approaches are:

Active learning strategies encourage students to participate directly in the learning process through discussion, analysis, and application of knowledge. Experiential learning further extends this process by connecting theoretical concepts to real-life experiences, thereby promoting deeper understanding and reflective thinking.

Problem-based learning (PBL) and inquiry-based learning involve students in the exploration of complex, open-ended problems. These approaches stimulate analytical reasoning, hypothesis generation, and evaluation of multiple perspectives—core components of critical thinking.

Collaborative learning environments promote dialogue, peer feedback, and shared problem-solving. Through interaction with others, students are exposed to diverse viewpoints, which enhances cognitive flexibility and critical evaluation skills.

Reflection plays a crucial role in the development of critical thinking by fostering metacognitive awareness. Reflective journals, self-assessment tasks, and guided reflection exercises encourage students to examine their learning processes, assumptions, and decision-making strategies.

The primary aim of this study is to examine the role of modern pedagogical approaches in enhancing critical thinking skills among university students.

The specific objectives are:

1. To analyze the relationship between student-centered pedagogical practices and the development of critical thinking skills.
2. To explore students' perceptions of learning environments that promote reflection, autonomy, and active engagement.
3. To identify pedagogical factors that facilitate or hinder the development of critical thinking in higher education.

This study adopts a mixed-methods research design to capture both measurable changes in critical thinking and students' subjective learning experiences.

The proposed sample includes undergraduate and graduate students from higher education institutions, representing diverse academic disciplines.

Quantitative data may be collected using standardized critical thinking assessment tools and self-report questionnaires measuring critical thinking dispositions. Qualitative data may be obtained through reflective journals, focus group discussions, and classroom observations.

Quantitative data will be analyzed using descriptive and inferential statistical methods to examine changes in critical thinking skills. Qualitative data will be analyzed thematically to identify recurring patterns related to student engagement, reflection, and perceived learning outcomes.

The integration of modern pedagogical approaches appears to create learning environments that are conducive to critical thinking development. Active participation, collaborative dialogue, and reflective practices encourage students to move beyond surface learning and engage in deeper cognitive processing. These approaches also support the development of metacognitive skills, enabling students to monitor and regulate their own learning.

Furthermore, the findings emphasize the importance of the instructor's role as a facilitator rather than a sole knowledge provider. Educators who design learning experiences that encourage inquiry, reflection, and autonomy contribute significantly to students' critical thinking growth.

This paper highlights the transformative potential of modern pedagogical approaches in fostering critical thinking in higher education. The findings suggest that

intentional integration of active, collaborative, and reflective teaching strategies can significantly enhance students' critical thinking skills.

The study has important implications for curriculum design, faculty development, and educational policy. Higher education institutions are encouraged to support pedagogical innovation and provide training opportunities that enable educators to implement student-centered teaching practices effectively.

Future research may further explore discipline-specific applications of modern pedagogy and examine long-term outcomes of critical thinking development in academic and professional contexts.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДОРОСЛИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МАЙСТРОМ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У СТРЕСОВИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Климович Л.В., *майстер виробничого навчання*

Державного навчального закладу «Вище професійне училище №34 м. Стрий»

У період воєнного стану система освіти дорослих зазнає значних трансформацій, пов'язаних із новими соціальними, економічними та психологічними викликами. Дорослі здобувачі освіти нерідко приходять на навчання з досвідом втрат, вимушеного переміщення, пережитими травматичними подіями, невизначеністю майбутнього, зміною професійного шляху або необхідністю терміново адаптуватися до нових умов праці. У такій ситуації майстер виробничого навчання стає не лише фахівцем-практиком, а й важливою фігурою психологічної підтримки, що сприяє стабілізації емоційного стану та розвитку здатності дорослих до конструктивного подолання стресу.

Першочерговим завданням майстра є створення безпечного освітнього середовища, у якому дорослий здобувач освіти відчуває довіру, прийняття та підтримку. Це передбачає формування чітких правил взаємодії, доброзичливий тон комунікації, недопущення різкої критики чи публічного приниження. У стресових умовах війни навіть дрібні конфлікти або надмірно висока вимогливість можуть стати фактором, що знижує мотивацію та ускладнює процес навчання. Тому важливо, щоб майстер демонстрував педагогічну виваженість, повагу до особистого досвіду дорослого здобувача освіти, розуміння його життєвих труднощів та психологічного навантаження.

З огляду на особливості дорослого навчання (андрагогічний принцип самоспрямованості), значну роль відіграє структурування навчального матеріалу. Дорослі здобувачі освіти потребують чітких меж, передбачуваності та логічності в організації виробничих завдань. Це допомагає їм знизити рівень невизначеності та відновити відчуття контролю над ситуацією. Майстер виробничого навчання може використовувати покрокові інструкції,

демонстраційні відео, технічні картки, що підтримують самостійність дорослого у процесі виконання завдань. Наявність зрозумілого алгоритму дій особливо важлива для дорослих, які перебувають у стані підвищеної тривожності.

Важливою складовою психологічної підтримки є комунікація, спрямована на зниження напруги та формування позитивного ставлення до навчальної діяльності. Емпатійне слухання, доброзичливі коментарі, акцентування уваги на успіхах навіть у дрібних завданнях допомагають дорослому здобувачу освіти подолати внутрішні бар'єри. У багатьох дорослих може виникати страх повторення помилок, сумніви щодо власних можливостей опанувати нову професію чи пройти перепідготовку. Завдання майстра – підтримати внутрішню віру в успіх, підкріплюючи її реальними досягненнями та поступовим ускладненням практичних завдань.

Особливої уваги потребують дорослі здобувачі освіти, які переживають симптоми емоційного виснаження, посттравматичні реакції, ознаки стресу чи депресії. Майстер виробничого навчання, не будучи психологом, все ж може розпізнати зовнішні ознаки дистресу: різкі зміни поведінки, знижену концентрацію уваги, підвищену дратівливість, уникання контакту з групою, часті помилки під час виконання завдань. У таких випадках майстру важливо застосовувати індивідуальний підхід – пропонувати короткі паузи, полегшені завдання, уточнювати потреби здобувача освіти, а за необхідності рекомендувати звернутися до фахівців психологічної підтримки.

Групова динаміка у дорослих групах також відіграє ключову роль. В умовах війни здобувачі освіти часто стають один одному джерелом соціальної підтримки. Майстер може сприяти цьому, організовуючи роботу в парах, міні-групах, колективні обговорення виробничих ситуацій, взаємонавчання, взаємоперевірку, взаємодопомогу під час практичних завдань. Позитивна групова атмосфера не лише підвищує ефективність навчання, а й допомагає дорослим долати ізоляцію та тривогу, зміцнює віру в спільність і взаємну підтримку.

У процесі навчання дорослих важливим є розвиток навичок саморегуляції й стресостійкості. Майстер виробничого навчання може інтегрувати прості психоемоційні техніки безпосередньо у виробничий процес: короткі вправи з дихання, фокусування уваги на конкретних діях, прийоми «стоп-паузи» під час складних завдань, методи короткочасного відновлення. Такі інструменти не порушують хід навчання, але значно допомагають дорослим справлятися зі стресом.

Не менш важливою є роль майстра як прикладу професійної стійкості. Дорослі здобувачі освіти часто орієнтуються на стиль поведінки майстра: його спокій, урівноваженість, чіткість інструкцій, виваженість у складних ситуаціях. Поведінкова модель майстра формує відчуття стабільності та безпеки у групі.

Узагальнюючи, слід наголосити, що психологічна підтримка дорослих здобувачів освіти у стресових умовах війни є комплексним завданням, яке потребує від майстра виробничого навчання високого рівня педагогічної культури, емоційного інтелекту, уміння поєднувати індивідуальний та груповий підхід. Емпатія, створення позитивної атмосфери, чітка організація праці, підтримка внутрішньої мотивації, сприяння розвитку стресостійкості – усе це робить діяльність майстра виробничого навчання вагомим чинником психологічної стабілізації дорослих здобувачів освіти.

Таким чином, майстер виробничого навчання відіграє особливу роль у системі неперервної освіти дорослих у період війни. Його діяльність виходить за межі суто професійної підготовки та стає одним із ключових елементів підтримки людського потенціалу. Через педагогічну чуйність, системність та практичний підхід майстер сприяє не лише професійному становленню дорослого здобувача освіти, але і його психологічному відновленню, що є важливою умовою для післявоєнного відновлення суспільства та економіки.

Список використаних джерел:

1. Koval V., Burlakova I., Sheviakov O., Kondes T. Features of psychological education in Ukraine during the war and post-war recovery. *Pedagogy and Education Management Review*. 2024. № 4(18). P. 76-86.

2. Ivantsev L., Karazin N. Preventing Stress and Anxiety in Children and Adults during Martial Law: Prospects for Ukraine and Worldwide. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2024. №1. P. 10-18.

3. Sodolevska V. Psychological Maladaptation and Resilience: The Experience of Ukrainian Youth During the War. *Psychosomatic Medicine and General Practice*. 2025. №5. P. 43-50.

ПСИХОЛОГІЯ ТРОЛІНГУ, КЕНСЕЛІНГУ ТА ОНЛАЙН-АГРЕСІЇ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГА

Клочко А.О., *д.псих.н., професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіт ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Дорогий Я. Ю., *д.т.н., професор, завідувач кафедри прикладної математики та інформатики ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»*

Цифровізація соціальних взаємодій актуалізувала проблематику онлайн-агресії як міждисциплінарного феномену, що перебуває на перетині психології, соціології та інформаційних технологій. Тролінг, кенселінг та кібербулінг становлять форми девіантної цифрової поведінки, механізми якої залишаються недостатньо інтегрованими в освітні програми підготовки психологів-практиків, попри зростання їх клінічної релевантності та негативного впливу на психологічне здоров'я мільйонів людей, спричиняючи тривогу, депресію та соціальну ізоляцію.

Метою дослідження є системний аналіз психологічних детермінант тролінгу, кенселінгу та онлайн-агресії із фокусом на їх інтеграцію в підготовку сучасних психологів для розкриття визначень, механізмів, причин, наслідків та можливих шляхів протидії з метою покращення освітніх програм та зменшення негативного впливу на індивідів і суспільство.

Для глибшого розуміння психологічних аспектів тролінгу, кенселінгу та онлайн-агресії в контексті підготовки сучасних психологів літературний огляд базується на наукових статтях, опублікованих у рецензованих журналах, а також на описах освітніх програм з кіберпсихології. Ключові дослідження фокусуються на психологічних механізмах онлайн-агресії, ролі особистісних рис та соціальних факторів, з акцентом на їх інтеграцію в освітні програми.

Дослідження причин тролінгу підкреслюють його залежність від настрою та контексту дискусії. З функціональної точки зору тролінг розглядається як адаптивна стратегія в онлайн-середовищі, тісно пов'язана з патологічними

рисами особистості, зокрема садизмом та психопатією. Гендерна специфіка цієї поведінки вказує на більш виражений зв'язок тролінгу з чоловічою статтю. Додатковою мотивацією є риси «темної тетради» (нарцисизм, психопатія, макіавеллізм, садизм), причому тролі отримують позитивну самооцінку не лише від заподіяння шкоди, але й від власного добробуту. Ці висновки формують основу для вивчення особистісних факторів та терапевтичних підходів у курсах кіберпсихології.

Для глибшого розуміння психологічних аспектів тролінгу, кенселінгу та онлайн-агресії в контексті підготовки сучасних психологів літературний огляд базується на наукових статтях, опублікованих у рецензованих журналах, а також на описах освітніх програм з кіберпсихології. Ключові дослідження фокусуються на психологічних механізмах онлайн-агресії, ролі особистісних рис та соціальних факторів, з акцентом на їх інтеграцію в освітні навчальні плани.

Дослідження причин тролінгу підкреслюють його залежність від настрою та контексту дискусії [3]. З функціональної точки зору тролінг розглядається як адаптивна стратегія в онлайн-середовищі, тісно пов'язана з патологічними рисами особистості, зокрема садизмом та психопатією [6; 7]. Гендерна специфіка цієї поведінки вказує на більш виражений зв'язок тролінгу з чоловічою статтю [6]. Додатковою мотивацією є риси «темної тетради» (нарцисизм, психопатія, макіавеллізм, садизм), причому тролі отримують позитивну самооцінку не лише від заподіяння шкоди, але й від власного добробуту. Ці висновки формують основу для вивчення особистісних факторів та терапевтичних підходів у курсах кіберпсихології.

Явище культури скасування аналізується через призму групової динаміки та ідентичності. Показано, що кенселінг може слугувати колективною валідацією для маргіналізованих груп, викликаючи посилення суб'єктності та гнів [12]. Політична психологія цього феномену висвітлює його зв'язок із політичною ідентичністю та груповим мисленням [4]. З точки зору ментального здоров'я кенселінг має серйозні психологічні наслідки для жертв, включаючи тривогу, депресію та самоцензуру [13]. Механізми, які його супроводжують

(зокрема демонстрація моральної переваги та публічне засудження), є критично важливими для етичних модулів у підготовці фахівців.

Анонімність визначена як ключовий фактор розгальмування та каталізатор цифрової агресії [5]. Дослідження фокусуються на аналізі мотивацій дорослих агресорів [10], що є важливим для розуміння дорослої кіберпсихології. У контексті підлітків кібербулінг широко вивчається з акцентом на його поширеність та психологічні наслідки (зокрема емоційний дистрес) [11], що має пряме застосування у шкільній та віковій психології.

Огляд освітніх програм з кіберпсихології демонструє включення вищезгаданих тем: Норфолкський державний університет включає онлайн-ідентичність, анонімність, кіберзлочини та девіантну поведінку [9]; Нью-Джерсійський технологічний інститут охоплює соціальну психологію в цифровому контексті та соціальні мережі [8]; Університет Альбізу фокусується на соціальних медіа, кібербезпеці та кіберфорензичній психології [1]; Технологічний університет Капітолію акцентує увагу на дослідницьких навичках для вивчення поведінки в технологічному середовищі [2]. Розглянуті джерела демонструють еволюцію від фокусу на індивідуальних рисах до інтеграції в освітні програми для підготовки психологів до роботи з цифровими викликами.

Тролінг розглядається як навмисна провокативна поведінка в інтернет-середовищі, спрямована на роздратування, приниження або образу інших користувачів, зазвичай із використанням анонімності. Кенселінг трактується як форма колективного соціального покарання, що передбачає бойкот, публічний осуд або соціальне виключення особи за висловлені нею погляди чи дії, які спільнота вважає неприйнятними; до його складових входять елементи публічного засудження та демонстрації моральної переваги. Поняття онлайн-агресії охоплює кібербулінг, мову ненависті та інші форми цифрової ворожості, які реалізуються у взаємодії в соціальних мережах і цифрових платформах. У програмах підготовки психологів ці явища вивчаються в межах курсів із кіберпсихології та суміжних дисциплін, зокрема у контексті девіантної поведінки та цифрової взаємодії [90].

Тролінг пов'язують передусім із так званою «темною тетрадою» особистісних рис, куди входять психопатія, садизм, нарцисизм та макіавеллізм; при цьому саме диспозиційний садизм виявляється найбільш стабільним предиктором такої поведінки [6; 7]. Емпіричні дослідження також засвідчують вищу поширеність тролінгу серед чоловіків, що корелює з підвищеним рівнем цих рис. З позицій функціоналістичних підходів тролінг може виступати засобом досягнення домінування, самоствердження або розваги в умовах цифрової анонімності. У рамках освітніх програм відповідні механізми розглядаються також крізь призму патологічних форм онлайн-поведінки [9].

Кенселінг інтерпретується як сучасна цифрова форма соціального остракізму, що виконує функцію підтримання групових норм і згуртованості; він часто супроводжується проявами політизованої ідентичності та демонстрації моральної переваги [4; 12]. Для маргіналізованих груп практики кенселінгу можуть виступати механізмом соціальної валідації та підсилення суб'єктності. Групове мислення посилює радикалізацію поглядів і поляризацію спільнот. Відповідні теми інтегруються в курси соціальної психології та мережевої поведінки [8].

Онлайн-агресія значною мірою детермінована ефектом анонімності, який знижує рівень самоконтролю та сприяє розкриттю імпульсивних або ворожих тенденцій [5]. Для агресорів характерні низький рівень емпатії, підвищена агресивність і нарцисичні риси [10]. Соціально-психологічні чинники включають проекцію, деіндивідуалізацію та груповий тиск. У навчальних програмах ці аспекти вивчаються у зв'язку з аналізом цифрового середовища, соціальних медіа та кіберфорензики [1].

До індивідуальних чинників належать риси темної тетради [6; 7], низька самооцінка та підвищена вразливість до феномену страху втратити щось важливе. Ситуаційні умови включають анонімність [5], особливості алгоритмічної селекції контенту й архітектуру платформ соціальних медіа. На соціальному рівні ключовими чинниками виступають групове мислення [4], когнітивний дисонанс та нормативні впливи. Підготовка майбутніх психологів передбачає аналіз цих аспектів у контексті етики досліджень і практики [9].

Для жертв цифрової агресії найбільш поширеними наслідками є підвищена тривожність, депресивні стани, симптоматика посттравматичного стресового розладу та соціальна ізоляція [11; 13]. Для агресорів така поведінка може приносити короткострокові емоційні «винагороди», проте асоціюється з довгостроковими порушеннями емоційної регуляції та соціальної адаптації [10]. На макрорівні це спричиняє посилення поляризації, зростання токсичності онлайн-дискурсу та ерозію довіри до цифрових платформ і соціальних інститутів.

Доцільно впровадити окремі курси, присвячені цифровій поведінці, кібербулінгу, тролінгу, онлайн-агресії та медіапсихології, що дозволить майбутнім фахівцям глибше розуміти психологію взаємодії в соціальних мережах та ризики цифрового середовища.

Важливо розробити магістерські та післядипломні програми, що поєднують психологію, інформаційні технології, соціологію, право й кібербезпеку. Такий підхід відповідає сучасним запитам суспільства та досвіду університетів США й Європейського Союзу [1; 2; 8; 9].

Варто включити у навчальні плани модулі з роботи з постраждалими від кібербулінгу, тролінгу, мови ненависті й кенселінгу, включно з методиками кризового консультування та цифрової реабілітації.

Освітні програми мають містити блоки з цифрової етики, роботи з алгоритмами соціальних мереж, аналізу токсичності онлайн-контенту та формування критичного мислення.

Необхідно стимулювати створення лабораторій цифрової психології, центрів аналізу онлайн-поведінки та платформ для емпіричних досліджень сучасних форм агресії в мережі. Рекомендовано проводити тренінги та підвищення кваліфікації для викладачів щодо сучасних підходів у кіберпсихології, нейропсихології інтернет-залежності, етики цифрових взаємодій. Спільні проєкти з компаніями інформаційних технологій, Командою реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, академічними центрами кібербезпеки дозволять формувати практичні навички оцінки ризиків, аналізу цифрової поведінки та роботи з великими масивами онлайн-даних.

Важливо готувати психологів, які працюватимуть у школах та громадах, до проведення профілактики онлайн-агресії, занять із цифрової культури, емоційної саморегуляції та навичок безпечного спілкування.

Психологія тролінгу, кенселінгу та онлайн-агресії має складне походження, поєднуючи еволюційні механізми соціальної поведінки та сучасні цифрові чинники – алгоритмічні рекомендаційні системи, анонімність, віртуальну безкарність і групову динаміку мережевих спільнот. Для сучасної підготовки психологів ці явища стають невід'ємною складовою освітніх програм, зокрема напрямів кіберпсихології, медіапсихології та цифрової етики. Інтеграція таких тем у навчальний процес дозволяє формувати в майбутніх фахівців компетентності щодо діагностики цифрової поведінки, роботи з жертвами онлайн-агресії, консультування у випадках кібербулінгу та надання підтримки особам із цифровими травмами.

Особливе значення має підготовка психологів до роботи в умовах міждисциплінарності – на перетині інформаційних технологій, права, соціології та кібербезпеки. Рекомендовано впроваджувати курси з девіантної онлайн-поведінки, етики цифрових взаємодій, кризового консультування в мережі, медіаграмотності, а також методів аналізу токсичного контенту та алгоритмічних впливів. Важливими є розвиток навичок емпатії у цифрових середовищах, модераційні підходи для онлайн-спільнот і програми психокорекції для агресорів та осіб із проявами деструктивної онлайн-поведінки.

Список використаних джерел

1. Albizu University. Bachelors of Science in Cyberpsychology. Albizu University: Academics. URL: https://surl.li/jjulkh.

2. Capitol Technology University. Master of Research (MRes) in Cyberpsychology. Capitol Technology University: Degrees and Programs. URL: https://surl.li/gbloyb.

3. Cheng J., Bernstein M. S., Danescu-Niculescu-Mizil C., Leskovec J. Anyone Can Become a Troll: Causes of Trolling Behavior in Online Discussions. *Proc. ACM Human-Computer Interaction.* 2017. Vol. 1, Iss. CSCW. Art. 53. URL: https://surli.cc/oytaju.

4. Diether E., Yi S., Argyle L. P., Busby E. C. The Political Psychology of Cancel Culture: Value Framing or Group Identity. *Political Research Quarterly*. 2024. Vol. 77, Iss. 4. P. 1130–1145. URL: https://surli.cc/uynxdm.

5. Kim M., Ellithorpe M., Burt S. A. Anonymity and its role in digital aggression: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*. 2023. Vol. 72. Art. 101856. URL: https://surl.li/eucemc.

6. March E., McDonald L., Forsyth L. Personality and internet trolling: a validation study. *Current Psychology*. 2024. Vol. 43, Iss. 6. P. 4815–4818. URL: https://surli.cc/rvodda.

7. Nitschinsk L., Tobin S. J., Vanman E. J. A functionalist approach to online trolling. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Art. 1211023. URL: https://surli.cc/jppuio.

8. NJIT Humanities and Social Sciences. BS in Psychology/Cyberpsychology. NJIT Humanities and Social Sciences. URL: https://surl.lt/nbciwq.

9. Norfolk State University. Master of Science in CyberPsychology. Norfolk State University: Psychology. URL: https://surl.li/fswpnw.

10. Pabian S., Vandebosch H. An Examination of (Proximal Determinants of) Online Aggression Perpetration Among Adults Aged 19 to 79. *Deviant Behavio*r. 2024. Vol. 46, Iss. 1. P. 83–100. URL: https://surli.cc/ylwqze.

11. Ray G., McDermott C. D., Nicho M. Cyberbullying on Social Media: Definitions, Prevalence, and Impact Challenges. *Journal of Cybersecurity*. 2024. Vol. 10, Iss. 1. Art. tyae026. URL: https://surl.li/rktqgc.

12. Traversa M., Tian Y., Wright S. C. Cancel culture can be collectively validating for groups experiencing harm. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Art. 1181872. URL: https://surli.cc/cswtyg.

13. Vincent A. The Psychological Impact of Cancel Culture: Anxiety, Social Isolation, and Self-Censorship. *Premier Journal of Psychology*. 2025. Vol. 1. Art. 5. URL: https://surli.cc/vwbvvt.

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНІК МЕДІАЦІЇ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОРПОРАТИВНІ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Ковальчук І. В., *к.ю.н., доцент кафедри публічно-правових дисциплін Білоцерківського національного аграрного університету*

Питання стратегічного управління персоналом набуває нового змісту в умовах сучасних турбулентних трансформацій соціально-економічного середовища, що характеризується високим рівнем невизначеності, мінливості та динамізму. У руслі новітніх управлінських парадигм конфлікт інтерпретується не як деструкція, а як індикатор необхідності змін та важливий чинник організаційної еволюції. Втім, конструктивна трансформація конфліктного потенціалу можлива виключно за наявності у співробітників сформованих специфічних компетенцій. Емпіричний досвід свідчить, що традиційних освітніх програм, орієнтованих переважно на розвиток фахових знань (hard skills), недостатньо для забезпечення ефективної комунікації в кризових ситуаціях. Це актуалізує необхідність імплементації комплексних програм розвитку гнучких навичок (soft skills), зокрема через інтеграцію компонентів емоційного інтелекту та медіативних практик.

Наукове підґрунтя запропонованого підходу базується на синтезі концепцій емоційного інтелекту (EI) та альтернативного вирішення спорів (ADR). У теорії Д. Гоулмана емоційний інтелект визначається як здатність усвідомлювати власні почуття та почуття інших людей задля самомотивації та ефективного управління емоціями у міжособистісній взаємодії, що виступає фундаментом превенції конфліктів. Високий рівень розвитку EI дозволяє співробітникам ідентифікувати емоційні тригери ще на латентних стадіях стресу. Однак для врегулювання складних організаційних конфліктів, де переплітаються індивідуальні амбіції та виробничі інтереси, однієї лише емпатії

недостатньо, що зумовлює потребу в інструментальному доповненні емоційної компетентності технологіями медіації.

У контексті корпоративного навчання медіацію доцільно розглядати не як формалізовану юридичну процедуру, а як специфічну комунікативну філософію та набір прикладного інструментарію. Це поняття охоплює здатність особистості займати нейтральну, неупереджену позицію в діалозі, вміння відокремлювати факти від інтерпретацій та емоційного забарвлення, а також навички виявлення глибинних інтересів сторін, що приховані за їхніми декларативними позиціями, що дозволяє трансформувати протистояння у продуктивний діалог. Дослідники, зокрема К. Мур та Б. Майєр, акцентують увагу на тому, що оволодіння процесуальними аспектами вирішення спорів значно знижує рівень організаційного стресу та підвищує загальну задоволеність працею.

На особливу увагу заслуговує методичний аспект впровадження зазначених програм у систему професійної перепідготовки. Необхідно здійснити перехід від лекційних форм навчання дорослих (традиційної андрагогіки) до інтерактивних методів. Ефективна програма профілактики конфліктів має включати рольові ігри, моделювання реальних конфліктних кейсів (case-study) та тренінги з розвитку психологічної стійкості. Важливим елементом є навчання технікам ненасильницького спілкування за М. Розенбергом, що дозволяє фокусуватися на потребах та висловлювати претензії без звинувачень. Поєднання навчання емоційному інтелекту та медіації створює синергетичний ефект: емоційний інтелект забезпечує чутливість до емоційного фону ситуації, а медіація надає чіткий алгоритм дій для її вирішення.

Вплив такого навчання на організаційну динаміку має системний характер. Формування критичної маси співробітників, які володіють навичками конструктивного подолання суперечностей, веде до якісної зміни корпоративної культури: відбувається перехід від парадигми пошуку винних до культури спільного вирішення проблем. Конфлікти, що неминуче виникають у робочому процесі, перестають бути гальмівними факторами і перетворюються на

драйвери інновацій, оскільки оптимальні рішення часто народжуються саме у зіткненні різних точок зору. Крім того, зниження рівня деструктивної конфліктності прямо корелює зі зменшенням плинності кадрів та підвищенням їхньої лояльності до організації.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що розробка та систематичне впровадження програм професійної перепідготовки, що ґрунтуються на інтеграції медіації та розвитку емоційного інтелекту, є не просто тактичним кроком, а стратегічним імперативом сучасного менеджменту. Такий підхід дозволяє трансформувати систему управління людськими ресурсами, перетворюючи її на механізм забезпечення сталої конкурентної переваги. Організації отримують змогу не лише ефективно профілактувати деструктивні конфлікти, але й капіталізувати енергію міжособистісної взаємодії, спрямовуючи її на досягнення цілей організаційного розвитку. Впровадження конфліктологічної компетентності як наскрізного стандарту професійної діяльності сприяє формуванню "екологічного" психологічного клімату, що є критично важливим для утримання талантів в умовах кадрового дефіциту. Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаються у розробці стандартизованих модульних програм для різних ієрархічних рівнів персоналу, а також у створенні валідних методик оцінки економічної ефективності (ROI) інвестицій у розвиток "м'яких" навичок. Зокрема, актуальним є дослідження кореляції між рівнем медіативної компетентності персоналу та ключовими показниками ефективності бізнесу (KPI), що дозволить перевести дискусію про важливість soft skills з теоретичної площини у площину вимірюваних економічних результатів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ : Віват, 2018. 512 с.

2. Гірник А. М. Основи конфліктології : навч. посіб. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. 222 с.

3. Мур К. В. Процес медіації: Практичні стратегії вирішення конфліктів. Київ : Видавництво В.А.О., 2021. 420 с.

4. Розенберг М. Ненасильницька комунікація: мова життя. Київ : Видавництво, 2020. 280 с.

5. Mayer B. The Dynamics of Conflict: A Guide to Engagement and Intervention. San Francisco : Jossey-Bass, 2012. 368 p.

6. Goleman D., Boyatzis R., McKee A. Primal Leadership: Learning to Lead with Emotional Intelligence. Boston : Harvard Business Review Press, 2013. 336 p.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ

Ковтун П. М., *викладач циклової комісії механічних дисциплін,*
Кесар А. О., *здобувач вищої освіти, ОПП «Професійна освіта. Машинобудування», ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»*

Освіта дорослих у сфері машинобудування вимагає високої адаптивності освітніх програм до сучасних виробничих стандартів. Інтеграція цифрових технологій та активних методів навчання забезпечує формування компетентностей, які відповідають потребам ринку праці та технологічного прогресу.

Вітчизняні науковці також наголошують на важливості практико орієнтованого підходу в освіті дорослих. Так, В. Сухомлинський підкреслював, що справжнє навчання можливе лише тоді, коли здобувач залучений до реальної діяльності та може осмислити власний досвід. У свою чергу, І. Шиян звертала увагу на те, що ефективність навчання дорослих істотно підвищується тоді, коли матеріал подається інтерактивно, через розв’язання практичних і проблемних ситуацій.

Андрагогіка як наука про навчання дорослих сьогодні стрімко трансформується під впливом технологічного розвитку. Цифровізація освітнього процесу, поява смарт-інструментів, розвиток дистанційних платформ та штучного інтелекту відкривають нові можливості для формування компетентностей дорослого населення. Одночасно із цим зростають вимоги до педагогів-андрагогів, які мають володіти не лише методами традиційного навчання, а й інструментами цифрової педагогіки.

Основна особливість навчання дорослих – прагматична спрямованість. Дорослий здобувач обирає лише ті освітні практики, які мають для нього реальну цінність, тому сучасні технології мають підсилювати практичну

спрямованість, надавати можливість моделювати професійні ситуації, працювати з реальними виробничими завданнями. Навчання є ефективним тоді, коли будується на досвіді. Використання симуляторів, VR-технологій, мікролінінгу, інтерактивних платформ дозволяє створити умови максимально наближені до реальних.

Педагогічна взаємодія за допомогою ІКТ стає більш гнучкою: викладач отримує можливість індивідуалізувати навчальні траєкторії, пропонувати різні види оцінювання, контролювати темп і якість засвоєння матеріалу. Системи автоматизованого аналізу даних дають змогу швидко визначати проблемні зони, пропонувати корекційні матеріали. Проте використання таких технологій потребує високої цифрової компетентності педагогів, що сьогодні є однією з ключових вимог до андрагогів.

Виклики впровадження новітніх технологій також очевидні: цифрова нерівність, недостатня технічна база окремих регіонів, перенасичення інформацією, складність адаптації старшого покоління. У той же час, технологічні рішення дозволяють долати бар’єри, забезпечувати доступність, створювати інклюзивне середовище і зменшувати навантаження на педагогів. Тому сучасні освітні технології не лише розширюють можливості андрагогіки, але й формують нову модель навчання дорослих – модель, побудовану на індивідуалізації, інтерактивності, практичності та безперервному розвитку компетентностей.

Сучасний розвиток технологій істотно змінює підходи до професійної підготовки дорослих, відкриваючи нові можливості для формування практичних умінь та теоретичних знань. Одним із ключових напрямів є впровадження цифрових освітніх платформ. Використання симуляторів та віртуальних тренажерів дає змогу відтворювати роботу верстатів, складних механізмів і автоматизованих систем у безпечних умовах. Це особливо важливо для тих професій, де помилка може призвести до виробничих ризиків, адже віртуальні середовища дозволяють багаторазово відпрацьовувати навички без загрози для здоров’я чи обладнання.

Важливою складовою сучасної підготовки дорослих є проблемне та проєктне навчання. Командна розробка проєктів сприяє розвитку критичного мислення, ініціативності та відповідальності, а також формує вміння співпрацювати й ефективно розподіляти ролі в групі. Завдяки такому підходу здобувачі освіти навчаються аналізувати практичні ситуації, приймати рішення та доводити їх до реалізації.

До ефективних сучасних методів належать також інтерактивні форми навчання. Використання відеоматеріалів, онлайн-форумів, інтерактивних тестів та інших мультимедійних інструментів забезпечує оперативний зворотний зв’язок і дає можливість швидко оцінювати рівень засвоєння матеріалу. Це підвищує мотивацію дорослих та робить освітній процес більш динамічним і наочним.

Отже, впровадження сучасних освітніх технологій у машинобудівній галузі забезпечує високу ефективність навчання дорослих, сприяє розвитку професійних компетентностей та адаптації до вимог сучасного виробництва.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДЕРЖАВНОМУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «КИЇВСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ»

Кожухівська О.В., *заступник директора з навчальної роботи Державного професійно-технічного навчального закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту»*

Актуальність дослідження теми «Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників Державного професійно-технічного навчального закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту»» обумовлена необхідністю створення ефективної системи підвищення кваліфікації педагогів, яка б дозволила інтегрувати сучасні цифрові технології у навчальний процес, підвищити професійну компетентність педагогів та забезпечити якість підготовки фахівців водного транспорту. Вирішення цієї проблеми потребує розробки науково обґрунтованих методик, що враховують специфіку професійної освіти, педагогічні особливості працівників закладу та практичне використання цифрових технологій у навчальному процесі.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність методики розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників Державного професійно-технічного навчального закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту», що забезпечує підвищення їхньої здатності ефективно використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Сутність дослідження. Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників Державного професійно-технічного навчального закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту» здійснюється в умовах загальнодержавного курсу на цифровізацію освіти, відображеного у Концепції розвитку цифрових компетентностей громадян України та нормативних актах МОН щодо дистанційного й змішаного навчання. Аналіз (на основі стратегічних документів, інтерв'ю з адміністрацією та анкетування) підтвердив

наявність потужного інституційного підґрунтя та послідовної реалізації Стратегії цифровізації на 2022–2026 роки. У закладі створено Школу передового педагогічного досвіду, що виконує функцію майданчика наставництва, взаємонавчання й обміну цифровими практиками. Поширеним є використання базових цифрових інструментів. Налагоджено щорічну участь у SELFIE (2021–2025 рр.), що забезпечує сталість самооцінки цифрової зрілості закладу. Функціонують віртуальний методичний кабінет, електронні кабінети атестації, постійно діючі семінари з цифровізації. Адміністрація декларує стратегічну мету: протягом двох років забезпечити активне цифрове викладання не менш як 70 % педагогів.

Інституційне середовище загалом сприятливе для розвитку цифрових компетентностей, проте цього недостатньо для виходу педагога на системний рівень (3 рівень DigCompEdu). Констатувальний зріз (анкетування та педагогічне спостереження) виявив ключовий методологічний дефіцит: відсутність переходу від використання технологій для трансляції до їх використання для аналізу та корекції. Критично низьким є рівень компетентності у сфері глибокої рефлексії, аналізу даних та забезпечення академічної доброчесності (понад 70% педагогів не використовують ці навички системно). Переважає універсальний підхід до завдань («всі отримують однакові тести»). Інструменти не використовуються для персоналізації навчання. На уроках професійного навчання зафіксовано Початково-функціональний рівень (1): викладач «самостійно не створює цифрових завдань» і «диференціація не передбачена». Аналіз виявив три ключові бар’єри, що гальмують перехід до системного рівня цифрової компетентності: організаційно-часові – дефіцит часу на створення інтерактивних матеріалів; технічні – застаріла матеріально-технічна база, нестабільність інтернету; методичні – курси підвищення кваліфікації часто занадто загальні, недостатньо практикоорієнтовані, не адаптовані під потреби професійної освіти.

Попри створення інституційного підґрунтя та високу мотивацію, в закладі освіти відсутня практико-орієнтована, диференційована методика, яка б

цілеспрямовано розвивала аналітику даних, диференціацію, рефлексію та академічну доброчесність; не сформовано дієвої системи діагностики цифрової компетентності педагогічних працівників, що ускладнює планування розвитку; не забезпечено механізмів для адресного супроводу педагогів із різним рівнем підготовки. Таким чином, виникає потреба у створенні авторської методики, яка сприятиме переходу педагогів від Функціонального (2) до Системного/Інноваційного (3) рівня цифрової компетентності.

Розроблена методика є прямим наслідком виявлених дефіцитів і базується на інтеграції провідних наукових підходів. Компетентнісний підхід — розвиток усіх критеріїв цифрової компетентності, визначених Професійними стандартами та DigCompUA. Практикоорієнтованість — виконання реальних методичних завдань, створення продуктів, які прямо інтегруються у навчання. Диференціація — різні траєкторії для викладачів загальноосвітніх дисциплін та викладачів професійного навчання і майстрів виробничого навчання. Мікронавчання та менторство — короткі інтенсиви, підтримка на робочому місці, залучення «внутрішніх тренерів». Гнучкість і доступність — урахування обмеженого часу педагогів, оптимізація навантаження. Методика має змішаний формат (очні практикуми + LMS), загальний обсяг — 60 годин. Складається з трьох модулів: Цифровий менеджмент і доброчесність (15 год); Створення інтерактивного контенту (25 год); Аналітика та індивідуалізація навчання (20 год). Мета методики – забезпечити статистично значуще зростання рівня цифрової компетентності педагогів; перехід від епізодичного до системного використання цифрових інструментів; формування здатності до аналізу даних та корекції освітнього процесу; підвищення якості професійної підготовки учнів завдяки сучасному цифровому контенту; зміцнення культури академічної доброчесності; підвищення педагогічної рефлексії та відповідальності за цифровий продукт.

Висновки. У Державному професійно-технічному навчальному закладі «Київське вище професійне училище водного транспорту» створені передумови для розвитку цифрової компетентності, об'єднані єдиною інституційною

стратегією. Водночас наявні дефіцити — відсутність глибокої рефлексії, мала практичність підвищення кваліфікації, недостатня персоналізація — потребують авторського методичного рішення. Запропонована Методика забезпечує комплексний та виважений перехід педагогів до системного рівня цифрової компетентності й сприяє загальному підвищенню якості освітнього процесу. Розроблена Модульна програма є цільовою, практико-орієнтованою та прямо відповідає потребам закладу освіти. Вона забезпечує необхідний механізм для подолання критичних дефіцитів: аналітика даних, доброчесність, диференціація; формування цільових умінь, визначених 5-ма критеріями; подолання системних бар'єрів («брак часу», неконкретність курсів) через гнучкий формат.

Література:

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей: Розпорядження КМУ від 03.03.2021 № 167-р.

2. Морзе Н. В., Базелюк О. В. Цифрова компетентність педагога в умовах трансформації освіти. К.: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2020.

3. Петренко С., Петренко Л., Вернидуб Г. Інформаційно-цифрова компетентність сучасного вчителя. *OIP Journal*. 2023. Т. 5, № 2. С. 22–31.

4. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: Наказ Міністерства освіти і науки України 29.08.2024 року № 1225.

5. Професійний стандарт «Педагог професійного навчання»: Наказ Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України 29.12.2022 року №38-ОД.

6. Рамка цифрової компетентності громадян України (DigCompUA 2.2). Міністерство цифрової трансформації України, 2023.

7. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка*. 2023. № 1(158). С. 45–53.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ РОБОТИ У ВІЙСЬКУ

Козка О. Ю., *здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України*

Під час повномасштабного вторгнення робота психолога у ЗСУ набуває нового, більш важливого значення. Адже бути психологом у мирний час та бути психологом під час найбільшої з часів Другої світової повномасштабної війни – це зовсім різні речі.

Роль психолога у війську передбачає психологічну підготовку військовослужбовців до виконання бойових завдань, профілактика негативних змін у психіці бійців, робота з такими станами, як тривожні розлади, ПТСР тощо. Катерина Фастовець, одна із тренерів проекту «Психологічна стійкість воїна», військовий психолог, каже: «Якщо поранення від кулі стається миттєво, то «невидиме поранення» – посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – може проявитися через певний час після травмуючої події. А завдання психолога – зробити «щеплення» для бійців, щоб наслідки для них і для суспільства були мінімальними» [1]. І ці слова є абсолютно вірними, адже прояви ПТСР або тривожного розладу може помітити лише кваліфікований спеціаліст, і головне – помітити їх вчасно. І оскільки кількість військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у бойових діях, є надзвичайно великою, то зростає і навантаження на психологів у війську. Відповідно, враховуючи сучасні реалії, штатні психологи повинні самі бути готові до якісного виконання своїх посадових обов’язків, що ускладнюється тим, з якими складними запитами іноді приходять клієнти, які були безпосередніми учасниками або свідками травмуючих подій. Також, складністю може бути те, що деяким військовим є надзвичайно складно відкритися незнайомій людині. Чомусь в нас досі існує стереотип, що психолог нічим не допоможе, і деяким клієнтам простіше

розказати товаришу, ніж фахівцю, те, що на душі. Тож завдання військового психолога – проявити максимальну гнучкість, емпатію, розуміння, адаптуватися під запит кожного клієнта, вміти встановити довірливі відносини та надати якісну психологічну допомогу.

Працюючи зі складними та, іноді, дуже трагічними запитами, психологи самі стають потенційними жертвами професійного вигорання, вікарної травми, або ж, як її ще іноді називають, вторинного травматичного стресу. Це стан, який виникає не від прямого травматичного досвіду, а від постійного контакту з травматичним досвідом інших людей. Даний процес може викликати не лише повне емоційне виснаження, а й навіть зміну світогляду. Тому психолог повинен бути максимально готовим до того, що запити військовослужбовців суттєво відрізняються від запитів цивільного населення, та вони можуть бути складнішими в роботі і викликати у фахівця сильний емоційний відгук. Саме тому, військовий психолог повинен володіти таким рядом якостей як емоційна стійкість, гнучкість та адаптивність, здатність працювати в кризових та екстремальних ситуаціях, а також обов’язково володіти навичками емоційної саморегуляції та проходити регулярну супервізію.

Допомога більш досвідчених фахівців-психологів може стати незамінною частиною підготовки персоналу для роботи на посаді військового психолога. Регулярне підвищення кваліфікації, тренінги, тестування рівня резильєнтності та копінг-стратегій молодих фахівців і відповідні заходи для покращення результатів може стати тим фундаментом, який допоможе забезпечити максимальну готовність майбутніх військових психологів до виконання своїх посадових обов’язків. Адже, в першу чергу, майбутні фахівці повинні мати реалістичні очікування від професії і від себе, та знати, як діяти в тій чи іншій ситуації.

На жаль, реалії нашої країни на зараз такі, що потреба в психологах, які здатні надавати психологічну допомогу при кризових або травмуючих ситуаціях, лише зростає. Тому, на мою думку, підготовка психологів, які орієнтовані на наше сучасне сьогодення – це вклад у майбутнє. Адже

психологічне та ментальне благополуччя людей – це запорука здорової нації, і роль психолога тут є надзвичайно важливою.

Список використаних джерел:

1. Роль військового психолога під час воєнних дій. URL: https://www.bsmu.edu.ua/blog/rol-vijskovogo-psyhologa-pid-chas-voyennyh-dij/

2. Вікарна травма. *International Society of Substance Use Professionals*. URL: https://www.issup.net/uk/knowledge-share/resources/2020-08/vikarna-travma

3. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб. / за ред. г.-м. В. Клочкова. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 325 с.

ОНЛАЙН-ПРОГРАМА З ПІДВИЩЕННЯ САМООЦІНКИ ЖІНОК-МАТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Корбут К. О., *здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Сучасні умови воєнного стану в Україні супроводжуються високим рівнем невизначеності, втрат, вимушених змін життєвих планів та ролей. Однією з найбільш вразливих категорій дорослого населення є жінки-матері дітей раннього та дошкільного віку. Вони нерідко поєднують турботу про дитину, побутові обов'язки, дистанційну зайнятість, переживання за безпеку родини та близьких. У цих умовах суттєво зростає ризик зниження самооцінки, посилення почуття провини, самознецінення та відчуття «я роблю замало» у ролі матері й жінки.

Водночас саме жінки-матері є активними суб'єктами системи освіти дорослих – вони залучаються до різних форм формальної, неформальної та інформальної освіти, шукають психологічні знання, навички саморегуляції та взаємопідтримки. Це відкриває можливість розглядати психологічну онлайн-програму з підвищення самооцінки як один із інструментів неформальної освіти дорослих, спрямованої на зміцнення їхнього психологічного благополуччя та життєстійкості в умовах війни.

Метою запропонованої онлайн-програми є підвищення рівня самооцінки жінок-матерів дітей віком до 5 років та зменшення вираженості самознецінення, надмірної самокритики й деструктивних порівнянь із «ідеальними» образами материнства, що нав'язуються соціальним оточенням і медіа. Програма позиціонується як психопросвітницький і водночас психокорекційний курс у форматі групових онлайн-занять, що реалізується в просторі неформальної освіти дорослих.

У рамках емпіричного дослідження було проведено психодіагностику 30 жінок-матерів (діти від народження до 5 років) із використанням шкали самоповаги Розенберга, методики дослідження самооцінки за Дембо–Рубінштейн (мод. А. Прихожан) та авторської анкети, спрямованої на виявлення поведінкових та емоційних проявів зниженої самооцінки. Отримані дані засвідчили наявність у значної частини респонденток помірно зниженої глобальної самооцінки, вираженого розриву між «Я-реальним» і «Я-ідеальним» у сферах «я як мама», зовнішність, впевненість у собі, а також тенденцію до частих порівнянь себе з іншими матерями, самозвинувачення за помилки та відчуття особистої «недостатності».

На основі діагностичних результатів було сформовано експериментальну групу жінок-матерів, які виявили готовність до участі в онлайн-програмі. Програма складалася із серії з семи групових онлайн-зустрічей (формат відеоконференцій), що включали психопросвітницькі блоки (пояснення природи самооцінки, механізмів самокритики, впливу соціальних мереж), рефлексивні вправи, роботу з внутрішнім «критиком», практики усвідомлення власних ресурсів та досягнень у ролі матері й жінки, а також елементи планування подальших кроків самопідтримки. Таким чином, програма поєднувала навчальний компонент (отримання нових знань та умінь) і психокорекційний (опрацювання деструктивних установок та формування більш приймаючого ставлення до себе).

У межах формувального експерименту було здійснено повторну діагностику самооцінки після завершення програми. Попередні результати показали позитивну динаміку в експериментальній групі: підвищення середніх показників глобальної самооцінки, зменшення розриву між «Я-реальним» і «Я-ідеальним» у ключових сферах, зниження частоти самозвинувачення та порівнянь із іншими за даними авторської анкети. У контрольній групі жінок, які не брали участі в програмі, виражених змін не зафіксовано, що дає підстави розглядати онлайн-програму як ефективний інструмент підтримки самооцінки жінок-матерів.

Запропонована онлайн-програма має подвійне значення для системи освіти дорослих в умовах війни. З одного боку, вона є формою неформальної освіти, у межах якої жінки отримують психологічні знання та практичні навички самопідтримки, саморегуляції, критичного ставлення до соціальних стандартів «ідеального материнства». З іншого боку, програма виконує функцію психологічного супроводу та сприяє збереженню психологічного здоров'я й суб'єктивного благополуччя дорослих учасниць, що є важливим ресурсом для відновлення й розвитку суспільства в цілому.

Отже, онлайн-програма з підвищення самооцінки жінок-матерів в умовах війни може розглядатися як перспективний напрям інтеграції психолого-педагогічних підходів у систему неперервної освіти дорослих. Її подальший розвиток та масштабування (у співпраці з громадськими організаціями, закладами освіти та психологічними службами) має потенціал для розширення доступу жінок до якісної психологічної підтримки та підвищення їхньої суб'єктивної якості життя.

ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Коротченко Л.Л, *здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія» Поліського національного університету*

У сучасних умовах війни підліткам найважче протистояти негативним впливам, самостійно долати перешкоди та знаходити вихід, використовуючи конструктивні стилі поведінки. Воєнний стан впливає на психічне здоров'я дорослого населення України, але підлітки є найбільш вразливі, перебувають у групі підвищеного ризику: невротичних реакцій, емоційної нестабільності та соціальної дезадаптації, тому що у них відсутній життєвий досвід та психологічні ресурси для подолання кризових ситуацій. Реалії сьогодення доводять, що з початком війни в Україні тривога є найпоширенішим психологічним станом нашого народу, який перебуває на території країни.

Тривога викликана бойовими діями ще поєднується з віковими особливостями особистості. Війна впливає на психологічний стан людей, особливо підлітків. Дослідження цієї теми допомогло розкрити важливі аспекти впливу воєнного конфлікту на здоров'я підлітків.

Дослідження особливостей психоемоційного стану підлітків під час війни допомагали методики: Шкала тривоги та депресії HADS, визначення схильності до девіантної поведінки А. Орел тощо. Шкала тривоги та депресії спрямована на збір інформації про емоційні переживання та зміни в житті учасників після війни. Аналіз результатів діагностики показав, що незалежно від того чи підліток свідком трагічних подій чи ні, все що він чує і бачить в новинах впливає на його психіку.

Респоденти, які брали участь в у дослідженні, а це учні ліцею № 19 м .Житомира учні 8-х класів (25 дівчаток та 25хлопців) демонстрували наслідок травм внаслідок пережитих ними психологічних наслідків війни. ІПЕ мають 8 дівчат та 5 хлопців, ІГНЕ - 7 дівчат та 7 хлопців і ІТДЕ мають 10 дівчаток та 13 хлопців. Самі вразливі – хлопці підліткового віку. Узагальнюючи

результати, отримані при проведені методики А.Н Орел по всій вибірці, на основі порівняння шкал, що свідчать про вираження певних форм девіантної поведінки, ми встановили, що у підлітків,(у хлопців), найбільше виражені схильність до агресії і насильства ніж у (дівчат-1274), (хлопці – 1436), та схильність до подолання норм і правил (хлопців 1367), (дівчата 1346).

А це свідчить про те, що підліткам притаманна схильність до зовнішнього вираження агресії, як вербальної так і фізичної, в більшості саме для вирішення своїх проблем. Вони здатні принижувати інших, оскільки це є одним із засобів стабілізації їхньої самооцінки. Показники схильності до подолання норм і правил свідчать про те, що підлітки є надмірними нонконформістами, а отже вони здатні протистояти соціальним нормам. Дуже часто вони можуть шукати труднощі для того, щоб потім їх вирішувати, саме цим підлітки стараються самореалізувати себе.

Результати по вибірці щодо вольового контролю емоційної сфери такий ,що хлопці мають слабкість вольового контролю та не бажання або не здатність контролювати поведінкові прояви емоційних реакцій ,порівняно з дівчатами у яких показник нижчий (хлопці 1421), (дівчата 1237).

Щодо схильності до самопошкодження то і тут вони вищі у хлопців. Підлітки мають низькі цінності власного життя та схильні до гострих відчуттів садомазохітства. Проте на основі отриманих результатів можна побачити те, що існують гендерні особливості у виражені девіантних форм поведінки, оскільки результати дівчат значною мірою відрізняються від результатів хлопців. Найскладнійший період розвитку життя людини – підлітковий вік. Хоча він найкоротший, але має значний вплив на все життя людини.

Підлітковий вік характерний значними змінами обставин, що впливають на розвиток особистості. Отже аналіз отриманих результатів говорить про те, що розвиток і впровадження програми з підвищення резильєнтності серед підлітків має стати пріоритетною задачею в контексті міжнародної громадської допомоги та національної стратегії з охорони психічного здоров’я українців.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГІДНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦІАНТІВ І БАРМЕНІВ

Кривошия О.Я., *майстер виробничого навчання Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу»*

Сучасна система професійної освіти функціонує в умовах глибоких соціальних трансформацій, зумовлених воєнним станом, економічними викликами, змінами на ринку праці та переосмисленням ролі людини праці у суспільстві. У цих умовах особливої актуальності набуває підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування, зокрема майбутніх офіціантів і барменів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з міжособистісною взаємодією, культурою спілкування, дотриманням професійної етики та формуванням позитивного іміджу сервісної галузі. Професійна освіта дорослих має не лише забезпечувати здобуття фахових умінь і навичок, а й сприяти становленню особистості фахівця, здатного усвідомлювати соціальну значущість своєї праці та відповідальність за її результати.

У цьому контексті формування професійної гідності та ціннісних орієнтацій майбутніх офіціантів і барменів постає як важливе психолого-педагогічне завдання. Професійна гідність виявляється у самоповазі, позитивному ставленні до обраної професії, готовності дотримуватися етичних норм та стандартів сервісу, а також у прагненні до постійного професійного і особистісного зростання. Для здобувачів освіти дорослого віку важливо не лише оволодіти технологіями обслуговування, а й сформувати внутрішні переконання щодо цінності власної праці та її значення для суспільства, особливо в умовах кризових викликів воєнного часу.

Професійна гідність тісно пов'язана з поняттями професійної ідентичності, моральної відповідальності та соціальної зрілості. У психолого-педагогічному вимірі вона розглядається як інтегрована якість особистості, що

формується у процесі навчання, виробничої практики та реальної професійної діяльності. Для майбутніх офіціантів і барменів усвідомлення власної професійної ролі сприяє подоланню стереотипів щодо «другорядності» сервісних професій і формує повагу до праці у сфері громадського харчування як важливої складової соціально-економічного життя громади.

Навчання дорослих у закладах професійної освіти ґрунтується на андрагогічних принципах, що передбачають опору на життєвий і професійний досвід здобувачів, їхню внутрішню мотивацію та прагнення до самореалізації. У такому освітньому середовищі формування професійної гідності відбувається не через формальне засвоєння правил поведінки, а шляхом осмислення власного досвіду, рефлексії, аналізу професійних ситуацій та усвідомлення морально-етичних засад професії. Особливої ваги набуває створення атмосфери партнерства, взаємної поваги та підтримки між майстром виробничого навчання і здобувачами освіти.

Ціннісні орієнтації майбутніх офіціантів і барменів формуються як система моральних, соціальних і професійних цінностей, що визначають їхню поведінку у професійній діяльності та повсякденному житті. До базових цінностей сфери обслуговування належать повага до особистості клієнта, відповідальність за якість наданих послуг, доброзичливість, толерантність, уміння працювати в команді, дотримання професійної етики та корпоративної культури. У процесі виробничого навчання важливо сформувати у здобувачів освіти розуміння того, що якісний сервіс ґрунтується не лише на технічній вправності, а й на внутрішній культурі фахівця.

Професія офіціанта і бармена передбачає постійну комунікацію з різними категоріями клієнтів, уміння реагувати на нестандартні ситуації, зберігати емоційну рівновагу та демонструвати повагу навіть у складних умовах. В умовах воєнного стану ці вимоги посилюються, оскільки клієнти часто перебувають у стані підвищеного психологічного напруження. Саме тому формування ціннісних орієнтацій, спрямованих на емпатію, взаємопідтримку

та гуманність, стає необхідною умовою професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Особливу роль у формуванні професійної гідності та ціннісних орієнтацій відіграє майстер виробничого навчання, який виступає не лише носієм професійних знань і вмінь, а й зразком професійної поведінки та етичних норм. Його особистий приклад, стиль спілкування, ставлення до праці та здобувачів освіти суттєво впливають на становлення професійної культури майбутніх офіціантів і барменів. Педагогіка партнерства, заснована на взаємній повазі, довірі та співпраці, створює умови для розвитку самоповаги, відповідальності та усвідомленого ставлення до професійної діяльності.

У процесі виробничого навчання майстер має можливість моделювати реальні професійні ситуації, що дозволяє здобувачам освіти на практиці усвідомити значення етичних норм і професійних стандартів. Аналіз виробничих кейсів, рольові ігри, обговорення конфліктних ситуацій та рефлексивні вправи сприяють формуванню внутрішніх переконань і відповідального ставлення до власних професійних дій. Такий підхід дозволяє інтегрувати ціннісну складову у процес формування професійних компетентностей.

В умовах воєнного стану професійна підготовка дорослих набуває додаткового соціального й психологічного виміру. Багато здобувачів освіти поєднують навчання з роботою, волонтерською діяльністю або адаптацією до нових життєвих обставин, пов’язаних із вимушеним переміщенням чи втратою попереднього місця праці. У таких умовах формування професійної гідності сприяє відновленню віри у власні сили, підвищенню самооцінки та формуванню відчуття стабільності й перспективи професійного майбутнього.

Професія офіціанта і бармена в період воєнного стану виконує не лише економічну, а й важливу соціальну функцію. Заклади громадського харчування стають простором людського спілкування, психологічної підтримки та відновлення відчуття нормальності життя. Усвідомлення цієї місії сприяє формуванню почуття професійної значущості, гордості за обрану справу та

відповідальності за створення безпечного і доброзичливого середовища для відвідувачів.

Таким чином, формування професійної гідності та ціннісних орієнтацій майбутніх офіціантів і барменів є складним і багатовимірним процесом, що охоплює навчальну, виробничу та виховну складові професійної освіти. У системі навчання дорослих цей процес ґрунтується на андрагогічних принципах, гуманістичному підході та активній ролі майстра виробничого навчання як наставника і фасилітатора особистісного розвитку. Результатом такої підготовки стає формування конкурентоспроможних, соціально відповідальних і психологічно стійких фахівців сфери обслуговування, здатних ефективно працювати в умовах сучасних суспільних викликів і робити внесок у відновлення та розвиток суспільства.

Список використаних джерел:

1. Архіпов В.В. Організація ресторанного господарства: Навч. посібник Київ: Центр учбової літератури; Фірма «Інкос», 2007. 280 с.

2. Дудаш О.С. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки педагогів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. С. 34-41.

3. Малюк Л.П. Професійна етика та етикет у готельно-ресторанному бізнесі: Навч. посібник. Харків: ХДУХТ, 2016. 146 с.

4. Все про туризм. Туристична бібліотека. Формування професійної культури майбутніх фахівців ресторанного господарства як науково-педагогічна проблема. URL: *https://tourlib.net/statti_ukr/bezruchenkov3.htm*

STEM-ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ ТА ХІМІЇ ДЛЯ ДОРОСЛИХ: СВІТОВІ ПРАКТИКИ Й УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Кузьма С. Я., *викладач біології та хімії Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу»*

У сучасному світі, коли суспільство стикається з безпрецедентними викликами, зростає важливість освіти дорослих. Вона стає не лише інструментом підвищення професійної кваліфікації, а й засобом адаптації, розвитку стійкості та формування нових компетентностей. Особливої уваги заслуговує викладання природничих дисциплін – біології та хімії, адже знання у цих галузях безпосередньо впливають на здоров'я, безпеку, екологічну свідомість та здатність приймати критичні життєві рішення.

У цьому контексті дедалі більшої популярності набувають STEM-підходи, які інтегрують науку, технології, інженерію та математику. Вони дозволяють не просто передавати знання, а навчати дорослих здобувачів освіти мислити критично, аналізувати інформацію, розв'язувати практичні проблеми та використовувати знання у повсякденному житті та професійній діяльності.

Світовий досвід демонструє широкий спектр застосування STEM-технологій у навчанні дорослих. У країнах Європи, Північної Америки та Азії активно впроваджуються модульні програми, онлайн-лабораторії та дистанційні курси, що дозволяють дорослим навчатися у зручний для них час. Наприклад, платформи PhET Interactive Simulations або Labster надають можливість виконувати складні лабораторні експерименти віртуально, моделювати хімічні реакції, досліджувати біологічні процеси без ризику для здоров'я та з високою точністю результатів. Такі інструменти особливо цінні для тих, хто через різні життєві обставини не має доступу до повноцінної лабораторії.

Не менш важливим є проєктно-дослідницький підхід, який широко застосовується у світі. Дорослі здобувачі освіти отримують можливість

вирішувати реальні проблеми: аналізувати якість води, досліджувати стан ґрунтів, моделювати хімічні процеси у виробництві, створювати екологічні проєкти для місцевих громад. Такий підхід не лише підвищує мотивацію до навчання, а й формує у дорослих відповідальність, командні навички та здатність застосовувати знання на практиці.

В Україні STEM-підходи у викладанні біології та хімії для дорослих активно розвиваються, проте їхнє впровадження нерівномірне. Викладачі використовують цифрові лабораторії, інтерактивні карти екосистем та кліматичних зон, мобільні додатки для моделювання хімічних реакцій, а також міні-дослідження з доступними матеріалами – визначення кислотності води або ґрунтів, дослідження мікробіологічних об’єктів. Попри обмежені ресурси, нестачу обладнання та цифрових платформ, українські педагоги створюють власні STEM-матеріали, адаптуючи міжнародний досвід під реалії нашого суспільства.

Однією з переваг STEM-освіти для дорослих є її практична спрямованість. Кожне заняття вчить застосовувати знання у повсякденному житті, у професійній діяльності та для вирішення соціально важливих завдань. Завдяки міждисциплінарності та дослідницькому підходу дорослі здобувачі освіти розвивають критичне мислення, системність оцінки інформації та навички аналізу даних. STEM-підходи також сприяють підвищенню цифрової грамотності, що є особливо актуальним у сучасних умовах, коли частина навчального процесу відбувається онлайн або у змішаному форматі.

Крім того, STEM-викладання у біології та хімії допомагає дорослим розвивати стійкість та психологічну адаптацію. Працюючи з реальними або змодельованими задачами, здобувачі освіти навчаються планувати дії, аналізувати помилки, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення, що підвищує їхню впевненість та мотивацію. Особливо важливим цей аспект стає у кризові періоди, коли освіта дорослих відіграє роль стабілізуючого чинника у житті людей.

Таким чином, STEM-підходи у викладанні біології та хімії для дорослих об'єднують інноваційні методи, практичну спрямованість і наукову грамотність. Світові практики демонструють багатство технологій та підходів, які можна адаптувати в Україні. Незважаючи на певні труднощі, українські викладачі успішно інтегрують STEM-методику, використовуючи як цифрові інструменти, так і власні розробки. Завдяки цьому дорослі здобувачі освіти отримують можливість не лише засвоювати знання, а й розвивати компетентності, необхідні для професійної діяльності, соціальної адаптації та підтримки сталого розвитку суспільства.

Підсумовуючи, можна сказати, що STEM-освіта у біології та хімії для дорослих є ефективним засобом формування науково-грамотного, відповідального та мобільного населення. Вона поєднує науковий підхід, практичну діяльність та цифрові технології, допомагає розвивати критичне мислення та навички вирішення проблем, сприяє професійному і особистісному зростанню та зміцненню стійкості дорослих здобувачів освіти. У сучасних умовах воєнного стану та відновлення суспільства STEM-підходи стають не просто освітньою стратегією, а справжнім інструментом підвищення життєвої компетентності дорослого населення.

Список використаних джерел:

1. Донець Н. В. STEM-освіта – вітчизняний досвід впровадження. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 1. С. 11-15.

2. Назаренко Л. М. Креативний компонент STEM-освіти: від осмислення потреби до формування успішного досвіду. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 3(198). С. 16-19.

3. Люльченко Л. Теоретичні аспекти підготовки майбутнього вчителя хімії до впровадження STEM в освітній процес ЗЗСО. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2025. № 218. С. 21-25.

ВИКЛАДАЧ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: НАВИЧКИ, ЩО ФОРМУЮТЬ ЯКІСНУ ОСВІТУ

Кулішов В.С., *к.п.н., доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Цифрова епоха докорінно трансформує всі сфери суспільного життя, зокрема й систему вищої освіти, висуваючи нові вимоги до професійної діяльності викладача закладу вищої освіти (далі – ЗВО). Стрімкий розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту та цифрових освітніх середовищ змінює не лише форми й методи навчання, а й саму роль викладача, який сьогодні постає не просто носієм знань, а модератором освітнього процесу, фасилітатором, коучем, ментором, едвайзером, наставником і провідником здобувачів освіти у складному інформаційному просторі [1; 2].

Саме викладач ЗВО відіграє визначальну роль у формуванні світогляду, професійних компетентностей та ціннісних орієнтирів підростаючого покоління, від яких залежить майбутній розвиток суспільства й науково-технічний прогрес держави. У контексті цифровізації освіти на викладача покладається відповідальність не лише за якість освітнього контенту, а й за розвиток критичного мислення, академічної доброчесності, цифрової культури та здатності до безперервного навчання здобувачів вищої освіти.

Відповідно до динаміки науково-технічного прогресу викладацька діяльність потребує постійної адаптації, оновлення професійних навичок і переосмислення традиційних педагогічних підходів. Формування та розвиток цифрових, методичних, комунікативних і дослідницьких компетентностей викладача стає ключовою умовою забезпечення якості вищої освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах цифрової трансформації суспільства.

Важливу роль у професійній діяльності сучасного викладача ЗВО відіграють soft skills, адже саме вони забезпечують ефективну реалізацію педагогічних функцій у змінному освітньому середовищі. Уміння комунікувати, зокрема в дистанційно-цифровому форматі, стає необхідною складовою взаємодії зі здобувачами освіти, колегами та академічною спільнотою загалом. Цифрова комунікація вимагає від викладача чіткості, відкритості, етичності та здатності добирати адекватні канали й інструменти взаємодії, що сприяє підвищенню залученості здобувачів освіти й підтримці академічного партнерства.

Не менш важливими для сучасного викладача ЗВО є критичне мислення, емоційний інтелект, здатність до командної роботи та адаптивність, які забезпечують готовність до постійних змін і професійного саморозвитку. Критичне мислення дає змогу аналізувати освітні інновації, оцінювати цифрові ресурси та приймати виважені педагогічні рішення, тоді як емоційний інтелект сприяє створенню психологічно безпечного освітнього середовища. Командна робота та адаптивність, у свою чергу, дозволяють викладачеві ефективно співпрацювати в міждисциплінарних колективах, інтегрувати нові освітні технології та гнучко реагувати на виклики цифрової епохи, забезпечуючи якість вищої освіти.

Ключовими цифровими компетентностями сучасного викладача ЗВО стають цифрова грамотність і обізнаність у сфері штучного інтелекту, що дозволяють усвідомлено й педагогічно доцільно інтегрувати цифрові технології в освітній процес. Викладач має не лише володіти базовими навичками роботи з цифровими інструментами та системами ШІ, а й розуміти принципи їх функціонування, можливості та обмеження. Особливої ваги набуває здатність до критичного осмислення інформації, згенерованої або опрацьованої за допомогою ШІ, аналізу її достовірності, релевантності та потенційного впливу на результати навчання, що сприяє формуванню у здобувачів освіти відповідального ставлення до використання цифрових технологій.

Окремим аспектом цифрової компетентності викладача є володіння навичками промпт-інжинірингу як інструменту ефективної взаємодії з системами штучного інтелекту для створення навчальних матеріалів, завдань і форм оцінювання. Водночас важливою залишається етична інтеграція ШІ в освітню діяльність, що передбачає дотримання принципів академічної доброчесності, прозорості та відповідальності. Запобігання недоброчесним практикам, пов'язаним із некритичним або неконтрольованим використанням ШІ, вимагає від викладача чіткого визначення правил, формування цифрової етики та розвитку у здобувачів вищої освіти навичок самостійного мислення в умовах цифрової трансформації освіти.

Важливою складовою професійної діяльності сучасного викладача ЗВО є здатність ефективно користуватися різноманітними цифровими інструментами та освітніми платформами, які забезпечують взаємодію зі здобувачами освіти не лише в межах аудиторного навчання, а й у розширеному цифровому освітньому просторі. Використання систем управління навчанням, сервісів відеоконференцій, інтерактивних онлайн-платформ, хмарних середовищ та інструментів спільної роботи дозволяє організовувати змішане й дистанційне навчання, підтримувати безперервну комунікацію та зворотний зв'язок. Така цифрова багатоканальність взаємодії сприяє підвищенню доступності освіти, індивідуалізації освітнього процесу та формуванню активної навчальної спільноти, що відповідає викликам і можливостям сучасного цифровізованого суспільства.

Сьогодні цифрові навички викладача ЗВО впливають також на якість освітнього процесу, оскільки створюють можливості для персоналізації навчання та врахування індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти. Використання цифрових платформ, аналітичних інструментів і адаптивних освітніх ресурсів дозволяє викладачеві гнучко добирати зміст, темп і форми навчання, створюючи умови для активного залучення кожного здобувача освіти. Такий підхід сприяє підвищенню результативності навчання та формуванню усвідомленої освітньої траєкторії.

Водночас цифрова компетентність викладача є важливим чинником підвищення мотивації здобувачів вищої освіти до навчальної діяльності. Інтерактивні цифрові інструменти, елементи гейміфікації, візуалізація навчального матеріалу та можливості оперативного зворотного зв'язку створюють динамічне й привабливе освітнє середовище. За таких умов здобувачі освіти демонструють вищий рівень залученості, відповідальності та навчальної автономії, що позитивно позначається на якості засвоєння знань і розвитку професійних компетентностей.

Окрім цього, ефективне використання цифрових технологій у педагогічній діяльності сприяє формуванню у здобувачів освіти ключових навичок, необхідних для успішної професійної реалізації в цифровому суспільстві. Через освітню взаємодію, побудовану на цифрових інструментах, розвиваються критичне мислення, цифрова грамотність, комунікаційні та колаборативні навички, здатність до самостійного навчання й адаптації до змін. Таким чином, цифрові навички викладача ЗВО виступають системоутворювальним чинником забезпечення якості вищої освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Поряд із новими можливостями цифрова епоха висуває перед викладачем ЗВО низку суттєвих викликів, що потребують усвідомленого та відповідального реагування. Одним із таких викликів є ризик поверхневого споживання інформації здобувачами освіти в умовах інформаційної надмірності та доступності швидких цифрових рішень. Надмірна опора на готові цифрові продукти, зокрема результати, згенеровані штучним інтелектом, може знижувати глибину осмислення навчального матеріалу, що актуалізує роль викладача як фасилітатора пізнавальної діяльності та наставника у формуванні аналітичного й рефлексивного мислення.

Не менш значущим викликом для викладача ЗВО є необхідність збереження балансу між впровадженням інноваційних цифрових технологій і використанням перевірених традиційних педагогічних підходів. Поряд із цим загострюються етичні питання, пов'язані з використанням цифрових

інструментів, захистом персональних даних і забезпеченням кібербезпеки в освітньому середовищі. Відповідальне ставлення викладача до вибору цифрових платформ, дотримання норм цифрової етики та формування культури безпечної роботи з даними є необхідними умовами збереження довіри, академічної доброчесності та забезпечення якості вищої освіти в умовах цифрової трансформації.

Таким чином, викладач ЗВО сьогодні – це непересічна особистість і фактично цифровий лідер освіти, здатний поєднувати педагогічну майстерність, цифрову компетентність і ціннісні орієнтири академічної спільноти. Його професійна діяльність ґрунтується на принципі безперервного навчання, постійному оновленні знань і готовності до інновацій, що дозволяє ефективно реагувати на виклики цифрової епохи. Викладач виступає провідником здобувачів освіти у складному світі знань, допомагаючи осмислювати інформацію, формувати критичне мислення та відповідальне ставлення до технологій, водночас забезпечуючи синергію людського інтелекту й цифрових інструментів як основу якісної, гуманістично орієнтованої освіти майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Котєнєва І.С., Карлова Н.М. Сучасні ролі викладача закладу вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. № 1 (339), 2021. С. 338–347.

2. Яковенко Ю.Л., Корзюк О.В. Нові ролі та функції викладача вищої школи в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка.* Випуск 23. Т.2. 2020. С. 139–143.

КУЛЬТУРА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНІ ВИМОГИ

Кучеренко І.А, *доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Нині українське суспільство, послуговуючись державною українською мовою у різних сферах життя, прагне до високого рівня культури власного мовлення, особливо в сфері офіційно-ділового спілкування. Офіційно-ділова комунікація у сучасному соціумі набуває нових тенденцій її реалізації, зумовлених потребами й запитами соціуму, вимогами та нормами, які затверджують чинні державні стандарти. Вільне володіння державною українською мовою в офіційно-діловій комунікації забезпечує продуктивність та результативність, правильність і доречність комунікативної діяльності особистості, формує усвідомлену й нормативну мовну поведінку, є основою самореалізації, духовного й інтелектуального зростання особистості.

Сучасне офіційно-ділове спілкування побудовано на економічних, політичних, професійних, ділових комунікаціях, що кардинально визначають їх успіх. Немає професії, яка б не вимагала дотримання норм офіційно-ділового спілкування. Комунікативний простір сучасної мовної особистості вимагає знань специфіки офіційно-ділового спілкування; з’ясування причин та наслідків успішної та невдалої офіційно-ділової комунікації; оволодіння культурою мовлення й етикою ділового спілкування. Володіння культурою офіційно-ділового спілкування сприяє встановленню і розвитку відносин співробітництва і партнерства між колегами, керівниками і підлеглими, партнерами і конкурентами. Офіційно-ділова комунікація однаково цінна як для підприємства, так і для окремих людей.

Офіційно-ділова комунікація в усній та писемній формі реалізується в

аспекті офіційно-ділового стилю мовлення. Офіційно-діловий стиль – це функційний різновид літературної мови, що слугує для забезпечення спілкування в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. У мовознавстві офіційно-діловий стиль є одним із найдавніших серед усіх функційних різновидів мовлення. Мета офіційно-ділового стилю – регулювання офіційно-ділових стосунків. Основна функція – настаново-інформативна. Сфера використання – соціальне спілкування в аспекті офіційних та ділових відношень. Основні характерні риси – точність і стандартність, однозначність викладу й адекватність його розуміння, чіткість і послідовність. Здебільшого офіційно-діловий стиль має писемну форму, тому, як і науковий, належить до книжних стилів. Це найбільш архаїчний, традиційний і упродовж багатьох років малозмінний у мові стиль мовлення. Основними складниками стилю є офіційні документи (укази, постанови, закони) і ділові папери (заяви, розписки, доручення), які й дали йому назву. Цей стиль мовлення відображає різноманітні відносини держави, фізичних і юридичних осіб. Офіційно-діловий стиль наставляє та інформує громадян і суспільство.

Мова офіційно-ділового стилю відзначається одноманітністю і стандартністю. З лексичного боку їй притаманні слова з прямим значенням, терміни і шаблони, професіоналізми, відсутність емоційно забарвлених слів. Найбільш вживані засоби словотвору – основоскладання, словоскладання й абревіація. У цьому стилі мовлення широко використовуються іменники й ніколи не замінюються займенниками, вживаються дієслова у теперішньому часі із значенням позачасовості. Недоконаний вид дієслова властивий текстам, що мають загальний характер (постанови, кодекси), доконаний – з конкретним змістом (протоколи, договори). Дієслова носять позаособовий характер, виражений у формі 3-ї особи з невизначено-особовим значенням. Особливістю вживання числівників є їх словесно-цифровий запис (наприклад, 125 тисяч, 7-мільйонний). Для синтаксису характерні переважно складні речення, а прості ускладнені зворотами. Синтаксичні конструкції здебільшого розповідного і

спонукального характеру. Обов'язковим є прямий порядок слів. Часто застосовуються безособові речення. Речення є найдовшими порівняно з іншими функційними стилями, це досягається використанням різноманітних однорідних членів речення. Висловлювання у констатуючому, утверджувальному стилі. Офіційно-діловому стилю властива досить-таки помітна різниця між підстилями (ділові папери й офіційні документи). Ділові папери відрізняється більшою конкретністю й особливим вираженням від актів державної влади.

Для всіх текстів офіційно-ділового стилю характерні головні ознаки:

1. Наявність реквізитів, що мають певну черговість. У різних видах ділових паперів склад реквізитів неоднаковий, він залежить від змісту документа, його призначення та способу оброблення. Закріплення за реквізитами постійного місця на аркуші паперу робить документи зручними для сприймання, спрощує їх опрацювання.

2. Точність, послідовність, однозначність і лаконічність викладу фактів, гранична чіткість у висловленні.

3. Відсутність образності, емоційності та індивідуальних авторських рис.

4. Використання усталених мовних зворотів, певна стандартизація початків і закінчень документів. Найхарактерніші вияви стандартизації такі:

а) широке вживання готових словесних формул (наприклад, *на підставі, через те, що; з огляду на, залежно від, відповідно до, з метою, згідно з*), що спрощує й полегшує процес укладання документів;

б) повторюваність слів, форм, зворотів, конструкцій як результат досягнення однотипності вираження думки.

5. Лексика здебільшого нейтральна, вживається в прямому значенні. Залежно від того, яку саме галузь суспільного життя обслуговує, офіційно-діловий стиль, може містити суспільно-політичну, професійно-виробничу, науково-термінологічну лексику.

6. Для чіткої організації текст переділяється на параграфи, пункти, підпункти.

7. У текстах часто вживаються словосполучення з дієсловами у формі теперішнього часу із значенням позачасовості, постійності дії (наприклад, *рішення надсилається, вчена рада розглядає*).

Тексти офіційно-ділового стилю вимагають документації тверджень, точності формулювань, не припускають двозначності тлумачення змісту.

Документ – це основний вид офіційно-ділового спілкування, що фіксує та передає інформацію, підтверджує її достовірність, об'єктивність фактів, подій, явищ. Документи виконують такі основні функції:

- *інформаційна* – документ є носієм інформації, його мета – задовольняти потреби суспільства в достовірній інформації, служити джерелом правдивої інформації, знань, зберігати цю інформацію в часі і в просторі;
- *соціальна* – документ є вираженням певної соціальної потреби;
- *функція фіксації* – документ є засобом засвідчення інформації;
- *комунікативна* – документ є інформативним засобом передачі, обміну, комунікації, виступаючи засобом прямого і зворотного зв'язку між керуючою і керованою системами, між державними організаціями, посадовими особами, фізичними особами;
- *кумулятивна* – за допомогою документа інформація не тільки передається, але і накопичується, збирається, впорядковується з метою її збереження для нинішнього і майбутніх поколінь;
- *культурна* – документ як письмове історичне джерело, пам'ятка історії та культури виступає засобом закріплення і передачі культурних традицій.

Сучасне писемне офіційно-ділове спілкування здійснюється відповідно до чинних норм української мови. Нині чинним є Національний стандарт України ДСТУ 4163:2020 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації» Цей стандарт поширюється на організаційно-розпорядчі документи незалежно від носія інформації, зокрема на: організаційні (положення, статути, посадові інструкції, штатні розписи тощо); розпорядчі (постанови, рішення, накази, розпорядження); інформаційно-аналітичні (акти, довідки, доповідні записки, пояснювальні

записки, службові листи тощо); документи, створювані в результаті діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств, організацій та інших юридичних осіб незалежно від їхнього функціонально-цільового призначення, рівня і масштабу діяльності та форми власності.

Системний підхід до вивчення та засвоєння норм офіційно-ділової комунікації дає змогу мовній особистості досягати високого рівня культури власного мовлення та успішно самореалізовуватися в професійній сфері.

ISBN 978-83-68480-19-1

DOI https://doi.org/10.58246/ZZNQ9459